

Faust

J. W. Goethe

OBSAH

Věnování	7
Předehra na divadle	9
Prolog v nebi	17
PRVÝ DÍL TRAGÉDIE.....	22
Noc.....	23
Za branou	40
Studovna.....	56
Studovna.....	70
Auerbachův sklep v Lipsku.....	94
Čarodějnická kuchyně	111
Ulice	126
Večer.....	130
Procházka	136
U sousedky.....	139
Ulice	149
Zahrada	152
Besídka.....	161
Les a sluj	163
Markétčina světnice	169
Martina zahrada	171
U kašny.....	178
Městský val.....	181
Noc. Ulice před Markétčinými dveřmi	182
Chrám.....	190
Valpuržina noc.....	193
Sen Valpuržiny noci <i>čili</i> Oberona a Titanie zlatá svatba.....	212
Ponurý den. Pole.....	221
Noc. Šíré pole.....	223
Žalář	224
DRUHÝ DÍL TRAGÉDIE V PĚTI DĚJSTVÍCH.....	235
PRVÉ DĚJSTVÍ	236
Půvabná krajina	236
V císařském paláci	240
Prostranný sál.....	254

Libosad.....	291
Temná galerie	300
Jasně ozářené sály	307
Rytířský sál.....	311
DRUHÉ DĚJSTVÍ	323
Vysoce klenutý, těsný gotický pokoj	323
Laboratoř	334
Klasická Valpuržina noc Farsalská pole.....	343
Na horním Peneiu	347
Na dolním Peneiu.....	355
Na horním Peneiu	367
Skalnaté zátoky Egejského moře	390
TŘETÍ DĚJSTVÍ	411
Před Menelaovým palácem v Spartě.....	411
Vnitřní nádvoří hradu.....	439
ČTVRTÉ DĚJSTVÍ	479
Velehory; tvrdé, zubaté vrcholy skal.....	479
Na předhoří	492
Stan vzdorocísařův	512
PÁTÉ DĚJSTVÍ	525
Širý kraj	525
Palác	529
Hluboká noc	536
Půlnoc.....	539
Velké nádvoří paláce.....	546
Kladení do hrobu	550
Horské rokle.....	560
Poznámky Otokara Fischera.....	571
PRVÝ DÍL TRAGÉDIE.....	573
DRUHÝ DÍL TRAGÉDIE.....	580

Věnování

Zas, chvějné postavy, mě oblétáte,
jež mlád jsem zřel kdys kalným okem svým.
Zda zachytím vás aspoň tentokráte?
Jsem dosud posedlý tím blouzněním?
Jak dorážíte! nuž, ať vládu máte,
jak z hlubin zrodila vás mha i dým;
má prsa mladistvě se rozevlála
tou parou kouzel, nad vámi jež sálá.

Vy vrátíte mi obraz mého máje
a mnohý drahý stín se s vámi chví;
jak stará, polodoznělá už báje,
hle, prvá láska, prvé přátelství;
je obrozena bolest; znova lkaje,
stesk o života labyrintu zní
i o těch dobrých, přede mnou kdo sklání,
o krásné chvíle sudbou oklamáni.

Již nenaslouchají mi při mém díle
ty duše, jimž jsem prvé zpěvy pěl;
již rozprášeno hemžení je milé
a prvý ohlas dozvučel mi, žel!
Zní strast má v cizí davy nahodilé,
i jejich potlesk už mě rozsmutněl,
a kdo mou píseň dříve rádi měli,
ti, jsou-li živi, v svět se poztráceli.

Mne touha, již jsem dávno odvyk, jímá,
mne duchů vábí tiše vážná říš;
ted' zpěv, jenž v aiolské jak harfě dřímá,
se line z prsou pološeptem výš,
já zachvívám se, slzy před očima,
mé přísné srdce zjihlo, ztichlo již.
To vše, co mé je, v dálkách zřím jak v snění,
a zmizelé se ve skutečnost mění.

Předehra na divadle

ŘEDITEL, divadelní BÁSNÍK, KOMIK

ŘEDITEL:

Vy oba, kdož jste tolikrát
mi přispěli v mém plahočení:
co čekáte od představení,
jež našim Němcům budem hrát?
Rád věru do noty bych trefil davu,
zvláště proto, že je živ a nechá žít.
Prkna jsou sbita, řady v dobrém stavu,
a každý chce cos vybraného zřít.
S obočím vzhůru, sedí, nevzrušeni,
a po čem prahnou, to je překvapení.
Vím, čím lze duši lidu napojit,
však víc než dřív dnes rozpaky mě spletly:
to nejlepší sic nezvykli si mít,
však bída je, že jsou tak děsně sčetlí.
Jak dát jim neznámou a čerstvou věc,
líbivou a ne bez významu přec?
Neb arci nadšen přihlížím já proudu,
když bolestnými štulci vpřed se štve
a jako šturmem bera naši boudu
o těsnou bránu do ráje se rve;
před čtvrtou — ještě slunko září —
až k pokladně se valí šum a vztek:
jak za dnů hladových jsou půtky před pekaři,
srazí si málem vaz — to pro lístek.

Kdo je to, kým tak různí lidé šílí?
Jen básník. Proved' dnes ten div, můj milý!

BÁSNÍK:

Ó, pomlč o té tlačenci řvoucí:
jak na ni zří, hned všechn duch by zhas;
ten dav mi zahal zmateně se dmoucí,
jenž k ječícímu víru táhne nás;
k soutěsce ved' mě, pod nebem se pnoucí,
kde básníku jen kvete čistý jas,
kde bohů přátelství a milování
nám tvůrčí rukou sype požehnání.

Ach, z hlubin prsou co nám vyprýštilo,
co stydlivě si předříkal náš ret,
co, zhceno, se ted' snad poštěstilo,
zas hltáno je dravou chvilkou zpět,
a teprv po letech, když vykvasilo,
smí v dokonalý tvar se oblačet.
Co lesklé, pro mžik zrozeno; pak mizí.
Dál potrvá však potomstvu, co ryzí.

KOMIK:

O světu potomním bych nerad slyšel.
Já kdybych s něčím pro potomní přišel,
kdo by pak bavil přítomné?
Svět potrpí si na legrace.
Jít na chlapíka podívat se,
to taky je už něco, ne?
Kdo slovem od plic porozprávět zná,
diváctva vrtochy ho nedohřejí;

je rád, když obec velkou má,
aby ji strh tím bezpečněji.

Nuž, obraznost ať s chóry svými zní,
ač chcete-li mít nárok na mistrovství;
cit, rozum, vášeň, důmysl buď v ní:
však zvlášť mi pamatujte na bláznovství!

ŘEDITEL:

A hlavně se tam musí něco díť!
Diváci chtějí podívanou mít.
Když toho vidí, že až dech se tají,
a zevlující žasnou zas a zas,
v širokých vrstvách mnoho na vás dají
a populární muž je z vás.
Neb množství pouze na množství se chytne
a posléz nikdo s prázdnou nezbude;
kdo dává spoustu, leckomu co skytne
a každý spokojen si domů jde.
Kus dáváte-li, ať jej v kouscích dáte:
hned chutný salát z něho máte;
lehce se předloží, lehce je udělán.
Nač celek dát? vždyť bude rozedrán:
to máte naše obecenstvo zlaté.

BÁSNÍK:

Fi, bídné řemeslo! Což necítíte vy,
že umělec by měl se za ně stydět?
Těch čistých pánů břídilství
u vás už platí za princip, jak vidět.

ŘEDITEL:

Tou výtkou nenechám se polekat.
Má o nejlepší nástroj dbát,
úspěchu díla kdo je chtivý.
Vám, pomněte, je štípat měkké dříví;
a pro koho že píšete, se ptám!
Zde ten jde z dlouhé chvíle k nám,
tam ten zas předtím baštil v pohodlíčku,
a nejhorší je, povídám,
že do divadla jde se od deníčků.
Jak na maškarní ples k nám pílí, roztržití,
a každý zvědavost jen sytit chce;
chtí dámy lepý zjev a úbor uplatniti,
bez gáže s námi hrajíce.
Proč básnicky nám blouznit chcete?
čím se vám baví plný dům?
K těm příznivcům jen zblízka přihlédněte,
půl rampouchům, půl surovcům!
Ten na karban, jen co se skončí kus,
ten na noc třese se, již se svou holkou stráví.
Ech, blázni, pro tohle sbor Mus
vy soužili jste do únavy?
Jen dávejte vždy víc a více napořád
a tak se cíle neminete;
hra nechať diváky jen splete,
je těžko se jim zachovat — —
Co je vám? Nadšení? či bol vás chvátí?

BÁSNÍK:

To jiný kdos ti rabem bud', ne já!
Jak, nejvyšší své výsady že má,
svých lidských práv, jež dána přírodou,

zbůhdarma pro tebe se básník vzdáti?
Čím to, že živly překoná?
proč srdce všech jím rozchvívána jsou?
Zda ne tím souladem, jenž z prsou proniká
a svět zas nazpět v hruď mu zamyká?
Příroda lhostejně když na vřeteno
svou věčně jednotvárnou vine nit,
všech bytostí když množství, promíšeno,
skřípavě dál vždy musí znít,
kdo stejně tekoucí tu řadu člení
a dá ji živoucího rytmu dech?
Kdo jednotlivinám dá řád a posvěcení,
až zahlaholí v mocných akordech?
Kdo slyší z vichřice hlas vášně zníti?
Kdo zítřek tuší v nebes odlesku?
Kdo sype jara nejkrásnější kvítí
své nejmilejší na stezku?
Kdo z nevýznamných lístků věnec splítá,
jenž v poctu zásluhám se zelená?
Kdo zpevní Olymp? Kdo se s bohy vítá?
Moc lidství, do básníka vtělená.

KOMIK:

Nuž, osvědčte to krásné lidství
a vrhněte se do básnictví
jak v avantýru milostnou.
Náhodná setkaná — už cit a zvyk tu jsou —
tak zvolna do toho se padá;
teď štěstí roste, teď je kalí váda,
v proud nadšení teď přítok strasti vtek,
a než se nadáte, je z toho románek.
Takové divadlo my též chcem míti!

Nuž, sáhněte jen v plné živobytí!
Kdekdo je žije, ale zná je? Ne!
A kde je chytneš, intresantní je.
Pestrost, leč nejasně ať hoří;
kapička pravdy v bludů moři:
ta směsice je nejlepší,
ta vzpruží každého a potěší.
Pak shromáždí se všeho mládí krása
před vaší hrou, jak šlo by o zjevení,
pak něžná duše stesku se tam nasá,
z melancholie berouc posílení,
pak různé vzruchy zmocní se jich tam
a každý uzří, co má v srdci sám.
Jsou ještě ochotni ať zasmát se či lkáti,
hrou ještě vzníceni, vzlet básně posud ctí;
kdo hotov je, naň sotva už co platí;
vždy bude vděčen, kdo se vyvíjí!

BÁSNÍK:

I mně vrat' tedy ony časy,
kdy jsem já sám se vyvíjel,
kdy z nevyčerpatelné krásy
zdroj řinoucích se písní vřel,
kdy mlhy svět mi zakrývaly,
kdy zázrak dřímal v poupatech,
tehdá, kdy po údolích všech
mne tisíceré květy zvaly.
Já neměl nic a přece dost,
pud za pravdou a k báji příchylnost.
Těch hnutí nezkratné chci štvaní,
to vroucí štěstí, plné běd,

žeh zášti, sílu milování,
chci svého mládí čas mít zpět!

KOMIK:

Aj, brachu, mládí potřebuješ sic,
když nepřítel se sápe na tě,
když, dotěrně tě laskajíc,
děvčátek hejno objímá tě,
když věnec toužený se zří,
jenž určen běžci závodu je,
když noc se divě províří
či propije a prohoduje.

Však ze strun známou onou hrou
směle a něžně tóny loudit,
za metou volně vytčenou
luznými oklikami bloudit,
to, staří páni, váš je závazek,
a není, proč se míň vám ukláněti.
Že zdětinšťuje zralý věk?
Ne, když je tu, jsme pořád ještě děti!

ŘEDITEL:

Slov promluveno je už dosti,
chci konečně též skutky zřít;
mělo by místo zdvořilostí
cos prospěšného se tu díť.
Nač o náladě vykládá se?
Když na ni čekáš, nejsi v ní!
Kdo za básníka vydává se,
ten komanduj mi básnictví!
Nám potřebí — však víte, čeho;
nám chce se moku opojného.

Tak svařte mi to! teď! a zde!
co skutkem není dnes, též zítra nebude,
ni den se nesmí promarniti.
Pud k tvorbě námět na mušku-li vzal,
necht' hned jej za pačesy chytí
a pak už celý chce jej míti;
a ježto musí, tvoří dál.
Vždyť víte, na německé scéně,
co chce, to každý zkusí si.
Postavte prospekt, kulisy —
a stroji šetřte ještě méně.
Račte jen marnotratně světlem hvězd,
lunou i sluncem posloužit si;
vám oheň, voda k disposici,
co skal tu, zvíře, ptactva jest.
Prochoďte na prkenném lešení
celičkým kruhem stvoření,
a s rozvahou vám bude spěti
nebesy na svět, světem do podsvětí.

Prolog v nebi

HOSPODIN, nebeští zástupové, poté MEFISTOFELES. Vystoupí tré archandělů.

RAFAEL:

Souzvučně s bratrskými světy
zní slunce dávnou hudbou sfér
a hřmí, jak dobíhá své mety,
svůj majíc vykázaný směr.
Zřít slunce, andělů je síla:
ne proniknout je, vidět jen;
nezbadatelně mocná díla
jsou nádherná jak v první den.

GABRIEL:

A rychlost nezbadatelná je,
jíž krásná země kolotá;
střídá se s jitřním světlem ráje
hluboká, hrůzná temnota;
pění se mořské vlnobití,
jak stříká po útesu skal,
a urván, tes i proud se řítí,
kam rej se z věčna rozehnal.

MICHAL:

A z moře na souš, z pevnin k moři
burácí bouře s vichřicí
a v rozzuření řetěz tvoří,
horečnou prací vířící.

Vzplá mračno, bleskem rozervané,
než hrom svým kyjem dopadne.
Leč tvoji poslové, ó pane,
ctí luzný vánek tvého dne.

VŠICHNI TŘI:

Zřít tebe, andělů je síla.
Ne proniknout tě, vidět jen.
A všechna výsostná tvá díla
jsou nádherná jak v prvý den.

MEFISTOFELES:

Když se zas jednou, pane, zjevuješ
a ptáš se, jak se všemu u nás daří,
mne mezi čeledí zde vidíš též,
jaks dříve rád mě vídal před svou tváří.
Nepotrám si, promiň, na orace,
i kdybych se tu terčem vtipů stal;
věř, kdybys nebyl odvyk si už smát se,
můj pathos by tě jistě rozesmál.
Já nedbám světů, ani sfér, jež krouží.
Já vidím jenom, jak se lidé souží.
Ten světa pámbíček je hrubě nezměněn,
je originální tak jako v prvý den.
On by si líp žil o poznání,
jen nemít od tebe nebeské záře zdání;
rozumem zve ji, což mu znamená,
že smí být zvěřštější než zvířena.
Ráčíš-li dovolit — jakpak bych měl mu říkat? —
je jako jedna z nohatých těch cikád,
co létají a hopkují
a pak tu svou si v trávě notují;

a kdyby jen to byla vždycky tráva!
Kdejaký neřád, hned to očmuchává.

HOSPODIN:

A víc už nic mi nemáš říci?
Jsi vždy jen strana žalující?
Vhod věčně na zemi se nic ti neděje?

MEFISTOFELES:

Ne, pane, jako vždy tam se vším bledě je.
Mně lidí líto s jejich žaly všemi.
Ty štvance štvát už ani nechce se mi.

HOSPODIN:

Znáš Fausta?

MEFISTOFELES:

Doktora?

HOSPODIN:

Jej, mého sluhu!

MEFISTOFELES:

Bloud! Ten vám slouží službou svého druhu.
Ne chléb to vezdejší, co jde mu k duhu.
Kvas nitra do dálek ho žene,
a že je bláznem, zpola zná;
na nebi žádá hvězdy bezejmenné,
na zemi rozkoše, co svět jich má,
leč nablízku ni v dálce vytoužené
nedojde smíření hrud' jeho vzbouřená.

HOSPODIN:

Nechť jeho služba posud zmatena,
já záhy dovedu ho k jasu.
VÍ sadař, když se stromek zelená,
že květ i plod jsou dary brzkých časů.

MEFISTOFELES:

Oč? Vsadme se, že se vám přec jen ztratí!
Jen dovolení dejte mi,
abych se zvolna vůdcem směl mu státi!

HOSPODIN:

Pokavad živ je na zemi,
potud dle tvého nechť se děje.
Tvor lidský bloudí, pokud za čím spěje.

MEFISTOFELES:

To děkuju; neb rád jsem nikdy blíž
se s nebožtíky nezabýval.
Buclaté tváříčky já nejraděj vždy míval.
Když v domě mrtvola, jsem v prachu již.
Já živé chytám, jako kočka myš.

HOSPODIN:

Nu dobrá, to už věc je tvoje!
Bud' urván jeho duch od svého zdroje!
Veď, ačli jej znáš proniknout,
v svou nízkou oblast jeho pout
a zahanben pak vydej svědectví,
že dobrý člověk ve svém temném vření
přec o jediné pravé cestě ví.

MEFISTOFELES:

At'! Jenže se to rychle mění.
Mně o mou sázku věru úzko není.
Až cíl můj dojde dovršení,
jen račte vítězství mi zplna přát:
at' žere samý prach a rád —
jak slavná zmije, s níž jsme pokmotřeni.

HOSPODIN:

I v tom at' svobodu tvé kroky mají.
Tvůj rod mě nikdy záštím neplní.
Z těch duchů, kteří popírají,
vždy čtverák nejmín na obtíž mi byl.
Chuť do práce by mohla doživořit
a člověk zpohodlní, je-li sám;
a proto rád mu druha přidávám,
jenž, dráždě k činnosti, jsa ďáblem musí tvořit. —
Vás, boží zrozenci vy praví,
necht' živoucího krásna rozkoš zdraví!
Co věčně působí a povstává,
milostí lásky vymez bytost vaši,
řád vašich myšlenek at' stálost dá
tomu, co ve zjevech se chvějně vznáší!

Nebesa se uzavrou, archandělé se rozptýlí.

MEFISTOFELES (sám):

S tím starým byl bych nerad rozmíchán
a milerád ho vídám časem.
Vždyť je to rozkošné, když velký pán
tak lidsky ráčí hovořit i s ďasem.

PRVÝ DÍL TRAGÉDIE

Noc

*Vysoko klenutý, úzký gotický pokoj.
FAUST neklidně na své židli před pulpitem.*

FAUST:

Ach, s právy filosofii
a medicínu jsem studoval
a také theologií
já pohříchu se prokousal —
a teď tu, blázen, stojím, žel,
a ani za mák jsem nezmoudřel.
Titul majstra, ba doktora mám,
vodím křížem a sem a tam
své žáky za nos po deset let —
a dovedu jedno jen povědět:
je nemožné, bychom cokoli znali!
Tím hořem se mi srdce spálí.
Sic chytřejší jsem než ti hňupi doctores,
škrabáci, kněžouři et professores,
z pochyb a svědomí nemám já strážně,
z dábla a pekla necítím bázně,
však zato se trmácím pořád v smutku,
nenamlouvám si, že znám co vskutku,
nenamlouvám si, že poučovat
dovedu lidi či polepšovat.
Jsem bez statku, jsem bez jmění
a svět mne nezná, necení —
tak ani pes by nežil dál!
A tak jsem se na vědu magie dal,
zda by mi duchů zjev a ret
nejeden taj moh povědět,

bych nemusil v potu tváře víc
o věcech mluvit, z nichž neznám nic,
abych to všechno vyzvěděl,
jaký je světa vnitřní tmel,
abych všech životů semena zočil
a za pouhé slovo je nezašantročil.

Ó, na mou bídu naposled,
ty kdybys, ouplňku můj, shléd,
jenžs o půlnoci tolikrát
zde u pultu mne vídal stát,
nad haldou papírů a knih,
truchlivý druhu, bys mne stih!
Ach, kéž bych tam, kde hor je štít,
směl ve tvém milém světle jít,
s duchy se vznášet kol strží a skrytů,
po lukách vlát v tvém šerosvitu,
vědění setřást kouř, ten čpavý,
a v rose tvé se napít zdraví!

Běda, jsem ještě v tom vězení,
v proklatě ztuchlém sklepení,
kam se i sluníčko lámá mdle
skrz malované tabule?
Knihy v té kobce kol a kol,
ve vetších listech hlodá mol,
až pod klenutí po stěnách
načouzen papír, leží prach;
pouzdra, sklínky a sklenice;
nástrojů plné police,
veteš, co zanechal pra-praděd —
to je tvůj svět, to se zove svět!

A ptáš se ještě, proč jak v past
je lapeno to srdce tvé,
proč nevysvětlitelná strast
ti všečen život z prsou rve?
Ne příroda, ne živý dech,
ne svět, jež bůh ti ráčil dát:
kol tebe v plesnivých těch zdech
je kostlivec a zvěře hnát!

Ó vzhůru! utec! pryč a ven!
A tato kniha záhadná,
kdys Nostradamem napsaná,
zda nestačí ti průvodem?
Z ní můžeš poznat oběh hvězd,
a příroda-li mistrem jest,
v tvém nitru se to rozhoří,
kterak duch s duchem hovoří.
Je marno myslí neplodnou
posvátné črty vykládat.
Vy duchové, vy nade mnou,
musíte odpověď mi dát!

Rozevře knihu a spatří znamení makrokosmu.

Och, rozkoše, jež do mých smyslů všech
zde při tom pohledu mi pronikáte!
Já v žilách, nervech cítím nový žeh,
znám náhlé štěstí, vroucí, mladé, svaté!
Zda byl to bůh, kdo psal to znamení,
jímž tajemně se odhalily
všech živelů nejskrytější síly,

jímž v nitru zmlká všechno běsnění
a slasti v bédnou hruď se vlily?
Či já jsem bůh? Ó jas, ježž zřím!
V ty čisté runy oko zírám,
zří, kterak příroda se tvůrčí rozevívá.
Teď mudrcovu slovu rozumím:
„Vstup k říši duchů zasut není.
Tvůj duch je slep, smrt v prsou tvých.
Své lidské srdce bez prodlení
svlaž, učni, v jitřních červácích!“

Prohlíží znamení.

Jak všechno, vše se v celek tkám,
jak jedno v druhém žije, hrá!
Stoupají andělé a sestupují,
a z ruky v ruku zlatá vědra plují.
Myrhou peruti voní,
k zemi se schvívají, v zemi se vrývají,
a proletováno, údery křídel srdce vesmíru zvoní!

To divadlo! Však divadlo jen, žel!
Bezmezná příroda, já chytit bych tě chtěl,
leč, ňadra vy, kde nad vámi se nahnu,
z nichž země i nebe své mléko má,
vy, k nimž se tlačí prsa mdlá —
jste zdroj, jste křísící, a já tu zprahnu!

Obrátí nevrle několik listů a spatří znamení ducha země.

Jak jinak tímto znamením jsem jat!
Ty, tys mi blíž, ó duchu země;

již stoupá výš má síla ve mně,
již jsem jak novým vínem vzňat.
Mám odvahu, bych v světě zkusil štěstí,
pozemskou slast i všechen bol chci nésti,
chci s nečasem a vichřicí se rvát,
a loď-li praská, v bouři nezoufat.
Nade mnou roste mrak.
Měsíc se ukrývá.
Má lampa rudne! A dým!
Červené paprsky nad hlavou mi srší.
Z klenby velebné vání
dýchá — a hmatá po mně.
Cítím tě blíž a blíž,
duchu, jež volal jsem.
Projev se již!
Škube to v srdci mém.
Všechen můj pud
k novému víru a citu je vzdmut.
Své srdce tobě cele vzdáno cítím.
Ty musíš, musíš! Necht' to splatím žitím.

Uchopí knihu a vyřkne tajuplné znamení ducha. Vyšlehne rudý plamen, DUCH se objeví v plameni.

DUCH:

Kdo volá?

FAUST (*odvraceje se*):

Příliš příšerné...

DUCH:

Tys na mé sféře dlouho sál,
tys mocně na mne zavolal,
a teď —

FAUST:

Ach, nesnesu tě, ne!

DUCH:

Bez dechu prosíš, by směls mne zhlédnout,
chceš slyšet můj hlas, chceš vidět mou líc.
Já mocnému jdu zaklínání vstříc —
Jsem tu! A ty — Teď' zřím tě blednout?
Ty, člověk nadčlověk! Kde duše tvé je hlas?
Kde hrud', jež v sobě svět si stvořila
a hýčkala jej, hřála, nosila,
až vzedmula se k duchům: mezi nás?
Kde, Fauste, jsi? Ty, jehož křik mi zněl,
jenžs na mne ze vší síly dorážel?
Sotva můj dech že na tě sáh,
jak červ se svíjíš v hlubinách,
v bojácně ušlápnutém chvění!

FAUST:

Tvé tváři couvnout z plamene?
Jsem Faust! Já tvého jsem plemene.

DUCH:

Prouděním života, vichrem dění,
vzhůru a dolů a sem a tam
vám a tkám

zrození — hrob —
věčný oceán,
ohnivé vání,
kolotání a proměňování.
Tak času jsem tkadlec, tak hrčí můj stav,
a tkám — tkám božstva živoucí háv.

FAUST:

Ty, širým světem jenž tkáš a vláš,
ty dělný duchu, jak spříznění jsme!

DUCH:

Duchu se rovnáš, jejž chápat znáš,
ne mně! (*Zmizí.*)

FAUST (*hroutí se na zemi*):

Tobě ne!
A komu?
Já, obraz božstva,
a ani tobě ne!

Klepe se na dveře.

Ó hrůzo, vím, to je můj bakalář.
Teď ještě hloub sám do sebe se řítím.
Ach běda, že tu sílu vidin
mi zkazí tichošlápský slovíčkář!

*Vstupuje WAGNER v županu a noční čepici, s lampou v ruce.
FAUST se mrzutě obrátí.*

WAGNER:

Odpust'te, slyším deklamovat!
Vy jste as řeckou tragédií čet.
V tom umění já chtěl bych profitovat,
jak toho žádá dnešní svět.
A lze prý nejlíp doporučit,
že faráře má komediant učit.

FAUST:

Ba, je-li farář hercem z komedie,
jak se to arci občas přihází.

WAGNER:

Když člověk ve své studovně si žije,
když sotva ve svátek, ach, vychází,
když svět jen skrze dalekohled vidí,
to dialektikou se špatně řídí.

FAUST:

Co není v citu, marně se to shání.
Z duše se vám to musí drát,
by v nadšení a v rozkochání
posluchač za srdce byl jat.
Sed'te jen, lepte, příštipkařte,
odvar si nechte na várku,
z odpadků ducha kaši vařte,
do zlatých dujte oharků —
děti a opice omráčíte,
když téhle stravy se vám chce:
však se srdcem srdce nespojíte,
vám-li to nejde od srdce.

WAGNER:

Leč teprv přednes dělá řečníka;
cítím, co vše mi ještě uniká.

FAUST:

Jen poctivého zisku dbal
a rolničkami necinkal!
Věci, kde smysl s jádrem jsou,
se bez umění přednesou;
jen opravdově-li to bodá,
však se už slovo vždycky podá!
To oslnivé vaše řečnění
odpadky lidstva načechrá a líčí,
leč prázdné je jak vítr v jeseni,
když svistí mhou a suchým listím fičí!

WAGNER:

Jeť dlouhé umění
a krátké naše žití!
Mně bývá při kritickém snažení,
jako bych v sázku dával živobyťi.
Co po těch pramenech se napachtíme,
z nichž proud by znalostí se vyřinul!
A než jsme cesty sotva půl,
my chudáci už ducha vypouštíme.

FAUST:

Což v pergamenu jsou ty svaté zdroje,
z nichž doušek věčný mír ti dá?
Ne, navždy zbudeš bez úkoje,
když z tebe, z tebe netryská.

WAGNER:

Odpustíte, zřím v tom takou krásu,
přesazovat se v ducha časů,
vidět, jak před námi kdys moudrý smýšlel muž
a že tak daleko my dotáhli to už.

FAUST:

Ba, převysoko, k hvězdám až!
Minulé časy, přítelíčku,
nám knihou jsou na sedm klíčků.
A tenhleten „duch časů“ váš,
to pánů vlastní duch je asi,
v němž zrcadlí se zašlé časy.
Člověk by utek, na mou věru,
kvelb je to, kumbál, zneřádná spíž,
pomluv je tam jak špíny v džberu;
poučná rytírna to nanejvýš,
kde panáci a loutky vystupují
a mravnostně své fráze papouškují.

WAGNER:

Leč každý by přec poznal rád,
co duch, co svět, co lidem dáno věnem.

FAUST:

To se vám řekne, poznávat!
Kdo troufá si zvat věci pravým jménem?
Těch nemnoho, co něco poznali
a, hloupě dost, svou víru, v dálku zřící,
svůj cit, své srdce luze rozdali,
vždy přišlo na kříž nebo na hranici.

Je pozdní noc. Já se vám omlouvám.
Musíme na příště to schovat.

WAGNER:

Až do rána chtěl naslouchat bych vám
a poučeně s vámi disputovat.
Však zítra, v prvý svátek Velkonocí,
snad to či ono budu ptát se moci.
Já věru horlivě jsem nad knihami seděl;
ač mnoho vím, přec všechno rád bych věděl.

Odejde.

FAUST:

Zda také tomuhle kdy naděj zajde!
Lpí na vnější jen slupce napořád,
chce při kopání přijít na poklad
a raduje se, žížaly když najde.

Smí, kde jsem slyšel křídla duchů vát,
takový človíček tu mluvit ke mně?
A přec ti dík buď tentokrát,
nejubožejší ze všech synů země!
Vždyť tys mne ze zoufalství vyprostil,
když jsem se hrůzou v bezvědomí řítíl.
Ten zjev tak olbřímího růstu byl,
že jsem se dvojmo trpaslíkem cítil.

Já, obraz božstva! jenž se věčnem zpil
a zíral z očí, v nichž to nebem blýská,
jenž mnil, že pravdy tvář je zcela blízka,
jenž smrtelníka odhodil —

já, víc než cherub, jenž měl tvůrčí sen,
že živlem pluje nad lidmi a zemí,
že bůh mu krouží krve krůpějemi,
já drzý rouhač — ó, jak pykat je mi! —
ted' slovem hromovým jsem rozdrčen.

Jak bych ti roven po boku směl státi!
Mně dána sice moc tě přivolati,
však sílu zadržet tě neměl jsem.
Já v blahu chvíle té se ztrácel,
svou malost cítě, velkost svou;
tys, nelítostný, zpět mne skácel
v člověka sudbu mátožnou.
Kým se mám řídit? čeho střící?
Má mi být vůdcem onen pud?
Ach, skutky našimi, jak strastí sužující,
běh života je zadrhnut.
Duch nechat' sebenádherněji vzlétá,
rmut cizí hmoty strhuje ho nám;
jak máme dobro vezdejšího světa,
vše lepší je nám pouhý klam.
Slast jedinečných citů, jíž jsme oživeni,
chřadne a křehne v pozemském tom vření.

Dřív obraznosti smělý let se nes,
za věčnem zakrouživ a do vesmíru;
leč těsný prostor postačí mu dnes,
kdy ztroskotalo štěstí v časů víru.
Hned zahnízdí se starost v nitru hrudi,
tam tajné utrpení vzbudí,
zmítá se neklidně a ruší slast i klid,
vždy v nové masky zná se zakuklit,

ted' je to dům a dvůr; ted' žena nebo děcko,
ted' oheň, voda, nůž a jed;
před vším, co neraní, se musíš chvět
a opláčeš, i neztratíš-li, všecko.
Bohům se nerovná! to cítím v hlubinách!
Jen červu, který zarývá se v prach,
je prachem živ a prach jen polyká,
než rozšlápne ho noha poutníka!

Zda prach to není, co mi úží svět
a ze stěn snáší se a z polic dolů?
To haraburdí starobyklých tret!
Být zamotán zde v plísni molů!
Zde, co mi chybí, nalézt mám?
Zas mám se poučovat samou knihou,
že šťastně živ byl člověk tu a tam
a všude lidé lkali pod svou tíhou?
Co se mi šklebíš, dutá lebko ty?
že v mozku mém, jak v tvém, to plálo kalně,
že jasu nedošlas, jen mlh a temnoty,
pud za pravdou že též tě zaved žalně?
Tupíš mne arci, tupé náradí,
vy kola, válce, hřebeny a páky:
u brány byl jsem a vy klíčem k ní;
ač křivý máte zub, přec nepohnete háky.
Záhadná, nechť i den se dní,
příroda nenechá svůj šlář si vzíti;
a co tvým smyslům sama nezjeví,
šroubem ni heverem z ní nelze vypáčiti.
Ty, stará veteši, tu civíš jen,
žes otci a ne mně dřív sloužívala.
Ty, starý svitku, dráždíš, začouzen,

od dob, co nad pultem tu lampa čoudívala.
Kdybych to všechno radš byl promarnil,
než aby mě to v potu zadusilo!
Cos po svých otcích podědil,
to získej, by to tvoje bylo.
Co stvoří pro sebe, v tom užitek je chvíl;
je přítěží, čeho se neužilo.

Však co tak silně mne tam k tomu místu táhne?
Což ona lahvička je magnet pro můj zrak?
Jako když v tmavém lese měsíc na mne sáhne,
pojednou mile mi a světle tak.

Má fiólo, má jediná, ty drahá,
po níž ted' pobožně má ruka sahá!
Člověka vtip i um já v tobě ctím.
Souhrne šťáv, jež sladce uspávají,
výtažku sil, jež usmrcovat znají,
bud' svému mistru lékem laskavým.
Sotva tě vidím, bolest má je tišší,
beru tě v dlaň a smírněj prsa dýší,
jek příboje již zkrát a šumí jen:
Plavím se v dálku po širokém moři,
zrcadlo vln mi pod nohama hoří,
a k novým břehům láká nový den.

Na vzdušných perutech se z nebe sklání
ohnivý vůz sem ke mně! Hotov jsem,
éterem nést se v strmém vzeplování
za čistým činem k jiným oblastem.
Vznešený život! Božské povzlétnutí!
Ty, prve červ, a tato slast je tvá!

Ba, odervi se v rychlém rozhodnutí
od slunce, které pozemšťanům plá.
Jen vzchop se, vyraz dokořán tu bránu,
u níž kdekdo se krčí, nebohý.
Chtěj skutkem skutečnost mít prokázánu,
že muž by necouv ani před bohy,
že by se nechvěl před chmurnou tou slují,
kde obraznost zří ty, kdo proklati,
a k tomu jícnu, nad nímž dují
všech pekel plameny, se neboj prodrati,
k poslední chůzi stroj se bez tesknoty
a plynout sílu měj, a byť i do nicoty!

Tak sestup, čistá misko křišťálová,
ven z obalu, který tě, vetčný, chová,
já na tě nemyslil už drahně let.
Tys při slavnostech otců zářivala,
tys hosty žertem dařivala,
druh druhovi když přípitkem tě zved.
Tvůj křišťál, vyzdobený kresbami,
k nimž, nežli na doušek jej povyprázdnil,
piják vždy vhodný veršík zbásnil,
ted' noci mládí připomíná mi.
Já sousedovi nepodám tě nyní,
vykládat nebudu, co památnou tě činí.
Toť jiný mok! Lze rychle zpít se jím.
Táž ruka svařila tě, táž tě zvedá,
ty štávo, jež se třpytíš, hnědá;
tím douškem, jenž se opakovat nedá,
v slavnostním přípitku já jitru připíjím.

*Přiloží misku k ústům.
Znění zvonů a sborový zpěv.*

SBOR ANDĚLŮ:

Kristus vstal z hrobu!
Člověče, vesel bud!
Útěchou naplň hrud',
vstalt' jest, kdo sejme rmut,
hříchy a zlobu.

FAUST:

Jak temný zvuk a jaký bílý tón
od úst mi pohár mocně odtrhuje!
Což hluboký ten hlas, jímž zvučí zvon,
již Velkonocí příchod ohlašuje?
Vy sbory, zpíváte útěšnou píseň tu,
jež v temnu nad hrobem z andělských tekla rtů
a novou úmluvu nám zaručuje?

SBOR ŽEN:

Tělo v hrob klásti
úkolem bylo nám,
vonnou je mastí
napustit bylo tam;
šaty a šátky
čistě byl obvázáán.
Ach, když jsme zpátky,
není tu Pán!

SBOR ANDĚLŮ:

Spasitel vstal jest!
Zdráv Kristův milenec,

který, ač zkoušen, přec
vytrvav na konec,
odměnu vzal jest.

FAUST:

S tou písní mocnou, líbeznou,
co, hudbo, chceš v mém živoření?
Tam, rajská, zvuč, kde měkčí lidé jsou.
Já slyším poselství, leč víry ve mně není;
zázrak je víry děcko nejdražší.
K těm sférám nesmím zakroužiti,
z nichž milá novina mi zní;
a přec mě onen tón, mně znám už z dětských dní,
zas nazpět volá, nazpět v žití.
Děšť lásky nebeské se tenkrát lil
a bouřně zulíbal mě v tichu svatvečera,
zvon předtuchou mi kouzlil dění sterá
a s horkou slastí jsem se pomodlil;
nezbadatelný pud, tak sladký,
mě lesem hnal, mě loukou ved,
v pláč roztály mé sny a zmatky,
jak se mi rodil nový svět.
V té písni byla hra i mladé zvěstování,
též svátek jara plesal v ní;
a teď mě zdržuje dětinné vzpomínání,
učinit krok, ten vážný, poslední.
Dál zněte, písňe, v nebeské vy kráse,
vytryskl pláč a země má mě zase!

SBOR UČENÍKŮ:

On, jenž tu pohřben jest,
překonal chmuru,

vznešeně směl se vznést,
živoucí, vzhůru;
On v slasti vznikání
nově se tvořit jme —
Ach, a my pro lkání
na zemi zbyli zde.
My, kdož ti vzdáni,
budem se v touze třást,
nás, Mistře, ranní
božská tvá slast.

SBOR ANĎELŮ:

Spasitel vstal vám,
okovy smrti strás,
útěchy přál vám,
vykoupil vás.
Vám, kdož ho vzýváte,
dobro kdo konáte,
bratřím jíst dáváte,
na trzích žehnáte,
s bědnými doufáte —
spása je blíže již,
Spasitel blíž!

Za branou

Lidé všech stavů vycházejí na procházku.

NĚKOLIK TOVARYŠŮ:

A pročpak vlastně sem?

JINÍ:

Ven k hájovně. Tak rovnou, jděm!

PRVÍ:

To my si raděj vyšlápneš zas k mlýnu.

JEDEN TOVARYŠ:

Radím vám, pojdme k dvorci na vodě.

DRUHÝ:

Ech, tam se hloupou cestou jde.

DRUZÍ:

A ty?

TŘETÍ:

Nu, já se s ostatními šinu.

ČTVRTÝ:

Na Hrádek pojd'te vzhůru! Nejhezčí
tam holky jsou a pivo nejlepší;
a rvačky zrovna k pohledání.

PÁTÝ:

Tomu se říká kuráž mít,
chceš do třetice ztlučten být?
To bych si dal! Tam? Ani zdání!

SLUŽEBNÁ:

Ne, ne, já zpátky se zas k městu dám.

DRUHÁ:

Pojď, vždyť ho jistě najdem u topolů.

PRVÁ:

A co já z toho vůbec mám?
Vy dva se povedete spolu,
jen tebe vezme do kola.
Co zbude na mne? Ani zbla.

DRUHÁ:

Dnes jistojistě není sám,
ten kudrnáč prý taky bude tam.

STUDENT:

Hrome, ty holky! ty se natřásají!
Pojď, bratře, k nim, ať kavalíry mají;
tabáček ostrý, řízné pivíčko
a holka v parádě, to je mé gustíčko.

MĚŠŤANSKÁ DCERKA:

No, tihle chlapci dovedou se chovat,
móresy věru nemají!
Mohli by v nejlepších se kruzích pohybovat,
a za služkami běhají!

DRUHÝ STUDENT (prvému):

Jen počkej! Vzadu tam ty dvě,
ty vypadají nejpěkněji;
mou sousedkou ta jedna je
a já té dívce vskutku přeji.
Jdou jakby nic a nakonec
s sebou nás vezmou rády přec.

PRVÝ:

Ne, brachu, rád já nenucený jsem.
Pojď, sic ty kůstky pláchnou nám; hrr na ně!
Ruka, jež v týdnu vládne koštětem,
nejlíp tě ze všech polaská v den Páně.

MĚŠŤAN:

Mně ten náš purkmistr se líbí čím dál méně.
Teď, co jím je, je troufalejší denně
a město z něho nemá nic.
Vždyť stále zhoršuje se zlořád,
víc poslouchat jen máme pořád
a také klopit čím dál víc.

ŽEBRÁK (zpívá):

Vy dobří páni, krásné paní
v šatech jak svěží kvíteček,
raďte mít se mnou slitování
a darujte mi dáreček!
Kéž dojme vás můj kolovrátek!
Je vesel jen, kdo daruje.
A dnes, kdy pro všechny je svátek,
den úrody kéž pro mne je!

JINÝ MĚŠŤAN:

Nic neznám lepšího v dni nedělní a svátky
než hovor o válečném hlaholu,
když někde u těch Mongolů
jsou samé masakry a zmatky.
U okna stoje, sklenku vypiješ
a vidíš po řece plout pestrých člunů řady;

pak vesele si večer domů jdeš
a medíš si, že mír je u nás tady.

TŘETÍ MĚŠŤAN:

To, pane soused, řeč je taky má.
Bodejt' se všechno pomlátilo!
Ať svět je vzhůru nohama!
Jen u nás ostaň to, jak bylo.

BABKA (měšťanským dcerkám):

Aj, nastrojené dívčice,
do vás jsou všichni zakoukáni!
Jenom ne tolik pyšnit se!
Však dovedla bych splnit vaše přání.

MĚŠŤANSKÁ DCERKA:

Pojď, Rózo! Kartářka! Mně stydno je,
abych se před lidmi s ní vidět dala;
sic na svatého Ondřeje
mi toho mého ukázala — —

DRUHÁ:

A mně ho ukázala v zrcadle,
byl voják a byl s kamarády;
pořád se točím, jestli jde,
a ne a ne ho potkat tady.

VOJÁCI:

Tvrze, kde hrdé
cimbuří svítí,
panny, jimž v oku
výsměch je zřítí,

chtěl bych já vzíti!
Po chrabrých bojích
odměny zvou!

Tlampačem naším
hlahol je trouby,
posel to lásky,
posel to zhouby!
To je mi život!
Šturm tam platí.
Panny a tvrze
musí se vzdáti.
Po chrabrých bojích
odměny zvou!
Vojáci dál zas
mašírujou.

FAUST a WAGNER.

FAUST:

Proud ani potok už pod ledem není,
sotvaže pohled jara naň shléd;
v údolí pučí radosti květ;
a mráz, ten staroch, v svém oslabení
do drsných horstev se odbelhal zpět.
Odtamtud, chtěje svůj ústup krýt,
přívalu ledových zrněk on velí
k osení snést se a na pažít.
Slunce však nestrpí nižádné běli,
zrychluje vzrůst a tvoří a blaží,
barvami všechno se oživit snaží;
květy že posud pořídku jsou,

sváteční lidé jsou náhradou. —
Jen se obrať a pohlédni
z těchto vršků na městské zdi.
Z dutého otvoru černých vrat
pestré hemžení vidíš se drát.
Všichni se sluní, rozradováni;
slaví dnes Páně zmrtvýchvstání,
neboť k životu vstali sami,
z nizounkých domků a ztuchlých bytů,
z pout, v něž je zajaly cechy a krámy,
z dusného tlaku stříšek a štítů,
z ulic, jež tísnivým zmatkem vřely,
z kostelů noci ctihodné
všichni se dostali na světlo dne.
Hleď, jen hleď, jak zástup ten celý
rychle se rozlil v pole a sad
a jak řeka zšíří a zděli
veselé loďky musí hnát,
jak, přetížen jsa k ponoření,
odráží poslední už prám.
I ze stezek až při temeni
barevné šátky svítí nám.
Slyš, to už vesnická je chasa,
hotové nebe má tu lid.
I dospělý i dítě jásá:
zde člověk jsem, zde smím jím být!

WAGNER:

Vyjít si, pane doktor, s vámi,
to poctou je, to prospěje.
Však toulat se tu sám, to nechutná mi,
neb všechno surové mi hnusné je;

ty kuželky, to vyhrávání,
ach, k nesnesení je ten řev;
ti lidé rádí jako běsem štváni,
a to je prý radost, to je jim zpěv.

SEDLÁCI pod lípou.

Tanec a zpěv:

Ovčák se k tanci vyfintil,
fábor a kytku přišpendlil,
že se až srdce smálo.
Pod lipou se už tlačili
a jako blázni tančili
a juch a hej
a hopsa hejsa hej
to na housličky hrálo.

A jak se ovčák přitírá,
už děvče loktem nabírá,
a to mu za to dalo:
To je mi ňáký divný pták,
to je mi pěkný nezdrořák!
A juch a hej
a hopsa hejsa hej —
a to by mi tak hrálo!

A sukně kolem lítaly
a všichni kolem hopsali,
až je to rozehřálo.
A točili se, zardělí,
jak v náruči si leželi,

a hopsa hej
a hopsa hejsa hej,
a netiskli se málo.

A nech si tu svou dotěrnost,
vždyť vámi, chlapci, holek dost
už napálit se dalo!
Pak dokázal, že přec šla s ním
a od té lípy až tam k nim,
aj hopsa hej
a hopsa hejsa hej
to tydli fidli hrálo.

STARÝ SEDLÁK:

Aj, pane doktor, hezké je,
že se nás neštítíte přec
a mezi sprostý lid sem k nám
přichází velký učenec.
Zde nejkrásnější džbáněček,
v něm čerstvý doušek nesem vám.
Ať nehasí vám žízeň jen,
já vinšuju a zavdávám:
co kapek v něm až k jeho dnu,
tolik vám přidáno buď dnů!

FAUST:

Přijímám, co mi poctou jest,
a opětuji dík a čest.

Lid se shromažďuje v kruhu.

STARÝ SEDLÁK:

To jste si vybral příhodně
a přicházíte v dobrý den.
Vždyť vy jste dřív i za zlých dnů
nám laskavě byl nakloněn.
Leckdo tu stojí, koho kdys
váš otec vykurýroval,
když horkou nemoc vyháněl
a hlízu moru zažehnal.
Těž vy jste tenkrát, mladý muž,
chodíval do všech nemocnic,
mrtvol z nich mnoho nosili,
vám neublížilo to nic.
Nám vy jste osvědčoval péči,
vám ten zas, který z výšin léčí!

VŠICHNI:

Zdráv, ochránce, nám buďte dál,
abyste dlouho pomáhal.

FAUST:

Ne, tomu na výšinách dík,
onť lékař náš, on pomocník.

Jde s WAGNEREM dále.

WAGNER:

Ó velký muži, jaký to as cit,
žes v lásce u tohoto davu!
Ó, blažen, takovou kdo slávu
smí díkem za své dary mít!
Strkají všichni k hlavě hlavu,

dí otec: „Hled' ho, maličký!“
rej vážne, zmlkly housličky;
jdeš, nadšeně tě špalír ctí,
a vzhůru letí čepice:
div že tě nevzývají klečíce,
jako by kněz šel s hostií.

FAUST:

Kus výše pojd', tam k tomu kameni,
tam odpočinem po svém putování.
Tam zhusta o hladu a v modlení
já sedal v osamělém zadumání.
Má naděj a můj zbožný cit,
můj nářek v zoufalství a vzdoru
na bohu chtěly vynutit,
aby byl konec tomu moru.
Ó, kdybys čet v mém nitru, jakých vin
mi připomínkou zní ten souhlas davu,
jak málo otec a syn
si zasloužili mít tu slávu!
Můj otec poctivec byl obskurní,
jenž přírodu znal ctít i svaté její divy;
on o ní dumal čestný, vrtošivý
a podivínský vztah měl k ní.
V kuchyni černou zavíral se
ve společnosti adeptů
a hnusné šťávy slévat jal se
dle nekonečných receptů.
Tu býval rudý lev, ten ženich smělý,
s lilií družen vlašnou koupelí,
pak po všech komnatách je proháněli,
v nichž snoubenci se pářit museli.

Když v barvách pak, jež hrály po křivuli,
zjev mladé královny se objevil,
poved se lék a choří pohynuli;
nikdo se neptal: kdo se uzdravil?
Tak s lektvary, jež neléčí, však zmoří,
zde v údolí a na pohoří
my hůře řádili než mor.
Já, jehož ruka jed ten rozdávala,
já slyším — já, jímž zničen mnohý tvor —
že drzým vrahům vzdává se teď chvála.

WAGNER:

A tohle že vás zarmucuje?
Poctivec nečiní-li dost,
když poděděnou dovednost
řádně a svědomitě provozuje?
Když mladík jsi, jenž svého otce ctí,
zdalipak nadšen nepřijme tě?
A když jsi muž, jenž množí vědění,
tvůj syn se může dostat k vyšší metě!

FAUST:

Ó, šťasten, koho blaží klam,
že z moře bludů těch se zachráníme!
Toho, co nevíme, je třeba nám,
a nepotřebujem, co víme. —
Leč této chvíle pozdní nádhera
se nekal zármutky a zmatky!
Hleď, jak se lesknou v žáru večera
zelení obklopené chatky.
Níží se slunce, klesá. Dožil den.
Pospíchá pryč a nový den zas nítí.

Ó, na křídlech že nejsem povznášen,
bych za sluncem směl zakroužiti!
Ztišený svět bych viděl kol,
jak u nohou mi v svaté záři leží,
jak všechno horstvo plá, jak zmlká každý dol,
jak stříbro bystřin k zlatým proudům běží.
Pak neuváz by bohorovný vzlet
v skalnatých prorvách na divoké hoře,
k zátokám teplým, v prosluněné moře
můj užaslý se sklání hled.
Teď docela už, božské, v hloub se řítí;
leč nový pud je probuzen.
Já spěchám dál, to věčné světlo píti,
za mnou je noc a před sebou mám den;
nade mnou nebesa, tam v hloubkách vlny běží.
Již zmizelo... Já zkolébán byl snem!
Žel, že se k ducha perutem
peruti hmotné přidruží tak stěží!
Leč cit nám vrozen, jímž je každý chvácen,
aby se vzhůru dral a vpřed,
nad námi, v jícnu modra ztracen,
když skřivan počne trylkem pět,
když nad borovic příkrou strání
na křídlech orel rozpjat je
a nad jezer i krajů plání
když jeřáb domů směřuje.

WAGNER:

Já v hlavě rovněž leckdy brouky míval,
než tenhle pud, ne, ten mne netrýzníval.
Let ptáka k závisti mne neponouká;
jeť brzy unuděn, kdo v les a luh se kouká.

Ó, rozkošněj se duchem nésti lze
od listu k listu, z knihy ke knize.
To zimní noc ti zkrášlí v jarní den,
blaženství zrovna vyzařuje z tebe;
ctihodný rozvineš-li pergamen,
ach, to si schystáš učiněné nebe.

FAUST:

Tvá hrud' jen jeden z obou puďů zná;
ó, chraň se, též ten druhý znáti!
Dvě duší mně, ach, v hrudi přebývá
a od sebe se touží odervati;
ta jedna, lačná chapadla jež má,
drží se, chtíčem rozdychtěna, světa;
ta druhá rve z pout hmoty křídla svá
a k božským otcům v prostor vzlétá.
V povětrí duchové-li jsou
a vládnou mezi nebesy a zemí,
kéž opustí svou říš, tu zlatě mlhavou,
a v nový život vůdci stanou se mi!
Svým kdybych čarodějův plášť jen zval,
jenž by mne zanes v divukrásné kraje,
já neprodám ho za žádný šat z báje,
ba ani za plášť, jaký nosí král.

WAGNER:

Dej pozor, přece víš, že krouží rej
a po prostoru v hustých proudech víří;
těch děsných duchů nevzývej,
z nichž se všech stran se lidstvu zhouba šíří!
Na tebe hladový si brousí zub,
jak od severu fičí, sípajíce;

vysušující jih si hledá lup
a potravou mu jsou tvé plíce;
ti, které východ z pouště posílá,
v ohnivý kotouč zapletou tě divý,
rej od západu vláhu sic ti dá,
pak utopí však tebe i tvé nivy.
Radostně jdou, neb tuší škůdný cíl,
nadšeně lžou a poslušni jsou rádi;
z nich každý jak by poslem nebes byl
a šepce andělsky, an svádí.
A pojďme! Padá mlha. Zšedl svět,
vzduch ochladil se, pojďme zpět!
Navečer teprv dům se ocení. —
Kam se to díváš jako v zmámení?
Vždyť soumrak na pole už lehá.

FAUST:

Nevidíš, černý pes jak po polích tam běhá?

WAGNER:

Co na něm? Já si ho už dávno všim.

FAUST:

Jen si ho prohlédni. Co je to s ním?

WAGNER:

To pudlík je a stopu hledá něčí.
Pánovi zaběhl se as.

FAUST:

A nevidíš, jak v dlouhé křivce šnečí
vždy úže krouží kolem nás?

A v jeho stopách, tuším, k nám
ohnivý kotouč utíká.

WAGNER:

To u vás optický je klam;
já vidím černého jen pudlíka.

FAUST:

Já vidím, jak nás tiše zatahuje
k příštímu svazku čarou kouzelnou.

WAGNER:

Ne, to nás nejistě a bázliv obskakuje.
Ne jeho pán: dva cizinci tu jsou.

FAUST:

Je zde! a již se úží kruh.

WAGNER:

Nu vidíš! Je to pes, ne duch.
Kňučí a vyje, na břicho si leh.
Ocáskem vrtí. Tak to u nich všech.

FAUST:

Tak. A teď půjdeš s námi. Na!

WAGNER:

Legrační psina. Psinu dělat zná.
Zastav se — čeká, co proň máš;
na tebe skáče, jak ho zavoláš;
najde, ať ztratíš cokoli,
do vody se ti vrhne za holí.

FAUST:

Ba, pravdu máš. Psí nátura.
Ni špetka ducha. Samá drezúra.

WAGNER:

Psu, který dobře vycvičí se,
třebas i mudrc nakloní se.
On zaslouží si plně přízně tvé,
jenž čackým učněm studentů se zve.

Vejdou do městské brány.

Studovna

FAUST (*vstupuje s pudlíkem*):

Tak navracím se z černé noci,
jíž pláň i stráň je pokryta
a pod níž, svatou čaromocí,
v nás lepší duše procítá.
Teď usíná, jak v měkkém loži,
všech vášní nezkrocený pud,
teď láska k lidem, láska boží
mi zaplavuje všechnu hruď.

Nevrt' se, pudlíku! Zticha již!
Necháš ten práh! Co čmucháš tam?
Pěkně se za kamny položíš.
Svou nejlepší podušku ti dám.
Bavils nás kousky šprýmovnými,
po kopcích naběhal ses dost,

ted' u mne doma mou péči přijmi
jak vítaný a tichý host.

Ach, v těsné cele naší zase
když vlídná lampa vítá nás,
tu v srdci, které samo zná se,
tu v hrudi rozhoří se jas.
Zas rozum hovořit se strojí,
zas kvete radost s nadějí,
zas prahnem po života zdroji,
ach, po života ručeji.

Pudlíku, nekňuč! K melodii svaté,
jež celou mou duši ted' vyplňuje,
tvůj zvířecí zvuk se nerýmuje!
Lidé, ti arci a častokráte
tupí, co nechápou,
a na to, co ruší je a mate,
i je-li to dobré a krásné, jen bručí.
A pes by byl stejný? Též on na to kňučí?

Však běda, necht' sebelepší vůle mě pudí,
už cítím, že úkoj mi netryská z hrudi.
Proč, ba proč jen vyschne zřídlo tak záhy
a znova prahnem po trošce vláhy?
Jak často jsem poznal to rozžíznění!
Leč této slabosti pomoci známe:
Tím víc vše nadsvětské uctíváme
a roztoužení jsme po zjevení,
jež neplá nikde s tou glorií,
jak v knize evangelií.
Text rozevřítí mocnou jat jsem snahou,

bych jednou s poctivou myslí se jal
posvátný tento originál
převádět na svou mateřštinu drahou.

Rozevře svazek a chystá se k práci.

Zde: „Na počátku bylo *slovo!*“ čtu.
Ale jak dále? Nesnáz je hned tu.
Nelze mi *slovo* přec tak v úctě míti,
musím to jinak přeložiti;
ačli že duch mě řádně osvítil,
stojí tu: *Pojem* na počátku byl.
Dobře si rozvaž první řádku,
neukvapuj se na počátku!
Že vznikala by z *pojmu* všechna díla?
Má státi: Na počátku byla *síla!*
Leč ještě jsem to ani nenapsal,
a cos mě nutká, abych hledal dál.
A náhle, osvícen, zřím do hlubin.
Já napíšu: Byl na počátku *čin!*

Chceš-li se mnou v pokoji býti,
pudlíku, nech si to vytí.
Klidu mi přej,
nekňuč a neštěkej!
Slyš, takového rušitele
bych nestrpěl ve své cele!
Ty takhle na svého hostitele?
Byť nerad, musím tě vyhostit.
Dveře jsou dokořán, můžeš si jít.
Ale hledme, to překvapení!
To samo od sebe není.

Je to přelud? Či skutečnost?
Můj pudlák se nadmul a povyrost.
Teď násilně se vznes.
Ne, to není obyčejný pes!
Co vlastně to se mnou domů šlo?
Jak hroch je už to strašidlo!
Má hrozivý chrup, v oku ohnivá kola,
bestie je to, démon zpola.
Počkej, hned budeš pryč!
Od toho je Šalomounův klíč.

DUCHOVÉ (*na chodbě*):

Uvnitř jeden se chyt!
Za ním střeďte se jít!
Tak jako lišák do želez,
ten starý pekelník tam vlez.
A teď pozor jen!
Vzneste se, sneste se spolu,
nahoru, dolů,
hnedle bude vyproštěn.
Přispět mu znáte,
přispět mu máte:
splatte mu zas,
co poskyt všem z vás.

FAUST:

Zaříkán zvířecí bud' tvor
elementárním quattuor:

Salamandr ať hoří,
necht' nymfa se vine,

sylfa v prostor ať vplyne,
gnóm ať se moří!

Kdo nezná živlů znaky,
kdo neví, který je jaký,
jakých je sil,
jaký má cíl,
nemá v své moci,
říš duchů zmoci.

V plamenech, mloku,
v plamenech ztrat' se!
Splyň v proudu a toku,
ty nymfo!
Vzplaň krásou meteorů,
ó sylfo!
Necht' pomáhá domu a dvoru
incubus! incubus!
Vystup, ať nemusím užít hrůz!

Ze čtvera sil
žádná v tom netvoru není.
Leží si dál a chrup na mne cení;
ještě jsem vůbec ho nezmučil.
Mocněji začnu vzývat,
však tě už naučím zpívat.

Aj, tovaryši,
unik jsi pekelné říši?
Tak viz to znamení!
Před ním do prachu zhrouceni
všichni démoni leží.

A hled' me, jak všecek se ježí!

Ty tvore zavržený,
zda číst jej schopen jsi?
Jej, který, nezrozený,
se rozlévá nebesy?
jej, nevyslovitelného,
jej, oštěpem probodeného?

Hle, chycen za kamny on
nadýmá se jak slon.
Do prostoru se dme,
v mlhu se rozplynout chce.
Až do stropu mi nevzrosteš!
Tiše u nohou pánu lež!
Vidíš, že nehrozím slovem planým.
Sžehnu tě ohněm svatě požehnaným.
Nedráždi mne,
sic pozvednu světlo, to trojjediné,
nedráždi mne,
sic podstoupíš nejhorší muku!

MEFISTOFELES vystoupí za kamny, zatím co mlha padá; je oděn v úbor kočovného scholastika.

MEFISTOFELES:

Čím pánu posloužím? Nač tolik hluku?

FAUST:

Tak tohle bylo jádro pudlíka!
Potulný scholár? Šprým to podařený.

MEFISTOFELES:

Klanět se vám, čest pro mne veliká.
Vy jste mi zatopil, můj pane přeučný.

FAUST:

Tvé jméno?

MEFISTOFELES:

Na to by se neměl ptát,
kdo k slovu chová pohrdání,
kdo věcí podstatu chce znát,
na hony vzdálen jalového zdání.

FAUST:

U vás, vy páni, zvukem jména
též tvářnost duše bývá vyjádřena;
a je to vaše pravá tvář,
ať zní to Belzebub či škůdce nebo lhář.

Nu dobrá, a kdos ty?

MEFISTOFELES:

Té síly díl jsem já,
jež, chtěc vždy páchat zlo, vždy dobro vykoná.

FAUST:

To je mi hádanka. Co říc mi má?

MEFISTOFELES:

Jsem duch, jenž stále popírá!
A právem; neb co vzniká, vše,
by zahynulo, hodno je;

proto by bylo líp, nic kdyby nevznikalo.
A ve všem tom, co u vás kdy se zvalo
hříchem či zkázou, zkrátka zlem,
tam já v svém pravém živlu jsem.

FAUST:

Ty zveš se částí jen, a celého tě zřím?

MEFISTOFELES:

Skromňoučkou pravdu já ti dím.
Nechť člověk, zdrobnělý svět bláznovství,
mní, že je celek celistvý:
Já díl jen dílu jsem, jenž vším byl v prvé časy,
já díl jsem temnoty, jež světlo stvořila si,
to hrdé světlo, jež teď matku Noc
chce okrást o prostor a dávnou moc.
A přec to nesvede; nechť sebejasněj plá,
vždy na tělech jen ulpívá.
Z těl proudí, těla zkrášluje,
tělo je v běhu zdržuje;
tak, doufám, mnoho času neuplyne,
a s těly také světlo zhyne.

FAUST:

Teď o tvých cílech zpraven jsem!
Kdo neumí nic zničit ve velkém,
aspoň se v malém o to snaží.

MEFISTOFELES:

Mnoho tím arci nedokáží.
Co nicotu chce zadržet,
to něco, nejapný ten svět —

at' jsem se sebevíce mořil,
přec jsem ho posud nepokořil
otřesy, vlnou, vichry, plamenem:
klidně si trvá oceán i zem.
A na tu čeládku zvířat a lidských ras,
na tu už dokonce jsem krátký:
já pohřbil jich už pěkné řádky,
a nová svěží krev obíhá zas a zas!
Tak to jde dál, jsem z toho málem divý
na zemi, ve vodě a vzduchu
z tisíce klíčků život pučí živý
v chladu a zimě, v mokru, v suchu!
Nevyhradit si ohně žár,
docela nic já neměl bych à part.

FAUST:

Tak tedy marně proti síle,
v níž dobro věčné tvorby jest,
vztekle jsi vztyčil, potměšile
d'áblovskou mrazivou svou pěst.
Jiného hled' se dopracovat,
chaosu divný synu ty!

MEFISTOFELES:

Nu, budem o tom uvažovat,
leč nechám si to na jindy.
Směl bych snad pro tentokrát jíti?

FAUST:

Vždyť znám tě už, tak co se ptáš?
Vždycky mě můžeš navštívit,
kdykoli na to zálsk máš.

Zde můžeš oknem, tady dveřmi,
anebo třeba komínem.

MEFISTOFELES:

Víš, rád bych na vzduch, ale věř mi,
já malou překážkou tu držán jsem.
Tam — muří noha na prahu je.

FAUST:

Nemůžeš přes ten pentagram?
Pak, synu pekel, problém tu je:
Jaks mohl vejít, se tě ptám.
Což démon moh být ošálen?

MEFISTOFELES:

Jen podívejte, není dotažen.
Ten jeden úhel, ten, co míří ven,
vidíš, je trochu otevřen.

FAUST:

Nu, tohle výborná je věc.
Ty tedy jsi můj zajatec?
Běh náhody se divně stočil.

MEFISTOFELES:

Pudl si nevším, jak sem vskočil.
Teď je to arci neslýchané.
Ďábel se z domu nedostane.

FAUST:

A pročpak nechceš oknem ven?

MEFISTOFELES:

Ďáblům i strašidlům je zákon stanoven:
Kdo kudy dovnitř vklouz, i zpět smí tudy jen.
Kdo při vstupu byl pán, poté se rabem stává.

FAUST:

Což také peklo má svá práva?
To se mi líbí, tak by šlo — či ne? —
aby se s vámi sjednal pakt, vy páni!

MEFISTOFELES:

Co se ti líbí, máš mít v užívání,
nic se ti z toho nestrhne.
Leč nutno na to pokdy míti,
a uradit se bude nám;
nyní však snažně naléhám,
pro dnešek rač mě propustiti.

FAUST:

Tak zdrž se aspoň minutu,
na dobrý počinek to stačí.

MEFISTOFELES:

Ne, teď mě pusť, já brzo budu tu,
a pak se ptej, co srdce ráčí.

FAUST:

Já na tebe přec nečíhal,
sám od sebe ses do té léčky chytl.
Kdo ďábla v hrsti má, jen drž ho dál,
po druhé by tam sotva vlítl.

MEFISTOFELES:

Nuž dobrá, budu společníkem tvým
a zůstanu tu, jsem-li ti teď milý;
leč za podmínky, důstojně že smím
kousky a uměním ti krátit chvíli.

FAUST:

Začni! S tím souhlasím též já.
Jen ať to umění se zamlouvá!

MEFISTOFELES:

Tou chvilkou způsobím, můj milý,
by víc tvé smysly pochytily,
než suchopár jim roku dá.
Co něžní duchové ti pějí,
ty obrazy, jež přinášejí,
tím vším se můžeš pokochat.
To nebudou jen kouzla lichá,
leč cos, co chutná se a čichá,
a rozkoš bude mít i hmat.
Tak bez příprav, jen pojd'te blíž,
jsme pohromadě, spust'te již!

DUCHOVÉ:

Ztraťte se, tmavé
vysoké klenby!
Azurně snívá
nechat' se schvívá
obloha k nám!
Mračno ať tmavé
rozutíká se!
Hvězdy už smavé

v měsíčním jase
jiskří se tam.
Šumění stínů,
nebeských synů
v nádheře ducha,
vůkol se třese.
Prahnuoc se tucha
za nimi nese;
stuhý, jež vlají,
rozkoše tají,
šlářem jsou kraji,
šlářem jsou loubí,
v citu kde hloubi
milující se
pro život snoubí.
Úponky zrají.
Révoví rdí se.
Za hroznem hrozen,
rozmačkán v lise,
k pění je hozen
do říčky vinné:
potůček plyne,
kamením víří,
opouští výše,
v pláních se tiše
v jezírko šíří.
Ptactvo tam míří,
zpíjí se, vzlétá,
do slunce letí,
k štěstí chce světa,
k ostrovům spěti:
na vlnách, smavé,

houpou se, lhavé;
na nich, slyš, jása
ve sborech krása,
v luzích a nivě
tančíc tak divě.
Všechno se směje,
v přírodu spěje:
jedny je zřítí
na horské stráni,
někteří svítí
na jezer pláni,
ve vzduchu jiní;
všichni jsou činní,
hvězd darem žijí,
zblázněně pijí
milostný mžik.

MEFISTOFELES:

Spí! Bravo, čertíci vy malí!
Krásně jste mi ho zkolébali!
Za tenhle koncert prozatím jen dík!
To ještě nesvedeš, by čert ti neunik.
Ve slastných snů ho vykouvejte blahu
a v moře mrákot ať se pohrouží.
Leč abych roztal kouzlo na tom prahu,
k tomu mi krysa zoubkem poslouží.
Netřeba dlouhých zaříkání;
ty, která chrastíš tam, slyš moje přikázání.

Pán krys a štěnic, vší a myší,
pán nad muší a žabí říší
ti káže z brlohu se dáti

a tento práh zde nahlodati,
kde napouští jej olejem.
Už vylezla, už rejdí sem!
A k dílu! Cíp, jež přejít nedovedu,
je na okraji, tady vpředu.
Jen ještě kousnutí, a překážky už není. —
Teď, Fauste, sni jen dál; a do vidění!

FAUST (*procitaje*):

Jak? Zase nic než oblouzení?
Nic víc mi přízrak duchů nepřines,
než ďábla že jsem ve lhavém zřel snění
a bdícímu že utek pes?

Studovna

FAUST, MEFISTOFELES.

FAUST:

Kdo klepá? Dál! Zas někdo obtěžovat?

MEFISTOFELES:

Já —

FAUST:

Dál!

MEFISTOFELES:

Musíš to třikrát opakovat.

FAUST:

Nu dál!

MEFISTOFELES:

Tak se mi zamlouváš.
Takhle se můžem domluvit.
Ze z hlavy brouky vyhnat chci ti,
co kavalíra mne tu máš
v hedvábném plášti, v rudém šatě
a na něm prýmký v samém zlatě,
na čapce péro kohoutí,
kordisko nabroušené v pase;
a radu-li chceš přijmouti,
choď si tak rovněž v brzkém čase,
bys volný, ničím nepoután,
poznával život ze všech stran.

FAUST:

Mne v každém šatě sevře zoufání,
v něž těžký život pozemský se zvrací;
jsem příliš stár, bych směl jen hrát si,
jsem příliš mlád, bych směl být bez přání.
Čeho že od světa smím žádat?
Jen odříkat se máš! Jen strádat!
To je ten věčně stejný zpěv,
jenž v uši všem se zarývá,
jímž chrčí, pokud proudí krev,
každická chvilka chraptivá.
Zrána se v slzách probouzím,
neb trpkou úzkost cítím ze dne,
jenž mi svým celým trváním, jak vím,
ni jedné tužby nesplní, ni jedné,

leč předtuchu vší slasti hřejivé
mi samovolně sepsuje a strhá
a vše, co v prsou hárá, tvořivé,
pošklebnou střízlivostí zmrhá.
Pak úzkostně mi na lože je jít,
noc nadejde-li se sny svými,
neb mně, mně nedaruje klid:
já budu soužen viděními.
Bůh, jenž mi v prsou přebývá,
vzruší mé nitro nejvnitřnější,
však, necht' i nad mou duší vládu má,
nic nedokáže v sféře vnější;
a tak mi život těžkým břemenem;
mně hořko být; jen smrti dychtiv jsem.

MEFISTOFELES:

A přec jen bývá nevíтана; všem.

FAUST:

Ó, blažen, komu v bitev gloriole
kol skrání vavříin zkrvaven se vine,
kdo po zběsile protančeném kole
v objetí milenčině zhyne!
Ó žel, že vznešeného ducha moc
mě nesklátila, zázrak v mroucím oku!

MEFISTOFELES:

A přece kdosi v onu noc
nedopil toho zahnědlého moku.

FAUST:

Špehovat, zdá se, je tvým řemeslem.

MEFISTOFELES:

Ne všeho: mnohého však vědom jsem.

FAUST:

Když tehdy z nejstrašnější tíže
mě vytrh sladce známý hlas,
to, co mne k dětství ještě víže,
pazvukem blaha podved zas:
teď proklínám, co v duši bují
svodem a kouzlem mámivým,
co v truchlivé ji vězní sluji
lichotně lichým klamem svým!
Proklínám nejdřív domýšlivost,
jíž duch svou mdlobu zastírá,
proklínám prázdných zjevů lživost,
jež na smysly se přitírá.
Proklínám, co nás ve snu šálí,
slávy a jména prázdný vzruch,
věci, jež patřit nám se zdály,
ženu a dítě, sluhu, pluh!
Proklet buď mamon, když nás nutí
svým zlatem k přeudatné hře,
či pro vilné když spočinutí
nám upravuje polštáře!
Buď réva s hrozny ohnivými,
buď láskou žhoucí kleta hrud',
zhyň naděj, víra — před jinými
však trpělivost kleta buď!

SBOR DUCHŮ (*neviděn*):

Žel! Žel!

Teď zničila jej,

ten krásný svět,
tvá drtivá pěst.
V prach jsi jej smet.
Polobůh rozbil jej v trosky!
A nám je nést
ty rozvaliny tam v prázdno,
nám plakati jest
nad těmi krásami všemi.
Vystav jej,
ty mocný na této zemi,
nádherněj
vystav jej znova,
ať v nitru tvých prsou se skví!
Nový běh životní
započni zase
v jasných smyslů svých kráse,
a píseň nová
v tom světě ať zní!

MEFISTOFELES:

To zazpívali
mí diblíčci malí.
K činu a k slastnému mládí
slyš, přemoudřele ti radí:
v svět máš být vyveden!
Ven, z té samoty ven,
v níž smysly a štávy se tratí,
chtějí tě vylákati.

S tím hořem nahrál sis už dosti,
jež jako sup ti život užírá;
nejhorší chátra jistotu ti dá,

žes člověk v lidské společnosti.
Leč tak tomu není, já nehodlám
svrhnout tě mezi tu sebranku tam.
Já mezi duchy nejsem mocný duch;
ale jestliže chceš, abych byl tvůj druh
při putování živobytím,
dobrá, já se ti poddám cítím
a od této chvíle již
jsem tvůj, jsem tvůj tovaryš,
a jestliže vhod se ti zdám,
budu tvůj sluha, tvůj chám.

FAUST:

A na mně co zas ty si vyžádáš?

MEFISTOFELES:

Ach, na to ještě dlouhou lhůtu máš.

FAUST:

Ne, ne! Neb čert je egoista
a zbůhdarma se dozajista
nebude starat o zisk náš.
Podmínky řekni; jasně, co a jak.
Takový sluha, to není jen tak.

MEFISTOFELES:

Zde poslušen chci býti tvého slova,
bez dechu ve všem po vůli ti být.
Až onde shledáme se znova,
mně ty máš stejným oplatit.

FAUST:

Což, *onde*, o to nedbám již.
Až tento svět mi rozdrtíš,
svět onen zrod' se nebo ne!
Zde z této země prýští moje slasti,
zde toto slunce svítí na mé strasti;
jenom až smím to všechno strásti,
co chce, nechť potom nastane!
Ta novina mi lhostejná je,
zda lásky tam a zášti říš
a zdali též ty cizí kraje
cos mají jako hloub a výš.

MEFISTOFELES:

Pak smíš se toho odvážiti.
Jen vejdi v smlouvu, abys v tomto žití
všechny mé čáry, zkouzlen, zřel.
Dám ti, co člověk ještě neviděl.

FAUST:

Co můžeš dát, ty nebožácký d'ase!
Což lidský duch, vzňat po vznešeném jase,
kýms, jako tys, byl chápán kdy?
Leč krmi dej, jež rozlačňuje vždy,
a zlata rudého dej poklady,
jež na dlani se roztekou jak rtuť,
dej hru, při níž se nevyhrává,
či dívku, kterou tisknu na svou hrud',
zatím co s druhem mým už znamená si dává,
dej světlo slávy božsky krásné,
jež meteorem vzplá i zhasne!

Ukaž mi plod, jenž, než je střesen, hnije,
či strom, jenž den co den vždy znova zelený je!

MEFISTOFELES:

Ty nezlekáš mne tímhle vším,
takové poklady ti opatřím.
Leč jednou přijde, brachu, čas,
že v pohodlí si chceme pochutnati.

FAUST:

Kdybych se lenochem kdy za pecí měl státi,
v tu chvíli, libo-li, mě sraz!
Když obelžeš mě lichotkami,
bych sebou sám byl spokojen,
když tvoje rozkoše mě zmámí —
to poslední buď pro mne den!
Toť sázka má.

MEFISTOFELES:

Já přijímám.

FAUST:

A ještě druhou ruku dám!
Když okamžik mě zvábí k slovu:
Jsi tolik krásný! prodli jen —
pak si mě sevři do okovů,
ó, pak chci rád být utracen!
Pak nechat' umíráčkem zvoní,
pak čas tvé služby dobíhá,
stůj orloj, rafije se skloní,
to uplynula doba má!

MEFISTOFELES:

Jen rozvaž to, my nezapomenem.

FAUST:

A to jsi také v právu svém;
já lehkovážně nepodjal se toho.
Jak spočinu, já sluha jsem,
ať tvůj — což dbám! — či vlastně koho.

MEFISTOFELES:

Dnes při doktorském hodokvase
má služebnost už počíná se.
Leč o maličkost musím poprosit:
pro strýčka příhodu, pár řádeček chci mít.

FAUST:

Pedante, musíš písemně to míti?
Nepoznals mužů? Slovo nestačí ti?
Což není na tom dost, že slovo mé
má řídit na věky mé živobyті?
Zda neproudí vše, stále proměnné,
a já mám v poutech slibu žítí?
Nám v srdce však ten blud je položen,
nikdo ho nechce oželeť.
Šťasten, kdo věrnost má v své hrudi jen:
necouvne nikdy před obětí!
Leč tam, kde s pečetí a s písmem pergamen,
tot' přízrak, před nímž musíme se chvěti.
Vždyť slovo sotva z pera může
a rozhodčí jsou vosk a kůže.
Co na mně, zloduchu ty, chceš?

Pergamen, papír, mramor, spěž?
Mám perem, pisátkem, mám dlátem psáti?
Mně lhostejno, ty volbu máš.

MEFISTOFELES:

Jak překotně se necháváš
řečnickou vášní strhovati!
Vždyť cedulička stačí též,
kapičkou krve se tam podpíšeš.

FAUST:

Jestli to všechno je, co chceš,
nu dobrá, komedie platí.

MEFISTOFELES:

Krev, to je zcela zvláštní šťáva.

FAUST:

Neboj se, že bych smlouvě nedostál;
v tom, co jsem ti tu podepsal,
má vůle jest, má síla pravá.
Já příliš vysoko se vzpjal,
však do tvé třídy patřím jen.
Ten mocný duch mnou pohrdal,
svět přírody mi uzamčen.
Myšlení přetrhlo se v kusy,
vědění se mi dávno už hnusí.
Nechť v jícnu planoucích orgií
vášnivě smysly se upijí!
Nechť zázraky všude vítají nás,
leč našim kouzlům se odkryjí!

Vpadněme činem v šumící čas,
v rachotu dějin zazni náš hlas!
K požitkům bolestný žár,
k rozmrzelosti zdar
ve stálém střídání se druž!
Je bez oddechu činěn celý muž.

MEFISTOFELES:

Ó prosím, jen si smlsněte,
nechci vás v ničem omezit,
a máte-li nač apetit,
v letu si kousek urvete!
Tak — s kuráží a bez pobídky!

FAUST:

Vždyť slyšíš, tady nejde o požitky.
Vírům se zasvětim, rozkoši lítostné,
lčícím strastem, zášti milostné.
Teď, vyhojen už z pudu po poznání,
kdejakým ranám otevřen chci býti,
a lidstvu veškeru co dáno v užívání,
necht' jedině mé srdce cítí;
chci duchem k vrcholu i dnu se nésti,
chci vychutnávat lidstva žal i štěstí,
bych lidským vědomím do všelidskosti vlil se
a nakonec, jak lidstvo, roztrřštil se.

MEFISTOFELES:

Ó, věř mi, mně, jenž věčnou dobu
ten tvrdý pokrm žvýkám zas a zas,
že z lidí nikdo, od kolébky k hrobu,

nestráví tenhle zkyslý kvas.
Věř našinci, ten vesmír celý
jen pro boha je utvořen!
Pro sebe třpyt on vyhradil si skvělý,
naš rod je do tmy uzavřen,
a vám se hodí noc a den.

FAUST:

Ale já chci!

MEFISTOFELES:

 Toť krásné sice,
a přec mám jedno soužení;
čas krátký, dlouhé umění.
Což, neměl byste poučit se?
S básníkem spojte se té chvíle,
ať vymyslí si všechnu možnou slávu,
a všechny znaky ušlechtilé
na vaši vylijtež se hlavu:
Silný buďte jak lev,
hbitý, jak jeleni jsou,
Vlachovu sduž on krev
s tuhostí severskou.
Ať vynajde vám tajnou ctnost,
jak s noblesou spolčit úskočnost,
jak jinochu, jenž běsní lítě,
milovat možno plánovitě.
Nu, toho mistra chtěl bych znát.
Moh by se Mikrokosmem zvat.

FAUST:

Čím tedy jsem, když není možno mi
koruny lidstva vydobýti,
již prahnu všemi smysly míti?

MEFISTOFELES:

Jsi konec konců tím — čím jsi.
Z tisíce kudrn paruku si stáčeš
či po koturnech zvíce lokte kráčeš,
vždy přec jen zůstaneš, čím jsi.

FAUST:

Ba, chtěl jsem urvat poklady vší vědy,
však darmo byla snaha má.
A teď, kdy usednout chci naposledy,
v mém nitru nová síla netryská;
já nejsem ani o vlas výš,
já nekonečnu nejsem blíž.

MEFISTOFELES:

Můj pane, račte na to zříti,
jak se tak běžně na to zří;
musíme chytřej na to jíti,
než prchne nám slast životní.
Což, ruce, nohy, zadek, hlava,
hrome, to vše je arci tvé;
leč, co mi svěží rozkoš dává —
to proto snad je méně mé?
Šest hřebců mít-li dovedu,
jich síly zvát se mými mohou,
a pak se tryskem rozjedu,
jak měl bych čtyřmecítma nohou.

Tak zhurta, úvah zanechej
a na pouť do světa se dej!
Víš, chlap, jenž spekuluje napořád,
toť soumar na vyprahlé pláni:
točí se dokola, jak byl by běsem jat,
a poblíže má pastvu k pohledání.

FAUST:

A kudy na to?

MEFISTOFELES:

Půjdem. Jakby ne!
V jaképak jsi to mučírně?
Tohle je život? zde se trudit
a sebe sám i žáky nudit?
S tím nech si školometry hrát!
Mláčením slámy chceš se mučit?
Co nejlepšího můžeš znát,
tomu ty kluky beztak nesmíš učit.
Zrovna tam venku jeden heká.

FAUST:

Mně nemožno s ním hovořit.

MEFISTOFELES:

Chudinka hoch už dlouho čeká,
ten bez útěchy nesmí jít.
Kabát a čapku rač mi půjčit,
budu v nich skvostně vypadat.

Převleče se.

Za další nech můj vtip už ručit!
Čtvrt hodinky mi třeba je;
zatím se hotov k naší výpravě!

FAUST odejde.

MEFISTOFELES (*v dlouhém hávu Faustovu*):

Jen zhrdej rozumem a věděním,
člověka darem nejlepším;
ať jen tě čarovnými díly
svých lží a lstí duch šalby sílí —
a bez podmínky mám tě hned! —
Osud mu ducha dal, jenž nezkroceně
a bez umdlení prodírá se vpřed
a přes rozkoše ukvapeně
chce skákat, co jich skýtá svět.
Já povleku ho v dravé žití
povrchní bezvýznamností;
zmítej se, škubej, štěť, jak v síti,
a ve své nenasatnosti
nápoj a potravu ať u rtů lačných cítí,
leč o svlažení marně žebra, bloud.
A necht' i nebyl chtěl se d'áblu zaslíbiti,
musil by přec jen zahynout!

Vstoupí ŽÁK.

ŽÁK:

Já teprv krátký čas tu jsem
a přicházím s úctou a respektem,
poznati muže a mluvit s mužem,
jímž nejvíce prý se pyšnit můžem.

MEFISTOFELES:

Ó, prosím, velká pro mne čest!
Vidíte muže, jak víc jich jest.
Už jste se tady okoukal?

ŽÁK:

Prosím, byste mě v ochranu vzal.
Já přináším si kurážnost
a svěží krev i peněz dost.
Maminka nechtěla, abych šel.
Něčemu bych se tu přiučit chtěl.

MEFISTOFELES:

To vybral jste místo velmi šťastně.

ŽÁK:

Hm, chtěl bych zase pryč už vlastně.
Zde tyhle chodby, tyhle síně,
tak divně v nich, tak nehostinně,
tak těsně na prostranství tom,
nic zeleného, žádný strom.
A v sálech s těmi lavicemi
tak zmateně, tak úzko je mi.

MEFISTOFELES:

Aj, to se poddá, to je zvyk.
Děťátko rovněž odmítne
prs matčin v první okamžik
a pak mu rádo přivykne.
A tak i vám se naposledy
nebude chtít od ňader vědy.

ŽÁK:

Rád v jejím objetí bych ostal,
jen porad'te mi, jak bych se tam dostal.

MEFISTOFELES:

Nu, především je problém tu:
kterou si zvolit fakultu?

ŽÁK:

Chtěl bych být velkým učencem,
obsáhnout nebesa i zem,
znát, co se do mne může vejít,
a vůbec vědu i přírodu.

MEFISTOFELES:

To máte správnou metodu,
jenom ne se tříštit a ze stopy sejít!

ŽÁK:

Vždyt' hořím pro ty studie!
Však arci není k zahození,
tak v letní čas, když krásně je,
mít prázdno a mít vyražení.

MEFISTOFELES:

Užijte času: letí tryskem.
Však jste-li pořádný, to pro váš čas je ziskem.
Tož radím — aby se bystřil váš um —
nejdřív collegium logicum.
Je nutné, aby duch vám zkrot,
i přijde tam do španělských bot,
pak v rozvaze a rovnováze

se plíží po myšlenek dráze
a křížem krážem, jak noc ho mámí,
už netoulá se s bludičkami.
Poté vás dlouho budou mučit,
že na příklad jídlu se musíte učit,
a jenom tak pít, to se nepatří,
vše dělat je nutno dle „řád, dva, tři“!
Dílna, kde myšlenka lidská se tká,
je věru jak dílna tkalcovská:
Sem a tam člunky lítají.
Šlápneš, a na sta pohne se nití.
Tekou tak rychle, že nelze je zřítí.
Rád — a sta se jich splítají.
Pan filosof k stavu pak přistupuje,
a že to být musí, dokazuje:
že prvé je tak a druhé tak,
ergo třetí a čtvrté tak:
když prvé a druhé by ubylo,
třetí a čtvrté by nebylo.
Toho se žáci vám nachválí!
A tkalci se přece z nich nestali.
Cos živého poznat a popsát-li zkusíš,
dřív ducha z toho vyhnati musíš,
abys částice všechny v svých rukou měl;
jen ztratil se pohříchu duševní tmel.
„Encheiresis naturae“ to v chemii sluje,
jež sama sebe tak bulíkuje.

ŽÁK:

Nechápu zcela všechno, co díte.

MEFISTOFELES:

Tomu se příště už naučíte,
až poznáte, jak vše redukovat
a náležitě klasifikovat.

ŽÁK:

Já jsem tím vším tak otupěl,
jak mlýnské kolo bych v hlavě měl.

MEFISTOFELES:

A potom, místo jiných cviků,
se dáte na metafyziku.
Tam dedukujete z hlubokých dum,
co člověku nejde na rozum;
tam dojde, co nepatří do makovice,
nádherné slovní definice.
Však na půl roku teď nejdříve
si přípravy hleďte bedlivé.
Pět hodin tam sed'te den co den;
než zazvoní, hajdy do škamen!
Sám paragraphorum osnovu
nadřete slovo ke slovu,
pak z katedry bude vám demonstrováno,
že neříká nic, než co v knize je psáno,
leč pilně si pište a pište dál,
jak by Duch svatý vám diktoval.

ŽÁK:

Tot' praktické, i heled'me se!
To tělem duší při tom jsem.
Neb co je černé na bílém,
to vesele se domů nese.

MEFISTOFELES:

Nuž, vyberte si fakultu!

ŽÁK:

Pro práva nemohu se rozehřáti.

MEFISTOFELES:

To nemohu vám vlastně ve zlé bráti,
přespříliš dobře znám já vědu tu.

Dědí se zákony a práva
tak jako věčná nemoc dál,
rod rodu odkazem ten neduh dává,
aby se všude rozlézal.

V tlach rozum, dobro v zlo se mění;
ó běda ti, že vnukem jsi!

Práv, s nimiž na svět přišli *my*,
žel, těch tam vůbec dbáno není.

ŽÁK:

Má nechuť vámi vzrůstá jen.

Šťasten, kdo vámi poučen!

Na bohosloví chci se tedy dát.

MEFISTOFELES:

Já, věřte, nerad bych vás máť.

O této vědě jest mi povědět:

v ní nesnadno je pravou cestou jíti,

neb skrývá mnohý tajný jed,

ježž od léku je těžko rozlišiti.

I zde je nejlíp: na jednoho dát,

jen na mistrova slova přísahat.

A vůbec: slova-li se hlavní věci stanou,

pak věru bezpečnou vám branou
do chrámu jistoty lze jít.

ŽÁK:

Leč pojem u slova přec musí být.

MEFISTOFELES:

Však vážít netřeba úzkostná když a kdyby:
neb zrovna tam, kde pojmy chybí,
v čas příhodný lze slovo uplatnit.
Slovy se síla v půtce měří,
ze slov se krásně systém zmotá,
v slova tak výtečně se věří,
ze slova nesmíš uzmotout iota.

ŽÁK:

Že jsem tak smělý ještě dál se ptáti,
když jsem už tolik vyzvěděl:
však zda byste mi ještě chtěl
o medicíně lekci dáti?
Tři léta, to je krátký čas,
ta oblast, bože můj, tak nesmírná je,
a každíčkový váš poukaz
mě vede kouskem toho kraje.

MEFISTOFELES (*pro sebe*):

Suchého tónu jsem už syt,
chci přece jednou zas ďáblem být!

Hlasitě.

Duch lékařství se nepronikne stěží.
Hle: velký, malý svět se probádá
a pak se řekne: ať to běží,
jak pánbůh dá!
Je marné po vědě se pachtiti.
Víc, nežli poznat lze, se nenaučíš už.
Kdo okamžik však zachytí,
to je ten pravý muž.
Nu, figura jste urostlá,
že kurážný jste, to se vidí;
sám v sebe důvěru kdo má,
dojde jí u ostatních lidí.
Zvláště u ženských ať vám to svědčí!
Vždyť jejich věčný bol a strach,
to steré ach,
z jednoho punktu vždy se léčí.
Jen jestli cos jak čestnost čiší z vás,
všecky jsou vaše v jeden ráz.
Ať lákavý je titul nejdřív zmate,
že um váš nad vše umy vyniká;
hned po pozdravu, tento, ohmatáte,
po čem kdo jiný léta čenichá.
Pulsíček pěkně jí zmáčknete,
žhavě se do ní zahleďte,
a ruka, jež ji pak sevře v pase,
zkoumá, jak pevně utáhla se.

ŽÁK:

Nu, zde se vyznám už. To přece jasnější je.

MEFISTOFELES:

Šedá, můj příteli, je všechna teorie,
a žití zlatý strom se zelená.

ŽÁK:

Tak se mi zdá, že se mi všechno zdá.
Ach, dovolte, abych zas jindy přišel
a vaši učenost až na dno slyšel.

MEFISTOFELES:

Čím mohu, posloužím vám rád.

ŽÁK:

Mně dřív se nelze odebrat,
než podpisem zde v památníku
mě zavázat si račte k díku.

MEFISTOFELES:

Jen dejte.

Píše do knihy a vrátí mu ji.

ŽÁK (čte):

Eritis sicut Deus, scientes bonum et malum.

Zavře uctivě knihu a poroučí se.

MEFISTOFELES:

Té staré rady dbej a tetky zmije v ráji,
z tvé bohorovnosti se jednou dech ti ztají.

FAUST vystoupí.

FAUST:

Kam se teď vydáme?

MEFISTOFELES:

Kam je ti libo. Hned.

Zhlédneme malý a pak velký svět.

To můžeš, nadšený a vděčný,
tam gratis kurs mít užitečný.

FAUST:

A když já dlouhé vousy mám!
To lehce žít si netroufám.
Ten pokus se mi nepoštěstí,
já světsky nikdy nedoved si vésti.
Malý se cítím před jinými být.
Já budu stále rozpačit.

MEFISTOFELES:

Nu, brachu, toho lze se zbýti.
Jen sobě důvěřuj a naučíš se žíti.

FAUST:

A jak se odsud dostanem?
Kde koně, vůz a sluhu máš?

MEFISTOFELES:

Aj, vzduchem! Plášť jen roztáhnem,
to bude naše ekvipáž.
Není ti k tomu podniku
velkého třeba uzlíku.
Jak vzduch jen rozžhavím — to hračkou je mi —
už vzeplujeme nad tu těžkou zemi

a lehčí budem kroužit jako ptáci.
K novému životu mou vřelou gratulaci!

Auerbachův sklep v Lipsku

Pitka veselých kumpánů.

FROSCH:

Tak vyzunkněte sklenice
a smějte se, co je to s váma?
Jste jako zmoklé slepice,
a jindy hoříte jak sláma!

BRANDER:

Co křičíš, jenom ty máš vinu,
nedodals švandu ani prasečinu!

FROSCH (*vylije mu na hlavu sklenici vína*):

Zde! obojí!

BRANDER:

Ty prase na druhou!

FROSCH:

Jen kvůli vám ty jundy jsou!

SIEBEL:

Marš ven, kdo proti druhému by cek!
Pijte a řvete! S chutí! Popěvek!
Hej hola ho!

ALTMAYER:

Je po mně, na mou duši!
He! vatu sem! Ten chlap mi trhá uši.

SIEBEL:

Když pod klenbou se nese hlas,
to teprv poznáš, jak je silný bas.

FROSCH:

No bravo, kdo se urazí, s tím ven!
Á! tara lara da!

ALTMAYER:

Á! tara lara da!

FROSCH:

Nástroj je naladěn.

Zpívá.

Ta milá svatá římská říš,
čím to, že není v kusy?

BRANDER:

Šeredná píseň! Politická, fuj!
Ohavná! Bohu máte děkovat,
že nemusíte říši retovat!
Já aspoň, věřte, nadšen jsem,
že nejsem císařem a nejsem kancléřem.
Těž my však sotva bez hlavy být smíme;
tak papeže si vyvolíme.

Však víte, kde a co to je,
čím muž se na muže pasuje.

FROSCH (*zpívá*):

Leť a pozdrav, můj slavičku,
na tisíckrát mou Aničku.

SIEBEL:

Co? holce pozdravy? To po chuti mi není.

FROSCH:

A nejen pozdravy! Též vroucí políbení!

Zpívá.

Otevři jen! Všechno spí.
Otevři! Tvůj milý bdí.
Zavři jen! Vždyť už je den.

SIEBEL:

Ba vynášeš si ji a zpívej o ní jen!
Však budu smát se v krátké době.
Jak napálila mne, tak udělá i tobě.
S ní pomiluj se usmolený skřet
a kolem ní se toč na křižovatce;
a kozel, ze sabatu letě zpět,
ať v letu na ni zamečí: Spi sladce!
Chlapce, v němž čerstvá šťáva koluje,
pro tuhle holku škoda je.
Co? Pozdrav? Nic jí nevzkazují;
leda že okna vytluču jí!

BRANDER (*uhodí na stůl*):

Tak pozor! pozor! Ticho tam!
Já umím v tom snad chodit, páni;
těm zamilovaným zde dám,
co jejich jest, já zazpívám
na dobrou noc jim pro zasmání.
Tak pozor! Píseň moderní!
A sborem ten verš poslední!

Zpívá.

Ve sklepě krysa běhala,
co žrala tuk a putr,
a panděro si nacpala
tak jako doktor Lutr.
Kuchta jí nalíčila jed,
tu omrzl ji celý svět,
jak měla by v těle lásku.

VŠICHNI (*vřískají sborem*):

Jak měla by v těle lásku.

BRANDER:

A běhala a skákala
a pořád ji to souží,
a po stěnách se škrábala
a pila ze všech louží,
a posedla ji zoufalost
a brzy toho měla dost,
jak měla by v těle lásku.

VŠICHNI (*sborem*):

Jak měla by v těle lásku.

BRANDER:

A prometla už celý dům
a do kuchyně vběhla,
doklepala se ke kamnům
a zapískla a lehla.

A travička se zachechtá:
„Ta píská kudlu, hahaha,
jak měla by v těle lásku.“

VŠICHNI (*sborem*):

Jak měla by v těle lásku.

SIEBEL:

Nu jak by ne! To je mi případ
pro tyhle chlapy pitomé!
Chuděrkám krysám jedu sypat!

BRANDER:

Jsou silně asi v přízni tvé?

ALTMAYER:

Ten tlustoch s pleší! Rozbrečí se,
když smutná věc se povídá.
Nu arci! V napuchlé té kryse
živoucí kontrfej svůj má.

Vystoupí FAUST a MEFISTOFELES.

MEFISTOFELES:

Tak mám svou prvou povinností,
v bujaré mít tě společnosti,
kde uvidíš, jak lehce žítí lze.
Co den, to svátek těmhle brachům zde.
Každý v rej uzoučký se dává;
byť nevtipný, dost švandy má,
jako když kotě s ocáskem si hrá.
A nerozbolí-li je hlava
a hospodský jim půjčuje,
dál každý při humoru je.

BRANDER:

Ti právě z cesty přicházejí;
oba jak cizinci vyhlížejí.
Snad hodinu zde mohou být.

FROSCH:

Máš pravdu! Musím si svůj Lajpcik pochválit!
To malá Paříž je a vzdělává své lidi.

SIEBEL:

Zač máš ty cizince, se ptám.

FROSCH:

Jen počkej! Při sklence jim na zub sáhnu;
lehce z nich rozum vytahám,
jako když děcku zoubek táhnu.
Z dobrého rodu asi jsou,
s tou pyšnou tváří blazeovanou.

BRANDER:

Jsou dryáčníci, bych se vsadil!

ALTMAYER:

Snad.

FROSCH:

Naberu je, jedna dvě.

MEFISTOFELLES:

Ďábla se banda stěží naděje,
i kdyby s ní už k peklu pádil.

FAUST:

Vám pozdrav, pánové!

SIEBEL:

My zdravíme vás též.

Tiše, ze strany se dívaje na MEFISTOFELA.

I heleďme ho! Nekulžeš?

MEFISTOFELLES:

Zda přisednouti k pánům smíme?
Když nikde dobrý truňk tu není čepován,
ať alespoň se pobavíme.

ALTMAYER:

Vy jste mi rozhýčkaný pán.

FROSCH:

Hej, Jankovice když jste opouštěli,
s tím Jankem jste tam nepovečeřeli?

MEFISTOFELES:

Jen jsme dnes jeli mimo něj
a vzkazů nám dal habaděj.
Jal o svých bratránčích se vypravovat
a máme je prý pěkně pozdravovat.

Uklání se FROSCHOVI.

ALTMAYER (*potichu*):

Aj, tu máš! Ten to zná!

SIEBEL:

Ten vtipnou kaši jed!

FROSCH:

Jen počkejte! však dostanu ho hned!

MEFISTOFELES:

My zaslechli tu, zdá se mně,
sborově nacvičené hlasy?
Zde pod tou klenbou nádherně
zpívání odráží se asi!

FROSCH:

Tak virtuosem račte být?

MEFISTOFELES:

Ach ne! Sic byl bych rád, jen větší vlohu mít.

ALTMAYER:

Tak zazpívejte píseň!

MEFISTOFELES:

Kolik chcete.

SIEBEL:

Jen zánovní bych slyšet chtěl.

MEFISTOFELES:

My vracíme se zrovna ze Španěl,
kde víno zrá a samá píseň kvete.

Zpívá.

Měl král vám jednu blechu,
měl velkou blechu král —

FROSCH:

Co? Blechu? To je událost!
Blecha, to je mi čistý host.

MEFISTOFELES (*zpívá*):

Měl král vám jednu blechu,
měl velkou blechu král,
ten král vám tu svou blechu
jak otec miloval:
„Hej, krejčíři, vem míru
a kabát ušiješ
zde tomu kavalíru
a pantalóny též!“

BRANDER:

At' mi ten krejčíř neudělá chybu,
at' naměří to správně jen,
a nechce-li být popraven,
at' kalhoty jsou bez záhybů!

MEFISTOFELES:

Tak se ta blecha skvěla
zlatem a hedvábím
a kříž a řády měla
a šaty samy prým.
Stala se excelencí
a říšským kancléřem,
a její sourozenci
tykali pánům všem.

I byli páni a dámy
štípáni do krve,
královna s markýzami
zřízeny byly zle.
A hnout se nesměli ani
a nesměli je bít —
nám se to bije, páni,
když mršce chce se pít!

VŠICHNI (*vřískají sborem*):

Nám se to bije, páni,
když mršce chce se pít!

FROSCH:

Bravo! Bravo! Pěvci zdar!

SIEBEL:

Všem blechám světa stejný zmar!

BRANDER:

Nehty pěkně rozmáčkni je!

ALTMAYER:

Ať žije svoboda! A víno ať žije!

MEFISTOFELES:

Svobodě připil bych tou vaší šťávou zdejší,
to vaše víno jen být něco pitelnější.

SIEBEL:

To není zrovna nejlichotivější!

MEFISTOFELES:

Nechtít mít výstup s hospodským,
uctili bychom vzácné hosti
svých vlastních sklepů výtečností.

SIEBEL:

Jen dejte! Já to zodpovím.

FROSCH:

Jen sklenku dobrého, a dojdete hned chvály.
A ten váš doušek nebuď malý!
Neb mám-li správný kritik být,
chci také plnou hubu mít.

ALTMAYER (*potichu*):

Od Rýna kupci jsou to, věř mi.

MEFISTOFELES:

Podějte nebozez!

BRANDER:

Nač, optat-li se smím?
Snad nemáte ty sudy přede dveřmi?

ALTMAYER:

Tam vzadu hospodský má košík s nářadím.

MEFISTOFELES (*chopí se nebozezu, FROSCHOVI*):

Co byste rád? Jen račte rozkazovat.

FROSCH:

Jak to? Což máte sorty rozličné?

MEFISTOFELES:

Ať vybere si, co kdo chce!

ALTMAYER (*FROSCHOVI*):

Aha, už začínáš si pysky oblizovat.

FROSCH:

Mám volnost volby? To dám přednost Rýnu.
Jsou dary rozličné, však není nad otčinu.

MEFISTOFELES (*navrtá tam, kde FROSCH sedí, kraj stolu*):

Ted' opatřte mi vosk, ať zátek naděláme.

ALTMAYER:

Ech, to je kejklářství, to známe.

MEFISTOFELES (*BRANDEROVI*):

Vy, prosím?

BRANDER:

Šampaňského chci,
a ať je pěkně šumící!

MEFISTOFELES navrtá stůl; jeden z pijáků zatím zhotovil voskové zátky a ucpal jimi otvory.

BRANDER:

Nelze se opřít o vlast pouze,
dobro je v dálkách častokrát;
kdo ryzí Němec je, má pifku na Francouze,
leč jejich vína pije rád.

SIEBEL (*k němuž přichází MEFISTOFELES*):

Já kyselého nechci nic,
mně leda sladounkého chce se.

MEFISTOFELES (*navrtá stůl*):

Vám tokajského nabídne se.

ALTMAYER:

Upřímně, páni, musím říci,
že račte za blázny nás míti.

MEFISTOFELES:

Aj, kdo by si moh dovoliti
s milými hosty žertovat?
Tak rovnou! Račte příkaz dát,
čím že smím pánu posloužiti?

ALTMAYER:

Čím chcete! Jen už ne se ptát!

Všechny otvory jsou vyvrtány a ucpány.

MEFISTOFELES (*s podivnými posuny*):

Hrozny na révě jsou!
Kozli rohy své nesou;
víno je šťáva, dřívím réva,
víno vydá stůl, že je z dřeva.
Bud' v hloubku pohled pohroužen!
Je hotov zázrak, věřte jen!

Ted' zátky ven a dát se do pití!

VŠICHNI (*vytáhnou zátky; každému teče do sklenice žádané víno*):

Studánko krásná, díky ti!

MEFISTOFELES:

Jen se mi střežte kapku rozlítí!

Pijí zas a zas.

VŠICHNI (*zpívají*):

Tak kanibalsky blaze nám,
jak půltisíci sviní.

MEFISTOFELES:

K své svobodě z nich každý procítá.

FAUST:

Zde být už po chuti mi není.

MEFISTOFELES:

Dej pozor: jejich bestialita
přeskvostně dojde projádření.

SIEBEL (*pije neopatrně, víno vyteče na podlahu a změní se v plamen*):

Pomozte! Hoří! Peklo vře!

MEFISTOFELES (*zaříkává plamen*):

Spřízněný živle, utiš se!

SIEBLOVI.

Jen z očistce to krůpěj tentokráte.

SIEBEL:

Co je to? To nám odpykáte!
Vy asi nevíte, kdo jsme.

FROSCH:

Tohle se po druhé už nestane!

ALTMAYER:

Raděj mu povězme, že má se klidně vzdálit.

SIEBEL:

Jak, pane? On si zamane
svým hokuspokusem nás šálit?

MEFISTOFELES:

Mlč, starý sude!

SIEBEL:

Pometlo!
Jdeš na nás, hrubče, z téhle strany?

BRANDER:

Nu počkej, pršet budou rány!

ALTMAYER (*vytáhne ze stolu zátku; vyšlehne naň oheň*):

Já hořím!

SIEBEL:

Čáry! Jen ho zab!
Je mimo zákon tenhle chlap!

Tasí nože a ženou se na MEFISTOFELA.

MEFISTOFELLES (*s vážným posunem*):

Všechno změň se vám!
Je smysl i místo klam!
Buďte zde, buďte tam!

V úžase na sebe pohlížejí.

ALTMAYER:

Kde jsem? Ach, jaká krásná zem?

FROSCH:

Co! Vinice?

SIEBEL:

A hrozny před nosem?

BRANDER:

Pod listím réva obepíná,
hle, tyčku, zde! A toho vína!

Chytí SIEBLA za nos. Též ostatní chytí druh druhu za nos a zvedají nože.

MEFISTOFELES (*zaříkává*):

Z očí jim, blude, spust' se zas!
A pomněte, jak žertovat zná d'as.

Zmizí s FAUSTEM, chlapíci se trhnou od sebe.

SIEBEL:

Co je?

ALTMAYER:

Jak?

FROSCH:

Tvůj že nos to byl?

BRANDER (*SIEBLOVI*):

A já jsem tvůj zas polapil?

ALTMAYER:

To byla rána! Údy šla mi všemi.
Já omdlím. Židli podejte mi!

FROSCH:

Co se to vlastně stalo zde?

SIEBEL:

Když toho chlapa ještě zočím,
ten živ mi odtud nepůjde!

ALTMAYER:

Já viděl ho — já věřím vlastním očím —
jak dveřmi jede na sudě —
Má noha se jak olověná vleče.

Obrátí se ke stolu.

Božítku! Jestlipak to víno ještě teče?

SIEBEL:

Byl to jen podvod, lež a klam.

FROSCH:

Já na víno si vzpomínám.

BRANDER:

A hrozny byly tu přec taky.

ALTMAYER:

A pak se řekne: nevěř na zázraky!

Čarodějnická kuchyně

Na nízkém krbu stojí nad ohněm veliký kotel. V páře, z něho vystupující, různé zjevy. U kotle sedí MOŘSKÁ KOČKA; míchá v něm a dbá, aby nepřekypěl. MOŘSKÝ KOCOUR s mláďaty sedí vedle a ohřívá se. Stěny a strop vyzdobeny přepodivným čarodějnickým nářadím.

FAUST, MEFISTOFELES.

FAUST:

Ty zbrkle tupé kejkle se mi hnusí!
Tou pustou fraškou, jež mě dusí,
mi zaručit chceš léčení?
Proč stará bába má mi radit?
A špinavé to kuchtění
o třicet roků má mě zmladit?
Běda, když neznáš lepších rad,
naděj a vyhlídky mě opustily.
Což příroda, což dobrý démon snad
nic hojivého nesvařili?

MEFISTOFELES:

Tos opět moudře promluvil!
Těž přirozený lék tvé stáří zdolá:
Leč v jinou knihu zapsán byl
a je to divná kapitola.

FAUST:

Já chci jej znát.

MEFISTOFELES:

Je zdarma připraven,
lze bez kejklů i lékaře jej míti:
jen do rolí si vyjdi ven
a kopat začni tam a rýti,
žij tělesně i duševně
v co možná omezeném kruhu,
ať nesmíšený pokrm jde ti k duhu;
jak dobytče žij s dobytkem; a sám,

ba sám hnoj pole, jež ti žně má dáti —
tak nejlíp lze si, povídám,
uchovat mládí do osmdesáti!

FAUST:

Tomu jsem nepřivykl a nic to pro mne není,
kopat a dřít se do umdlení.
Mně těsný život nesvědčí!

MEFISTOFELES:

Tak čarodějka jen tě vyléčí!

FAUST:

A proč ta bába? Nemáš sil,
abys mi sám ten nápoj svařil?

MEFISTOFELES:

Aj, krásné ukrácení chvíl!
Sta mostů oblouk by se dřív mi zdařil.
Ne uměň jen a znalostí:
třeba též trpělivosti.
Po léta tichý duch si hledí díla,
v ten jemný kvas jen lety vjede síla.
A kolik divných míchanic
je nutno slíti do nádoby!
Ten recept od ďábla je sic,
leč ďábel, ten ho nevyrobí.

Zpozoruje ZVÍŘATA.

Aj, hledme něžné lokaje!
To děvečka, to sluha je!

ZVÍŘATŮM.

Paní je asi někde v práci?

ZVÍŘATA:

Na trachtaci.

Z domu ven.

Komínem!

MEFISTOFELES:

A jak jí dlouho táčky trvávají?

ZVÍŘATA:

Pokud se naše tlapky zahřívají.

MEFISTOFELES (FAUSTOVI):

Zda zvířátka to nejsou roztomilá?

FAUST:

Ničím jsem nebyl tolik znechucen.

MEFISTOFELES:

Ne, diškurs jako tenhleten,
to zábava je ušlechtilá.

ZVÍŘATŮM.

Povídám, zatrolené plichty,
co má z té vaší kaše být?

ZVÍŘATA:

Vodnaté zavařujem šlichty.

MEFISTOFELES:

Ty v publiku jdou na odbyt!

KOCOUR (*přitočí se a lízá se k MEFISTOFELOVI*):

Hod' kostkami jen,
ať obohacen
smím obehrát tě!
Je truchlivo žít.
Jen peníze mít!
I rozum je v zlatě.

MEFISTOFELES:

Co by to znamenalo pro opici,
smět do lotynky přisadit si!

Zatím si hrála mláďata s velikou koulí, kterou teď přivalí.

KOCOUR:

Točí se svět
nahoru, zpět,
bez spočinutí.
Sklem zaznívá,
skla křehkost má,
uvnitř je dutý.
Tady se skví —
zde zasvítí —
žiju si s chutí!
Synáčku můj,
opodál stůj,
zbudou jen střepy;
konec to tvůj —
kdo to slepí? —

MEFISTOFELES:

Co má s tím řešetem být?

KOCOUR (*sundá je se stěny*):

Ty zlodějem být,
měl by ses řešeta stříci.

Běží ke KOČCE, aby se dívala řešetem.

Koukni se řešetem!
A přec, kdo je zlodějem,
si netroufáš říci.

MEFISTOFELES (*jde k ohni*):

Co hrnec ten?

KOCOUR a **KOČKA**:

Pitomec ten!
Neví, nač hrnec ten!
S tím kotlem nepoplet' se!

MEFISTOFELES:

No, drzý jsi dost!

KOCOUR:

Tady vem chvost,
v té židli ulebed' se!

Nutí MEFISTOFELA, aby usedl.

FAUST (*stál po celou tu dobu před zrcadlem, přistupoval k němu a vzdaloval se*):

Co vidím? Božská postava
v kouzelném zrcadle tom svítí!
Ach, láskou zrychlené já křídlo chtěl bych mítí,
jež vstříc té kráse zamává!
Odsud zřím rysy jasně zpodobeny,
leč přistoupím-li na dosah,
hned se mi rozplynou; jak v mších.
Ten nejkrásnější obraz ženy!
Což žena je tak krásná? Ach,
a tyto údy, sladce rozloženy,
jsou, jak bych po souhrnu ráje sáh!
Cos takového zemi zdobí?

MEFISTOFELES:

Nu, jak by ne! Když bůh se pachtí po šest dní
a sám si posléz bravo dí,
to něco kloudného se zrobi.
Dosyta nadívej se jen,
takový skvost se ti už vyčenicá,
a šťastliv bude věru ten,
kdo panně půjde za ženicha!

FAUST zírání neustále do zrcadla. MEFISTOFELES, protahuje se na židli a pohrává si s oháňkou, mluví dál.

Jsem jako král a sedím na svém trůnu.
Mám žezlo v rukou svých, mám vše — až na korunu.

ZVÍŘATA (*dosud dělala různé nesmyslné pohyby; teď s velkým pokřikem přináší MEFISTOFELOVI korunu*):

Vem krev a vem znoj,
jak lepem ji spoj
a korunu přijmi!

Zacházejí s korunou neobratně a rozlomí ji ve dva kusy, s nimiž poskakují.

Co stalo se teď!
My koukáme, hled',
my lepíme rýmy.

FAUST (*před zrcadlem*):

Ó běda mi, vždyť zešlím!

MEFISTOFELES (*ukazuje na zvířata*):

I mně už trochu silné kousky jsou to.

ZVÍŘATA:

A najdem-li rým
a svedem to s ním,
pak myšlenky jsou to!

FAUST (*stále před zrcadlem*):

Má prsa v plamenech se dusí!
Pojď' na vzduch! Rychle! Zmizet chci.

MEFISTOFELES (*na zvířata*):

Nu, alespoň se doznat musí,
upřímní jsou to básníci.

Kotel, KOČKOU zanedbaný, překypí; vyrazí velký plamen a vyletí komínem. Plamenem sjede dolů s příšerným hulákáním ČARODĚJKA.

ČARODĚJKA:

Au! Au! Ho! Ho!
Zanedbat, zvíře, kotel? Co?
Popálit paní? Nemehlo!
Ty prasnice!

Uvidí FAUSTA a MEFISTOFELA.

Co je to zde?
Kdopak vy jste?
Co chcete tu?
Kdo to sem vběh?
Bodejt' vás dech
z předpeklí sžeh!

Vjede vařečkou do kotle a stříká plameny po FAUSTOVI, MEFISTOFELOVI i ZVÍŘATECH. ZVÍŘATA kňučí.

MEFISTOFEL (*obrátil oháňku, kterou má v ruce, a mlátí do sklenic a hrnců*):

Bác! Já ti dám!
Tu máš ten krám!
Tu máš své sklo!
Ty zdechlino,
jen žert je to,
jen takt můj k písničkám.

ČARODĚJKA vztekle a zděšeně ustupuje.

MEFISTOFELES:

Nu, poznáváš mne? Stvůro kostlivá!
Poznáváš svého knížete a pána?
Rozmlátit všechno je-li choutka má,
s cháskou svých koček budeš roztrískána!
Červených gatí nebojíš se víc?
Kohoutí péro nic už nehlásí ti?
Cožpak jsem schoval tu svou líc?
Mám sám své jméno vysloviti?

ČARODĚJKA:

Čím omluvit svůj sprostý pozdrav smím?
Kopyta na vás nevidím;
kde vaši havrani jsou oba?

MEFISTOFELES:

Pro dnešek se ti pardon dá.
Co jsme se zhlédli, ty a já,
to arcí prošla slušná doba.
Kultura olízla teď celý svět;
i sama čerta naposled;
nordické strašidlo už v nepaměť se stápí:
kde vidíš rohy, ohon, drápy?
A co se nohy tkne, již nelze oželet,
z té měl bych v světě plno výtek;
proto jak mnohý jun já po řadu již let
vycpaných používám lýtek.

ČARODĚJKA (*tančíc*):

Vždyť radostí se poblázním,
že pana Satanáše zas tu zřím!

MEFISTOFELES:

To jméno, ženská, to si vyprosím!

ČARODĚJKA:

A pročpak? Dovolte se ptát.

MEFISTOFELES:

Již dávno zapsáno je v knihu bájí;
zisk arci lidem z toho nepřipad,
jsou zlého zbaveni, zlí dál jim zůstávají.
Říkej mi barone a tím to odbudeš,
jsem kavalír jak kavalíři jiní.
O vzácné krvi mé přec nepochybujes:
hled', zde můj erb, ten šlechticem mne činí.

Učiní neslušný posunek.

ČARODĚJKA (*s nesmírným smíchem*):

Haha! Nu, tohle poznávám.
Jste šelma, jak vás v mysli mám.

MEFISTOFELES (*FAUSTOVI*):

Jen zbystří, brachu, sluch a hled,
jak s čarodějnicemi zacházet.

ČARODĚJKA:

A co si, páni, ráčíte?

MEFISTOFELES:

Skleničku známé šťávy té!
A prosím o nejstarší ročník;
neb lety dojde síly dvojité.

ČARODĚJKA:

I ráda! Lahvička tu právě;
já též si někdy smlsnu na té šťávě,
a naprosto už nesmrdí;
té, chcete-li, vám podám sklenku.

Tiše.

Leč bez přípravy on-li napije se z ní,
jak dobře známo vám, je mrtev za chvilenku.

MEFISTOFELES:

Tot' přítel, jemuž k duhu má to jít.
Z tvé kuchyně to nejlepší mu přeji.
Kruh zatáhni, v němž čáry tvé se dějí,
a plný šálek dej mu pít!

ČARODĚJKA táhne s prazvláštními posunky kruh a postaví tam divné věci; zatím sklenice se jnou zníti, kotle vydávají hudební zvuky. Naposled přinese ČARODĚJKA velikou knihu, postaví do kruhu kočkodany, kteří drží pochodně a jsou jí za pulpit. Pokyne FAUSTOVI, aby přistoupil.

FAUST (MEFISTOFELOVI):

Ne, pověz, nač ta kočičina?
To bláznění, ta posunčina,
ten příliš známý tlach a klam,
jímž z hloubi duše pohrdám!

MEFISTOFELES:

Aj, k smíchu! Pouhé láryfáry;
nebud' mi přec tak přísný pán.

Lékařka dělá čáry máry,
aby byl šťastný účín přán.

Nutí FAUSTA, aby vstoupil do kruhu.

ČARODĚJKA (*jme se s velkým důrazem říkat z knihy*):

Jedničku vem,
v deset ji změň,
dvojku dej ven,
s trojkou se těš,
to zbohatneš.
Čtverku, tu pryč!
Pět jako šest,
malá to čest,
sedmička spíš,
osmu tam piš;
devět je víc,
deset je nic.
Toť násobilka kouzelnic.

FAUST:

Jak v horečce ta baba mele.

MEFISTOFELES:

To ještě dávno není celé,
vždyť já to znám, jak dál to v knize zní;
já proplýtvat s ní mnohé chvíle,
neb dokonalé matení,
to pro moudré je taj a stejně pro zpozdilé.
Hle, nový kousek s dávnou tradicí,
neb každý věk tu moudrost míval,
vždy jednotkou a trojicí

blud místo pravdy rozšiřován býval.
Tak žvaní se, tak učí, den co den;
kdo by chtěl bláznů vyrušovat?
Mníť člověk obvykle, jak slova slyší jen,
že při nich musí si též něco představovat.

ČARODĚJKA *(pokračuje)*:

Co kouzelná
jen věda zná,
to všemu světu se tají.
Kdo nemyslí,
mít darem ji smí,
ba bez starosti má ji.

FAUST:

Jaké to pusté říkání,
že mi až hlava z toho třeští?
Tak se mi zdá, že sbor tu zní,
v němž na sto tisíc bláznů vřeští.

MEFISTOTELES:

Nech, čacká Sibyllo, nech zaříkání
a misku podej bez váhání,
v ní buď až po okraj tvůj mok!
Můj druh si přihne bez bázně i tady,
jeť muž to s přehojnými grady
a za sebou má mnohý lok.

ČARODĚJKA s mnoha obřady vlévá nápoj do misky; jak ji FAUST zvedá ke rtům, vyšlehne z ní lehký plamen.

MEFISTOFELES:

Jen rychle! Zavlaž nápojem své rty,
a záhy srdce osvěží ti.
Jak? Kdo je s ďáblem ty a ty,
ten z plamínku že bázeň cítí?

ČARODĚJKA uvolní kruh. FAUST z něho vystoupí.

MEFISTOFELES:

Ven! Rychle! Nečinně tu nesmíš stát.

ČARODĚJKA:

At' vám ten doušek dobře dělá v těle!

MEFISTOFELES (ČARODĚJCE):

Lze-li ti něco k vůli udělat,
tak o sabatu řekni mi to směle.

ČARODĚJKA:

Zde písnička. Tu zpívejte si jen,
hned na vás přijdou zvláštní chutě.

MEFISTOFELES (FAUSTOVI):

Tak pojď; a zčerstva! Povedu tě.
Musíš se potit. Proženu tě.
At' jeví nápoj účín, vnitř i ven!
Poté tě naučím, jak zahálka se cení,
a brzy ucítíš pak v smyslů rozněžnění,
jak Amor sem a tam si hopká, probuzen.

FAUST:

Nech k zrcadlu mě rychle ještě jíti!
Bylť příliš krásný obraz ten!

MEFISTOFELES:

Ne, ne! Vždyť hned už budeš zřítí
na vlastní oči vzor všech žen.

Tiše.

S tou šťávou v těle, každou ženu
budeš mít brzy za Helenu.

Ulice

FAUST, MARKÉTA jde mimo.

FAUST:

Má krásná slečno, smím se ptát,
zda mohu vám rámě a průvod dát?

MARKÉTA:

Já nejsem slečna. A krásná k tomu!
Já bez průvodce trefím domů.

Vymkne se mu a odejde.

FAUST:

Ne, jaké krásné dítě to!
Co živ jsem neviděl hezčího!
Tak bez hříchů a bez hany

a přitom přec jen od rány!
Té tváře světlo, ten svěží ret
já budu vidět, co světem svět.
Jak oči klopí, hluboce
vtisklo se mi to do srdce.
A jak mě tak zkrátka odbyla,
v tom se mi nejvíc líbila.

Vystoupí MEFISTOFELES.

FAUST:

Slyš, tuhle holku mi přivedeš.

MEFISTOFELES:

A kterou?

FAUST:

Co tudy šla, jak jdeš.

MEFISTOFELES:

Ta? Té jsem v patách z kostela;
od svého velebníčka šla,
za zpovědnicí stál já hned,
jak rozhřešení dostala.
Je stvoření to bez viny.
Šla k zpovědi beze vší příčiny.
U té bych sotva něco sved.

FAUST:

Prosím tě! Je jí přes čtrnáct let!

MEFISTOFELES:

Mluvíš, jak mluví zpustlíci pustí,
co květin ky vidí jen pro sebe růsti
a myslí, že není ctností a vnad,
jichž oni by nemohli otrhat.
Leč stává se, že přec to plave.

FAUST:

Můj vzácný mistře libomrave,
slušnost mi nechal pěkně stranou.
A zkrátka a dobře, já mu dím:
dnes v noci s tím sladkým stvořením
když v náručí já si neležím,
tak o půlnoci — na neshledanou!

MEFISTOFELES:

Tak mějte přece uznání!
Dejte mi aspoň čtrnáct dní,
ať vyčenicám příležitost.

FAUST:

Jen sedm hodin kdybych měl,
bez ďábla bych se obešel
a sved bych takovouhle bytost.

MEFISTOFELES:

Už málem jak Francouz hovoříte,
těm pravým však požitkům nerozumíte.
Prosím, nač bez práce koláče?
To vám to zachutná jináče,
když slib a odklad, lest a pokus
a všelijaký hokuspokus

vám připraví pannu a uhněte,
jak ve vlašských knížkách se dočtete.

FAUST:

I bez toho mám chuti dost.

MEFISTOFELES:

Tak stranou všechnu žertovnost.
Já říkám vám, že s kráskou tou
to nepůjde tak najednou.
Šturmem, to na ni neplatí.
Musíme na ni leda lstí.

FAUST:

Chci nějakou věc toho anděla.
K lůžku mě ved', kde ležela!
Z prsou jí teplý šátek vem,
chtěl bych se pokochat s podvazkem!

MEFISTOFELES:

Abyste viděl, že ten váš cit
chci fedrovat a obsloužit,
dnes ještě — nemařme chvilčičky —
vás dovedu do její světničky.

FAUST:

A mohu ji vidět? A mít?

MEFISTOFELES:

To ne!
Ona si zajde k sousedce.
Však můžete sám zatím od srdce

své příští oddávat se slasti
a v jejím mlnu se dosyta pásti.

FAUST:

Tak půjdem?

MEFISTOFELES:

Až trochu později.

FAUST:

Ty za mne dárek vyber jí!

Odejde.

MEFISTOFELES:

Hned dárky! Výborně! No, tohle na ně platí!
Leckteré krásné místo znám
a skvosty zahrabané tam.
Musím je trochu přehrabati.

Odejde.

Večer

Čistě uklizená světnička.

MARKÉTA (*plete a váže si copy*):

Tak ráda bych přec jen vědět chtěla,
kdo dneska ten pán byl u kostela.
Baže byl zjevu ušlechtilého;
z domu je jistě urozeného,

to jsem mu viděla na jeho čele.
Což by se jinak byl choval tak směle?

Odejde.

MEFISTOFELES, FAUST.

MEFISTOFELES:

Tichounce, zcela tiše sem!

FAUST (*po delším mlčení*):

Prosím tě, jdi, ať sám tu jsem!

MEFISTOFELES (*čenicahaje*):

To málokterá tak čistounce má.

Odejde.

FAUST (*rozhlížeje se vůkol*):

Vítám tě, v soumraku ty záře má,
jež třeseš se tou svatyní!

Vstup do mne, sladká slasti milostná,
v níž rosa naděje se touhou chví!

Jak zmlká všechna nepokojnost
v tom pořádku, v tom ztišení;
v té chudobě, ach, jaká hojnost,
a jaké blaho v tomto vězení!

Vrhne se do kožené lenošky u postele.

Přijmi mě, ty, jež v dobrý, trudný čas
již dávné předky bralas do objetí;
ach, na otcovském prestolu tom as
už častokráte ulpěl hrozen dětí,
snad viděl děvčátko, mou milenku,
když Ježíšek jí přines panenku,
nad děda zvadlou dlaň se nakláněti.
Já cítím, jak mě ovívá
dech leposti tvé, dívko má, tak blaze,
jež mateřsky vše v jizbě rovnat zná,
když ubrus bělostný tvá ruka prostírá,
když rozsypáváš písek po podlaze.
Ó milá ruko rajská ty,
zář nebe tebou vpadá do chaty.
A zde!

Nadzvedne záclonu u postele.

Ó, slast mnou prochvěla,
zde chtěl bych dlíti na modlení,
zde, přírodo, ach, v hebkém snění
jsi vytvářela anděla.
Zde děcko leželo, zde vroucí
se do prsíček život vlil,
zde, svatou čistotou se skvoucí,
božský se obraz probudil.

A ty, co přivedlo tě sem?
Jak vroucně tady dojat jsem!
Proč chvěješ se? A co tu zamýšlíš?
Vždyť, bědný Fauste, já tě neznám již.
Zda kouzel dech kol mne tu tká?

Mne pud jal žít a požívati —
a lásky snem se musím rozplývati.
Což každý vánek námi zahrává?

A kdyby vstoupila v ten okamžik,
kající záchvat zločinec by dostal.
Ne směšný obr už, jen trpaslík
roztoužen u jejích by nohou roztál.

MEFISTOFELES (*přichází*):

Už přichází, tak rychle, jděm!

FAUST:

Pojď, pojd', už nikdy nevrátím se sem!

MEFISTOFELES:

Tady je skříňka, je těžká dost,
já někde jinde vzal ten skvost.
Tak ji zde uložte na petlici.
Ta bude koukat, říkám vám,
přejdou jí smysly; jsouť věci tam,
že by si každá dala říci.
Sic, dítě je dítě, jen si hrá.

FAUST:

Já nevím, mám?

MEFISTOFELES:

Otázka dojemná!
Chcete-li poklad uchovat si,
to chtíte svého hodokvas
odložte na vhodnější čas

a mně — mně uspoříte marnou práci,
či lakomý jste, prosím vás?
Lámu si hlavu, drbu čelo —

Postaví schránku do skříně a zavře na zámek.

Ted' rychle ven,
by se dle vaší noty jen
to sladké dítě otáčelo!
A vy se mi díváte nejináče,
než jak byste rovnou měl před posluchače,
jak stály by před vámi s tváří zlou
fyzika s metafyzikou!
Jen pryč!

Odejdou.

MARKÉTA (*s lampou*):

Je tu tak dusno, tak zatuchlo,

Otevře okno.

a venku není přec horko právě.
Něco mě děsí, nevím co.
Mám třesení v těle, závrať v hlavě.
Kdyby se matka už vrátila!
Nu, strašpytel ženská jsem zpozdlíla.

Svléká se a zpívá.

Byl věrný jeden král v Thule,
ten dostal zlatou číš,

dostal ji z rukou své milé,
když ležela na smrt již.

Z ní píval, když hostinu měli,
byla mu nad všecken svět,
oči mu přecházely,
kdykoli k ústům ji zved.

A hodinku smrti když čekal,
spočti, co měst má říš,
všechno svým dědicům nechal
a sobě jen jedno, tu číš.

V hodovním seděl sále,
kde otcové mívali sněm,
a rytíři kolem krále
tam v zámku nad mořem.

Tam nad mořem stál na té výši,
pil života naposled,
a do moře posvátnou číš
piják ten starý vmet.

A zřel, jak se hrouží a točí
a krouží níž a níž.
Zavřely se mu oči
a nikdy se nenapil víc.

Otevře skříň, aby tam uložila šaty, a uzří skříňku se skvosty.

Jak octla se ta krásná skříňka tu?
Já zavřela přec almaru.

Vždyť je to zrovna div! A co tam asi je?
Snad přinesli to v zástavu
a matka na to půjčit chce?
Zde visí klíček na šňůrce,
tak počkej, já to otevru.
Co je to? Jéje! Pánbůh s náma,
co živa jsem to neviděla.
Ten šperk! Vždyť tak by mohla dáma
ve svátek třeba do kostela!
Jak já bych s řetízkem tím vyhlížela?
Čí asi je ta klenotnice?

Vyšňoří se tím a stoupne si před zrcadlo.

Ach, takhle mít ty náušnice!
Hned vypadáme jinak přec!
Mladost a krása nám platna není,
není to zrovna k zahození,
a přece nicotná to věc.
Půl chválu, půl soucit to budí.
Každému zlata jen chce se,
každý se, každičký, třese
po zlatě. Běda, my chudí!

Procházka

FAUST v myšlenkách přechází, k němu MEFISTOFELES.

MEFISTOFELES:

Při vši zhrzené lásce! Při jízdě do pekel!
Chtěl nové bych vymyslet živly, bych při tom nejhorším klel!

FAUST:

Co je ti? Viděl to kdy svět?
Vyvádíš, že tě nepoznávám.

MEFISTOFELES:

Já k čertu bych se poslal hned,
jen kdybych čertem nebyl sám.

FAUST:

Copak ti přescočilo snad?
A sluší ti to, klít a nadávat!

MEFISTOFELES:

Šperk, co jsem pro Markétu čap,
ted' kněžour, považte jen, shráb. —
Jak mámě to padlo do očí,
hned husí kůže jí naskočí.
Ta ženská vám všechno vyčichá,
nos pořád v modlících knížkách má
a hnedle pozná, co zavání
jak inštrument svatý či profánní.
O té skřínce jí prozradil nos,
že na ní nesvěceného cos.
„Poklad, jenž získán v bezpráví,
duši,“ tak zvolala, „otraví,
tož dejme ho, dítě, Marii Panně,
dostanem náhradu v nebeské maně.“
Dcera se v myšlenkách šklíbila:
je darovaná to kobyła,
a bezbožný věru sotva byl,
kdo ji tak pěkně sem dopravil.
I poslala matka pro kněžoura;

ten, jak to slyší, očkama mžourá:
„Božího dbejte mi zákona!
Zvítězí ten, kdo překoná!“
Pak, odborně si to prohlédnuv, řek:
„Církev má dobrý žaludek,
celičké země už spořádala
a přece se dosud nepřepapala.
Jen církvi, ó křesťanky nábožné,
lze strávití zboží bezbožné!“

FAUST:

Tot' zvyk, jenž obecným se stal,
nejinak dělá to žid a král.

MEFISTOFELES:

A potom, jak by se nechumelilo,
shráb spony a kroužky a bez díku,
jak by nes ořechy v košíku,
odnášel všechno, co ve skřínce bylo;
však slíbil jim odměnu záhrobní.
Ohromnou radost měly z ní.

FAUST:

A Markétka?

MEFISTOFELES:

Sedí teď neklidná
a neví, co si počít má.
Na šperky myslí bdíc a sníc,
na jejich dárce ještě víc.

FAUST:

Líto mi starosti milenčiny,
hned tedy klenot jí opatř jiný,
byl ubohý beztak ten prvý skvost.

MEFISTOFELES:

Ba, všechno jen hračka je pro vašnost.

FAUST:

Jen zařid' to k dobrému výsledku,
pověš se na její sousedku.
A nebud' mi, čerte, tak ufňukaný,
spěš nové šperky nachystat.

MEFISTOFELES:

Ó, k službám, jemnostpane, rád.

FAUST odejde.

Takový blázen zamilovaný
sluncem a lunou a hvězdami střílí,
to jen své milé pro kratochvíli.

Odejde.

U sousedky

MARTA (*sama*):

Aby mu pánbůh odpustil,
čeho se můj na mně dopustil!
On si do světa odjechá

a mne tu sirobnou zanechá!
Já ho přec věru nešidila
ví bůh, jak něžná jsem k němu vždy byla!

Pláče.

Snad mrtev je dokonce, bože milý! — —
Jen kdyby to úředně potvrdili!

MARKÉTA (*vstupuje*):
Ach, paní Marto!

MARTA:
Copak je?

MARKÉTA:
Sotva se držím na nohou.
Jak tuhle, zas našla jsem takovou
skříňku z ebenu v almaře.
Jsou vám tam věci, zrovna div,
a ještě skvostnější než dřív.

MARTA:
Ne aby matce o tom hlesla,
ta by to zase k zpovědi nesla.

MARKÉTA:
Jen koukejte! to záření!

MARTA (*ji vyšňořuje*):
Jsi ty mi šťastné stvoření!

MARKÉTA:

Jak ráda bych se tak projít chtěla,
a nesmím v tom ani do kostela!

MARTA:

Jenom si často ke mně skoč,
zde navěšíš tajně ten šperk a ty cetky,
pak hodinku se před zrcadlem toč,
a vyražení máme hnedky.
Pak svátek nějaký či slavnost přijde,
a kousek po kousku to vidět mohou lidé.
Teď řetízek, pak perličky ty pěkné —
Matka si nevšimne — a něco se jí řekne.

MARKÉTA:

Kdo přinesl ty skříňky dvě?
Cos podezřelého v tom je!

Klepá se.

Snad maminka? Propánakrále!

MARTA (*vyhlédne okénkem ve dveřích*):

Nějaký pán. A cizí. Dále!

MEFISTOFELES (*vstoupí*):

Odpust'te, prosím, vzácné paní,
že vstupuji tak znenadání.

Uctivě ustoupí před MARKÉTOU.

Bydlí tu paní Mečítá?

MARTA:

Copak si račte, to jsem já!

MEFISTOFELES (*jí zašeptá*):

Nyní ji znám; a na tom dost,
když je tu takový vzácný host.
Odpustte, přišel jsem v nevhodný čas,
já odpoledne přijdu zas.

MARTA (*hlasitě*):

Pomysli, panenka nebeská,
ten pán tě, holka, za dámu má.

MARKÉTA:

Já jsem jen děvče chudobné,
pán laskavý je víc než dost,
ty skvosty, prosím, nejsou mé.

MEFISTOFELES:

Ó, není to jen šperk a skvost.
Ten pohled, s tím celým chováním!
Jak šťasten jsem, že zůstat smím.

MARTA:

Já hořím, co mi přišel říc.

MEFISTOFELES:

Ach, není to radostného nic.
Jen doufám, že nepadnu v nemilost její.
Její muž je mrtev a pozdravuje ji.

MARTA:

Je mrtev, ten dobrák! Ach, můj muž!
To nepřežiji, je po mně už!

MARKÉTA:

Tak, dobrá paní, se utište!

MEFISTOFELES:

Tak truchlivý příběh ten poslyšte!

MARKÉTA:

Už proto bych po lásce netoužila,
ta rána by na smrt mě usoužila.

MEFISTOFELES:

S veselím bol, bol s veselím se spíná.

MARTA:

Jak žití jeho běh byl dokonán?

MEFISTOFELES:

On u svatého Antonína
v Padově leží pochován,
kde k věčnému míru se klenutí klene,
pro chladný spánek předurčené.

MARTA:

A co mi nesete, bych ráda znala.

MEFISTOFELES:

Ó, těžkou jednu prosbu velikou:
mší byste třikrát sto zaň zpívat, paní, dala.
Co jiného se tkne, mé kapsy prázdný jsou.

MARTA:

Jak, ani minci, ani něco tret,
co každý vandrák v měšci na dně spoří
a raděj o hladu a žebrotě se moří,
by památkou to přines nám?

MEFISTOFELES:

Mně velmi líto je, madame —
A přec, on řádně účty ved,
on z hříchů svých i z neštěstí se kál
a jmění svého nerozfofroval.

MARKÉTA:

Ó žel, že na světě je tolik běd!
Já často se zaň pomodlím, toť jisté.

MEFISTOFELES:

Jste bytost líbezná a zasloužila byste
v manželství vstoupiti — ted' hned.

MARKÉTA:

To ještě není možno přec.

MEFISTOFELES:

Ne-li hned muž, at' je to mládenec.
Vždyť je to z největších nebeských darů,
s tak milým chlapcem octnout se v páru.

MARKÉTA:

Tady u nás to zvykem není.

MEFISTOFELES:

Zvyk nezvyk, podá se to bez mučení.

MARTA:

Tak vypravujte!

MEFISTOFELES:

Já nad úmrtním lůžkem stál,
nebyl to zrovna hnůj, jen sláma poloztlelá,
však on co křesťan umíral
a vroubků více měl, než zpověď slabik měla.
„Jak neklnul bych,“ zvolal, „svému jménu,
když zradil jsem své řemeslo i ženu!
Ach, zabije mě tohle vzpomínání,
kéž za živa mi odpuštění dá!“

MARTA *(plačíc)*:

Ten dobrák! Dávno už je má!

MEFISTOFELES:

„Víš bůh, však větší vina byla na ní!“

MARTA:

To lhal! No počkej, v smrti ještě lhaní!

MEFISTOFELES:

Ba, jistě fantazoval v umírání,
trochu-li znalcem zvat se smím.

„Já věru,“ děl, „jsem nelelkoval v žití;
mít děti a pak na chleba se dřítí —
na chleba v smyslu nejširším —
ba pokojně jsem nenajed se ani.“

MARTA:

Tak zcela zapomněl na věrné milování
a na tu dřinu nocí dnem?

MEFISTOFELES:

Ne, uchoval ji věrně v srdci svém.
„Když jsme pak z Malty,“ děl, „se vydali,
já pomodlil se za dítky a paní,
i mělo nebe s námi slitování,
neb sultánův jsme koráb zajali,
jenž říše turecké vez velký poklad.
Tu došel odměny, kdo chrabřý byl,
a také já, co mužnosti své doklad,
svůj vrchovatý dostal díl.“

MARTA:

Aj, kde? Aj, co? Snad zahrabal to kdes?

MEFISTOFELES:

Kdo ví, který to vítr neroznes.
Na starost si ho krásná slečna vzala,
když Neapolí bloudil, cizí host,
a ta mu tolik lásky prokázala,
že měl až nadosmrti všeho dost.

MARTA:

Ten lump! Tak okradl své děti!
A všecinka mu nouze tato
nemohla v choutkách překážeti.

MEFISTOFELES:

Nu vida, teď je mrtev za to!
Teď, kdybych tam, co vy jste, byl,
cudný růček bych protruchlil,
však po mužíčku bych se novém sháněl už.

MARTA:

Můj bože, jak můj první muž,
ach, takového nenašla bych ani.
Tak hodný byls, můj boběčku,
až na tu vášeň k cestování
a k ženštinám a k vínečku.
A pak ty kostky zatrachtilé!

MEFISTOFELES:

Nu, mohlo to být zcela milé,
když shovívavý byl on též
a povolil vám tolikéž.
Též já bych za těchhle podmínek
vyměnil s vámi prstýnek.

MARTA:

Ó, pán to říká jenom žertem.

MEFISTOFELES (*pro sebe*):

Teď raděj zmizím, dokud čas;
ta by to vyhrála i s čertem!

MARKÉTCE.

Jak je to s jejím srdcem as?

MARKÉTA:

Co chce tím říci pán?

MEFISTOFELES (*pro sebe*):

Ty dítě nevinné!

Nahlas.

Váš sluha, dámy!

MARTA:

Jemine,
o době smrti chci mít osvědčení,
a kde a jak leží mé potěšení.
Já na pořádek vždy si potrpěla,
těž ráda v novinách bych jeho parte měla.

MEFISTOFELES:

Dvou svědků ústy, paní má,
pravda se prokázati dá.
Čackého druha mám, a jím
u soudu vše vám potvrdím.
Já vám ho přivedu.

MARTA:

Ach, ano!

MEFISTOFELES:

A ona tu také bude, panno?
Hodný to hoch, kus světa zná,
k dámám je dvornost vtělená.

MARKÉTA:

To bych se před pánem musila rdít.

MEFISTOFELES:

Před nikým; i kdyby král to měl být.

MARTA:

Za domem, prosím, zahrádku mám,
dnes večer pány čekáme tam.

Ulice

FAUST, MEFISTOFELES.

FAUST:

Tak co? Už brzo? Jde to hladce?

MEFISTOFELES:

Bravo, že vidím vás tak rozplameňovat se.
Už zakrátko Markétku jistě máte;
dnes večer ji u Marty, sousedky, uhlídáte.
Tot' ženská, jež si s tím rady ví:
jak cikánka vyzná se v kuplířství.

FAUST:

Nu dobrá!

MEFISTOFELES:

Však není to zadarmo.

FAUST:

Jak říkáme: Něco za něco.

MEFISTOFELES:

My jenom platné svědectví dáme,
že jejího chotě vychladlé údy
jsou v Padově pohřbeny do svaté půdy.

FAUST:

Tak! To tam dřív tu cestu vykonáme!

MEFISTOFELES:

Sancta simplicitas! To věru nutné není.
Jen dosvědčte, a bez vědění.

FAUST:

Když nevíš o lepším, ten plán jsem pohřbil už.

MEFISTOFELES:

Aj, hled'me, jaký svatý muž!
To jistě poprvé, co ve svém žití
vydáte křivé svědectví.
O bohu, o světě a co se v nitru chví,
i o čem lidský tvor v svém srdci, v hlavě sní,
rozhodčím o tom neráčil jste býti?
Což s drzým čelem jste to z plných plic
nevecpal do svých definic?
A vlastně tolikéž vy víte z toho všeho
jak o zániku pana Mečitého.

FAUST:

Čím byls, tím zůstaneš: jsi lhář a sofista.

MEFISTOFELES:

Váš problém není mi tak cizí dočista.
Zda vbrzku počestně lichotkami
pán ubohou dívku neomámí
a nezahrne přísahami?

FAUST:

A od srdce!

MEFISTOFELES:

Tu písničku znám.
A o pudu všemocném, o lásky pásce
a o věrnosti a o věčné lásce,
to také od srdce půjde vám?

FAUST:

Ó, půjde! — Hrud'li rozvlněna
a pro ten vzlet a pro tu změť
já marně hledám-li a nenalézám jména
a smyslem, citem tápám po vší zemi
a se slovy to zkouším všemi
a žár, jímž planu, nekonečným
když nazývám a věkověčným,
mluví to ďábla lživý ret?

MEFISTOFELES:

A přec mám pravdu!

FAUST:

Slyš a pamatuj,
nenech mě mluvit zbůhdarma.
Kdo chce mít pravdu stůj co stůj,
ten pravdu má.
A pojď, já už to tlachání si hnusím.
Dávám ti za pravdu; a zvláště, že musím.

Zahrada

MARKÉTA zavěšena do FAUSTA; MARTA se prochází s MEFISTOFELEM.

MARKÉTA:

Vím dobře, pán je shovívavý jen
a blahosklonný, až to zahanbuje.
Kdo na cestách, je lehko spokojen
a vlídně za vše poděkuje.
Jakpak by mohla řeč má nicotná
cizince pobavit, jenž tolik toho zná!

FAUST:

Tvé jedno slovo, jediný tvůj hled
víc pobaví než celý moudrý svět.

Políbí jí ruku.

MARKÉTA:

Že se vám chce ji líbat; já stydět bych se měla,
tak drsná je, tak mozolná!
Co toho já už neodřela!
Maminka na všechno tak přísně dbá.

Přejdou.

MARTA:

A pán je tedy stále na cestách?

MEFISTOFELES:

Ba, tak nám osudem to nakázáno.
Loučení bývá trpké, ale, ach,
na místě setrvat nám není přáno.

MARTA:

Což, pokud život jeden květ,
to ještě jde, tak volně světem těkat.
Však potom přijde tíha let —
a mládenecky, sám, až na kraj hrobu hekat
měl by si každý rozmyslet.

MEFISTOFELES:

Jak zřím to z dálky, musím zblednout.

MARTA:

Včas tedy jen se račte poohlédnout!

Přejdou.

MARKÉTA:

Ba, sejde z očí, sejde z mysli, ne?
A vlídností si nezádáte.
Však co jsem já? Vy přátel máte —!
a mnohem rozumnějších, že?

FAUST:

Tak zvaný rozum, drahá, často dost
je zvůle, nevole a ješitnost.

MARKÉTA:

Jak?

FAUST:

Neví nevinnost a prostota,
jaká v nich posvátná je hodnota.
Chudobnost, pokora, ty všechny ctnosti,
jimiž dech lásky napojen —

MARKÉTA:

Myslete na mne okamžiček jen,
já myslit na vás budu kdy mít dosti.

FAUST:

Jste asi často samotinká?

MARKÉTA:

Ba, naše domácnost je malilinká,
a je s ní přece notná dřinka;
nemáme děvče, tak já vařím, metu,
do noci džu se, šiju, pletu,
neb víte, pane, matka má
je puntičkářka náramná.
Ne sice, že bychom snad bídou strádaly;
jak u jiných to u nás nuzné není,
tatíček zanechal nám slušné jmění
a zahrádku a domek za valy.
A teď si mohu žít dost pokojně.

Bratra mám na vojně,
sestřička umřela mi;
ta starostí a práce přidala mi,
leč mileráda bych to znovu podstoupila,
taková byla holčička to milá.

FAUST:

Andílek, tobě podobna-li byla.

MARKÉTA:

Já vychovala ji, byl to můj mazlíček.
Na svět nám přišla ve zlé době;
už nežil tatíček,
maminka byla jednou nohou v hrobě,
a že jen pomalu se hojila,
nedalo pomyslit se ani,
by robátko to kojila.
Tak na starost já sama si to vzala,
vodou je, mlíkem vyiplala,
a na mém klíně, v mém opatrování
smálo se, rostlo, cupitalo
a děťátkem se mojím stalo.

FAUST:

To jistě nejčistší jsi žila štěstí.

MARKÉTA:

Co krušného však musila jsem snést!
Kolébka v noci u lůžka mi stála;
jak nepomohlo houpíhou,
já hnedle byla na nohou,
teď dala jsem mu pít, teď k sobě jsem je vzala,

pak zpívala mu tralala
a komůrkou s ním hopsala —
a ráno hned si k neckám přivstala,
pak na trh šla, pak stála u kamen,
a dokolečka, den jak den.
To se pak, pane, nechce jenom smát,
však chutná zato jíst a chutná spát.

Přejdou.

MARTA:

Ach, zatvrzelý bývá mládenec;
chuděrkám ženám není sladko žíti.

MEFISTOFELES:

Nu, pak by byla vlastně vaše věc,
na víru manželství jej obrátiti.

MARTA:

Tak rovnou, nic že nenašel jste posud?
A vaše srdce nejal, pane, osud?

MEFISTOFELES:

Říká se: vlastní krb a hodná žena —
v tom větší nežli ve zlatě je cena.

MARTA:

Já ptám se: zda jste nepocítil chuť?

MEFISTOFELES:

Já vlídně vždy byl přijat, buď kde buď.

MARTA:

Zda vážně, já se ptám, jste nezahořel k žádnému.

MEFISTOFELES:

S ženskými žertovat, to nebylo by radné.

MARTA:

Ach, nechápete mne!

MEFISTOFELES:

Ó, toho věru žel mi.
Však chápu přec — že laskava jste velmi.

Přejdou.

FAUST:

Tak poznalas, můj andílku, kdo jsem,
hned jak já vstoupil na zahradu sem?

MARKÉTA:

Což nevíte? Já oči sklopila!

FAUST:

A už se nehněváš, že jsem tak smělý byl,
onehdy, jak jsi z chrámu šla,
a já se drze k tobě přitočil?

MARKÉTA:

Já užasla. To prvně se mi stalo.
Nic nemohlo se vytknout mně.
A jemu, říkám si, se asi zdálo,
že drze chováš se a neslušně,

a tak si myslil, tuhle holku
že dostat může bez okolků.
Nač zapírat? Já hned jsem tušila,
že ve váš prospěch se to ve mně schýlí.
Já tolik na sebe se horšila,
že na vás horšit se, už nezbylo mi síly.

FAUST:

Má lásko!

MARKÉTA:

Nechte jen.

Utrhne kopretinu a otrhává lístek za lístkem.

FAUST:

Jak? Kytici? Či co?

MARKÉTA:

Je to jen hračka.

FAUST:

Jak?

MARKÉTA:

Vám k smíchu bude to.

Otrhává lístky a šeptá si k tomu.

FAUST:

Co šeptáš?

MARKÉTA (*polohlasně*):

Má — Nemá — Má —

FAUST:

Ty tvářičko má líbezná!

MARKÉTA (*pokračuje*):

Má — Nemá — Má — Nemá —

Utrhne poslední lupínek a zazáří radostí.

Má mě rád!

FAUST:

Ba, dítě mé! Necht' květů odpověď
je bohů výrokem: On má tě rád!
Chápeš, co znamená: On má tě rád?

Vezme ji za obě ruce.

MARKÉTA:

Ach, mrazí mne!

FAUST:

Ó, nechvěj se! Necht' pohled můj,
necht' tento ruky stisk ti poví,
co nevýslovné jest:
Cele se vzdát a cítit, cítit
rozkoš, jež musí být věčná!
Věčná! — Neb konec, to bylo by zoufalství!
Ne! Ne konec! Ne konec!

MARKÉTA stiskne mu ruce, vymkne se mu a uteče; on stojí okamžik zamyšlen, pak pospíchá za ní.

MARTA (přichází):

Smráká se.

MEFISTOFELES:

Ano, musíme už jít.

MARTA:

Já bych vás ještě zdržovala,
však na tom místě není dobře být.
My pod dozorem jsme tu zmála.
Je vám to bída,
soused soused špehuje a hlídá.
A chraň se sebevíc, v řeči se octneš hned.
A co náš párek?

MEFISTOFELES:

Letěl vzhůru alejí.
Ti bujní motýlci!

MARTA:

On, zdá se, přeje jí.

MEFISTOFELES:

A ona jemu. Tak se točí svět.

Besídka

MARKÉTA (*vběhne, schová se za dveře, položí prst na ústa a dívá se skulinou*):
Už jde!

FAUST (*přichází*):
No, počkej, škádlit mne, ty dítě!
A mám tě!

Políbí ji.

MARKÉTA (*ho obejmě a líbá*):
Nejdražší, už dávno miluji tě.

MEFISTOFELES *zaklepe.*

FAUST (*dupne*):
Kdo je to?

MEFISTOFELES:
Přítel!

FAUST:
Zvíře!

MEFISTOFELES:
Čas je se rozloučiti!

MARTA *přichází.*
Ba, pane, pozdě.

FAUST:

Nesměl bych s vámi jíti?

MARKÉTA:

To by mě matka —! Sbohem!

FAUST:

Tedy loučení?

Sbohem!

MARTA:

Adié!

MARKÉTA:

Na brzké vidění!

FAUST a MEFISTOFELES odejdou.

MARKÉTA:

Takový muž, můj bože, ne,
co všecinko ho napadne!
Hanbím se, jak s ním hovořím,
a na všechno mu ano dím.
Jsem chudá holka hloupoučká
a nechápu, co na mně má!

Odejde.

Les a sluj

FAUST (*sám*):

Vznešený duchu, dals, tys dal mi všechno,
oč jsem tě prosil. Nadarmo jsi tvář
mi neukázal v plamenech. Tys dal
mi království své velké přírody
a sílu vnímat ji a mít z ní rozkoš.
Ne návštěv jenom chladně žasnoucích,
tys popřál mi v hrud' hluboce jí zírat
jak v srdce příteli. Ty předvádíš
mi řadu oživených bytostí
a učíš mne, jak poznávat mám bratry
ve vzduchu, vodě, v tichých houštinách.
A v lese burácí-li zuříc bouře,
smrk-olbřím sousední-li ratolesti
a kmeny, káceje se, rozbíjí
a hora dutě zahřmí echem pádu,
ty do sluje mne vedeš bezpečné,
mne samého mi ukazuješ, v hrudi
by rozevřel se zázrak tajemství.
A čisté luny útěcha-li vzejde
mi před zrakem, pak na úbočí skal
a z vlhka houštin se mi míhají
ty zjevy stříbrné, jež žily kdys,
a utišují přísnou rozkoš dum.

Ó, cítím teď, že není člověku
nic dáno dokonalého. K té slasti,
jež uvádí mě k bohům blíž a blíž,
tys dal mi druha, bez kterého být

mi nelze už, byť, studený a drzý,
mě ponižuje přede mnou a vše,
cos dal mi, dechem slova zmrazuje.
V mých prsou rozdmýchává divý žár
po onom krásném obraze. A tak
já od žádosti k rozkoši jsem štván,
v rozkoši hynu touhou po žádosti.

MEFISTOFELES (*vstoupí*):

Už, doufám, poustevničit přešlo vás?
Ne, natrvalo nic to není.
Snad na zkoušku, tak pro nějaký čas,
a pak ať se to rychle změní!

FAUST:

Moh bys mi věru pokoj dát
a ne mě zrovna dneska týrat.

MEFISTOFELES:

Aj, s pokojem tě nechám rád;
i co tě vede: já se vtírat?
Jsi trapný, hrubý, zbrklý tovaryš,
ztratit tě, ztráta není hrozná.
Ty celý den se něco natrápíš!
Nač pán má chuť a co ho přešlo již,
to na nosánku stěží se mu pozná.

FAUST:

Ušetř mne téhle písničky!
Za to, že nudíš, mám ti chválu pět?

MEFISTOFELES:

Ty hroudy synu maličký,
čím byl by beze mne tvůj svět?
Byls mátohami zfantěn celičký,
já na řadu však vyhojil tě let;
mne nebýt, z téhle hvězdičky
musil ses dávno poroučet.
Nač jsi sem zalez do té skalní díry,
co tady dřepíš mezi výry?
Mokvá tu z kamení a mechem zatuchá,
a ty to lokáš jako ropucha.
To je mi kratochvilná hra!
Máš v těle ještě doktora.

FAUST:

Chápeš, co nových načerpal jsem sil
za dobu, co jsem na poušti zde byl?
Kdyby ses k tomu chápání moh vznésti,
ty byl bys ďáblem dost, mně nepřát toho štěstí.

MEFISTOFELES:

To nadpozemské vyražení!
Na horách, v noční rose, pelešení,
nebe a zemi tisknout na svá ústa,
cítit, jak duch nám přímo k božstvu vzrůstá,
v dřevě země zarývat svůj pud, svou tuchu,
šestero tvůrčích dnů mít v duchu,
v pýše svých sil se zpíjet tím a tím,
do tvorstva proudit citem milostným,
tušit, co nezatuší smrtelníci,
a posléze tu božskou intuici
zakočit —

udělá posunek

nesmím říci nahlas, čím.

FAUST:

Fuj na tebe!

MEFISTOFELES:

To líbit se vám nechce.

„Fuj“ v mravním patosu se vysloví tak lehce:

tím cudný sluch se nesmí znesvětit,

bez čeho nelze cudným srdcím být.

Zkrátka, já plezírek vám přeju rád,

čas od času si něco nalhávat,

však nadlouho to nesnesem!

Už zase jsi jak hřebec štvaný,

tvor vysílený, vyčerpaný

buď' chtíčem nebo úděsem.

Tak dost! Tvá milka sedí tam

a všechno na ni zrovna padá.

Žije jen snům a vzpomínkám

a má tě hrozitánsky ráda.

Tvé lásky kdys bouřil vztek a jek,

jak když potok se vzedme při tání sněhů;

do srdce vlils jí svou bouřlivou něhu —

a teď zas už vyschl tvůj potůček.

Místo by trůnil v lesích a pláni,

měl by se postarat jemnostpán,

aby přec byl groš lásky dán

té chuděrce opičce za milování.

Dlouhou chvíli má ukrutnou;

u okna stojí a za mraky se dívá,

jak přes starou hradbu města jdou.
„Kdybych já byla ptáček!“ si zpívá,
zpívá až v půlnoc hlubokou.
Hned je čilá, hned přesmutná,
uplakaná je častokrát,
pak zase klidná, jak se zdá,
zamilovaná napořád.

FAUST:

Ty zmije! Zmije!

MEFISTOFELES (*pro sebe*):

Počkat! Už v síti mi je!

FAUST:

Apage, satanas!
O té krásné ženě mi nemluv déle,
v mé poblázněné smysly touhu nelij zas
po jejím sladkém, sladkém těle!

MEFISTOFELES:

Nu což? Má strach, žes do zaječích vzal.
A napolos to udělal.

FAUST:

Já jsem jí blížek, nechť i sebedál.
Nemohu na ni zapomněti;
kde jsem, tam musí se mnou býti.
Závidím dřevu, na němž tělo Páně,
když její ústa pocel tisknou na ně!

MEFISTOFELES:

Já, milý brachu, záviděl ti zase
pár dvojčat, jenž se pod růžemi pase.

FAUST:

Pryč, kuplíři!

MEFISTOFELES:

Nač spílání a zášť!
Tu živnost založila božská bytost:
Bůh stvořiv kluky zvlášť a holky zvlášť,
nám návod dal, jak dělat příležitost.
Jdém! Hanba! Hled'me milence!
Vždyť do komůrky k dívence,
ne na smrt máte jít.

FAUST:

Čím v jejím objetí mi rozkoš ráje?
V mém náručí necht' celá má je,
vždy její trýzeň rvát mi bude klid.
Zda nejsem psanec bez klidu a stání,
bez krovu netvor, bez cíle,
jenž jako vodopád za skálou skálu raní,
jen po propasti touže zběsile —
co ona stranou hraje si jak děcko
na horských nivách ve své chaloupce
a domácké to živobyčí všecko
jen v malém světě dýchat chce —?
A já, ježž běsi štváli
a tvůrce v zášti měl,
já nezachyt jen skály,
bych v tříšť je rozbíjel:

ji, tichounkou, já strhnout musil do běd.
Ty, peklo, chtělos měti tuto oběť!
Úzkost mi, ďable, pomoz ukrátiti;
co neodvratné, zrychlit spěš,
nechat' se její osud na mne zřítí,
by se mnou ona zahynula též!

MEFISTOFELIS:

Syčí to zas! A vře to tam!
Ty blázne, jdi ji potěšit!
Když rozoumeček neví kudy kam,
hned myslí si, že musí konec být.
Žij, kdo se chrabře držet zná!
Vždyť tys už celkem zapeklitá kůže;
ta podívaná je mi odporná:
když brečí ďábel, kozel vzít mě může.

Markétčina světnice

MARKĚTKA (*sama u kolovrátku*):

Můj klid ten tam,
mé srdce je mdlé,
už nedojdu míru,
už nikdy ne.

Kde není můj pán,
tam hrob svůj mám,
celičký svět
je mi žluč a jed.

Má hlavička, ach,
je potřeštěná,
má ubohá mysl
roztříštěná.

Můj klid ten tam,
mé srdce je mdlé,
už nedojdu míru,
už nikdy ne.

Já za ním se dívám
okýnkem,
za ním jen chodím,
když venku jsem.

Jeho odvážný krok,
jeho ztepilý růst,
jeho očí síla
a úsměv úst!

Jak plyne mu tokem
řeč kouzelná,
jak tiskne ruku,
jak líbat zná!

Můj klid ten tam,
mé srdce je mdlé,
už nedojdu míru,
už nikdy ne.

Po něm, můj bože,
se touhou chvím.

Ó, kéž ho stihnu,
kéž zachytím!

Kéž držet ho smím,
kéž zulíbám,
kéž z polibků jeho
smrt svou mám!

Martina zahrada

MARKÉTA, FAUST.

MARKÉTA:

Slib mi jen, Jindro!

FAUST:

Co mohu. Nuž?

MARKÉTA:

Jakpak to s náboženstvím máš?
Ty jsi tak hodný a dobrý muž,
však na víru, zdá se mi, málo dáš.

FAUST:

Víš, že tě miluju, leč toho nech.
Koho mám rád, zaň poslední dám dech.
Nikomu nechci církev brát ni cit.

MARKÉTA:

To nestačí, je třeba víru mít.

FAUST:

Že třeba je?

MARKÉTA:

Proč bez moci tak jsem!
Ty nemáš úcty ani k svátostem.

FAUST:

Ba mám.

MARKÉTA:

Však neprahneš po jejich požehnání.
Kdy byls už v kostele, kdy u přijímání?
Rci, věříš v Boha?

FAUST:

Kdo smí se, dítě, zařici:
já věřím v Boha, jsem věřící —?
Jen zkus, co od kněží či od mudrců zvíš:
odpověď jejich ti zaznívá
výsměchem nad tím, kdo se ptá.

MARKÉTA:

Ty tedy v Boha nevěříš?

FAUST:

Má lásko, má drahá, pochop již!
Kdo smí ho jménem zvátí?
Kdo smí se k tomu znáti:
já věřím —?
Kdo vnímat jej smí?
A kdo že říci se odváží:

já nevěřím v Boha —?
On, vše objímající,
on, vše udržující,
zda neudrhuje, zda neobjímá
tebe a mne a sám sebe?
Zda nad námi tam neklene se nebe,
zda neleží v hloubkách pevně skutá zem,
zda nevystupují po strmé báni
hvězdy, ty věčné, výš a výš?
Nezírám oko v oko tobě?
A neproudí všemocný vesmír
do hlavy, do srdce tobě,
a nevlá vše ve věčném taji,
nezřeno, zřeno, po boku tobě?
Tím naplň a rozvlň prsa svá,
a citem, jen citem-li duše tvá,
pak nazvi to, jakkoli chceš:
srdce či štěstí, láska, Bůh!
Já nemám pro to jména!
Je všechno, vše jen cit,
jméno jen zvuk a dým,
jímž nebe kalí se jasné.

MARKÉTA:

To všechno je náramně krásné,
tak nějak to říká farář, já vím,
jen trošinku jinými slovy.

FAUST:

Tak všady ti to poví
každické srdce pod nebem,

a každé-li ve vlastním jazyku svém,
proč nemluvil já bych ve svojí řeči?

MARKÉTA:

Kdo to tak slyší, málem že nepřisvědčí,
ale háček v tom vězí přec.
Ty nejsi křesťan, to je ta věc.

FAUST:

Ty dítě!

MARKÉTA:

Bolí mne dávno již,
že v téhleté společnosti dlíš.

FAUST:

Jak to?

MARKÉTA:

Ten člověk, co stále kol sebe ho máš,
ten je mi odporný ažaž.
Co živa jsem, nic mi tak hluboce
nedalo ránu do srdce
jako ten člověk s tou tváří svojí.

FAUST:

Pročpak se ho má panenka bojít?

MARKÉTA:

Sotva ho vidím, celá se třesu.
Já jinak s celým světem se snesu,
ale jak toužím uhlídat tebe,

tak z toho člověka na mne jde mráz.
Nějaký darebák bude to as!
Jestli mu křivdím, odpust' mi nebe.

FAUST:

I takoví ptáčci musí být.

MARKÉTA:

S těmi já nic bych nechtěla mít.
Sotvaže vstoupí do dveří,
je na něm vidět úsměšek
a trochu vztek.
Tak lhostejně všechno přeměří.
Na čele mu to vidím stát,
že neumí nikoho mít rád.
Tak teploučko je mi v objetí tvém,
tak oddaná tam, tak svobodná jsem —
však nablízku-li on, mně jazyk zdřevění.

FAUST:

Ty anděle, jaké máš tušení!

MARKÉTA:

Ten odpor natolik mě zvládá,
že je mi, přijde-li mi na oči,
jak bych tě, drahý, neměla už ráda;
modlit se nemohu, když se k nám přitočí.
A to se mi tak do srdce vžírá.
Vid', tebe to, Jindro, také týrá.

FAUST:

Máš k němu zkrátka antipatii.

MARKÉTA:

Ted' musím pryč.

FAUST:

Ach, kdy se dožiji,
že celou hodinku hrud' moje na tvé buší,
že v krev se vpíjí krev a duše v duši?

MARKÉTA:

Ach, kdybych sama spala já,
vpustila bych tě dnešní noc.
Však matka spánek nehluboký má,
a kdyby ta nás natrefila,
v tu ránu já bych mrtva byla.

FAUST:

To, dušičko, je lehká odpomoc.
Zde z lahvičky tři kapky jen,
a ihned v přehluboký sen
se celá stulí.

MARKÉTA:

Co neudělám tobě k vůli!
Ten lék jí neuškodí snad?

FAUST:

Jak bych ti, drahá, moh tu radu dát!

MARKÉTA:

Jak se mé oko na tě zadívá,
já za tě, nevím proč, bych duši dala.
Já pro tebe už tolik udělala,
že skorem nic mi dělat nezbyvá.

Odejde.

MEFISTOFELES (*vstoupí*):

To vyžle! Už je pryč?

FAUST:

Zase jsi špehoval?

MEFISTOFELES:

Já otázky jsem zaslech všechny.
Pan doktor katechizovat se dal.
Bylo by zlé, kdybyste neobstál;
neb je-li zbožný kdo a starosvětský,
pak holka ví, že vyhráno je už:
též jinak pod pantoflem bude muž.

FAUST:

Což, netvore, ti jasné není,
že andělská ta duše milá,
jež vírou svou se naplnila
a v ní své blaho hledá jen,
svatě se trýzní při tom pomyšlení,
že on, ježž miluje, má býti zatracen?

MEFISTOFELES:

Holčička má tě na špagátku,
ty — nadsmyslný holkaři!

FAUST:

Ty z plamenů a z bláta spratku!

MEFISTOFELES:

A výtečně zná čísti ve tváři!
Já jsem-li přítomen, tu tuší, neví co,
můj kukuč, ten jí věští to i to;
větrí, že chlap jsem geniální,
ba dokonce démon infernální.
Nu, dneska v noci —?

FAUST:

Je to tvoje věc?

MEFISTOFELES:

Ne, ale těší mne to přec!

U kašny

MARKÉTKA a LÍZA se džbány.

LÍZA:

Tak o Barušce jsi neslyšela?

MARKÉTKA:

Nic. Tuze málo já ted' vycházela.

LÍZA:

Od Fandy mám to, že se spustila.
To že se tak nóbl nosila!

MARKÉTKA:

Jak to?

LÍZA:

No jak! Inu, smrdí to s ní.
Krmí ted' dva, když pije a jí.

MARKÉTKA:

Ach!

LÍZA:

Šlo to s ní až takhle dolů,
a jak se dlouho slízali spolu!
To bylo tancování,
v hospodách vyhrávání,
poutí, mlस्कů a cukrování
a Barčo tam a Barčo sem
a uctívání vínečkem,
až myslila: já první jsem.
Že se ta fíflena nestyděla,
fůru prezentů od něho měla!
To bylo nějakých hubiček —
jo, kampak se neděje, věneček!

MARKÉTKA:

Ta nešťastná!

LÍZA:

Jakápak nešťastnice!
Když v noci my sedaly u přeslice
a matka nás dolů jít nenechala,
ona tam se svým amantem stála.
Na lavičce či na chodbě byli
a potmě neměli dlouhou chvíli.
Teď u vrat chrámu ať se jen krčí,
až do žíněné košile ji strčí.

MARKÉTKA:

On jistojistě vezme si ji přec.

LÍZA:

K smíchu! Tak švarný mládenec,
ten o jinší si pannu řekne.
A taky už plách!

MARKÉTKA:

To není pěkné!

LÍZA:

A kdyby ji chtěli s ním sezdati,
tak ji už hoši vyplatí:
strhnou jí vínek z copánků,
my před práh jí nasypem řezanku.

Odejde.

MARKÉTKA:

Jak s chutí jsem vždycky si omočila,
když některá chuděrka v tom byla!

A jak jsem výřečná bývala,
když o cizím hříchu jsem slýchala!
Dost černým se mi nezdálo nic,
to černé já černila ještě víc.
Tak jsem se zhlížela v ctnostech svých,
a teď — taky na mne teď může hřích!
Ale, můj bože, co zvánilo mne,
tak dobré to bylo, tak milé to vše!

Městský val

Ve výklenku obraz Matky sedmibolestné, před ním džbány s květinami.

MARKÉTKA (*dává do džbánů čerstvé květy*):

Svou líci,
ach, bolestící,
milostiplná, k mé bídě skloň!

V svých prsou křeče,
v svém srdci hrot meče,
díváš se na svého syna skon.

Zříš na otce v nebe
a za samu sebe
i za syna vysíláš vzdech a ston.

Kdo tuší,
jak buší
v mých spáncích muka zlá!
Co mi bědné srdce svírá,

po čem touží, co je týrá,
víš jen ty, ty samotná.

At' kráčím kudykoli,
vše bolí, bolí, bolí,
a v prsou úzko mám.
A sotvaže jsem sama,
srdce se ve mně lámá,
já lkám a lkám a lkám.

Ach, kořenáče v okně
já slzami zkropila,
než jsem ti časně zrána
tu kytku uvila.

Svítilo slunko ranní
na moji podušku
a já jsem v naříkání
procitla na lůžku.

Ty odvrát' hanbu mou a skon!
Svou líci,
ach, bolestící,
milostiplná, k mé bídě skloň!

Noc. Ulice před Markétčinými dveřmi

VALENTIN (*voják, Markétčin bratr*):

Když jsem tak sedal při pitce
a braši jali chlubit se
a každičký se nadýmal,

jaké kdy na světě dívky znal,
a tím víc chválil, čím víc pil —
já loktem o stůl opřen byl
a bez hněvu a bez klení
naslouchal tomu prášení.
A knír jsem si hladil se smíchem
a džbánek plný pozved jsem
a zvolal: „Každýmu to svý,
ale která je v království,
že rovnala by se mé sestřičce
a vodu by podala Markytce?“
A cink! A břink! A ze všech stran:
„Nu, on má pravdu, to se ví,
tot' chloubá ženského pohlaví!“
Kdo chválil, mlčel jak zařezán.
A teď — teď chtěl bych po stěnách lézti,
vlasý si rvu a zatínám pěsti.
Kdejaký lump smí mě kujonovat
a nos nade mnou ohrnovat!
Jak dlužník se třesu a vztek svůj krotím
a při každém jejich slůvku se potím!
A kdybych celou tu pakáž zmazal,
že lháři jsou, bych nedokázal.

Co je to? Co se plazí tmou?
Nemýlím-li se, dva to jsou.
Když je to on, tak mi to splatí
a živ se odsud nevytratí!

FAUST, MEFISTOFELES.

FAUST:

Jak z okna oné sakristie tam
třpyt věčné lampičky se třese vzhůru,
jak po stranách se v matnou šerí chmuru
a vůkol propadá již tmám,
tak půlnoc v prsou mých se chvěje.

MEFISTOFELES:

A mně jak vilné kočičce je,
jež mezi komíny se provívá
a zticha tiskne podél zdí.
Což, je to po mém zbožném přání,
tak trochu zlodějství, tak trochu muchlování.
Už mě to lechtá nějak moc.
To je ta Valpuržina noc.
Pozítří budem ji zas mít.
To vyplatí se vzhůru být.

FAUST:

A zatím poklad vynáší se snad,
ježž vidím se tam vzadu blyskotat?

MEFISTOFELES:

Té slasti dojít můžeš záhy,
vyzvednout kotýlek ten drahý.
Tuhle tam dovnitř nahléd jsem,
skvostné lví tolary jsou v něm.

FAUST:

Nic — prsten ani náramek —
co by mé milé přišlo vděk?

MEFISTOFELES:

Cos vedle mincí se tam skvělo,
jak šňůra perel to vyhlíželo.

FAUST:

Tak je to dobře, lítost mám,
když bez dárečku mám k ní jíti.

MEFISTOFELES:

Lítosti není třeba vám,
i zdarma smíte rozkoš míti.
Teď máme nebe samou hvězdičku.
Tak něco kumštovného zazni!
Morální spustím písničku,
a ta už docela ji zblázní.

Zpívá k citeře.

Katuško má,
což dívka ctná
toulat se má
před jeho dveřmi zrána?
Copak tu chceš?
Pannou tam jdeš,
leč nevyjdeš,
ba nevyjdeš co panna!

Ten, čím jste host,
už vás má dost.
Kde zbyla ctnost,
vy chuděrky mé zlaté?
Máte se stříc,

dbát na se víc,
nedávat nic,
než zlatý kroužek máte.

VALENTIN (*předstoupí*):
Koho to lákáš? Sakramente!
Ty zatracený krysaři!
Do pekla s tebou, inštrumente!
Do pekla s tebou, loutnáři!

MEFISTOFELES:
Citera vedvé! s tou to nejde více.

VALENTIN:
A teďka dojde na palice!

MEFISTOFELES (*FAUSTOVI*):
Doktore, na něj! Zhurta jen!
Sem, těsně ke mně! Diriguji.
Kosinku zčerstva z pochvy ven!
Jen vypadněte! Zachytnu ji.

VALENTIN:
Tak zachyť tuhleťu!

MEFISTOFELES:
Už je!

VALENTIN:
A tu!

MEFISTOFELES:

Proč ne?

VALENTIN:

To ďábel šermuje!
Co to má být? Mně ruka umdlévá.

MEFISTOFELES (FAUSTOVI):

Teď! Bodni!

VALENTIN (klesá):

Běda!

MEFISTOFELES:

Mamlas! Už ji má!
Pryč, horempádem! Jen ať jsme ti tam!
Už rozléhá se děsný křik a řev.
Já s policií skvěle smlouvat znám;
hůř se soudem, jenž krví splácí krev.

MARTA (u okna):

Ven! Ven!

MARKÉTKA (u okna):

Sem světlo! Co tu je?

MARTA (ještě u okna):

Spílá se tady; křičí; šermuje.

LID:

Tady už jeden dodýchal.

MARTA (*vyjde*):

A ti, co spáchali ten čin —?

MARKÉTKA (*vyjde*):

Kdo tady pad?

LID:

Tvé matky syn.

MARKÉTKA:

Ó pane bože! Jaký žal!

VALENTIN:

Umírám! To se rychle dí
a rychlej vykoná.

Vy ženy, nač to kvílení?
Sem, slyšte slova má!

Všichni ho obstoupí.

Markétko, tvor jsi mladičký,
a proto ještě hloupičký,
tak se to nedělá.

Slyš, křičet já to nebudu,
jsi zkrátka běhna bez studu;
tak bud' jí docela!

MARKÉTKA:

Můj bože! Bratře! Co to díš!

VALENTIN:

Nech pána boha, rozumíš?

Čin neodčiníš; už se stal,
a tak to stále půjde dál.
Potají s jedním začalas,
teď na ty druhé dojde zas,
až tučet jich tě bude mít,
smí si tě celé město vzít!

Jakmile že se hanba zrodí
a tajně na svět dostane,
už roucho z temna utkané
se přes hlavu jí hodí;
ba, nejradš by ji utratili;
leč vzroste-li a dozraje,
pak také za dne nahá je
a ohyzdnější je co chvíli,
čím bezútešnější má líc,
tím na světlo chce víc a víc.

Už vidím: Kteréhosi dne
před tebou řádní občané
jak před mrtvolou rozhlodanou
se uhnou, nevěstko ty, stranou.
Ať se ti srdce studem zmate,
jak pohlédnou ti do tváře!
Řetízky nebudeš nosit už zlaté!
Nesmíš stát poblíž oltáře!
V límečku, na němž krajky se skvějí,
už nebudeš se točit v reji!
V koutku se schováš u žebráků,
v tmavém zákoutí u mrzáků.
I budeš-li do nebes přijata —
zde na zemi buď proklata!

MARTA:

Svou duši bohu odevzdejte
a rouháním už ji neobtěžkejte!

VALENTIN:

Na tu tvou kostru moci jen,
kuplířko, vyvrheli žen,
to došel bych za svá provinění
vrchovatého rozhřešení.

MARKÉTKA:

Ach, bratře! Trýzně pekelné!

VALENTIN:

Povídám, slzí ušetř mne!
Své poctivosti zadalas,
tím do srdce mě zasáhlas.
Jdu spánkem smrti k Bohu já,
vojácká duše poctivá.

Umře.

Chrám

*Bohoslužba, varhany a zpěv. MARKÉTKA v houfu lidí. Za ní ZLÝ
DUCH.*

ZLÝ DUCH:

Jak jinak ti, Markétko, bylo,
kdyžs ještě, neviňoučká,
sem stoupala před oltář,

z knížečky ohmatané
své žvatlajíc modlitbičky,
půl dětskou hru,
půl boha v svém srdci!
Markétko!
Kde stojí ti hlava?
A ve tvém srdci
jaký hanebný hřích?
Zda modlíš se za duši matky své,
jež tebou zdřímla do těch dlouhých, dlouhých muk?
A na tvém prahu čí krev?
— A pod tvým srdcem
zda se již nehýbe tvor,
jenž děsí tebe i sebe
svým bytím a hrůzou tuch?

MARKÉTKA:

Žel, žel, běda!
Těch myšlenek se zbavit,
jež se mi honí hlavou
vražedně, ach!

SBOR:

Dies irae, dies lila
solvat saeclum in favilla.

Varhany.

ZLÝ DUCH:

Pomsta po tobě sahá!
Slyš pozounů zvuk!
Hroby se třesou,

a srdce tvé
z popela znova se zvedá
a z míru znova
vrhá se v trýzeň
plamenných muk.

MARKÉTKA:

Kéž byla bych pryč!
Jako by dunění varhan
bralo mi dech,
jak by mou duši
rozrážel zpěv!

SBOR:

Judex ergo cum sedebit,
quidquid latet adparebit,
nil inultum remanebit.

MARKÉTKA:

Tak úzko mi je!
Pilíře chrámu
tísni mě tak,
a těžká klenba
mi na prsa padá. — Vzduch!

ZLÝ DUCH:

Skryj se! Hanba a hřích
ukryty nezůstanou.
Na světlo —? Vzduch —?
Běda ti, běda!

SBOR:

Quid sum miser tunc dicturus?
Quem patronum rogaturus?
Cum vix justus sit securus.

ZLÝ DUCH:

Od tebe zjasněné duše
odvrátí tvář,
neb kdokoli čist je,
podat ti ruku se štítí.
Běda ti, běda!

SBOR:

Quid sum miser tunc dicturus?

MARKÉTKA:

Sousedko! Vaši lahvičku!

Omdlí.

Valpuržina noc

Pohoří Harc. Krajina poblíže Schierke a Elendu.

FAUST, MEFISTOFELES.

MEFISTOFELES:

Což, nechce se ti na koštěti?
Já bych si pořádného kozla přál.
Daleko cíl je, k němuž je nám spěti.

FAUST:

Pokud to pěšky mohu vydržeti,
ta sukovice postačí mi dál.
Co platno cestu krátit si! —
Zde bludištěm se plížít po údolí,
pak po skalách lézt na vrcholy,
z nichž skáče pramen věčně šumící,
tot' slast, jíž toulku kořenit si chci!
Cítíš, jak jaro v břízkách raší?
A smrk ví o něm taky už.
Jak nevřelo by tedy v krvi naší!

MEFISTOFELES:

Vždyť já jen ledový jsem muž,
tak o tom jaru nevím valně,
spíš na cestu si přeji sních a mráz.
Srp luny zarudlé, hle, stoupá žalně
a sesílá svůj pozdní jas,
tak bídne svítící, že škobrtáme
teď o skalinu, o strom teď.
Pojď, bludičkou si svítit dáme,
vesele jedna plápolá tu, hled'.
Hej, ty tam, nechceš se k nám dáti?
Nač zbytečně tak plápolati?
Posvit' nám, prosím, tady nahoru!

BLUDIČKA:

Doufám, že z úcty se mi zdaří
zkrotit mou lehkou letoru;
jindy jen klikatě má cesta září.

MEFISTOFELES:

Aj, aj, to školu člověčí má?
Teď, jménem ďábla, pěkně zpříma,
abych jí svíčku sfouknout nemusel!

BLUDIČKA:

Poznávám, jste tu velitel,
chci se vám ráda k službě dáti.
Však hora je dnes kouzly potrhlá,
a vůdcem bludička vám být-li má,
tak přísně ve všem neračte to bráti.

FAUST, MEFISTOFELES, BLUDIČKA *(v střídavém zpěvu):*

Do kraje jsme posunuti
snů a zázraků, jak zdá se.
Veď nás rychle, poctou buď ti,
že jsme dál, že dál jsme zase
v pustině té nehostinné!

Za stromem, hle, strom se šine,
pod námi to zčerstva letí,
tesy zřím se ukláněti,
na skálu se skála sápe,
funí z nosu, sípe, chrápe!

Po trávě a po kamení
potůček a potok skáčí.
Je to šum? Či písni znění?
Stesk a žal to láskou plácí?
Je to zvuk, jenž nad vše sladší?
Milování — dávná báje!

Ozvuk zní a zrak se smáčí
vzpomínkou těch časů ráje.

Vejrí vejr a sůva houká,
strýček sýček na to kouká,
s čejkou vzhůru zůstáváje.
Vidíš v houštinách ty mloky?
Dlouhé nohy, tlusté žoky!
Kořen, hadovitě slizký,
šlehá skalami a písky,
chapadlovitě se tyčí,
chce nás omotat jak v lýčí;
z tkání zřím a z kliček, suků,
trčet sterou vzdušnou ruku,
jež nás lapit chce. A myší
stobarevně z děr a skrýší
chomáč mechem nehrne se?
Hled'! A červi rozžhavení!
V rojení a rozvíření
závratný se zmatek třese.

Leč co to? Jsme v klidu stále?
Nebo nás to žene dále?
Stromy, jež se šklebí skále,
všechno, vše se točí s námi,
a ty bludičky, ty malé,
dmou se, trou se a nás mámí.

MEFISTOFELES:

Za cíp se mne chyt'! Hej, ke mně!
Kuželovité hled' témě,

s podivením uzříš zde,
kterak Mamon v hoře žhne.

FAUST:

Jak podivně v těch hloubkách skví se
červánkovitý matný jas,
ba kmitá, blyskotá i chví se
v nejpropastnějších jícnu sráz!
Zde stoupá dým, tam plyny svítí,
zde z mlh to šlehá plamenem,
zde žár se řine hebkou nití,
tam v paprsku zas pramenném.
Zde ohně údolím se plazí
a tisícem svých žilek vrou,
zde třpyt, než v těsný koutek vrazí,
se odlučuje pojednou.
Zář srší jisker, čím jsme bližší,
jak zlatým pírkem rozlétlá,
a tady, hled', se po vši výši
skalnatá stěna rozžehla.

MEFISTOFELES:

Zda neosvětlil při slavnosti
pan Mamon přeskvostně svůj hrad?
Štěstí, žes moh to uhlídat;
já cítím už ty neurvalé hosti.

FAUST:

Jak vztekle meluzina hřmí
a ostré šlehy do šíje mě pálí!

MEFISTOFELES:

Musíš se chytit starých žeber skály,
sic tě to smete do těch prohlubní.
Hleď, noc už zahoustla mhou.
Slyš, stromy jak v boru se trou!
Vzlétli půlnoční ptáci.
Sloupoví hradů se kácí,
jež věčně se zelenaly.
S praskotem větev se válí.
Rozčísle po kořeny,
dunivě štěpí se kmeny.
Padá to, bortí se, hroutí,
přes sebe se to kroutí,
a v roklích, kam zmatená ozvěna bije,
povětrí syčí a vyje.
Slyšíš, jak to hřímá výší?
Hlasy vzdálené a bližší!
Celou horou zvučí ten řev,
proudí ten vzteklý, kouzelný zpěv.

ČARODĚJKY (*sborem*):

Počalo žito vymetat,
babizny táhnou na sabat.
Běží to, rejdí se všech stran,
nahore sedí pan Urián.
Trním a hložím, klap, klap, klap,
z kozlů jde puch a pšuky z bab.

HLAS:

Hleď, samotnou, Baubo, babici.
Osedlala si prasnici.

SBOR:

Čest budiž tomu, komu čest!
Když je tu Baubo, musí vést!
Když na svini vidíme mámu jet,
tak, čarodějky, za ní vpřed!

HLAS:

Kudypak cestou?

HLAS:

Vrch Ilsín já přelétla,
sůvě tam do hnízda nahlédla.
To byly oči!

HLAS:

Do pekla sjeď!
Co jezdiš jak zbrklá!

HLAS:

A do mne trkla!
Ta boule, jen hled'!

ČARODĚJKY (sborem):

Dlouhá je cesta, široká,
jaká to honba divoká?
Babka se štouchla koštětem.
Mámě puk břich a škvrně v něm.

ČARODĚJNÍCI (polosborem):

Ženské jsou všechny před námi.
Jak šneci plížíme se my.

Když za řasem se chodívá,
žena sto kroků napřed má.

DRUHÁ PŮLKA:

Tak přísně my to neberem.
Žena to ujde kroků stem.
Však spěchej sebevíc ten krok,
muž udělá to v jeden skok.

HLAS (shora):

Hej, z jezera vy, pojd'te sem!

HLAS (zdola):

My taky s vámi vzhůru chcem.
Čistoty čisté máme dost,
však zato i věčnou neplodnost.

OBA POLOSBORY:

Do černých mračen měsíc vběh,
zmizela hvězda, vítr leh.
Na tisíc jisker zasvítí,
jak posedlý houf se přirítí.

HLAS (zdola):

Počkat! Ne dál!

HLAS (shora):

Kdo to volá z díry skal?

HLAS (zdola):

Vemte mne s sebou! S vámi chci jet!
Už stoupám vzhůru tři sta let

a ne a ne být na vrcholku.
Toužím být se svou přízní v spolku.

OBA SBORY:

Nese nás koště, hůl či vích,
na kozlu jedem, na vidlích;
kdo dneska nemůže se vznést,
ten věky věků ztracen jest.

POLOČARODĚJKA (*dole*):

Už dlouho vzadu cupitám.
Ostatní málem jsou ty tam!
Doma mi není popřán klid
a nemohu přec při tom být.

SBOR ČARODĚJEK:

Mast čarodějce kuráž dá.
Namísto plachty hadr má.
Za loď jí necky jsou či díž.
Bud' dnes — či nikdá neletíš.

OBA SBORY:

My poletíme k vrcholu,
vy zůstaňte zde v údolu;
necht' se tu hemží plochá zem
tím vaším čarodějnictvem!

Snášejí se k zemi.

MEFISTOFELES:

Tře se to, hemží, tlačí, strká!
Kvičí to, syčí, plká, hrká!

Fičí to, smrdí, praská, žhne!
Čarodějek to živel je!
Strhnou tě s sebou, drž se mne!
Kde vězíš?

FAUST (*z dálky*):

Zde!

MEFISTOFELES:

Co? Tams už oderván?

To musím ukázat, že jsem tu pán.
Čeládko sladká! Rarach! Couvni před ním!
Zde, chyt' se, doktore! a skokem jedním
se vytratíme z toho reje.
I pro našince už to divoké je.
Zde stranou se to zvláštní září směje.
Něco mě láká do těch houštin sem.
Pojď, vklouzni za mnou, zde se ukryjem.

FAUST:

Aj, duchu odporu, buď ciceronem!
To se ti povedlo až moc,
jít na Brocken, když Valpuržina noc,
a prostřed sabatu se osamotnit honem.

MEFISTOFELES:

Hled'! Pestří se to jiskřičkami,
zde v převeselém klubu dlíš!
Jsme v malé besedě, ne sami.

FAUST:

Chtěl bych tam nahoře být spíš.
Už vidím kouř, jímž dýmá žár.
To se tam davy k zlému duchu valí;
zda se tam záhad mnoho neodhalí?

MEFISTOFELES:

A nových přibude zas pár.
Velkému světu nech ty velké spády,
my potichouнку zaříd' me se tady.
Vždyť je to starý dobrý zvyk,
z velkého světa aby malý vznik.
Hled', nahotinky mladé zdraví nás,
co babky moudře do hadrů se halí.
Jen kvůli mně bud' zdvořilosti dbalý;
námaha malá, velký špás.
A štemují už, na mou duši.
Prožluklé drnkání! Opravdu, rve to uši.
Jen pojď, jen pojď! Už tomu neujdeš.
Já předstoupím a uvedu tě též,
nebudeš aspoň v osamění žíti.
Což! Maličký přec není jarmark ten!
Konce se nedohlédneš, pohled' jen!
Sta ohňů tady řadou svítí;
kuchtí to, žvatlá, tančí, pije
a hlavně miluje: zda někde líp se žije?

FAUST:

A co tu budem představovat?
Chceš jako ďas či kouzelník se chovat?

MEFISTOFELES:

Sic inkognito chodívám si rád,
v den parády však bereme si rád.
Ač nemohu se chlubit podvazkem,
mé kopyto zde chvalně známo všem.
Slimáka vidíš? Jak si ke mně čichá?
Tykadlovitým pohledem
si mě už řádně očenichá.
Ať milo mi či ne, už poznán jsem.
Do ohně hezky k ohni jděm!
Já budu námluvčím, ty ženichem.

Několika, kdož sedí u dohořívajících ohňů.

Aj, staří páni, copak tady chcete?
Proč raděj doprostřed se nevrhnete?
Vír a kvas mládí nelíbí se vám?
Vždyť každý doma sdostatek je sám!

GENERÁL:

Necht' svět mi díky sebevíc je dlužen,
nelze mi na národy spoléhat;
neb stejně u lidu jak u žen
jedině v přízni je, kdo mlád.

MINISTR:

Nikomu dnes už ctnosti nejsou vděk,
jen staré dni jsou hodny chvály;
neb my když na vrchu jsme stáli,
to byl ten pravý zlatý věk.

PARVENU:

My taky nebývali hlupáci
a dělávali, co se neslušelo;
však teď se narub všechno převrací,
to zrovna, když by udržet se chtělo.

AUTOR:

Kdo vůbec ještě dílo čte,
které je mírně uvážlivé!
A co se dnešních mladých tkne,
jsou všeteční, jak nikdy dříve.

MEFISTOFELES (*náhle v podobě stařecké*):

Zřím, na vrch kouzel jda už naposled,
že lid je ke dni soudu zralý;
ocit se na dně celý svět,
v mém soudku když se víno kalí!

ČARODĚJKA VETEŠNICE:

Ach, páni, neodcházejte;
příležitosti nepromeškejte!
Račte mé zboží prohlédnout si,
najdete věci přežádoucí.
Tím vším, co je v tom krámku mojím,
jaký se jinde nevidí,
úklad a léčku světu strojím
a zhoubu chystám na lidi.
Co kordů mám, je krví zbrocen každý;
co kalichů, z nich každý choval jed,
jenž v zdravém těle nástrojem byl vraždy;
co šperků, každý ženu sved;

co dýk tu, každá smlouvu rozbodala
a leckterá i soka zezad sklála...

MEFISTOFELES:

To, kmotra, písnička je stará!
Což zaspala ten dnešní čas?
Jen o novinky ať se stará!
Teď novinky jen vábí nás.

FAUST:

Málem i mne ten vítr by strh.
To je mi zrovna veletrh!

MEFISTOFELES:

Nahoru celý houf je posunován.
Myslíš, že strkáš, a jsi postrkován.

FAUST:

Co tahle?

MEFISTOFELES:

Lilita. Jen okem po ní hod'.

FAUST:

Kdo je to?

MEFISTOFELES:

Prvá Adamova choť.
Je nebezpečná krása jejích vlasů,
té ozdoby, jíž nejvíc vyniká.
Tou jestli dobude si mladíka,
pak do drahných ho nepropustí časů.

FAUST:

Dvě tady sedí, starucha a malá.
Z těch dvou se každá něco naskákala!

MEFISTOFELES:

Pokoj to nemá dnes a klid.
Hle, nový taneček, tak pojd' se proskočit!

FAUST (*tančí s mladíci*):

Mně zdál se sen a ve snu tom
já uviděl jsem krásný strom
se dvěma jabky svůdnými
a hned jsem šplhal za nimi.

KRÁSKA:

Tohle vám zbylo po ráji,
že jablíčka vám chutnají,
a já mám radost ukrutnou,
že také na mém sadě jsou.

MEFISTOFELES (*se staruchou*):

Mně zdál se sen a ve snu tom
já viděl vykotlaný strom,
ta díra jeho ohromná,
to velká byla rozkoš má.

STARUCHA:

Já přímo okouzlena jsem
rytířem s koňským kopytem.
Když díry bát se neráčí,
ať notný špunt tam zatlačí!

OSVÍCENEC:

Vy čeládko! Což trpět se to smí?
Což nebylo vám dávno dokázáno,
na nohou stát že duchu není dáno?
A teď tu ještě tancovat — jak my?

KRÁSKA (*tančí*):

Co ten tu na tom bále chce?

FAUST (*tančí*):

Ten? Aj, ten všude je.
Co jiní tančí, posuzuje;
a krůček, jehož neglosuje,
ten jako by se nebyl stal.
Nejvíc ho mrzí, jdem-li vpřed a dál.
Takhle se točit v unuděném zvyku,
jak on v svém starém mlýně dokola,
to bys mu možná pod nos šla;
zvlášť poprosíš-li o kritiku.

OSVÍCENEC:

Co? Ještě pořád zde? Ta nestoudnost!
Cožpak jsme neosvěcovali dost?
Pekelná cháska! Nedá na pravidla!
Vždyť v Teglu sám jsem přišel na strašidla!
Já vymetal přec bludy dlouho dost,
a panstvo řádí dál. Ta nestoudnost!

KRÁSKA:

Tak nenuďte nás tím svým povídáním!

OSVÍCENEC:

Vám, duchové, já do tváře to dím,
že despotismu ducha nestrpím,
neb duchem svým ho nepodmaním.

Tančí se dál.

Dnes marně po úspěchu volám;
leč cestopis vám z toho vyrobím
a doufám před posledním krokem svým
dábly a básníky že přec jen zdolám.

MEFISTOFELES:

Ted' do kaluže půjde posadit se,
neb v tuhle kúru věří jen;
jak pijavky ho kousnou do zadnice,
hned z duchů je i z ducha vyhojen.

FAUSTOVI, jenž vystoupil z kola.

Proč jsi ji pustil, vždyť ta kráska malá
tak rozkošně ti k tanci zazpívala!

FAUST:

Ach! Z úst jí myška červená
uprostřed zpěvu vyskočila.

MEFISTOFELES:

I to je toho! Tím se spokojíš,
že nebyla to šedá myš.
Jen když ta děva byla milá.

FAUST:

Pak zhléd jsem —

MEFISTOFELES:

Co?

FAUST:

Mefisto, co to zřím!

Spanilé bledé dítě o samotě v dáli!
Sune se z místa krokem zdlouhavým;
jde, ač jí nohu k noze přikovali.
Já se ti přiznám, mně se zdá,
že dobré Markétce se podobá.

MEFISTOFELES:

Té podívané nech, tou tuhne krev.
Toť kouzlo, idol, neživotný zjev,
jejž lidé vidět nikdy nesměli.
Zmrtvujet' pohled zmrtvělý,
a zkamenět bys mohl v hrůze.
Znáš přece bajku o Medúze.

FAUST:

To nebožtíka oči jsou, ach ano,
jichž nezatlačil nikdo, nezavřel;
hrud' Markétky, již celovat mi dáno,
toť sladké tělo, jež jsem měl.

MEFISTOFELES:

To jsou jen čáry, zmámený můj pane,
v nich každý vidí zjev své milované.

FAUST:

Jaká to rozkoš! jaký žal!
Nech se mne dívat ještě dál.
Jak přepodivný vzhled jí dala
na krásném krčku šňůrka malá,
červená, tenounká jak nůž!

MEFISTOFELES:

Máš pravdu, sám ji vidím už!
Těž pod paždím svou hlavu může nést:
Perseem její hlava státa jest.
Stále ta láska k vidinám!
Pojď raděj na pahorek tam,
jak v Prátru tady zábava je;
a nejde-li o pouhý klam,
vskutku, i divadlo se hraje.
Co je to?

SLUŽEBNÝ DUCH:

Započnem; hned pokyn dám.
Hra nová je. Ze sedmi poslední.
Tolik jich hrát je u nás zvykem.
Diletant byl jí dramatikem
a diletanti hrají v ní.
Odpusťte, páni, že se klidím;
co diletant já u opony jsem.

MEFISTOFELES:

Vás-li tu na Blocksberku vidím,
je mi to vhod, neb hodíte se sem.

Sen Valpuržiny noci
čili
Oberona a Titanie zlatá svatba

Intermezzo.

DIVADELNÍ MISTR:

Kdo jindy všechnu práci strh,
volno si dnes dělá.
Vlhký sráz a starý vrch,
to je ta scéna celá!

HLASATEL:

Padesát-li přešlo jar,
řeč o svatbě je zlaté;
je zlatější, když přešel svár,
než jaro padesáté.

OBERON:

Jste-li, duchové, kde já,
zjevte to v této chvíli;
král a paní králová
se znova sjednotili.

PUK:

Jak se začne točit Puk
a nožkou házet v reji,
hned je za ním skřítků pluk,
již stejně dovádějí.

ARIEL:

Zpívat jme se Ariel
své písně rajscky jasné;
láká zrůdy šklebných těl,
též duchy láká krásné.

OBERON:

Jak muž a žena se snášet mají,
zde od nás naučte se!
Jak že se k lásce vychovají?
Tot' prosté! odlučte se!

TITANIA:

Bručí ona, trojčí on?
Tak jen v okamžiku
na jih s ní — s ním na sever —
a je konec křiku.

ORCHESTR:

Tutti, Fortissimo.

Komáři a čmeláci
s kmotřenci a strýci,
cvrčci v trávě, žabáci,
to jsou hudebníci.

SÓLO:

Podívejte, bublina!
Dudami to zvučí.
Pod nosem ta bubřina
si hihňá, huhňá, bručí.

DUCH, KTERÝ SE RODÍ:

Krovky k nožce pavouka
při ropuším bříše —
zvířátko to není sic,
básnička to spíše.

PÁREK:

Drobný krůček, vzletný skok,
kde kvítky medem dýší —
Pilně titěrný tvůj krok
nás neponese k výši.

ZVĚDAVÝ CESTUJÍCÍ:

Zda maškar výsměšný to ruch?
či šálí mne snad zraky?
Oberon, ten krásný bůh,
že vskutku je tu taky?

PRAVOVĚRNÝ KŘESŤAN:

At' mu chybí chvost a chlup,
dábelskost vůbec všecka:
Přec je to stejný Belzebub,
tak jako bozi Řecka.

SEVERSKÝ UMĚLEC:

Můj dnešní postřeh kusý je,
dá látku k pouhé skice;
však půjdu do Itálie,
ta cesta dá mi více.

MORALISTA:

V zoufalství já běžím sem:
Fi, nešvar neslýchaný!
V tom reji čarodějnickém
jen dvě jsou pudrovány.

MLADÁ ČARODĚJKA:

Pudr a sukně smysl má
jen pro babičky šedé;
mladice si nahatá
na svém kozlu jede.

MATRÓNA:

Nechcem si s vámi nadávat,
mravů chcem zušlechtění...
Však bodejt' by vám půvab zvad
a zmořilo vás klení!.

KAPELNÍK:

Komáři a čmeláci,
co se k té nahé třete!
Cvrčci v trávě, žabáci,
z taktu mi vypadnete!

VĚTRNÁ KOROUHVIČKA *(na jednu stranu):*

Aj, vybraná to společnost!
Nevěstou každá dáma!
Těch skvostných ženichů!
Co host, to kariéra samá!

VĚTRNÁ KOROUHVIČKA *(na druhou stranu):*

A nerozpoltí-li se zem
a nepohřbí tu lůzu, radš —
jenom uniknout jim všem —
já v pekel skočím hrůzu.

XENIE:

Ač jsme jen havěť maličká,
žahadla ostrá máme;
Satanáše, tatíčka,
jimi uctíváme.

HENNINGS:

V naivním chumáči se chťí
ty vtipy na nás vrci.
Pak nakonec nám namluví,
že šlechetných jsou srdcí.

MUSAGET:

Těch čarodějek milý rej
mi nenahání hrůzy;
však bych je také úspěšněj
dovedl vést než Musy.

NEBOŽTÍK „GÉNIUS DOBY“:

Pořádný vůdce nad všecky!
Pojď, přidej se jen ke mně!
Blocksberk i Parnas německý,
má věru široké témě.

ZVĚDAVÝ CESTUJÍCÍ:

Jakpak se ten pedant zve,
ta pyšná tyčka suchá?
Čichá, čuchá tam i zde.
„Jezovity čmuchá.“

JEŘÁB:

Když voda čistá, lovím v ní;
když kalná, rovněž lovím.
Teď, panáček já bigotní,
si mezi ďábly hovím.

DÍTĚ SVĚTA:

Bigotní páni zbožnost svou
vším možným pozvedají;
svou zvláštní obec sektářskou
zde na Blocksberku mají.

TANEČNÍK:

Aj, to zas nové sbory jdou?
Slyš, bubny monotónní.
„Jen vesele! To v sítí jsou
bukáči unisonní.“

TANEČNÍ MISTR:

Jak mrská každý nožkama
a nedbá, zda ho chválí.
Zde chromý jeden sólo má,
tam břicháč si to válí.

ŠUMAŘ:

Div zuby na se necení,
div zrak si nevyklovou!
Však písní dud jsou zkroceni,
jak šelmy — Orfeovou.

DOGMATIK:

Kritice odolá můj cit.
Skepse ho neudusí:
Když lze si čerta představit,
těž existovat musí.

IDEALISTA:

Dnes věru málem přílišná
je moc mé fantazie:
Když to, co vidím, vše je Já,
mé Já jak v blázinci je.

REALISTA:

Mne mate jsoucno víc než dost
a trýzní mukou mnohou;
dnes poprvé mám zkušenost,
že na vratkých jsem nohou.

SUPERNATURALISTA:

Mne v rozkoši to posílí,
s níž pranic nelze měřit;
neb jestli existují zlí,
smím v dobré duchy věřit.

SKEPTIK:

Jak jiskérka se zaskvěje,
hned poklad hledali by.
Ne! Kde je čert, i skepse je,
a tak se mi tu líbí!

KAPELNÍK:

Cvrčci v trávě, žabáci,
prokletí diletanti!
Komáři a čmeláci,
vy jste přec muzikanti!

OBRATNÍ:

Lehkou gardou hochy zvou,
kteří si bujně skáčí;
nejde to už na nohou,
tak po hlavě jdem radši.

NEMOTOROVÉ:

Často jsme k soustu se přítřeli,
ted' bůh at' smiluje se!
Střevíce k tanci jsme prodřeli,
jen bosí touláme se.

BLUDIČKY:

Od bažin jsme přišly sem,
my z bažin narozené;
ted' první v řadě tancujem
co pravé urozené.

LÉTAVICE:

V ohňů hvězdných přísvitů —
schvěla jsem se k zemi.
Nyní v trávě ležím tu —
Kdo vstát zas pomůže mi?

BRUTÁLNÍ:

Přes trávu a po stéblech!
Z cesty! Zdupat půdu!
Z duchů jsme. Též duchové
jsou nemotorných údů.

PUK:

Jste vy neotesaní!
Každý krok co slůně!
Ze všech duchů Puk dnes hrej
na nejdrsnější struně!

ARIEL:

Příroda-li milostná
a duch-li dal vám vzlétat,
k vršku vše ať v let se dá,
jejž v růžích zříte vzkvétat!

ORCHESTR (*pianissimo*):

Letí mrak, šláš mlh je hnán,
zář shora skví se v rose.
V listí vláha, v síti van,
a všechno rozprchlo se.

Ponurý den. Pole

FAUST, MEFISTOFELES.

FAUST: V bídě! V zoufalství! Žalostně na zemi dlouho zbloudilá a teď chycená! To něžné, nešťastné stvoření! K hrůzným trýzním pro svůj zločin uvrženo do žaláře! Až tam! Až tam! — Ty zrádný, ničemný duchu! A tos mi zatajil. Stůj jen, stůj, zuřivě koulej ďábelskýma očima! Stůj a vzdoruj mi svou nesnesitelnou přítomností. V žaláři! V bídě bez záchrany dána zlým duchům všanc a lidstvu, jež bez citu soudí! A mne zatím ukolébáváš nechutnými radovánkami, skrýváš mi její vzrůstající žal a necháš ji bez pomoci zhynout!

MEFISTOFELES: Však ona není první!

FAUST: Pse! Ohyzdný netvore! — Proměň ho, ty nekonečný duchu, proměň toho červa zase v podobu psí, v níž si liboval za noční chvíle častokrátě přede mnou pobíhat, nic netušícímu poutníku připlétat se mezi nohy a klopýtnuvšímu věšet se na ramena. Proměň ho zas v tu jeho oblíbenou podobu, aby přede mnou v písku po břicho lezl, abych já do toho vyvrhele kopal. — Ona není první! — Hrůza, hrůza, již nepochopí lidská duše! Hrůza, že více než jedno stvoření kleslo do hlubiny bídy, že hned prvé ve svých smrtelných křečích nesmylo viny všech ostatních před očima toho, kdo věčně odpouští! Mně proniká do morku kostí, mně rozleptá duši bída té jediné — a ty se šklebíš nevzrušen osudem tisíců!

MEFISTOFELES: Teď jsme zas u konce se svým filipem, teď jsme tam, kde vám, lidem, přeskakuje! Proč se s námi spolčuješ,

nevydržíš-li s námi až do konce? Chceš lítat a máš strach ze závratí? Vnutili jsme se se my tobě, nebo ty nám?

FAUST: Neceň na mne ty žravé zuby, mne pojímá hnus. — Ty velký, nádherný duchu, jenžs mě uznal za hodna zjevit se mi, ty, jenž znáš mé srdce i duši mou, proč, ó proč mě přikováváš k tomuto hanebníkoví, který se pase na neštěstí a kochá zkázou?

MEFISTOFELES: Jsi hotov?

FAUST: Zachraň ji, nebo běda tobě! Nejohrovnější prokletí na tebe přes celá tisíciletí!

MEFISTOFELES: Já nemohu pout mstitelových rozvázat, jeho závor nemohu otevřít. — Zachraň ji —? Kdo to byl, kdo ji uvrhl do zkázy? Já či ty?

FAUST divoce zírá vůkol.

MEFISTOFELES: Saháš po hromu? Dobře, že vám, bídným smrtelníkům, nebyl propůjčen! To je tak způsob tyranů, rozdrtit ty, kdo vám nevinně odporují, a tak si pomoci z rozpaků.

FAUST: Doved' mě tam! ať je na svobodě!

MEFISTOFELES: A nebezpečí, jemuž se vydáváš? Věz, že na městě ještě spočívá krevní vina, kterou jsi na ně uvrhl. Nad místem, kde spáchána vražda, vznášejí se mstící duchové a číhají na vrahův návrat.

FAUST: Ještě tohle, ty mně! Co je na světě smrti a vražd, padniž na tebe, ty nestvůro! Doved' mě k ní, říkám, a osvobod' ji!

MEFISTOFELES: Dovedu. A slyš, co zmožu. Cožpak mám veškeru moc na nebi i na zemi? Uspím žalářníka, ty se zmocni klíčů a lidskou rukou ji vyved' na svobodu. Já budu na stráži, kouzelní oři jsou přichystáni, unesu vás. To zmožu.

FAUST: Vzhůru! Pryč!

Noc. Širé pole

FAUST, MEFISTOFELES burácejí vzduchem na černých ořích.

FAUST:

Nad popravištěm: co kutí ty tam?

MEFISTOFELES:

Nevím, co robí a kuchtí.

FAUST:

Vzlétají, slétají. Kloní se, míhají.

MEFISTOFELES:

Čarodějnic to rej!

FAUST:

Sypou a žehnají.

MEFISTOFELES:

Dál! Dál!

Žalář

FAUST (*se svazkem klíčů a svítilnou u železných dvířek*):

Děs, jemuž dávno odvyk jsem, mě jímá
a všechnu trýzeň lidstva v duši mám.
Zde za tou vlhkou zdí, zde obydlí má,
a čím že zhřešila než dobrotou, se ptám.
Rozpakuješ se dovnitř jít?
Ty netroufáš si zas ji zřít!
Vzhůru! Když váhám, smrt jí přiváhám.

Sahá po zámku.

Zevnitř zpěv:

Má matka, ta běhna,
zabila mě,
můj otec, ten zloděj,
ten pojedl mě!
Ruce mé malé sestřičky
schovaly moje kostičky
v háječku zeleném,
tu byl ze mne ptáček maličký,
odlet' jen, odlet' jen!

FAUST (*otvírá závoru*):

A netuší, že slyší její milý,
jak šustí sláma, okovy jak zachřestily.

Vstoupí.

MARKÉTA (*skrývající se na lůžku*):

Běda mi, běda! Hořká smrt, už jdou!

FAUST (*šeptem*):

Tiše! tiše! Osvobodit já tě přicházím.

MARKÉTA (*svíjí se před ním*):

Jsi-li člověk, smiluj se nad mým zoufáním.

FAUST:

Tiše! tiše! Sice tví strážci ze sna procitnou.

Chopí se řetězů, aby je rozevřel.

MARKÉTA (*na kolenou*):

Kdože ti, kdo ti tuto moc,

kate, dal nade mnou!

Jdeš pro mne, sotva jde na půlnoc?

Nech mě žít! Smiluj se nade mnou!

Což zítra ráno by už pozdě bylo?

Vstane.

Vždyť jsem tak mladá, tak mladá jsem!

A zemřít mám v mladém věku svém?

Byla jsem taky krásná, a to mě zahubilo.

Byl blížek přítel a teď je v dáli,

serván je věnec, květy se rozsypaly.

Nesahej na mě tak násilně!

Co jsem ti udělala? Šetři mě!

Nenech mě prosit nadarmo!

Mé oko co živo tě nezhlédlo.

FAUST:

Přežiju-li hoře to!

MARKÉTA:

Ted' ty máš nade mnou úplnou moc.
Jen dovol, abych dítě napojila!
Celovala jsem je po celou noc;
oni mi je vzali, neb zlí jsou moc;
ted' říkají, že jsem je utratila.
Čím se mám těšit bez svého robátka?
Lidé mě škádlí a písničky na mne mají.
Končí se tak jedna stará pohádka,
ale proč ji na mne vykládají?

FAUST (*se vrhne před ní na zemi*):

U nohou leží ti milující,
vyvést tě, vyrvat tě z poroby sužujících.

MARKÉTA (*vrhne se na zemi k němu*):

Ó, poklekněme!
A ke všem svatým se pomodleme!
Pod těmi schody, pod prahem zde
syčí peklo a vře.
To v strašném svém vzteku tam řádí sám ďas.

FAUST (*hlasitě*):

Markétko! Markétko!

MARKÉTA:

To byl přítelův hlas!

Vyskočí. Okovy z ní spadnou.

Kde je? Já zaslechla, jak volá svým hlasem.
Nikdo mě nezdrží, svobodna jsem.
Chci do jeho náruče běžet,
na jeho hrudi chci ležet!
Markétko, volal, stál na prahu on.
Já uprostřed skřípění zubů a pekla,
uprostřed vřavy, jež smála se, vzteklá,
poznala sladký ten milostný tón.

FAUST:

Já to jsem!

MARKÉTA:

Ty! Znova to opakuj!

Bere ho za ruku.

Je to on! Je to on! Kam zmizel smutek můj?
Kam tíha okovů, kam hrůza žaláře?
Tys to! Zachránit přišels mě.
Jsem zachráněna! —
Ta ulice už je tu zas,
jež prvně seznámila nás;
i veselá zahrádka malá,
kde s Martou jsem na tebe čekávala.

FAUST (*chce ji odvésti*):

Pojď se mnou! Pojď!

MARKÉTA:

Ó, zůstaň, milý!
Tak ráda prodlévám, kde dlíš.

Celuje ho.

FAUST:

Pojď! V tu chvíli!
Jestli teď otálíš,
draze se nám to vyplatí.

MARKÉTA:

Jak? neumíš už líbati?
Tak krátce jsi, příteli,
ode mne byl a líbat ses už odučil?
Proč teď v tvém náručí tak teskno je mi?
Dříve z tvých pohledů a slovy tvými všemi
sesouvalo se na mne celé nebe,
a jako bys mě chtěl zadusit, celovals mě.
Líbej mě! Ne?
Tedy zlíbám já tebe!

Obejme ho.

Běda, tvá ústa zebou,
tak něma jsou.
Co je to s tebou?
Kým jsem byla připravena
o lásku, o lásku tvou?

Odvrátí se od něho.

FAUST:

Pojď! Za mnou! Miláčku! Zmuž se jen!
Sevru tě, stokrát víc roznícen,
jen prosím, pojď, toť jediné, co chci!

MARKÉTA (*obrácena k němu*):

A jsi to? Opravdu, tos ty?

FAUST:

Já to jsem! Pojd'!

MARKÉTA:

Ty zbavuješ mě pout,
já smím zas na tvém klíně spočinout,
ale jak to, že se mne neštítíš?
Koho chceš zachránit? Víš, koho? Víš?

FAUST:

Pojd'! Prchá chvílka noci hluboké.

MARKÉTA:

Já jsem svou matku utratila,
já jsem své dítě utopila.
Nebylo naše — mé a tvé?
Těž tvé — Tos ty! Věřím to stěží jen.
Podej mi ruku! Ne, to není sen!
Ta milovaná ruka tvá.
Ale ach, je vlhká! Utři ji! Mně se zdá,
že krev na ní máš.
Co jsi to spáchal? Spasiteli náš!
Ten kord musíš do pochvy dát!
Mně k vůli to učiníš.

FAUST:

Co se stalo, nemůže se odestát.
Ty mě zabíjíš.

MARKÉTA:

Ne, ty musíš na živu zbýti!
Popíšu ti hroby, tak slyš!
V své péči musíš je míti
hned od zítřka již;
matce nejlepší místo dáš,
mého bratra hned vedle pochováš,
mne trochu stranou uložíš,
jenom ne příliš daleko, víš?
A po pravém prsu mi bude ležet děcko,
jinak tam nikdo nebude smět! —
Ach, k tobě, k tobě se přivíjet,
to bývalo mé štěstí, mé všecko!
A teď ne a ne se to dařit;
jako bych chtěla, musím se tvářit,
ale ty mě nechceš za živý svět.
A jsi to přec ty a něhu v očích máš.

FAUST:

Tak pojd' jen, pojd', když mě poznáváš!

MARKÉTA:

Tam ven?

FAUST:

Ven, na svobodu.

MARKÉTA:

Je-li venku hrob,
čihá-li tam smrt, tedy pojd'.
Odsud na lože věčného míru

a dál ani krok!
Odcházíš? Jindro, kdybych jen směla s tebou ven!

FAUST:

Můžeš! Jen chtít! Dveře jsou otevřeny.

MARKÉTA:

Já nesmím. Pro mne nic už nemá ceny.
Nač utíkat? Vždyť na mne číhají!
Je děsné chodit žebrotou dům k domu;
a se zlým svědomím ještě k tomu!
Je děsné cizinou se plahočiti;
a nakonec mě přec jen chytí!

FAUST:

Zůstanu u tebe.

MARKÉTA:

Rychle jen, rychle jen,
svého červíčka spas!
Pryč! Proti potoku,
teď přes lávku zas;
do lesa teď
a rovnou napořád
pak nalevo k rybníku,
kde vidíš tu fošnu stát.
Jen ho do rukou vem,
vidíš, jak nožkama třepá,
ještě sebou škube a zmítá,
zachraň ho, zachraň!

FAUST:

Vzpamatuj se přec!
Jen ještě krok, a jsi volná!

MARKÉTA:

Kdybychom byli jen přes kopec!
Tam na kameni má matka sedí,
mně údy ledovatí!
Tam na kameni má matka sedí
a hlava se jí klátí;
nekyne hlavou, nekývá,
má ji tak těžkou, tak těžkou ji má.
Usnula, nelze ji probudit.
Abychom mohli spolu být.
Byly to šťastné časy!

FAUST:

Když řeči a prosby jsou neúčinné,
unesu tě, není cesty jiné.

MARKÉTA:

Nech mě, nestrpím násilí, ne!
Pryč, ty tvé ruce vražedné,
vždyť jsem ti ve všem byla po vůli.

FAUST:

Svítá den! Ó drahá! Má drahá!

MARKÉTA:

Den! Ano, poslední den se dní!
To měl být den můj svatební!
Neříkej nikomu, žes byl už u Markétky.

Běda, jsem bez věnečku!
Nemůže se to odestát.
Shlédnem se ještě jedenkrát,
ale ne při tanečku.
Šouravé kroky se rozlily,
davem se hemží ulice a rynek.
Slyšíš ten zvonek, slyšíš, cink —
a prásk! to hůlku zlomili.
Ruce mě svázaly hrubé,
smýkly mnou k popravišti,
už v každé šíji to škube,
jak po mně to ostří blyští.
Svět leží němý jako hrob!

FAUST:

Kéž nebyl bych spatřil světlo světa!

MEFISTOFELES (*zjeví se venku*):

Vzhůru! Sice je po vás veta!
Ty řeči, ty odklady pošetilé jsou!
Mí oři se třesou, jitro se rozbřeskuje.

MARKÉTA:

Co z půdy tam vystupuje?
Ten! ten! Pošli ho pryč! Ať už jde!
Co ten tu na svatém místě chce?
Přišel si pro mne!

FAUST:

Ty na živu budeš zachována!

MARKÉTA:

Boží soude! Tobě jsem odevzdána!

MEFISTOFELES (FAUSTOVI):

Pojď! pojď! Sice s ní tě nechám zde.

MARKÉTA:

Tvá, otče, tvá jsem! Zachraň mne!

Andělé! Vy zástupové posvěcení!

Kol mne se klad'te k mému zachránění!

Jindro! Mám z tebe hrůzu!

MEFISTOFELES:

Je odsouzena!

HLAS (shůry):

Je zachráněna!

MEFISTOFELES (FAUSTOVI):

Sem ke mně!

Zmizí s FAUSTEM.

HLAS (zevnitř, zanikaje):

Jindro! Jindro!

**DRUHÝ DÍL TRAGÉDIE
V PĚTI DĚJSTVÍCH**

PRVÉ DĚJSTVÍ

Půvabná krajina

FAUST leží na trávníku, porostlém kvítím; unaven, nekliden, s touhou po spánku.

Jitřní šero.

Sbor duchů vznáší se vřkol; půvabné postavičky.

ARIEL *(zpívá, provázen aiolskými harfami):*

Kvítečků když deštík vane
nad vší zemí májovou,
zeleně když požehnané
pozemšťanů nivy jsou,
bědným všem chce pomáhati
skřítečků duch olbřímí:
necht' si byli zlí či svatí,
slituje se nad nimi.

Kol hlavy té kdož vznášíte se vzduchem,
řid'te se elfů ušlechtilým duchem;
zuřivé jedy vysajte mu z žil,
vyrvete výčitky, jež v hrud' se ryjí,
z hrůz očist'te ho, jakých zakusil!
Čtvero je nočních vigilií,
vy zavlažte je z léčivých svých sil.
Na chladnou podušku mu složte hlavu,
poté buď v rosu z Léthé ponořen,

do ztuhlých údů vlijte žár a šťávu,
pak spánek posilniž ho v nový den;
povinnost nejkrásnější splň váš rej:
svatému světlu vraťte jej!

SBOR (*jednotlivě, dvojhlasně i mnohohlasně, střídavě a unisono*):

Když se k svěžím nivám schvívá
vánek vlaze na křídlech,
přináší jim ševelivá
mlha tmu a vonný dech.
Sladkým klidem zašeptejte,
uhýčkejte srdce v sen,
očí toho mdlého přejte,
aby den byl uzamčen.

Noc již z nebe na zem slétla,
hvězda s hvězdou plane již,
jiskřičky a svatá světla
svítí v dálce, svítí blíž,
v jezeře se zrcadlíce,
hloubkou blaha dýší v noc;
luna lije, panovnice,
po světě svou čaromoc.

Pohasly už ony chvíle,
chvíle běd i radostné;
věz, že vstaneš v nové síle,
svěř se procítání dne.
Luh a dol se zelenají,
houstne horstev les a stín;
vlny stříbra jak v něm hrají,
osení zrá k zlatým žnám.

Splní se ti všechna přání,
pohled' tam v to záření!
Už jen zticha cos ti brání,
sen je slupka, zbav se jí!
Vzchop se k odhodlání muže,
dav necht' váhá, mdlí a spí;
ušlechtilý všechno zmůže,
chápe-li a uchopí.

Ohromný lomoz ohlašuje blížící se slunce.

ARIEL:

Slyšte! Hór už bouří oři!
Nám, jichž sluch se v hloubku noří,
nový den se v hřmění tvoří.
Duní brány skal a svítí,
Foibův vůz se hromem řítí,
v ryčném hřmotu světlo plá.
Hlaholí to, troubí, výská,
žasne sluch a v oku blýská,
sotva snést se lomoz dá.
Hloub a hloub se spěje skryti
do lístků a v kalich kvítí,
v lůno hor neb v tichý luh;
ohluch by vám sluncem sluch.

FAUST:

Života tepny svěže bijí ve mně
a soumrak éterný zas vítat mohou;
i tuto noc jsi vytrvala, země,
a osvěžena dýšeš u mých nohou;
tvým vanutím se nová rozkoš nítí

a pobídkou mě povzbuzuje mnohou,
bych stále toužil po nejvyšším bytí. —
Svět odestřen už leží v šerojase,
a v lese slyším sterý život zníti,
z údolí v údolí mha rozlévá se,
leč blankyt už se do propasti dere
a větve, poroseny, kvetou zase
tam nad hloubkou, kde v noci spaly šeré;
a barvy třpytí se a barvy hrají,
kde v perlách kvítky žhnou a lístky steré.
Já hledím do kraje a jsem jak v ráji!
Teď vzhůru pohled! — Lemy strmých štítů
nejslavnostnějším okamžikem plají;
hned zjitra smějí ve věčném stát svitu,
jenž pozděj dolů k nám se sesmekává.
Teď, v ostrých obrysech a v novém třpytu,
hor úbočí se lesknou zelenavá
a po stupních zář klouže do údolí —
Teď — ach, mé oči! — na obzoru vstává,
i odvracím se, neb to bolí, bolí!
Tak tedy, naše roztoužené plány
v nejvyšších nadějích když vyvrcholí
a dokořán jsou příslibů všech brány,
tu náhle, k hrůze nám, se plamen vznítí
z těch hlubin, jež jsou věčně nezbadány;
my pochodeň jsme chtěli zažhnout žití,
leč moře plamenů se vůkol vaří;
je zášť, je láska, co se na nás řítí
a slastmi nás i hrozným bolem daří,
až raděj zpátky pohlédnem zas k zemi
a skrýt se toužíme v mlh mladém šláři —?
Tak nadále necht' slunce v zádech je mi!

Však vodopád mě poutá víc a více,
jenž po skále se vrhá peřejemi;
ze stupně k stupni na sta, na tisíce
svých vod, svých proudů valí, třští, žene,
co vzduchem šumí pěny, stříkajíce.
A zrozen z vření, nádherný se klene,
hle, pestrý oblouk v změně trvajícím;
teď ostré rysy má, teď rozprášené;
a vůkol chládek, vonně ševelící.
Jak v zrcadle tu lidský úděl zřítí.
Nad ním se zadumej a lze ti říci:
Barevný odlesk zachytit je žítí.

V císařském paláci

Trůnní sál.

Státní rada očekává císaře.

Polnice.

Vstoupí dvořanstvo všeho druhu, v skvostných oděvech.

*CÍSAŘ vystupuje po stupních a usedne na trůn; po jeho pravici stojí
ASTROLOG.*

CÍSAŘ:

Zblízka i z dalek shromáždění,
zdravím vás, ctí a věrní moji —
hle, mudrc po boku mi stojí,
ale proč blázen tady není?

PANOŠ:

Zrovna za vlečkou tvou se skácel,
jak po schodech se připotácel;
pak vynesli tu bečku ven.
Snad mrtev je, snad podroušen.

DRUHÝ PANOŠ:

Však jiný rychlej, než kdo stačí,
na jeho místo už se tlačí.
Je vyparáděn přeskvostně,
až vyzývavě fraškovně;
stráž proti němu křížem stáčí
píky a tím ho zdržuje —
Ten smělý blázen! tady je!

MEFISTOFELES (*pokleká pod trůnem*):

Co plísněno a převítáno?
Co vysněno a štváno vždy?
Co stále v ochranu je bráno?
Co dáno všanc a do klatby?
Co zvat sem sotva kdo se sníží?
Čí jméno každý slyší rád?
Kdo se to k tvému trůnu blíží?
Kdo v nemilost svou vinou pad?

CÍSAŘ:

Prozatím chcem být bez říkanek!
Zde nedávej se do hádanek,
od toho jsou ti páni tu.
Těm pomoz luštit záhadu!
Můj šašek je, ach, na daleké pouti.
Nuž pojď! Máš jeho místo zaujmouti.

MEFISTOFELES vystoupí a postaví se císaři po levici.

MNOŽSTVÍ (*šeptá*):

Zas nový šašek — Nový štvác —
Odkudpak přišel? — Co je zač? —
Ten starý zakop — Už je pryč —
Měli jsme bečku — Máme tyč.

CÍSAŘ:

Nuž, buďte všichni pozdraveni,
z dálky a blízka, ctní a milí!
V příznivou sešli jste se chvíli,
kdy do hvězd vepsána jsou šťastná dění.
Však rcete, jsme-li jednou tady
v těch dnech, kdy nechceme znát vády,
jen rej a bujnost maškarády,
proč nemáme se kráse kořit,
proč nudnou radou hodláme se mořit?
Leč myslíte-li, že to musí být,
chci státní radu zahájit.

KANCLÉŘ:

Nejvyšší ctnost jak svatozář se skví
kol hlavy císařské; on jediný
zná účinně ji uplatniti:
Být spravedliví — Kdekdo tu touhu cítí,
svět přeje právu, pohřešuje práva,
a jen kdo císař, národu je dává.
Co lidskému však duchu platen um,
co srdci cit, co smysl orgánům,
když stát se zmítá v horečnaté křeči
a ze zla zlo se líhne stále větší?

Kdo odsud z výšky shlédne říš a zem,
tomu se všechno přízračným zdá snem,
kde zrůda rozrůstá se v horší zrůdu,
kde za řád platí zlořád beze studu
a celý svět je proměněn v svět bludu.
Ten brav, ten ženu uloupí,
z oltáře kalich, kříž a svícen;
pak, svatokrádeží svou vznícen,
po léta beztrestně se chlubit smí.
Teď žalobci se k síni hrnou,
kde soudce trůní nad lidem,
a zatím rozpěněnou vlnou
už povstání se valí sem.
Kdo spoluvinníky se chrání,
smí setrvat v svém zločinu;
kde muž svou vlastní čest jen brání,
i ctnost se uzná za vinu.
Tak všechen svět se ve zmar řítí,
sám pojem dobra klesá v rum —
Jak lze tu smysl vypěstiti,
jenž míří k práva základům?
Lichotkou, zlatem zmásti lze
soudnost i poctivému muži;
soudce, jenž trestat nemůže,
sám posléz k zločincům se druží.
Maluji černě, pravda však
je v tmavší zahalena mrak.

Pauza.

Zde potřeba je napravení.
Kde každý trpí, každý plení,
i Veličenstvo dáno v plen.

VRCHNÍ NÁČELNÍK:

Jak rozkacený každý den je!
Bije kdekdo a ubíjen je
a komandant je oslyšen.
Občan, jež chrání městské valy,
loupežný rytíř v hnízdě skal
nás vyčerpá si slovo dali
a trvají v svém vzdoru dál.
Žoldnéři, ti nám pověděli,
že ihned chce svůj plat mít každý muž;
nebýt našimi věřiteli
byli by dávno prchli už.
Zakázat cos, to dej si zajít,
to do vos píchnout znamená;
říše, již měli vlastně hájit,
je zpusťlá a je zpleněná.
Ať se jen všechno k zkáze valí,
ať ztracena je světa půl;
jsou venku ještě jací králi,
leč sotva prstem který z nich by hnul.

SPRÁVCE POKLADU:

Kdopak by spoleh na spojence!
Tak jako z rour to teče tence,
výpomoc vyschla slíbená.
A, pane, v celičké tvé zemi
kdože dnes vládne statky všemi?
Jen nové panstvo vidět se tam dá;

každý si nezávislost chválí
a my se na to trpně díváme:
vždyť tolika my práv se vzdali,
že teď už na nic právo nemáme.
A rovněž straničky a strany:
ta k zášti, ta se k lásce zná —
však, hled' si oslavy či hany,
říše jim všem je lhostejná!
Ať guelfové, ať ghibellini,
jen skrýt se chtí a pookřát;
pomáhat sousedu jsou líní,
každý je sebou zaujat.
K zlatu se brána neotvírá,
hrabe kdekdo a dře a sbírá,
a v našich kasách pořád nic.

DVORNÍ MARŠÁLEK:

A čím se já mám teprv mořit!
My denně začínáme spořit
a potřebujem denně víc.
Ba, denně hůře na tom jsem.
Netrhlo posud na kuchyni:
srn, jelenů je dost i sviní,
o to dbá daň a deputáty,
hus máme, kachen s holoubaty,
též bažantů se napečem —
Bledě je zato se sklepem.
Dřív z převýborné úrody a půdy
tam víno plnívalo sudy,
ted' chlastají však napořád a všudy
a všechno páni do dna vyzunknou.
Těž magistrát nám z musu vypomáhá.

Ten po holbě, ten po půlčáku sahá,
až pod stolem i kvas i hosté jsou.
A na mně všichni peníze jen chtějí;
žid na mne jde vždy sverepěji:
dá zálohu, a tak se nejí,
než co už spolkl zálohou.
Pořádně neztuční nám prase,
peřina do zástavy dá se
a na stůl přijde chléb, jenž na dluh vzat.

CÍSAŘ (*po chvíli přemýšlení MEFISTOFELVI*):
Nechceš si, blázne, také naříkat?

MEFISTOFELLES:

Já? Nikterak. Vždyť zář tu kol je zřítí,
tebe a tvé! — Jak nedůvěru míti,
kde neúchylně velí majestát,
jenž umí odpor naráz rozervat,
kde dobrá vůle je, již sílí um,
kde činnost, vlévajíc se stům a stům?
Kdo by se s neštěstím a tmou směl pářit,
kde tolik hvězd a takových zří zářit?

HLASY:

To je mi čtverák — Ten to zná —
Tam, kde to jde — se přílišá —
Však tuším už — kam míří pán —
A copak za tím vězí? — Plán.

MEFISTOFELLES:

Kde zjistit vadu nebylo by lze?
Těm chybí to, těm to — vám peníze.

Z podlahy zlato zvednout se sic nedá;
leč mudrc z hlubin tajemných je zvedá.
V prahorských žilách, v skrýši zděné,
tam leží, ražené i neražené.
A cože zná se nořit v taj a noc?
Nadaný duch a nad přírodou moc!

KANCLÉŘ:

Příroda — duch —? To pro křesťany není!
To vede právě k upálení,
toť mluva ateistů jen!
Duch — ďábel; příroda — toť hřích;
a pochyba je dítě jich,
zmetek, jenž zrudně zmrzačen.
S tím nic! — Ta stará císařova říše
jen dvěma stavy velce dýše,
a jimi chráněn trůn a řád.
To svatí jsou a urození;
v nejhorší bouři osvědčeni,
jim církev odměnou a stát.
Z bludařsky zmatené však luzy
dvě netvorů se na svět rve:
Kacíři, ďáblovi ti druzi,
a kouzelníctí škůdcové.
Tu dvojici chceš, směle, šprýmy
zde s kruhy spojit vznešenými?
Slyš, dvore, výstrahu mou přijmi:
je s bláznem spřízněno těch dvě!

MEFISTOFELES:

To učeného pána poznávám!
Co nehmatáte, neznámo je vám,

co nechápete, pro vás neplatí,
co nespočtete, je vám prostě lží,
co nezvážíte, sotva váhu má,
co nerazíte, věc vám neplatná.

CÍSAŘ:

Tím není odstraněn náš nedostatek.
Tvé postní kázání jen zvýší zmatek.
To věčné „jak“ a „kdyby“ nudí mne;
není-li peněz, dobrá: opatř je!

MEFISTOFELES:

Co chcete, opatřím, a víc než to.
Tot' lehké sic, a proto zatěžko!
Vždyť jsou už zde, leč abyste je měli,
v tom je to umění a kousek celý:
Jen pomněte těch hrozných zpusťošení,
kdy kraj i lidé lidmi odplaveni,
jak ten či onen půdě důvěřoval
a sem či tam své nejmilejší schoval.
Tak za Římanů již a zas a zas,
tak tomu včera i po dnešní čas.
Tak půda tiše mnohý poklad kryje.
Císaři patří půda: i co v ní je.

SPRÁVCE POKLADU:

Na blázna není bláhové to slovo.
Tot' vskutku dávné právo císařovo.

KANCLÉŘ:

Satan vám klade léčky ze zlata.
Podvod a hřích jsou jeho tenata.

DVORNÍ MARŠÁLEK:

Nu ať jsem s právem drobet jednou v sporu:
jen opatří-li, čeho třeba dvoru!

NÁČELNÍK VOJSKA:

Jen lék měj chytrák proti nesnázi:
vojáku jedno, odkud pochází.

MEFISTOFELES:

Podvod-li větríte snad v řeči mojí,
necht' mluví astrolog, jenž tady stojí;
hvězd kruh on zná i hodinu i byt,
necht' tedy dí, co na nebi je zřít.

HLASY:

Dva lotři — blázen s fantastou —
Tak blízko trůnu — V spolku jsou —
Lžou frašku — otřepaných slov —
Bloud šeptem — Nahlas filosof.

ASTROLOG (*mluví, MEFISTOFELES mu napovídá*):

Vždyť samo Slunce ryzí zlato je;
Merkura-rtuť si poslem verbuje;
a za jitra i navečer se skvíc,
vám udělala Venušina líc;
má cudné lůno Luna rozmarná;
Mars, byt' i neraní, vám hrozit zná;
nejsvůdněj ze všech svítí Jupiter;
Saturnus plane z příliš dálných sfér,
nevalná platnost jeho kovová,
má zato tíži: váhu olova.
Však jestliže se s Lunou sdruží Sol,

se stříbrem zlato, zazáří to kol
a celý svět lze koupit za tu záři:
paláce, sady, tělíčka, nach tváří.
A kdože svede zázračnou tu věc?
To opatří jen on, muž-učenec.

CÍSAŘ:

Dvojhlasně jeho řeč mi zní,
a přec mi chybí víra k ní.

HLASY:

Otřelý šprým — Co chce tu s ním?
Kejklířský trik — Tlach z pranostyk —
To dávno znám — Podvod a klam —
Přijde-li pán — Je šarlatán.

MEFISTOFELES:

Ted' v úžase tu vůkol stojí,
z nálezu zlata mají děs,
zde ten se mandragory bojí,
druhý, že je v tom černý pes.

Jen ať se jeden v šprýmech nimrá
a onen volá „kejklířství!“ —
však pozná, jak ho na chodidle šimrá
a jak i pod ním zem se chví.

Jen počkat! Všichni ucítíte
to zaškubání tajemné,
až z přírody, té nehloub skryté,
se do vás něco zahryzne.

Jak vám to údy zatřese
a počnete se chvít a bát,
lopat a rýčů chopte se:
to přicházíte na poklad!

HLASY:

V mé paži křeč je bolestná —
Jak cent mám nohu — To je dna —
Mně v palci loupe u nohy —
Kříž ve dvě mám, já ubohý —
Tot' znamená, že zrovna tu
skryš nejhojnějších pokladů.

CÍSAŘ:

Jen zhurta! Už nám neuteče! —
V čin uveď vylhané své báje,
hned ukaž nám ty skvostné taje.
Hle, žezla vzdávám se i meče,
aby má ruka toho díla,
když nelžeš, též se účastnila,
když lžeš, tě k peklu provodila.

MEFISTOFELIS:

Což, cestu tam bych sám si troufal najít! —
Leč spočíst nutno — a ne bájit —
co ve všech koutech leží bez pána.
Sedláčkem brázda-li je zorána,
hle, z hroudy hrnec zlata zdvihne;
když z ledku seškrabuje jíl,
v rozechvělých očích náhlý třpyt se mihne,
neb ryzí svitky zlata objevil.
Do jakých roklí nutno stoupat,

co roztrhat je štol a doupat,
kamže se hledač musí vloupat
až do sousedstva podsvětí!
Ve ztuhlém vzduchu dávných skryšů
zří řady zlatých mis a číšů,
konví a uren ležeti.
Jsou poháry tam rubínové;
vedle, pro labužníky nové,
prastarý nápoj připraven:
nemějte strach, že prášit budu;
ač dávno zetlel obal sudu,
sud vinným kamenem je nahrazen.
Ne zlaté šperky jen a jiné,
též nejvzácnější tresti vinné
skryly se v hrůzu neznáma;
tam zkoumej mudrc beze mdlení!
Poznávat za dne, to nic není;
vlast pravých mystérií — noc a tma.

CÍSAŘ:

Co s tím? Co temné, ceny nemá žádné.
Ta pravá hodnota se pozná za dne.
Kdo darebáka pozná v tmě?
To kráva černá, kočka šedá je.
Chcem hrnce zlata, o nichž vykládáš.
Vem pluh, ať na světlo je vyoráš!

MEFISTOFEL:

Vem lopatu a sám jdi dělat,
vždyť zdrávo je být sedlákem;
a celým stádem zlatých telat
— však užijíš — zahemží se zem.

A budeš-li jen pilně robit,
sám sebe i svou milenku smíš zdobit;
v barvách-li kámen začne plát,
to krásu povznese i majestát.

CÍSAŘ:

Tak hned! a zčerstva! Načpak váhat dlouze?

ASTROLOG (*jemuž napovídá MEFISTOFELES*):

Dej, pane, uzdu nezkrotné své touze,
nech, aby karneval se vybouřil!
Jsme rozptýleni, vzdálen je nám cíl,
nám zprvu je se spolčit, smířit, káti
a teprv z výšin právo k zemi bráti.
Kdo dobru chce, sám nebud' zlý;
kdo radostem, svou krev ať zchlácholí;
kdo vína žádá, hrozny lisuj zralé;
kdo doufá v zázrak, víry nebud' malé!

CÍSAŘ:

Tím radostněj smí bujnost naše vzrůst!
A popelec se blíží velmi vhod.
My zatím o závod a o překot
chcem slavit divoký ten masopust!

Polnice. Odejdou.

MEFISTOFELES:

U štěstí zásluha též je-li,
to bláznů sotva napadne;
byť kámen mudrců tu měli:
byl by tu kámen, mudrc ne.

Prostranný sál

S vedlejšími místnostmi, vyzdoben k mumraji.

HLASATEL:

Německých neuzříte frašek,
kde tančí ďábel, smrt a šašek;
karneval je vám přichystán.
Přestoupil strmé alpské výše
na římských výpravách náš pán
a vydobyl si bujně říše,
jíž jemu věhlas, vám pak šprým je přán.
Posvátnou nohu zulíbav
a k moci dosáhnuv i práv,
zašel si císař pro svůj diadém
a čapku přinesl nám všem.
Teď námi proudí nová šťáva.
Přes uši čapku stahuje
kdejaká světem zběhlá hlava.
V ní kdekdo třeštídlem se stává
a pod ní, pokud umí, mudruje.
Já je už vidím, jak se rojí,
rozbíhají a družně pojí,
sborem se vlní proud a proud.
Dovnitř a ven, jen s chutí honem!
Vždyť svět — tím nedá se už hnout —
se všech svých frašek milionem
je jenom jeden velký bloud.

ZAHRADNICE (*zpěv, provázen mandolínami*):

Chcem být vámi vychváleny,
vyšňořily jsme se dnes,

mladé florentinské ženy
na německý dvorní ples.

Pěknou ozdobu my kytek
v hnědých vlasech nosíme,
z vloček hedvábných a z nitek
v kadeřích se těšíme.

Neboť nám se chvalné býti,
nám se zásluhou to zdá:
umělé je naše kvítí,
po celý rok rozkvétá.

Kousky pestře zbarvenými
dosáhly jsme ladných krás.
Dělejte si z drobtů šprýmy —
ale celek chytne vás.

Galantní a zahradnice,
působné jsme, hled'te jen,
neb co spřízněno je více
s uměním než bytost žen?

HLASATEL:

Co v těch košících se tají?
Na rukou vám pestře svítí,
na hlavách se nadouvají.
Každý zvol, co chtěl by míti.
Listy ať se k loubí pojí,
v stinný sad se splétajíce.
Ucházet se za to stojí
o zboží i trhovnice.

ZAHRADNICE:

Bavte se tu, kupujte tu,
jenom žádné smlouvání!
Každý proslov stručnou větou,
v níž svých květin smysl dí!

OLIVOVÁ VĚTEV S PLODY:

Květinám já nezávidím,
rozporů já nenávidím;
jsou' mi proti přírodě:
vašich krajů jsem já dření;
značíc mír a zajištění,
žiji v hájů pohodě.
Dnes, jak doufám, zdaří se mně
zdobit vítězovo téměř.

ZLATÝ VĚNEC KLASŮ:

Čím vás božská Ceres daří,
tím si zdobte pás i vlas!
Co je k užitku, svou září
okrášli a vyšňoř vás!

FANTASTICKÝ VĚNEC:

Pestré květy slezovité,
div, jenž z mechu zazáří:
v přírodě to nevidíte,
móda to však vytváří.

FANTASTICKÁ KYTICE:

Jméno vyčísti z mé krásy
žádný vědec netroufá si,
a přec doufám, všechny ne-li,

leckteré by mít mě chtěly.
Mnohé patřit bych si přála,
do vlasů bych вплést se dala;
kéž by mile shlédla na mne,
k srdéčku kéž přitiskla mne!

RŮŽIČKY (*bojovně*):

Bujejte si, fantazie,
v den, jenž s módou prchavý je,
tvar si volte z divných vizí,
jaký přírodě je cizí;
z kučer, zelené vy stonky,
zírejte, vy zlaté zvonky —
My však skryty zůstaly,
šťasten, kdo nás odhalí.

Strom když květy obalí se,
růžička když zapálí se,
kdo té slasti nechce míti?
Slibovat a svolný býti,
tím, kde Flora vládu má,
zrak i duch se ovládá.

Pod zděnými loubími vyzdobují zahradnice své stánky.

SADAŘI (*zpívají, provázeni teorbami*):

Něžné květy nechť vás šlechtí,
květy vzněcovat se dejte;
plodů však jen ochutnejte,
plody sváděti vás nechťí.

Jsou tu — necht' i tvář jich hnědá —
třešní, rynglat, broskví víčka.
Kupujte! Vždyť bez jazýčka
očima se soudit nedá.

Pojďte jenom nasytit se,
nejzralejší plody snísti!
O růžích se básní sice,
jablka však nutno hrýzti.

K vaší flóře-li se smíme
přidružit, jež mládím hrá,
zralé zboží vystavíme,
jež se s vaším v soutěž dá.

Kde se stinná, bujná loubí
zelenají do temnot,
pospolu tam vše se snoubí:
poupě, listy, květ i plod.

*Za střídavého zpěvu, provázeného kytarami a teorbami, vychvalují
oba sbory stále více své zboží a nabízejí je ke koupi.*

MATKA a DCERA.

MATKA:

Jak jsi přišla na ten svět,
čepec já ti dala,
tvář jsi měla jeden květ,
krasotinko malá.
Nevěstinku chtěla jsem,

s nejbohatším bohatcem
já tě sezdávala.

Ach, už prchlo roků dost
neplodné tvé kráse,
nápadníků společnost
rychle rozprchla se;
s tímhletím ses točila,
jemně loktem strčila
do tamtoho zase.

A nic naplat, dcerko má,
ne a ne je míti,
zástavy a honěná
nevypomohly ti.
Dneska je tu blázinec,
otevř klín a snad se přec
někdo z bláznů chytí.

Mladé a krásné družky připojí se k nim, ozývá se důvěrný hovor.

*Vystoupí, vyzbrojeni sítěmi, udicemi, pruty a jinakým nářadím, rybáři
a ptáčníci, mísíce se mezi děvčata. Vespolečné pokusy dobývat a chytat,
uniknout a zadržet; z čehož podnět k rozmarným rozmlouvám.*

DŘEVORUBCI (*vystoupí neurvale a neotesaně*):

Hej pryč, vy tady!
Kácíme kmeny,
jež, poráženy,
rachotí lesem;
když je pak nesem,
vrážíme všady.

Náš drsný vstup si
zaslouží chvály:
kdyby se hrubci
neutahali,
ti jemně hraví
necht' sebevíce
lámou si hlavy,
přec by to zvrzli.
Vždyť byste zmrzli,
my nepotit se.

PULCINELLI (*klackovitě, málem pitvorně*):

Heč, příkrčení
od narození!
My chytří byli,
nic nenosili:
v strakatém kvádru,
v čapce a v hadru,
chodí se lehce;
nikdo nic nechce
než v trepkách tančit,
lenošit, jančit,
v davu to umět,
na trzích čumět,
běhat a koukat,
na druhé mňoukat,
s řevem a hlukem
proklouznout shlukem
úhořovitě,
pak skákat hbitě
a dělat dílo.
Ať vám to milo,

at' vás to šlehne,
námi to nehne.

CIZOPASNÍCI (*lichotiví a chtiví*):

Nosiči chrabří
a jejich švagři,
uhlíři čilí,
ti nám jsou milí.
Přítakování,
poklonkování,
řečnění žvavé,
chladné i žhavé,
či ramenářství
a třeba žhářství —
nic platno není.
Dšti oheň s nebe,
přec nás to zebe.
Jen vaše dření
a s dřívím uhlí
teplotu vydá.
Bez vás je bída,
údy by ztuhly.
U vás to praží,
vaří se, smaží!
Kdo chutě jí si,
až líže mísy,
ted' čichá sele,
ted' čeká ryby:
tak se nám líbí
u hostitele!

OPILEC (*zpítý do bezvědomí*):

Světě, netvař se dnes přísně,
když tak volnou mysl mám!
Veselí a jaré písňě,
vždyť já pro ně došel sám.
Piju z džbánku nebo sklínky.
Připijem si. Činky činky!
Ty tam vzadu, pro radost!
Pojďte přitůknout a dost!

Ženuška mi vycinkala
pro ten kabát kašpara,
já se chlubil, ona lála,
že prý jsem jak maškara.
A já piju. Z džbánku, sklínky.
Přitůknem si, cinky cinky!
Na truc, maškary, a zlost!
Ať to zazvoní a dost!

Že to pletu? Vždyť to cinká.
Hospodský-li nepočká,
však mi půjčí jeho žínka,
když ne ta, tak děvečka.
Pořád piju. Z džbánku, sklínky.
A vy druží! Cinky cinky!
Všichni pijte! Každý host!
Já to poroučím a dost!

Ať si kamkolivěk běžím,
do zábavy běžím rád;
ležet nechte mne, kde ležím,
už se nelíbí mi vstát.

SBOR:

Pijme, bratří, z džbánku, sklínky!
Každý připij, cinky cinky!
Seď, jak s lavicí by srost!
Ten zde pod stolem má dost.

HLASATEL ohlašuje různé básníky: přírodního, dvorního i rytířského směru, básníky něžné i blouznivé. Všemohňní uchazeči způsobí tlačenci, v níž druh druha přehlušuje. Jeden z nich pronese několik slov a tiše odejde.

SATIRIK:

Zda víte, čeho si žádám,
když dáno mi básnit a zpívat?
Kéž takové verše skládám,
jichž nikdo by nechtěl vnímat.

Básníci noci a hrobu posílají omluvu, ježto jsou prý zrovna v přezajímavém hovoru s upírem čerstvě z mrtvých vstalým, z čehož by prý snad mohl vzniknouti nový druh básnictví; HLASATELI nezbývá, než aby to vzal na vědomí, i vyvolává zatím řeckou mythologii, která ani v moderní masce nepozbývá rázovitosti a krásy.

GRÁCIE.**AGLAIA:**

My tři půvabu jsme paní;
vloďte půvab v darování.

HEGEMONE:

Vložte půvab v přijímání;
milot', splní-li se přání.

EUFROSYNE:

Zvlášť pak, v tichém pousmání,
půvabné buď děkování.

PARKY.

ATROPOS:

Sestra nejstarší jsem sice,
dnes však přadlenou mám býti;
při života hebké nitce
mnoho dumat lze a sníti.

Vlákénko jsem vzala jemné,
nit vám vláčná bude dosti;
dovedný můj prst ji semne
do hladkostí, do štíhlosti.

Příliš rozkoš-li vás chvátí
na zbujnělých smyslů plese,
pomněte, jak nit se krátí.
Pozor dát! Sic přetrhne se.

KLOTHO:

Novou zvěst, ó světe, přijmi:
Nůžky svěřili teď mně.
Naše nejstarší si s nimi
vedla trochu toporně.

S předivem sic párala se,
o jakém je škoda slov;
nejpyšnější naděj zase
přestřihla a strhla v rov.

Já též, mladá ochotnice,
nit si spletla přemnouhou,
dnes však nesmím unáhlit se:
nůžky pěkně v pouzdru jsou.

A být bez nich je mi milé,
přívětivě hledím v sál;
jen si užijte své chvíle,
jen si dovádějte dál!

LACHESIS:

Jediná jsem rozvážlivá,
řádu dbát, to věc je má;
moje cívka věčně živá
nikdy není překotná.

Jdou a vracejí se niti,
dráhu vykazují všem,
nesmí žádná vybočiti,
zůstat musí v kruhu svém.

Jen se zapomnit v tom víru,
vše je v světě zmateno.
Chvilka číslo, rok zná míru,
tkadlec snímá přadeno.

HLASATEL:

Kdož nyní přijdou, jsou vám k nepoznání,
necht' sebevíce čtli jste starých spisů;
sic rozsévají zlo, leč podle rysů
spíš zdají se jak hosté převítaní.

Hle, mladistvé ty vlídné krasavice.
Že Furie to, stěží uvěříte.
Však jen si s nimi začněte a zvíte:
jak zmije zraňují ty holubice.

Jsou lstné; však dnes, kdy doba taková je,
že blázen zakládá si na neřesti,
ni ony nechť k andělům se vznésti;
jsou svolné, metlou města slout i kraje.

FURIE.

ALEKTO:

Co platno? Víru musíte nám skýtat,
vždyť my jsme úlisné a hezké čičky,
a z vás-li kdo má štěstí u holčičky,
tak dlouho do ucha mu budem špitat,

až posléz nahlas povíme to pánu:
že ona s tím, teď s oním koketuje,
že chromá, hrbatá i bez vtipu je
a že by jinší měl si hledat pannu.

A stejně na ni jazýček náš míří;
že s jinou její mládenec, jak víme,
ji mrzce pomluvil, jí namluvíme! —
Vždy něco uvízne, i když se smíří.

MEGAIRA:

Což, to jsou žerty. Teprv když jsou svoji,
pak spustím já a přijde jim to draho.

Já vrtochy jim otravuji blaho;
k rozmarům duše rozmar chvil se pojí.

Kdekdo je bloud; jak touhu v náruč chytí,
hned zahoří zas novým ideálem;
to, čeho dosáh, zprotiví si málem,
ze slunce prchá, mráz chtě rozžhaviti.

To patří vše k mé práci záškodnické;
včas přivedu si posléz Ašmodaje,
jenž pomáhá mi, rozkol rozsévaje,
pár za párem jak hubím plémě lidské.

TISIFONE:

Pomluvy? Ne! Jed a dýku
míchám, brousím proti zrádci;
nevěru ať smrt vždy splácí
v nestřeženém okamžiku!

Chvilé sladkosti a krásy
ve žluč, ach, v louh se mění.
Bez smlouvání, bez kupčení —
Co kdo proved, odpyká si.

Odpouštět? Co má to býti?
Do skalisk ať zní má bída.
Echo „Pomstu!“ odpovídá.
A kdo střídá, nesmí žíti.

HLASATEL:

Ted' račte před tou novou podívanou —
neb člověk není to — jít kousek stranou.

Jak zříte, hora kymácí se sem,
má boky kryty pestrým kobercem.
Ten hadí chobot! Kly v té hrůzné hlavě!
Záhadná hora! Klíč k ní podám hravě:
Jí něžná paní sedí na šiji,
tenounkou hůlkou přesně řídí ji;
na hřbetě stojí druhá, vznešená,
a kol ní zář až oslnivě plá.
Po stranách v řetězech jdou vzácné paní,
ta jedna teskně, druhá v usmívání;
ta jedna volnost má, ta druhá chce.
Necht' každá prohlásí, čím je.

BÁZEŇ:

Smolnic, lamp a světel záře
kmitá v rozvířený sál;
mezi přeludné ty tváře
řetěz, ach, mě přikoval.

Vari, smíškové vy směšní!
Z vašich úšklebků jde děs;
trýzní mne v té noci dnešní
zevšad sok a samý běs.

Tady číhá v masce klamné
nepřítel — kdys přítel můj;
ten zde zezad — nožem na mne?
Odhalen chceš prchnout? Stůj!

Prchla bych já všemi směry
se světa — jen nalézt zmar!

Děs však ze zásvětní sféry
drží mě, kde dým a žár.

NADĚJE:

Zdravím vás, vy milé sestry!
Dnes a včera lahodící
halil vás už přestroj pestrý.
Ale jedno smím snad říci:
Výhost maskám dáte zítra.
I když se vám v smolnic září
trochu nevalně teď daří,
veselá pak budou jitra,
přijdou dni, kdy vydáme se
z vlastní vůle, bez starosti,
samy teď, teď v společnosti,
volně po lukách i lese,
soužením se netrápíce,
radostny vždy víc a více.
Všude hosté převítání,
budem blaženy též zde:
Vstupme! Všude znenadání
nejlepší se nalezne.

ROZVAHA:

Dvojí mám zde v pouta dánu
metlu lidstva: s Bázní Naděj!
Ustupte! Jde o záchranu.
Všechna obci, s cesty raděj!

Nestvůrnou, hle, vedu stvůru;
věž si na svém hřbetě nese;

krok a krok si šlape vzhůru,
neohlédne, nevyhne se.

Nahoře pak, na cimbuří,
bohyně, jež křídly mává;
je to ta, jež, boj-li zuří,
sem či onam v let se dává.

Zář a sláva kol se lijí,
vše je proti ní jen v stínu,
a je zvána Viktorií
a je bohyní všech činů.

ZOILO-THERSITES:

Hu hu! Tak jsem tu zrovna vhod,
všem vyspílám vám slot a psot!
Svůj cíl však ve výšinách mám,
tu paní Viktorii tam.
Rozestřít bílá křídla chce
a myslí, že je orlice,
a kam se vrtne, tam či sem,
že hned jí patří lid i zem;
leč jak já slavný zdar kde zřím,
hned celičkový se rozkatím.
Co rovné, zkřívím; výšku níž,
chci křivé rovným, nízkost výš —
jen tak mi vyhovuje vše,
jen takhle svět mi pod nos jde.

HLASATEL:

Tak tumáš! žezlem, bídny pse,
výstražnou ranou ztrestán bud'!

A jen se svíjej! Jen se kruč! —
Hle, dvojhlavý ten pidimuž
v odpornou hroudu srůstá už! —
— A zázrak! — Z hroudy vejce je,
dme se a puká! Zrůdy dvě,
dvé dvojčat ven se vidím drát:
hle, netopýr, hle, slizký had.
Ten jeden v prach se plazí zpět,
ten druhý, černý, k stropu vzlét.
Spěchají, pobratřit se, ven.
Těm nechtěl bych být přidružen.

HLASY:

Zčerstva! Vzadu tančí již —
Ne! Já chtěl bych odtud spíš —
Cítíš, jak nás obléhá
strašidelná můra ta? —
Mně to šustí ve vlasech —
Někdo po noze mě šleh —
Ale nikde není ran —
Každý je jen polekán —
Pokazil se ples a šprým —
O to šlo těm bestíím.

HLASATEL:

Od těch dob, co u maškarád
o výklad se musím starat,
bděle dlím vždy poblíž vchodu,
zkázu odehnat a škodu,
aby se nic nevpířilo,
co by plesu k újmě bylo.
Mám však strach, že mocí kouzla

strašidla sem okny vklouzla;
to vás arci neochráním
před zjevy a čarováním.
Trpaslík byl podezřelý —
leč co hemží se tam vzadu?
Nových zjevů pestrou řadu
vyložit mi úřad velí.
To však vyložit se nedá,
vždyť já nechápu to, běda;
pomoci mi třeba vaší! —
Cože se to nad vším vznáší? —
Skvělý vůz! a čtyřspřežením
unášen je shromážděním;
hemžení on nerozráží,
hemžení mu nepřekáží.
Plá hra barev rozmanitá,
oheň bludných hvězd se zmítá,
kouzelnou to lampou kmitá,
jak sem letí vůz. Ten chvat!
Ustoupit! Jsem zděšen.

CHLAPEC VOZATAJ:

Stát!

V letu, oři, zarazte se,
v otěžích zas zastavte se,
zkrotte se, když pokrotím vás,
leťte dál, jak rozohním vás —
A teď poctu této síni!
Hle, jak jiní a zas jiní
ctitelé jdou hold nám vzdáti.
Po svém počni vykládati.
Než vám prchnem v jiné kraje,

rychle dej se do popisu.
Neboť my jsme jinotaje.
Nuž, co vyčteš z našich rysů?

HLASATEL:

Neumím tě pojmenovat.
Spíš by šlo tě popisovat.

CHLAPEC VOZATAJ:

Zkus to!

HLASATEL:

Nelze zapírat:
předně krásný jsi a mlád.

Ne jinoch; posud chlapecké máš rysy;
však pro ženy už plně dorostlý jsi.
Hoch, k avantýrám lásky předurčený,
nu, zkrátka, svůdce učiněný.

CHLAPEC VOZATAJ:

To slyším rád! jen pokračuj,
lušť vesele ten smysl můj.

HLASATEL:

Tvých očí černý blesk: ty tmavé kštice,
v nichž radostně plá diadém!
Šat v rozvlnění půvabném
ti s ramen splývá na střevíce;
hrá leskem cetka, v nachu lem.
Dívek by mohlo se ti láti;
v slastech i strastech určitě

však u dívek tvůj věk už platí,
a v abecedě vycvičí si tě!

CHLAPEC VOZATAJ:

A tento zde, jenž na prestolu
se nádherného vozu skví?

HLASATEL:

Král; bohatý a štědrý spolu.
Šťasten, ježž přízní obdaří!
Má vše, čeho si srdce ráčí,
a pátrá, zda kdo v nouzi je;
zná slast, jež nad bohatství sladší,
jedinou slast: že daruje.

CHLAPEC VOZATAJ:

Tím se mi nelze spokojiti,
chci přesně popsána jej míti.

HLASATEL:

Velkost se sotva popsat dá.
Jak úplněk však vypadá,
ústa jsou kyprá, kvetou líce,
jež vidím pod turbanem skví se.
A přepych řasnatého šatu!
Nu zkrátka, obraz majestátu,
jenž nad říšemi kraluje.

CHLAPEC VOZATAJ:

Bůh bohatství to, Plutus, je.
Přijíždí v plné slávě k nám,
zatoužilť po něm císař sám.

HLASATEL:

Ted' pověz, čeho sám jsi obrazem!

CHLAPEC VOZATAJ:

Jsem marnotratnost, poezie jsem;
jsem ten, jenž básníkem se stává
tím, že co má, vše proplýtvává.
Bez mezí hojnost rovněž mám,
i Plutovi se vyrovnám;
tanec a kvas mu zdobit znám;
co jemu chybí, rozdávám.

HLASATEL:

Skvostně ti sluší to tvé chlubení,
však ukaž nám své umění!

CHLAPEC VOZATAJ:

Jak lusknu prsty, už to svítí,
kol vozu se to v blescích třpytí.
Zde šňůra perel — řetízek —

stále luská prsty

zde náušnice přijdou vděk —
korunka krásná k hřebínku —
drahokam v zlatém prstýnku —
a jiskřičky též tu a tam,
zda zapálí snad, dávám vám.

HLASATEL:

Chce každý něco ulovit si.
Dárce je v pěkné tlačeni.

On prsty luská o překot,
a komu šperk by nebyl vhod!
Však hledme, co to zase lítá?
Ať sebehorlivěj kdo chytá,
nemůže se tím pyšněti,
do vzduchu dar mu odletí.
Šňůrečka se mu rozsypá;
ne perly: brouky v hrsti má;
chce-li se zbýt té havěti,
kol hlavy se mu rozletí.
Jiní se jinak napálili,
neb hnali se jen za motýly.
Ten čtverák toho slibuje!
A zlatý lesk jen daruje.

CHLAPEC VOZATAJ:

Masky, jak vidím, znáš sic vyložití,
však pod povrch až k jádru jítí
neumí dvorský hlasatel;
sotva bys k tomu oči měl.
Chci se však vyhnouti vší hádce;
otázkou k tobě obracím se, vládce.

Obrácen k PLUTOVI.

Zda nesvěřils mi, abych ved
vichrné kvadrigy tvé let?
Zda nejedu, jak rozkazuješ?
Zda nejsem tam, kam naznačuješ?
A zda já, na perutech smělý,
nezískal palmu veliteli?
Když za tebe jsem býval v boji,

já vítězství směl dobýti:
a skráň-li vavřín zdobí ti,
zda nebyl uvit rukou mojím?

PLUTUS:

Z mých úst-li svědectví si přeješ míti,
žes ducha mého duchem, stvrzuji ti.
Jdeš, kudy já se ubírám,
a bohatší jsi než já sám.
Že nad tvé služby nic mi není,
můj duch vždy nejvíc vavřínu si cení.
I prohlašuji přede všemi:
Můj synu, v tobě zalíbilo se mi.

CHLAPEC VOZATAJ (*davu*):

Největší dary jsem vám dal,
dokola jsem je rozeslal.
Na mnohé hlavě plápolá
jiskérka, kterou zažeh já.
Hle, s druhu k druhu skáká, žhne,
toho se drží, toho ne,
jen zřídka výš se roznítí
a rychlým ohněm zasvítí;
dřív než ji poznal, kdo ji má,
většinou smutna zhasíná.

BABSKÝ TLACH:

Nahoře na voze ten pán —
Nu jistě, to je šarlatán.
Na bobku vzadu paňác ten —
Žízní a hladem vysušen —

Suššího nikde nezřítí —
Kdyby ho štíp, tak necítí.

VYCHRTLÝ:

Ženštiny hnusné, od těla!
Má tvář vám dobře nedělá. —
Když dům byl ženou spravován,
já paní Lakotou byl zván
a dům byl dobře opatřen:
jen mnoho dovnitř a nic ven!
O skříně dbal jsem, závory,
což neřestí se zove prý.
Však nyní, v novém pokolení,
žena už spořit zvyklá není
a má jak neplatící floutek
mnohem míň tolarů než choutek,
až úzko jejímu je druhu,
jenž vidí všade spoustu dluhů.
Dá za šaty, cos uškudlí-li,
anebo ji to stojí milý;
líp ještě pije, nežli jí,
a hejno nápadníků s ní.
Tož já si peněz vážím přec;
jsem prostý muž: pan Lakomec.

NÁČELNICE ŽEN:

Ten drak si s draky skrblit může,
a vždyť je to jen klam a mam;
on chce jen poštvat naše muže,
ač dost už na obtíž jsou nám.

ŽENY (*houfem*):

Ten hastroš! Hubu otvírat si?
To umučení! Hrozí snad?
Ten panák má nás polekat?
Jsou z dřeva, z lepenky ti draci!
Hrr na něj! Jen mu jednu dát!

HLASATEL:

Při tom mém žezle! Zticha býti! —
Však netřeba tu žezla již.
Na prázdné ploše draci lítí
svých křídel dvojmým párem výš
snad hotoví se zakroužiti?
Chrlíce oheň, v rozhorlení
ti šupinatí tlamu cení —
Dav prchá, prostor volný je.

PLUTUS sestupuje s vozu.

HLASATEL:

Sestoup. To gesta krále jsou!
Kyne, a draci už se hnou.
Snášejí s vozu, hled'te, chvatem
tu bednu s lakomcem i zlatem,
kladou ji k jeho nohám sem.
Stalo se to jak zázrakem.

PLUTUS (*VOZATAJI*):

Ted' jsi se zbavil přetěžké své tíže.
K té zdejší sféře sotva tě co víže.
Nuž, ve svou vzlet! Zde v pestrém změtení
nás obklopuje pitvor křepčení.

Však tam, kde jasně v nebes jasno zříš,
jen sobě věře sobě náležíš,
tam, kde jen krásy, kde jen dobra vznět,
tam, do samoty! Tam si stvoř svůj svět!

CHLAPEC VOZATAJ:

Mám sebe v úctě, posla výmluvného,
mám tebe v lásce, nejblíž příbuzného.
Kde dlíš, je hojnost; kde jsem já,
tam každý mní, že rovněž hojnost má.
Tak váhá leckdo v protimluvném žití,
zda tobě či zda mně má oddán býti.

Kdo tvůj, smí znáti zahálku a klid;
kdo za mnou jde, vždy činen musí být.
Však potají já činů neprovádím;
já dýchnu jen a dechem už se zradím.
Bud' zdrav! Že přeješ mi mé slasti, vím.
Jen zašeptni, a hned se navrátím.

Vznese se do výše.

PLUTUS:

A teď je kdy ty skvosty rozpoutati!
Odolá zámek proutku heroldovu?
Už rozskočil se! Řine se to, zlatí,
jako by z kotle tekla krev — krev kovu.
Spon, kroužků, korun krása nevídaná!
Dme se to! Málem roztaví se schrána.

MNOŽSTVÍ (*v střídavém křiku*):

Jen hleďte! Jak to vyvěrá! —
Jak to až po kraj vře a hrá! —
Zde roztavena zlatá číšť! —
Ražené zlato nevidíš? —
A tady skáčí dukáty! —
To štěstí! Teď jsem bohatý! —
Zřím, co mi dávno hlavou šlo —
Teď se to rozkutálelo —
Když nabízejí, vezměte —
Jen pro zlato se shýbněte —
A co že semlelo se tam?
My na ně! Bedna patří nám.

HLASATEL:

Vy blázni! Že vás nezkontrolím?
Vždyť je to maškarní jen šprým.
Dnes dáno už, co dát vám lze.
Vy byste rádi peníze?
Vždyť pro vás v tomhle podniku
škoda by bylo trojníku.
Vy nemotorní! Hravý klam
je těžkopádnou pravdou vám.
Nač je vám pravdy? — Prázdný sen
vy chytáte a přelud jen. —
Hrdino v masce, Plute ty,
ten pronárod zde zažeň mi!

PLUTUS:

K tomu tvá berla vhodná as,
na krátký propůjč mi ji čas. —
Rychle ji v plamen ponořím —

Ted' masky, pozor! Poroučím! —
Blýská to, praská, v jiskrách plá!
Už konec berly plápolá;
kdož by se blízko prodrali,
ty bez milosti popálí. —
Své procesí já počínám.

KŘIK A TLAČENICE:

Po nás je veta! Jsme ti tam!
Utec, kdo můžeš! Na vzduch ven! —
Ty vzadu, zpátky, zpátky jen! —
Já cítím horko na líci —
Tyč zasáhla mě hořící —
Ach, nevyvážnem z téhle hry —
Zpátky a zpátky, maškary!
Zpátky a zpátky, šašci, zpět!
Ó, jen mít křídla, uletět!

PLUTUS:

Již celý chumáč zatlačen
a nikdo, doufám, popálen.
Dav, rozehnán,
couv do všech stran. —
By řádu zachován byl duch,
neviditelný táhnu kruh.

HLASATEL:

Dílo jsi proved nádherné;
dík budiž moudré moci tvé!

PLUTUS:

Šlechetný druhu, strpení!
Hrozí zas nové bláznění.

LAKOMEC:

Tak si přec po libosti zde
prohlédnem kruh ten utěšený;
neb vždy a všudy v popředí jsou ženy,
kde lelkovat a mlsat lze.
Vždyť v starém železe já nejsem posud
a kráska nikdy není beze vnaď;
a dnes, kdy zdarma dal to osud,
půjdem si pěkně namlouvat.
Však slovy se mi mluvit nechce,
neb v plném sále zanikla by lehce,
i uchýlím se k čemus chytřejšímu:
své myšlení já zhustím v pantomimu.
Když ruka, noha, posun nestačí,
tak smělou fraškou: to je jinačí!
Ze zlata zhnětu cos jak z vlhké hlíny;
ten kov dá tvary jako žádný jiný.

HLASATEL:

Co děláš, tyčko bláznivá?
Ten hladovec! A humor má?
On bere zlato za těsto.
Aj, pod rukou mu měkne to,
však byť to placatil a hnět,
přec k poznání to není hned.
A teď to ženám ukázal;
ty, jak by na vidle je bral,
křičí a kvičí vyjeveny.

Darebák je to podařený,
snad dokonce mu milo je,
když vést si může necudně.
Ne, nelze strpět kousky jeho.
Mou berlu dej, ať zažene ho.

PLUTUS:

Co zvenčí hrozí nám, on sotva ví.
Jen dělej šaškoviny, šašku!
Přejde tě choutka tropit frašku.
Zákon je mocný, tíseň mocnější.

VŘAVA A ZPĚV:

Divoká honba, dravý sbor,
valí se z lesů, valí s hor,
mocně to hřímá se všech stran:
jeť slaven jejich velký Pan.
Čehos, co tajné, znalí jsou
a v prázdný kruh se nahrnou.

PLUTUS:

Mně známi jste, mně znám váš velký Pan!
Krok smělý vámi družně vykonán.
Těž mně ty taje povědomy jsou,
nuž otvírám. — V ten těsný kruh ať jdou,
příznivou sudbou provázeni!
Cos divného se může stát;
kam kráčejí, jim jasno není,
a netuší, že v hrůzu snad.

DIVOKÝ ZPĚV:

Fintidla v kroji titěrném!
My pevnou pádnou chůzí jdem,
je hbitý běh a křepký skok,
pořádně těžký, hřmotný krok.

FAUNOVÉ:

Hoj, Faunovi
rej nad vše je.
Má na hlavě
list dubový,
a z chundelaté hlavy té
čouhá mu ouško špičaté;
má rozplácnutý nosánek
a přec je u žen mazánek:
Faun pacičku-li nabídne,
ni nejkrásnější nedí „ne“.

SATYR:

A vzadu Satyr hopsá rád,
má kozlí nohu, suchý hnát,
jenž, tenký a silný, zná hopkovat.
Jak kamzík skáče po stráních,
dívá se dolů, propukne v smích,
směje se v horstvu svobodném
dítěti, ženě, muži a všem,
kdo dole, kde dým a dusno žhnou,
si namlouvají, že naživu jsou,
když přece v té čisté, volné hře
svět patří jen jemu tam nahoře.

GNÓMOVÉ:

Maličkých cupká hromada,
v párech se drží nerada;
v mechovém šatě s lampičkou
v hemživém chumlu všichni jsou
a každý přec pro sebe sám
rejdí a šuká sem a tam,
jak mravenčící svítiví,
v práci a shonu vířiví.
S hodnými skřítky v přízni jsme,
felčary skalín slyne,
pijavky horám dáváme
a krve z žil jim vysáme;
rud kopem rozmanitý druh
a zdravíme: Zdař bůh! Zdař bůh!
Zlých úmyslů jsme neměli,
jsmeť dobrých lidí přáteli;
však příčina v tom zlatě je,
proč krade se, proč kupluje,
a železem zas váben byl,
kdo: „Zabiješ!“ si vymyslíl.
Tré přikázání zavrhní
a zavrhní i ta ostatní.
Však my tím vším jsme nevinni.
Nuž mějte strpení jak my.

OBŘI:

Divocí muži, tak se zvou,
na harckých horách známi jsou,
přírodní chlapi nahatí,
olbřímí obři svalnatí.
Smrk v pravé ruce jakby klas,

na bocích se jim plandá pás,
v něm list a klest se splítají —
Garda, že papež nemá jí.

NYMFY (*sborem, kol velkého Pana*):

On sám, náš pán!
On, jenž je Vše!
Proto se zve veliký Pan.
Kol něho rej se nese vil,
aby se smál a veselil:
že dobrotiv a vážný je,
on radost chce a sám k ní zve.
I když se azur zatemnil,
on bez ustání vzhůru byl,
však mírný větérek naň vlá
a potůček ho zkolébá.
A pak když o polednách spí,
na stromě lístek nešumí;
ozdravných rostlin vonný van
mlčky je vzduchem rozvíván;
pak ani nymfa nebdí víc:
kde stála, stojí, dřímajíc. —
Však náhle, v nečekaný čas,
pozvedne ohromný svůj hlas,
jenž zní jak hrom, jak příboj vln,
že každý ztrne, hrůzy pln;
děs počne řídit v kohortách,
i na hrdinu padne strach,
čest tedy tomu, komu čest!
Zdar jemu, jenž nás ráčí vést.

DEPUTACE GNÓMŮ (*k velkému Panovi*):

Žilkami jen probleskuje
zlato v temných štolách sic,
a jen proutek ukazuje
tajemství těch klenotnic,

po způsobu troglodytů
my však hloubíme svou skrýš,
ty pak v plném denním svitu
poklady své rozdílíš.

Tady vedle však se blyští
studna přímo zázračná,
z níž se samovolně prýští,
co se těžce čerpat dá.

Zdaří se ten záměr skvělý,
v ochranu jej, pane, vem:
Každý poklad — v ruce tvé-li —
k dobru bude všem, ba všem.

Podávají mu lístky k podpisu.

PLUTUS (*hlasateli*):

My vznešeně se skutečnosti vzdejme
a tím, co přijde teď, se nezlekejme:
vždyť mohutnou vždy odvahou se skvíš.
Chvíli — a slavnost v příšernost se zvrátí;
svět arci bude to chtít popírati,
ty tedy věrně v protokol to piš!

HLASATEL (*dotýká se berly, jíž PLUTUS nevydá z ruky*):

Pan veden skřítky k prameni,
jenž plá a tryská v plameni;
vře oheň z hloubek nejhlubších,
pak rychle sklesne, jak se zdvih;
a sotva, zčernav, hasne tich,
zas rudě do výšek je hnán.
Klidně tam stojí velký Pan,
jsa váben k výhni zpěněné,
jež vpravo vlevo perlou žhne.
Jak? Ani o krok nejde zpět?
Ne! Sklonil se, by hlouběj shléd.
Tak! A teď vous mu sklouzl tam.
Ta hladká tvář! A zda ji znám?
Dlaní si zakryl obličej.
Ach, teď se děje hrůzný děj!
Chyt vous! Žár vzhůru hází jej!
Už hoří věnec, hlava, hrud',
rozkoš se mění v strast a trud. —
K hašení spěchá celý sál,
oheň se šíří dál a dál;
jak do plamenů třískají,
všichni už také chytají;
s tím živlem jak se prolíná,
uhoří maškar skupina.

Jakou však hrůzu slyším tu;
nese se k uchu se všech rtů!
Ó noci věčně strašlivá,
jakáže je to zkáza tvá!
Hlásati musí příští den,
čím každý bude vyděšen;

zevšad já křiku naslouchám:
„Kdo hoří tam, toť císař sám.“
Kéž, že to omyl, věřit smím!
Ne! Hoří císař s dvorem svým.
Ten průvod, jenž ho k reji sved
a v Pana zakuklil, bud' klet!
Ten zpěv a řev, ta smolná klest
všem účastníkům k zhoubě jest.

Ó mládí, mládí, nemoci
v svých slastech čisté míry dbáti!
Ó vládce, vládce, k všemoci
proč nelze moudrost věnem dáti!

Les v plamenech již plápolá,
jež vzhůru žhnou kol dokola;
chyt dřevem vykládaný strop;
všem stejný nám tu schystán hrob!
Číš zoufalosti přetéká.
K záchraně není člověka!
Popelem lehne v jednu noc
císařská nádhera i moc.

PLUTUS:

Dost je rozpoutáno děsu,
od smrti teď pomoc nesu. —
Svatá berlo, udeř v zem,
až to zazní úderem!
Tebou, vzduchu chladivý,
závan s výšek at' se chví!
Mlžné pruhy, srážejte se,
těhotné, s nichž déšť se snese

do dýmu a do žáru!
S mráčeků šumte, sykot ztlumte,
plížíce se, tiše haste,
bojujíte, oheň srazte,
vlhké vy, vy chlácholící,
změňte v mírnou blýskavici
plamenů těch lichou hru!
Duchové-li zahubit nás chtějí,
necht' magie se uplatní!

Libosad

Jitřní slunce.

CÍSAŘ, dvořané, FAUST a MEFISTOFELES, klečící: oba jsou oděni v přiměřené, nikoli nápadné úbory, odpovídající dvorskému zvyku.

FAUST:

Ty kejkle s ohněm ráčíš odpustit?

CÍSAŘ (*kyne jim, aby vstali*):

Takové žerty chtěl bych často mít. —
Že v ohni dlím, se najednou mi zdálo;
jak byl bych Pluto, mi to připadalo.
Přede mnou ležel černočerný sráz
a světélkoval. Zde a onde zas
nesčetné ohně z jícna vyskočily,
jedinou klenbu z jisker vytvořily,
sršíce do výšek, až povstal chrám,
jenž, sotva z výhně zrozen, byl ten tam.
Žár v sloupech točil se; skrz plápolání

já národů zřel táhlé putování:
v širokých kruzích valily se blíž,
vzdávaly hold jak vždycky dříve již.
Leckterý dvořan znám byl mému oku.
Já knížetem set ohnivých byl mloků.

MEFISTOFELES:

Tím, pane, jsi! K nim sahá vláda tvá,
vždyť každý živel moc tvou uznává.
Teď ohně poslušnost jsi vyzkoušel;
v moře se vrz, kde nejhůř vír by vřel.

Sotva se, prostřed perel, dotkneš dna,
kol tebe kruh, jak plocha světelná;
zříš chvílemi, že proudu zeleň bledá
s nachovým lemem nad tebou se zvedá
jak dům, v němž ty jsi střed. Jdi tam či sem,
vždy družně kráčíš s tím svým palácem.
Proudí to vpřed i zpět, a také stěny
střelhitým hemžením jsou oživeny.
Těž mořské zázraky zří mírnou zář tu žhnout,
v kruh její nesmějí však proniknout.
Zde v šupin zlatu trup, zde dračí zub je;
ty dravé, žraločí se vysměj hubě;
tys nikdy nezřel tolik hemžení,
necht' dvořané, jak chtějí, jsou v nadšení.
Těž s půvaby se setkáš v onom kraji.
Zvědavé Nereovny připlouvají;
tvůj krásný dům tam rády seznaly by,
ty mladší plaše, chtivě jako ryby,
chytře ty starší. Už to Thetis ví,

novému Peleu se nabízí. —
Co se pak sídla na Olympu tkne —

CÍSAŘ:

Uspoř si království to blankytné.
Je na ně vždycky kdy, jak se mi zdá.

MEFISTOFELLES:

A zemi přec tvůj majestát už má.

CÍSAŘ:

Z tisíc a jedné noci přímo sem
byls ke mně zavát dobrým osudem.
Šeherezádou buď tvá fantazie,
a jista ti pak milost nejvyšší je.
Vždy hotov buď, kdyby ten všední svět,
jak se už stává, měl mě omrzet.

MARŠÁLEK (*rychle vstoupí*):

Ó pane, nedoufal jsem v celém žití
tak velké slasti zakusiti,
jak ta jest, kterou hlásit smím
a s níž se vrhám k nohám tvým:
Účty jsou všechny zaplacený,
lichvářské spáry pokroceny,
svých trýzní pekelných jsem prost;
jak nebeská to blaženost!

VOJEVŮDCE (*spěšně za ním*):

Vojsko nám znovu zajištěno,
neb dopředu je vyplaceno,

má lancknecht zase svěží krev,
což k dobru krčmářů i děv.

CÍSAŘ:

Aj, hrud' vám zplna dýše zase.
Tvář vaše vrásek zbavila se;
jak překotný ten vstup je váš!

SPRÁVCE POKLADU (*vstupuje*):

Zde těchto, kdož to provedli, se taž.

FAUST:

Řeč kancléřova má se k tomu nésti.

KANCLÉŘ (*pomalů se blíže*):

Na stará kolena mám aspoň štěstí...
Slyšte! List hled'te osudový ten,
jímž všechen trud je v dobro proměněn.

Čte.

„Necht' každému ta poukázka dí:
Stát za ni tisíc korun vyplatí.
Je spolehlivou kryta zárukou:
poklady všemi, pod zemí jež jsou.
Je postaráno, by těch pokladů
včas bylo použito v náhradu.“

CÍSAŘ:

Jak! Bezpříkladný zločin se tu stal!
Kdo císařův že podpis padělal?
A neztrestáno je to? Nepomstěno?

SPRÁVCE POKLADU:

Vzpomeň! Ty sám jsi podepsal své jméno.
Dnes v noci bylo to. Tys Panem byl,
kancléř tě s námi takto oslovil:
„K oslavě dne a k obecnému blahu
rač, prosím, psát: jen něco stačí tahů!“
Tys podepsal; a v noci podpis ten
na lístků tisících byl rozmnožen.
Pak, aby všichni, co jim patří, brali,
my celé stohy orazítkovali:
to platí deset — padesát — to sto.
A nadšení, jež vyvolalo to!
Hle, vaše město: polomrtvé hnilo,
ted' choutkou žít se celé rozhemžilo.
A byt' tvé jméno dávno blaží svět,
tak vlídně na ně nikdo nepohléd.
Ted' teprv hlavní znak má abeceda:
hle, v tomto znamení se prohrát nedá!

CÍSAŘ:

To že je za zlato mým poddaným?
Vojsko i dvůr že platí lístkem tím?
Nu, ať jen platí, ač mi to jak div je!

MARŠÁLEK:

Všechno se náhle rozuteklo divě;
zvěst rozlétla se bleskem do všech stran;
kdejaká směnárna je dokořán:
cedule všechny vypláceny jsou
zlatem a stříbrem, arci se srážkou.
K řezníku, k pekaři se všechno řítí,
půl světa myslí na jídlo a pití,

ta druhá šaty dává ušít si,
činí se střihači a krejčící,
„císaři sláva!“ zní to ze sklepení,
tam talíře zas řinčí při pečení.

MEFISTOFELES:

Kdo po terasách prochází se sám,
ten vystrojenou krásku zhlédne tam;
zpod pavích per jí očko vykukuje,
s námi a s ceduličkou koketuje.
Rychlejš, než vtíp a řečnění má moc,
teď mnohá milostná se smluví noc.
Komupak s těžkým měšcem hmoždit chce se!
V záňadří lístek lehčej unese se
hned vedle psaní zamilovaných;
nábožně v breviáři má jej mnich,
a vojín rád se tíhy v pasu zprostí,
čímž jeho pohyb získá na pružnosti.
Rač, pane, prominout, že velké dílo
mým líčením se jaksi ztitěnilo.

FAUST:

Nadbytek pokladů, jež skryty jsou
v tvých zemích přehluboko pod půdou,
tlí nezužit. Necht' nejdál meze táhne,
té hojnosti přec mysl neobsáhne;
a obraznost necht' nejvýš povzlétne,
k té představě přec nadarmo se pne:
leč komu dáno zřít, co v taj se kryje,
bez mezí věří v to, co bez mezí je.

MEFISTOFELES:

Ne zlato, perly ne, jen papír dáš;
tak pohodlný je, neb víš, co máš;
netřeba hrdlit se či smlouvat jíti,
lze láskou, vínem dosyta se zpíti.
Směnárník, chceš-li, mince dá ti zas;
a nemá-li, jen kopej krátký čas,
pak řetěz, pohár do dražby je dán,
a papír, ihned amortisován,
těm, kdo v něj nevěří, se vysměje.
Tak to svět chce a tak to zvykem je.
Že papíru je dost, říš císařova
též klenotů a zlata dosti chová.

CÍSAŘ:

Za dobrý skutek říš vám díky vzdá.
Nechť odměna se službě vyrovná!
Mé podzemí vám svěřeno je všady
a důstojně mi bděte nad poklady;
vám bohatství jsou známa schovaná,
vy označíte, kde se kopat má.
Se správcem dřívějším si ruce dejte
a spolu s ním svůj úřad zastávejte,
neb k světu hornímu se podsvětí
má v družné práci svorně stavěti.

SPRÁVCE POKLADU:

Nás nic už neděl, z čeho rozpor vzniká.
Já za kolegu rád mám kouzelníka.

Odejde s FAUSTEM.

CÍSAŘ:

Teď poznáte, jak císař štědrý je.
A každý rci, jak jmění užije.

PÁŽE (*přijímá dary*):

To bude život! Samá kratochvíle!

JINÝ (*rovněž*):

Já koupím šperk a prstýnek své milé.

KOMOŘÍ (*přijímá dar*):

Teď přijdu k hojnější a lepší kapce.

JINÝ (*rovněž*):

Už cítím, jak mě kostky svrbí v kapse.

KOROUHEVNÍK (*rozvážlivě*):

Vybavím z dluhů pole, hrad i dům.

JINÝ (*rovněž*):

Že je to poklad, dám to k pokladům.

CÍSAŘ:

Já k novým činům čekal odhodlání,
leč kdo vás zná, ten prokoukne vás, páni.
Nechť sebeslibnější jsou poklady,
vy zůstanete stejní jako vždy.

ŠAŠEK (*přichází*):

Aj, rozdáváte? Darujte mi též!

CÍSAŘ:

Zas na živu jsi? Vždyť to propiješ!

ŠAŠEK:

To nechápu! Těch lístků kouzelných!

CÍSAŘ:

To věřím rád, neb zneužil bys jich.

ŠAŠEK:

Zde pár jich ještě padlo. Nač to je?

CÍSAŘ:

Vždyť padly pro tebe. Tak vem si je!

Odejde.

ŠAŠEK:

Pět tisíc korun! A že já je dostal?

MEFISTOFELES:

Dvounohý sude, tak jsi z mrtvých povstal?

ŠAŠEK:

Už často; byť ne šťastně jako dnes.

MEFISTOFELES:

Tak rozradostněn jsi, až zpotil ses!

ŠAŠEK:

A má to cenu jako v hotových?

MEFISTOFELES:

Jen kupuj, co si ráčí chřtán a břich!

ŠAŠEK:

A koupím za to pole, dům a skot?

MEFISTOFELES:

Nu jak by ne! Jen kupuj o překot!

ŠAŠEK:

A zámek s lesem, rybolov a zem?

MEFISTOFELES:

Rád bych tě věru viděl zemanem!

ŠAŠEK:

Dnes večer pán jsem statku, lesu, ryb!

Odejde.

MEFISTOFELES (*sám*):

A pak se ptáte, zda má šašek vtíp!

Temná galerie

FAUST, MEFISTOFELES

MEFISTOFELES:

Co vlečeš mě sem do té chmurné síně?
Což uvnitř není šprýmů dost,

nelze tam v dvorské míchanině
ukázat kejklů dovednost?

FAUST:

To neříkej. Už tomu pradávno je,
co provádíš ty kousky svoje.
Že přicházíš a hned zas jdeš,
to jen, že vymknout se mi chceš.
Však já jsem dohnán k jednání:
maršálek s komořím mne prohání.
Císař chce něco uvidět:
Helenu s Paridem. A hned!
Chce, ztělesněn by před ním stál
mužský i ženský ideál.
Tak zčerstva! Musím v slovu stát.

MEFISTOFELES:

Absurdní, slib tak lehkovážně dát.

FAUST:

Tys nevzal, brachu, v rozpočet,
kam nás tvůj kousek vlastně ved.
Když jsme mu opatřili jmění,
chce od nás také pobavení.

MEFISTOFELES:

Tak rychle jednat nelze mi;
zde síla mocnější mně brání,
toť zcela cizí území
a do dluhů mi padneš ještě nových.
Nepřijde Helena na zavolání,
jak onen fantom zlatek papírových! —

Skřety a skřečky, zmetky volatými,
posloužím babiznami bachratými:
ďáblovy milky nejsou k zahození,
však heroiny zřít v nich možno není.

FAUST:

Ta stará písnička je zase tu!
U tebe vždycky všechno nemožno je.
Otec všech překážek, toť jméno tvoje,
za každou cestu žádáš novou mzdu.
Ech, něco zamumláš, nic víc,
a jedna dvě, už jsou tu jako živí.

MEFISTOFELES:

S pohanskou čeledí já nemám nic,
ta v pohanském si peklu civí.
Leč možnost je.

FAUST:

Mluv rychle, co je s ní?
Odhalím nerad vyšší tajemství. —
Bohyně trůní mocně v osamění,
vůkol nich prostoru ni času není;
ve zmatek slov se hovor o nich mění.
Matky to jsou!

FAUST (*vyděšen*):

Co? Matky!

MEFISTOFELES:

Mrazí tě?

FAUST:

Matky! ó, matky! — Zní to tak podivně!

MEFISTOFELES:

A právem. Bohyně, nepoznány
od smrtelníků, vás — nerady námi jménem zvány.
Byt jejich hledej v štolách nejhlubších;
jsi vinen sám, že potřebujem jich.

FAUST:

Kudy tam cesta?

MEFISTOFELES:

Cesta? Ne!

Nikdo tam nevkročil, tam vkročit není lze;
nikdo tam neprosil, prosba tam platna není.
Jsi připraven? Ni závor tam ni bran,
ze samoty budeš do samoty jen hnán.
Tušíš, co je to poušť a osamění?

FAUST:

Ušetři mne svých naučení;
z tvé čarodějné kuchyně tu dech,
zde po zašlých to páchne dnech.
Nemusil světem jsem se mučit,
učit se hnidám, hnidám učit? —
To, co jsem poznal přímým názorem,
dvojnásob setkalo se s odporem;
ba, příliš ran když na mne útočilo,
mně v poušť a divočinu prchnout bylo;
pak, abych z osamění vyjít zkusil,
já nakonec se ďáblu zapsat musil.

MEFISTOFELES:

A kdyby ses byl ztrácel v oceánu
a nekonečnu v líc tam zřel,
přec bys tam viděl vlnu vlnou hnánu,
třeba bys hrůzu ze zániku měl.
Zřel bys přec něco! zřel, jak za tišiny
kmitá se mořská zeleň za delfíny,
zřel světla nebe, zřel, jak mrak se valí...
Nic neuzříš v té věčně prázdné dáli,
krok neuslyšíš tam, jímž jdeš,
na ničem pevném stát tam nebudeš.

FAUST:

To zní jak zasvěcenců moudrost pravá,
jež důvěřivé učně obelhává;
však je to na ruby: mám v prázdno jít
a moc i umění tím rozmnožit.
Proto mi radíš k nebezpečné pouti:
mám kaštany ti z ohně vytáhnouti!
Však to už probádáme. Rychle! Vpřed!
V tvém nic, jak doufám, najdu všechen svět.

MEFISTOFELES:

Vzdávám ti chválu, než se na pout' dáš,
neb je mi doznati, že ďábla znáš.
Zde vezmi klíč.

FAUST:

Nač drobný nástroj ten?

MEFISTOFELES:

Nezhrdej jím a uchop se ho jen.

FAUST:

Roste mi v ruce! Svítí, blyskotá.

MEFISTOFELES:

Však poznáš už, co svede, kdo jej má!
Klíč pravé místo nalezne, kam spěti.
Spěj za ním v hloub, směr k matkám ukáže ti.

FAUST (*v hrůze*):

K matkám! Jak úder vždy to slovo jest!
Co znamená, že nemohu ho snést?

MEFISTOFELES:

Jsi obmezen, že nový zvuk tě ruší?
Jen co už slyšely, chtějí slyšeti tvé uši?
Zmuž srdce, cokoli necht' uslyšíš;
největším divům navyklý jsi již.

FAUST:

Však ztuhnutí mě k spáse nevznese.
Nejlepší lidstva úděl — v úděse!
Člověk, ač svět mu cit chce otupiti,
necht', dojat v hloubce, nekonečno cítí!

MEFISTOFELES:

Nuž: propadni se! Nebo: stoupej k výši!
Toť zcela jedno. Prchej ze stvoření
k obrazů odpoutaných volné říši!
Kochej se zjevy, kterých dávno není;
jak mraků let se splétají a kříží.
Ty zvedni klíč, ať se ti nepřiblíží!

FAUST (*vznícen*):

Ba, třímám jej a cítím novou sílu,
dmou se má prsa k velikému dílu.

MEFISTOFELES:

Posléze žhoucí trojnožka ti dí,
žes dosáh hloubky, hloubky nejhlubší.
V plameni jejím uhlídáš tam matky.
Ty sedí — ony stojí — tam ty jdou,
jak vznik a změna sem je zve či zpátky
věčného smyslu věčnou hrou.
Kol nich jsou tvary všeho stvoření;
neuzří tebe, neb jen stíny zří!
Pak, zkázou ohrožen jsa nejstrašněj,
zmuž se a rovnou k trojnožce se dej
a dotkni se jí klíčem!

FAUST učiní klíčem rozhodný velitelský posunek.

MEFISTOFELES (*dívá se naň*):

Ano, tak!

Trojnožka půjde za klíčem, a pak,
povznášen štěstím, stoupat počneš hned.
Než matky vzhlédnou, s ní tu budeš zpět.
A sotvaže tu trojnožku zde máš,
rekyni s rekem z noci vyvoláš,
prvý, jenž za tím skutkem rozehnal se.
Skutek se zdařil, tebou skutkem stal se.
A poté, v duchu magického dění,
mha kadidla se v těla bohů změni.

FAUST:

A teď?

MEFISTOFELES:

Svou vůlí zamiř níž a níž!
Dupni a padej; dupni — vystoupíš.

FAUST dupne a propadne se.

MEFISTOFELES:

Leč klíč tam dole může selhati!
Jsem věru zvědav, zda se navrátí.

Jasně ozářené sály

CÍSAŘ a knížata. Ruch dvora.

KOMORNÍK (MEFISTOFELOVI):

Máte nám ještě scénu s duchy hráti;
rychle, sic trpělivost císař ztratí.

MARŠÁLEK:

Teď právě pán se ráčil po ní ptát;
váháním pohněvate majestát.

MEFISTOFELES:

Vždyť proto odešel můj tovaryš;
ten se v těch kouzlech vyzná již,
zavřel se v tiché komůrce
a namáhavě experimentuje.

Kdo poklad — krásu — vyzvednouti chce,
magie nejtajnější potřebuje.

MARŠÁLEK:

Postup těch příprav na vůli vám dán.
Připravít divadlo, tak velí pán.

BLONDÝNA (MEFISTOFELOVI):

Hej, pane, slyšte! Čisté tváři této
ublíží náramně, když přijde léto.
Pak není běloučká jak teď:
sto hnědorudých skvrn mně zhyzdí pleť.
Tak rad'te!

MEFISTOFELLES:

Škoda, bílá tvářička,
žíhaná v máji jako kočička. —
Jazýčky ropuší, k nim potěr dát,
v úplňku vyrobít z nich destilát,
pak za týden se natřít mastí z nich:
jak přijde jaro, není pih.

BRUNETA:

Kdekdo se o radu k vám žene.
Mně rad'te proti noze oznobené!
Já tančit ani chodit nemohu,
mé úklony jsou velmi nezdařené.

MEFISTOFELLES:

Dovolte, abych vám šláp na nohu.

BRUNETA:

To mezi milenci se dělá snad.

MEFISTOFELES:

Mé šlápnutí je, děťátko, číms větším;
já kurýruji co homeopat:
úd stejným údem, nohou nohu léčím.
Tak pozor! Bez revanše! Pojd'te blíž!

BRUNETA (*s křikem*):

Au! Šlápnutí to bylo kopyta!
To pálí! Au!

MEFISTOFELES:

Jste vyhojena již.
Teď zatančit si můžeš dosyta,
pod stolem s milým nožkou mluvit smíš.

DÁMA (*prodírajíc se zástupem*):

Já musím k němu! Zuřivý můj žal
mi spálil hrud' a srdce rozežral.
Do včera na mne bral, koho mám ráda;
teď, co má s ní, mi ukazuje záda.

MEFISTOFELES:

Tot' na pováženou. Leč slyš:
Sotva se k němu tajně přitočíš,
tím uhlem zde, jenž kouzelnou má moc,
na plášť či rukáv znamení mu vpiš.
Hned ho to píchne, jako od pokání;
ty pak, ten uhel polknouc bez meškání,

vínem ni vodou rtů-li nesmočíš,
za dveřmi máš ho ještě tuto noc.

DÁMA:

A neotrávím se?

MEFISTOFELES (*rozhorlen*):

Čest, komu čest!

Ten oharek, to poklad není malý,
z kacířské hranice to jest,
jaké jsme dříve pilněj zažíhali.

PÁŽE:

Já miluji. Leč jsem prý příliš mlád.

MEFISTOFELES (*stranou*):

Už nevím, komu dřív mám naslouchat.

Pážeti.

Nehledej mezi žabkami své milé,
tím směleji se obrať na zletilé. —

Tlačí se jich k němu stále víc.

A noví zas. Co počnu s nimi všemi?
Pravdou si vypomohu nakonec;
a ti mi dají! Zpropadená věc! —
Ó matky! matky! Fausta propust'te mi!

Rozhlíží se.

Již jenom matně světla v sále žhnou
a celý dvůr se zvedá pojednou.
Jdou, seřaděni po hodnotech svých,
do dlouhých síní, po galeriích.
V rozlehlém starém sále rytířském
se shromažďují, tísníce se v něm.
Tam stěny v čalounech si zahýří,
tam kouty zdobeny jsou pancíři.
Netřeba duchů volat formulkami:
do téhle síně dostaví se sami!

Rytířský sál

Ztlumené osvětlení.

Vkročil CÍSAŘ a dvůr:

HLASATEL:

Mou dávnou povinnost, hru ohlašovat,
dnes tajemná mi ruší vláda duchů;
je marno pokoušet se rozumovat
a chtít se vyznat v zmateném tom ruchu.
Křesla i židle přichystány jsou;
usedl císař přímo před stěnou,
kde na čalounech, jež ji slavně zdobí,
zřít může boje bohatýrské doby.
Kol pána spěje dvůr se usadit;
vzadu se tísní na lavicích lid.
Též, vyčkávaje duchů chmurnou chvíli,
po boku milé mile sedá milý.

Tak zaujal už každý místo své;
jsme přichystáni. Přijďte, duchové!

Fanfáry.

ASTROLOG:

Nechť tedy drama ihned započne se!
Pán poroučí: nechť stěna rozhrne se!
Teď nerušena vládni kouzel říš;
jak ohněm zkroucen, čaloun mizí již,
zed' točí se a zvolna rozevívá,
hluboká scéna zjevuje se tam,
tajemný přísvit do očí nám zírá,
já na proscénium se ubírám.

MEFISTOFELES (*vynoří se z budky napovědovy*):

Odsud, jak doufám, zalíbím se všem,
čert zná se v umění být suflérem.

ASTROLOGOVI.

Ty, obeznaný s rytmem němých hvězd,
skvostně se vyznáš v tom, co šeptem jest.

ASTROLOG:

Zázračnou mocí zjevuje se nám
masivní stavba, starodávny chrám.
Sloup seřaden tu stojí přemnohý,
každý jak Atlas, nosič oblohy:
ty víc než stačí na tíhu té skály,
bylo by dost, by dva ji podpíraly.

ARCHITEKT:

Tak to je antika! Můj vkus to není!
Hmotnaté, nemotorné zatížení!
Ploché zvou velkým, hrubost velebou!
Po chuti štíhlé pilíře mi jsou,
lomeným klenutím se vznáší duch
do nekonečných výšin čistých tuch.

ASTROLOG:

Přijměte zbožně dobrodiní hvězd;
magickým slovem rozum poután jest;
tím hloub se vzdejme vítanému hosti:
nádherné, nespoutané obraznosti.
To, po čem prahnete, zde uvidíte;
nemožné je to. Proto — uvěříte.

FAUST vystupuje na druhé straně proscénia.

ASTROLOG:

Kněz ověnčený, divotvorný muž,
co směle počal, uskuteční už.
Trojnožka z šerých hlubin stoupá s ním,
z misky již cítím kadidlový dým.
Teď chystá se svůj úkon posvětit,
teď může se jen šťastné dílo díti.

FAUST (*pateticky*):

Ve vašem jméně, matky v bezdnu tam!
Vy družné, vzdány věčným samotám!
Rej rušných předobrazů života
kol vašich hlav se, neživ, mihotá.
Co bylo kdys, svůj podrželo třpyt,

jak vzlétá vůkol; věčné chce to být.
Vy rozdílíte, svrchované moci,
část ve stan dne, část na oblohu nocí.
Ty jedny tvary vnímá živý zrak,
ty druhé vyhledá si smělý mág;
v hrst hojných darů důvěřivě sáhne
a zjeví zázrak, po němž každý prahne.

ASTROLOG:

Na miskou sotva žhoucím klíčem sáh,
a prostor už se ztrácí v hustých mších.
Jak mračna se to plíží, vlní, dme,
člení a páří, dlouží, věží, pne.
Teď poznejte těch duchů mistrovství:
jak mračno vzduchem táhne, vzdušně zní.
Větrná hudba z vanů šumí všech,
povětřím dýchá melodický dech.
Dřík sloupu zní a zvoní triglyf sám,
ba zdá se mi, že zpívá celý chrám.
A z mlh, jež srážejí se v tenký dým,
vychází jinoch krokem rytmickým.
Zde zmlkám, jménem netřeba ho zváti —
Sličného Parida přec račte znáti.

DÁMA:

Aj, mladík! Skvělý, kvetoucí ten zjev!

DRUHÁ:

Ta svěžest! Šťavnatější nad broskev!

TŘETÍ:

Rty mlsně nalité, z nichž něha dýše!

ČTVRTÁ:

Vid', to bys chtěla ochutnat z té číše!

PÁTÁ:

Je velmi hezký, byť i jemný ne.

ŠESTÁ:

Tělo by mohlo být víc ohebné.

RYTÍŘ:

Jak ho tak vidím, ovčák je to pravý!
Kdepak je princ a kde jsou dvorské mravy?

JINÝ:

Což, polonahý, jinoch ob stojí;
leč musil bych ho vidět ve zbroji.

DÁMA:

Jak ladně usedá. Tak měkounce!

RYTÍŘ:

A na klíně mu dáma sedět chce?

JINÁ:

Tak něžně klade paži za hlavu!

KOMORNÍK:

Tot' neslycháno; hled'me nemravu!

DÁMA:

Aj, ve všem naleznete chlup, vy páni.

KOMORNÍK:

Před Veličenstvem tohle klackování!

DÁMA:

Vždyť je to ve hře; myslí, že je sám.

KOMORNÍK:

I hra má hovět dvorským manýrám.

DÁMA:

Ten pěkný hoch! Ted' v hebký spánek upad.

KOMORNÍK:

Dle přírody nám věrně začne chrupat.

MLADÁ DÁMA (*nadšeně*):

Co se to mísí v kadidlový dým,
jakouže vůni vdechovat to smím?

STARŠÍ:

Ba, cosi jako ke vzpomínkám svádí;
dech proudí od něho —

NEJSTARŠÍ:

Dech jeho mládí!
Z efebských údů dýchá ambrosie
a sladkost vůkol povětrím se lije.

Vystoupí Helena.

MEFISTOFELES:

Tak tu by byla! Ale nehne mne.
Je sice pěkná. Jenže pro mne ne.

ASTROLOG:

Pro mne nic na práci tu není už,
to vím, to doznávám co čestný muž.
Jde, krásná! Ohňový já jazyk míti...
Vždy chtěli krásu zpěvem vysloviti —
Kdo zhlédne ji, sám sobě ztracen již.
Čí byla, obšťastněn byl přespříliš.

FAUST:

Mám ještě oči? V nitru hlubokém
zda zdrojem krásy zmnožen jsem a svlažen?
Tou cestou hrůz ted' stokrát šťasten jsem;
svět byl mi zamčen, lichý, neoblažen!
Ted' slibů pln, co knězem jsem se stal!
Ted' víru v základ, v trvání mi dal!
Nechť dýchat nesmím, žítí nesmím dál,
kdybych kdy od tebe chtěl zpátky zase!
Nádherný zjev, jenž před lety mě vznítil,
jenž v zrcadle mě kouzlem chytil,
byl pěnou proti této kráse! —
Tys, jíž jsem veškeru svou vášeň dal
i pud, jenž do světa mne hnal,
náklonnost, lásku, zbožnost, zešílení.

MEFISTOFELES (z budky):

Tak vzchopte se! To v roli vaší není!

STARŠÍ DÁMA:

Proporce souměrné, jen hlava malá.

MLADŠÍ:

S tou tlapou bych se neukazovala.

DIPLOMAT:

Je rodem kněžna, jak je bezvadná;
od hlavy k patě krásná se mi zdá.

DVOŘAN:

K spáči se blíží půvabně a lstně.

DÁMA:

Ta ohyzdná! On mlád a čistý je!

BÁSNÍK:

Je krásou její ozářen i on.

DÁMA:

Hle, obraz: Luna a Endymion!

BÁSNÍK:

Ba ano. Bohyně se naklonila
blíž k němu, blíž, by jeho dechu pila.
Ten šťastný! — Polibek! Víc nelze již!

DUEŇA:

Před všemi lidmi! Totě přespříliš!

FAUST:

Strašlivá přízeň tomu hochu! —

MEFISTOFELES:

Klid!

Čiň přízrak, co mu libo! Nech ho být!

DVOŘAN:

Po špičkách odchází. On procítá.

DÁMA:

Ona se ohlíží. Nu, ta to zná.

DVOŘAN:

On žasne. Zří div divů jeho zrak.

DÁMA:

Však ona jej má sotva za zázrak.

DVOŘAN:

Ted' obřadně se k němu obrací.

DÁMA:

To si ho bere do učení, zdá se.

V tomhle jsou všichni muži hlupáci,

on rovněž asi za prvního má se.

RYTÍŘ:

Jen nechte být! Tot' něžné, velebné!

DÁMA:

Ta milostnice! Sprostáčka! No ne!

PÁŽE:

Kéž místo něho líbala by mne!

DVOŘAN:

Kdopak by rád se nechyt v téhle síti!

DÁMA:

Ten šperk as musil mnohou rukou jíti,
těž zlatý povlak ohmatán je již.

JINÁ:

Od desátého roku byl s ní kříž.

RYTÍŘ:

Každý si vezme vždy, co se mu líbí.
Mně i ty krásné zbytky stačily by.

UČENEC:

Jasně ji vidím, ale doznám rád:
Zda je tou pravou, v pochybu lze brát.
Zda přítomnost, tak ptám se, nepřehání?
Nuž, především je dáti na podání;
i čtu, že v básni vskutku zapsáno je,
jak líbila se všechněm kmetům Tróje;
a zde se děje zcela shodná věc:
já nejsem mlád, a líbí se mi přec.

ASTROLOG:

Tot' hrdina, to není chlapec už!
Takořka bezbrannou ji objal muž
a smělou paží pozvedá ji výš.
Chce ji snad unést?

FAUST:

Zadrž! Neslyšíš?
Ztřeštěný smělče, troufáš si? Nic dál!

MEFISTOFELES:

Vždyť sám tu frašku s duchy vyvolal!

ASTROLOG:

Dle toho, jaký tu byl spáchán čin,
nazvu to drama: *Únos Helenin*.

FAUST:

Co únos! Moje moc tu platna není?
Což ten klíč mi v ruce nehoří?
On z hrůz mě ved a z vodstev burácení,
ven ze samot, sem v pevné přímoří.
Zde skutečnost! Zde noha tvrdě stojí,
odtud smí duch se s duchy strojit k boji,
zde chystat sobě velkou říš: říš dvojí. —
Kdys v dálkách: teď tak blízko, ty a já!
Když zachráním tě, dvojnásob jsi má.
Vy, matky, slyšte! Matky! Chci ji míti!
Nemůže, kdo ji poznal, bez ní býti!

ASTROLOG:

Co činíš, Fauste! Fauste! — Vrh se k ní,
teď po ní sáh, a hasne zjevení.
Zamířil klíčem na mladíka tam,
již se ho dotkl. Teď! Ach, běda nám!

Výbuch. FAUST leží na zemi. Duchové se rozplývají v dým.

MEFISTOFELES (*bere FAUSTA na ramena*):

S blázny se tahat, ne, to není žert,
nakonec by to odnesl sám čert.

Tma. Vřava.

DRUHÉ DĚJSTVÍ

Vysoce klenutý, těsný gotický pokoj

kdys FAUSTŮV; nezměněn.

MEFISTOFELES *(vystoupí za záclonou; nadzvedne ji a ohlédne se: je vidět FAUSTA, jak leží na staromódní posteli):*

Hle, zde ta oběť svedená
v přepevných poutech lásky leží!
Ten, koho ochromila Helena,
z bláznovství vymotá se stěží.

Rozhlíží se.

Jak hledím sem a tam a vzhůru,
vše jak to bylo, nezměněno nic:
zmnožily pestré tabule svou chmuru
a hustých pavučin je víc;
sežloutl papír, inkoust vyschlý je,
však dál tu jsou, jak byly, prach a spisy;
ba i to pero leží zde,
jímž Faust se ďáblu zapsal kdysi.
Uvázla v brku kapka z jeho žil:
krev, již jsem na něm vymámil.
Takový kousek kdyby měl,
blahopřál by si každý sběratel.
I starý kožich visí na svém háku
a připomíná mi, jak žáku
jsem třesky plesky vpravoval,

z nichž možná jinoch tyje dál.
Věru mám zálsk, teplou šubu
co docent navléknout si zas,
pravdoucí pravdy nabrat plnou hubu
a že ta pravda vtělila se v nás.
Učenci vědí, jak ji najít,
ďábel si dávno chuť dal zajít.

Sundá kožich a zatřepe jim; vyrojí se z něho cikády, brouci a moli.

SBOR HMYZU:

Náš starý, buď vítán,
jsi opět nám blíž!
Rej bzučí, rej lítá,
vždyť známe tě již.

Tys po jednom všechny
nás nasadil jen;
teď v tisících, otče náš,
tančíme ven.

Čtverák, ten v srdci
má vítanou skrýš,
však z kožichu veška,
ta vyleze spíš.

MEFISTOFELÉS:

Jak oblažují mě ta mladá stvoření!
Jen zasij včas a dočkáš se i žní!
Burnusem starým znovu zatřepám,
a vylétá to ještě zde i tam. —
Hej vzhůru, miláčkové, skrýše jsou tu,

jen rozleťte se do sta tisíc koutů;
zde plíseň padla na krabice,
zde pergamen, jež kryje prach,
lze v důlcích lebek zahnízdít se
či v puklých hrnců střepinách;
jakýpak div, že v tomhle tlení
povždy jsou brouci usazeni.

Vklouzne do kožichu.

Pojď, ještě jednou ramena mi hal!
Dneska jsem opět principál.
Však nic mi není platno se tak zváti,
když nepřijde mi nikdo poctu vzdáti.

*Zatáhne za zvonec, jenž vydá ječivý, pronikavý zvuk, až se zatřesou
síně a rozlétnou dveře.*

FAMULUS *(potáčeje se sem dlouhou, temnou chodbou):*

Jaký děsný zvuk to stená!
Schod se bortí, třese stěna;
v pestrých oknech blýskající
chvění zřím, jak blýskavici.
Podlaha se prolamuje,
zdivo s maltou odpryskuje.
Dveře, pevně uzamčeny,
dokořán — jak okouzleny. —
Tam! Ó hrůza! Obr stojí
ve Faustově starém kroji.
Kývá! Pohledy mě mrazí,
až mě na kolena srazí.

Zůstanu? Či prchnout mám?
Běda! Co mě čeká tam?

MEFISTOFELES:

Sem, příteli! — Vy zván jste Nikodemus.

FAMULUS:

Ctihodný pane! tak se zvu. — Oremus.

MEFISTOFELES:

To nechme být.

FAMULUS:

Jsem rád, že znám vám jsem.

MEFISTOFELES:

Vím, letitý a posud studentem,
omšeny pane! Také učenec
studuje dál, neb jinak nelze přec.
Z karet se staví skromný domek jen,
největším duchem není dostavěn.
Však mistra máte, jenž je nad kdekoho:
Ctný doktor Wagner! Kdo by neznal toho!
Dnes prvým učený ho zove svět.
Jen on to je, kdo tmel je všech i střed,
zvědaví k němu posluchači
a žáci dychtivě se tlačí,
je jedinečný na své katedře,
denně se vědu množit cvičí,
jak svatý Petr vládne klíči,
jimiž se zem i nebe rozevře.
Před všemi blýská jeho jméno,

není, kdo s ním by příměr snes;
i jméno Faust je zastíněno,
on jediný vše vynalez.

FAMULUS:

Promiňte, důstojnosti, musím říci,
to líčení je zkreslující,
odmlouvat musím dovolit si:
bylť úděl skromnosti mu přidělen.
Že tajuplně tehdy zmizel
ten vzácný muž, toť věčná jeho svízeľ,
od jeho návratu svou spásu čeká jen.
Pokoj, kde netknuto vše leží,
jak za Fausta byl, zůstává,
starého pána vyčkává.
Sem troufat si, já troufám si jen stěží.
Kterou teď z hvězdných máme chvíľ? —
Strachem se zmítá klenba celá.
Hák odsunul se, veřej chvěla,
sic byste sám byl nevkročil.

MEFISTOFELES:

Jak setkat se s tím učencem?
Veďte mne k němu, jeho sem!

FAMULUS:

Zakázal slovem rozhodným.
Nevím, zda troufat si to smím.
Pro velké dílo musil na měsíce
v nejtišší ticho uzavřít se.
Je nejněžnějším vědátořem
a vypadá jak uhlíř skoreň,

tvář samá saze, k nepoznání,
oči mu zrudly od dmychání;
prahne, kdy čas mu přijde vhod,
kleště mu řinčí v doprovod.

MEFISTOFELES:

Mně přístupu že nechce přátí?
Však bych mu doved štěstí pohpnati.

FAMULUS odejde. MEFISTOFELES usedne s důstojnou vážností.

Sotvaže tady usedám,
vzadu se kdosi mih, ježž znám.
Však tentokrát je z nejnovějších.
I bude jedním z nejdrzejších.

BAKALÁŘ (pádí sem chodbou):

Dokořán jsou dveře! Sláva!
Tak snad přec už z mrtvých vstává,
snad se přec už probral z tlení
on, který je živ a není,
života jen zdání maje,
na sám život umíraje.

Tyto zdi a tyto stěny
v pád se chýlí nakloněny;
záhy-li se nespasíme,
rovněž pádu zakusíme.
Odvahy jsem neskonale —
Ted' však ani o krok dále!

Cože zvědět mohu nyní!
Což já nezhled zde těch síní,
jak jsem, pln jsa svatých citů,
přišel na univerzitu?
Vousáčům já věřil hezky,
slyše jejich třesky plesky.

Vše, co znali, vše mi lhali,
mně i sobě život brali
folianty z vepřovice,
sami na ně nevěříce.
Jak! Tam vzadu kdos v té cele
dřepí ještě zešeřelé?

Žasne zor, jak na to hledí:
v kožichu svém hnědém sedí;
ba, jak tenkrát sedí tu
v starém hrubém hábitu!
Tehdy obratným se zdál,
pokud jsem ho nechápal.
Dnes však jinou krev mám v těle;
tak jen zhurta na něj směle!

Když, starý pane, nezkalil proud Léthé
to nachýlené vaše téměř holé,
s uznáním na žáka snad pohlédnete,
jenž odrost rákosce i škoře.
Jste tentýž stále, jímž jste byl;
však já se všecek přerodil.

MEFISTOFELES:

Jsem rád — neb dávno si vás cením —
že zvonu moc vás ke mně zváněla;
už housenka, už kukla naznačením
je budoucího motýla.

Dřív měl jste z kučer dětskou radost,
límeček z krajek činíval vám zadost —
Čůpku as nenosíval pán?

Dneska jste krátce ostříhán.

Chrabrý a rezolutní jste;
jen, doufám, absolutní ne.

BAKALÁŘ:

Na starém místě, starý pane, jsme tu,
však v nové době, s novou kuráží;
tak nač tu dvojsmyslnou větu?

My jsme teď jinak na stráži!

Dělat si blázny z nevinného žáčka,
to tenkrát bylo vám jen hračka.

Dnes si to nikdo netroufá.

MEFISTOFELES:

Když pískslatům se ryzí pravdy dá,
která se odpornou jim zdá,
a když pak žijí něco déle
a na vlastním ji zakoušejí těle,
kdekdo se chvástá, sám že na ni káp;
a mistr — to byl hňup.

BAKALÁŘ:

Či špatný chlap!

Kdepak se najde jaký učitel,

jenž přímo do očí by pravdu děl!
Zná žertem, vážně krátit, rozváděti,
jak měl by před sebou jen zbožné děti.

MEFISTOFELES:

Učit se nutno včas, to uznávám;
k vyučování ochoten jste sám.
Vždyť přešlo měsíců, ba růčeků dosti:
osvojil jste si spoustu zkušeností.

BAKALÁŘ:

Zkušenost? — Pára! Jděte mi!
To duchu rovnocenné není.
Co vědělo se odevždy,
nestojí ani za vědění.

MEFISTOFELES *(po chvíli):*

Tohle už dávno cítím sám.
Já byl jsem bloud. Jak hňup si připadám.

BAKALÁŘ:

To slyším rád. Jste hlava rozumná.
Jste první kmet, jenž něco v mozku má.

MEFISTOFELES:

Já hledal poklad, jenž je zlata těžší,
a nicotné jen uhlí v rukou mám.

BAKALÁŘ:

Tak přec jen lebka pod tou vaší pleší
nestojí za víc než ty duté tam?

MEFISTOFELES (*dobrácky*):

Jaks hrubý, nevíš as, můj rozmilý.

BAKALÁŘ:

Je lhářem Němec, je-li zdvořilý.

MEFISTOFELES (*posunuje se se svou lenoškou na kolečkách stále blíž do proscénia a obrátí se k parteru*):

O vzduch i světlo přijdu tady příště;
zda u vás dole najdu útočiště?

BAKALÁŘ:

Kdo, nejsa ničím, něčím být chce přec,
ač přešel jeho čas, je troufalec.

Živ lidský život jenom krví je,
a kde, jak v jinochu, krev koluje?

V něm živá krev a svěží kolotá,
jež tvoří nový život z života.

My činni jsme, neb hýbe se to v nás;
co vetché, vadne, zdatných přišel čas.

V ten čas, co my půl světa vydobyli,
co vy jste dělali? jen snili, snili,

jen plány snovali a plány zas.

Jak mráz vám stáří vtip a sílu spálí,
ne věk, spíš zimnice to je,

a člověk, nad třicítku má-li,
už dávno vlastně nežije.

Nejlíp by bylo, utratit ho včasně.

MEFISTOFELES:

Zde ďábel nemá, co by dodal vlastně.

BAKALÁŘ:

Jestli já nechci, ďábel nesmí být.

MEFISTOFELES (*stranou*):

Ďábel ti nohu nastaví, jen klid!

BAKALÁŘ:

V tom úloha je mládí velebná!
Svět nebyl, dokud nestvořil ho já;
z vln mořských slunce vyhoupnuto mnou;
mnou luna má svou dráhu střídavou;
den vyzdobil se, v touze letě ke mně,
vstříc rozkvetla mi v barvách jarní země,
a v první noci — mé to dílo jest —
mi na můj pokyn vzplála sláva hvězd.
Kým, ne-li mnou, jste z kobek vyvedeni
a z tupě šosáckého zabezení?
Mne duch však pudí, zřím svou svobodu
a nadšen za svým vnitřním světlem jdu,
sám sebou vznícen křepce kráčím vzhůru,
před sebou jas a v zádech dusnou chmuru.

Odejde.

MEFISTOFELES:

Originále, v plné kráse zmiz! —
Jak by tě poznání as ťalo,
že vše — ať hodně moudré to či málo —
už dávno bylo vymyšleno kdys? —
A přec nás neporazí jeho slova.
Jen roků pár — a jinak bude pět.

Nechť sebezotrhleji mošt se chová,
přec vínem bude naposled.

K mladšímu parteru, jenž netleská.

Aj, rozumím, dbát nechcete,
vy děti, poučení mého;
dábel je starý, pomněte,
nuž zestárněte! pochopte ho!

Laboratoř

po středověkém způsobu; rozměrné těžkopádné přístroje k fantastickým účelům.

WAGNER (*u ohniště*):

Zní děsný zvonu zvuk a tře se
o zdi, tím pláštěm sazí kryté.
Dál prodlužovat nemůže se
mé vyčkávání neurčité.
Už temné šero zjasňuje se;
hle, uvnitř fióla se třpytí,
jak živé uhlí to tam svítí,
ba jak by granát přenádherný
se rozsršel v ten prostor černý.
Objevuje se bílý žár!
Jen dneska, bože, neztratit to! —
Co ve veřejích rachotí to?

MEFISTOFELES (*vstupuje*):

Zdravím vás. Přináším vám zdar.

WAGNER (*úzkostlivě*):

Zdravím vás v této hvězdné chvíli.

Tiše.

Jen aby vaše rty jak pěna byly!
Nádherné dílo vzniká. Chvilku jen!

MEFISTOFELES (*tišeji*):

Co je tu?

WAGNER (*tišeji*):

Člověk je zde vyráběn.

MEFISTOFELES:

Člověk? Kde máte milence,
co do pece se zavřít dali?

WAGNER:

Chraň bůh! Nám za frašku jen vyhlásit se chce
plození úkon zastaralý.
Ten něžný bod, kde život vytvářen,
milostný pud, jenž z nitra dral se ven
a dával, bral, sám sebe zpodobuje,
bližší, pak cizejší si osvojuje —
ty nedůstojné zvyklosti jsou pryč.
Zvěř nechť si nadál ukájí svůj chtíč:
však člověk, jenž se vlohou od ní liší,
napříště původ čistší měj a vyšší!

Obrácen k ohništi.

Svítlí to! Konečně přec naděj máme,
když sterou hmotu promícháme
a se směsí — neb hlavní věc je směr —
člověčí látku zvolna komponujem
a v křivuli ji zaletujem
a náležitě destilujem,
že tiché dílo vydaří se dnes.

Opět obrácen k ohništi.

Vzniká to! Var se jasněj pění!
Pravdivěj vzrůstá přesvědčení:
mystické přírody v čem dřív byl vídán rys,
rozumem dělat zkoušíme my směle;
co organicky vytvářela kdys,
krystalizujem přeuměle.

MEFISTOFELES:

Kdo dlouho živ je, mnoho vidí,
nic pro něj nového se v světě neděje.
Já na svých toulkách poznával též lidi,
z nichž každý drúza spíš než člověk je.

WAGNER (*pořád pozoruje zkumavku*):

Kypí to, svítí, houstne tam.
Jen okamžik, a už to mám.
Vše velké zprvu potrhlý má vzhled;
však příště náhodě se můžem smáti.
Že mozek výborně zná přemýšlet —?
Kdo přemýšlí, ten zná jej udělati!

Nadšeně se dívá na zkumavku.

Sklo náhle zvučí zvukem líbezným,
kalí se, jasní; k zdaru se to chýlí!
Půvabnou postavu tam zřím,
to mužiček se hýbe roztomilý.
Co více chcem? Co lidé ještě chtějí?
Tajemství tajemstvím už není.
Jen poslouvejte, jak to zní,
je z toho hlas a v řeč se mění.

HOMUNKULUS (*ze zkumavky; WAGNEROVI*):

Nu, tatíčku? To nebylo jen tak!
K srdci mě viň! Ne příliš pevně však,
sice by sklo se roztránilo.
Tak jevům určeno to bylo:
přírodní — kroužil by až pod slunce;
umělý — prostor uzavřený chce.

MEFISTOFELOVI.

Aj, šelmo, pane kmotře, tobě dík,
neb dostavil ses v pravý okamžik.
To dobrý osud přivedl tě sem;
když jednou jsem, ať také činný jsem!
V tu ránu bych se do práce chtěl dáti.
Tys obratný, a to mi cestu zkrátí.

WAGNER:

Jen slůvko ještě! Stydět bylo se mi;
mne hoch i stařec ptá se na problémy,
na dohad třeba o duši a těle:
čím to, že k sobě hodí se tak skvěle,
drží se jako ti, kdo věčně svoji,

a jsou přec v jednom škorpení a boji.
Dál —

MEFISTOFELES:

Dost! Radš otázka bud' rozřešena,
proč se tak špatně snáší muž a žena!
Tím si už lidé hlavy nalámali!
Zde třeba práce, jak ji chce ten malý.

HOMUNKULUS:

Kde třeba práce?

MEFISTOFELES (*ukazuje na postranní dveře*):

Dar svůj osvědč tady!

WAGNER (*neustále zíraje do zkumavky*):

Rozkošný věru človíček jsi mladý!

Postranní dveře se otevrou, je vidět FAUSTA, ležícího na lůžku.

HOMUNKULUS (*udiven*):

Tot' velké!

Zkumavka vyklouzne WAGNEROVI z rukou, vznáší se nad FAUSTEM a osvětluje ho.

V pustém háji! — Čiré, jasné
tam vody jsou. Hle, svlékají se ženy;
nejrozkošnější! — Ach, jak je to krásné!
Zjev jedné nejkrásněj však ozářený.
Z nejvyšších hrdin pochází, snad z bohů.
V průsvitnou hladinu teď smáčí nohu;

spanilý žár ušlechtilého mládí
v poddajném vodním křišťálu se chladí. —
Leč jakých křídel náhlé šelestění
tříští to hladké zrcadlo a pění?
Prchají plaché dívky; ona však,
královna, neklopí svůj hrdý zrak
a s rozkoší, jež plní celou ženu,
zří: dotěrně a sladce ke kolenu
se lísá labuť; knížecí ten tvor
krotne a přivývá jí u kolenou. —
Však pojednou se spouští mraků flór
nad nejlíbeznější tou scénou.

MEFISTOFELES:

Ne, co ty všechno vypravovat znáš!
Malinký tvor — obraznost velkou máš.
Já nezřím nic —

HOMUNKULUS:

To věřím! Ze severu,
ty, zrozen z mlh a v popském šeru,
ty, z doby rytířů — nu, jak
moh by být svobodný tvůj zrak!

Rozhlíží se.

Zvětralý kámen, pilíř úzký,
lomený oblouk, titěrnůstky! —

Na FAUSTA.

S tím, když se nám tu vzbudí, bude kříž,
neb živ se odsud nehne již.
Les, labuť, tuň a nahé ženy,
to v předtuše mu věstil sen;
jak by si zvyk zde na ty stěny!
Já zvyk bych všemu — tady stěží jen!
A teď s ním pryč!

MEFISTOFELES:

To po chuti též mně je.

HOMUNKULUS:

Vojáka posli do boje
a dívku do bujného reje,
tam o ně postaráno je.
Dnes právě kouzel vládne moc:
klasická Valpuržina noc.
Ta přichází nám nejvhodněj.
Do jeho živlu neste jej.

MEFISTOFELES:

To věru nikdy nepřišlo mi k sluchu.

HOMUNKULUS:

Jste trochu jednostranný ve svém duchu,
jenž strašidla jen romantická zná:
však jsou-li pravá, jsou i klasická.

MEFISTOFELES:

A kamže naše jízda dát se musí?
Mně antikvářský kolega se hnuší.

HOMUNKULUS:

Severozápad, Satane, tvá zem:
na jihovýchod my teď poplujem —
Peneios brázdí volným tokem pláň.
Kol tichých zátok — stromoví a křoví,
šíří se rovina až pod hor stráň.
Ve výškách Farsalos je staronový.

MEFISTOFELES:

Dost! Nechte mne jen s těmi boji
o moc či o porobu na pokoji.
Toť nudná hra; jak zápas konec má,
zas od začátku znova začíná;
leč na to žádná strana nepřijde,
že Ašmodaj to, jenž je obě štve.
Prý o svobodu zápas je to samý.
Já do nich vidím! Chámů boj to s chámý.

HOMUNKULUS:

Nech lidi, ať se potírají v boji;
každý, jak umí, od dětství se braň
a z hochů mužem bez bázně se staň!
Náš úkol zní jen: jak se ten zde zhojí?
Znám-li ti lék, nuž vyzkoušej ho zde;
když nedovedeš, přenechej to mně!

MEFISTOFELES:

Snad pomohly by kousky z Brockenu,
však cestu pohany zřím zamčenu.
Za mnoho nikdy nestál řecký lid,
však smyslů volnou hrou zná oslnit
a k radostnému hříchu lidi zláká.

Náš hřích, toť kraj, kde seversky se smráká.
A nyní — kam?

HOMUNKULUS:

Pan strýček stydlivý je?
Ne? Tak jen slůvko: babky z Thesálie!
To se mu jistě ve sluch vryje.

MEFISTOFELES (*vilně*):

Thesalské babky! to jsou mi ty pravé!
Po těch jsem já už pásl moc!
Není to asi příliš zdravé,
lehávat s nimi noc co noc;
leč na vizitu — jednou něco zvlášť —

HOMUNKULUS:

Tak rychle, na rytíře plášt'!
Ten cár, jak dosud, znova zas
ponese vzduchem oba vás.
Budu vám svítit.

WAGNER (*úzkostlivě*):

A co já?

HOMUNKULUS:

Cos velkého tě doma připoutá.
V receptech starých pergamenů bádej,
elixír života zde z prvků skládej
a dávej pozor, co se má tam dáti,
víc ještě, jak se všechno promísí.
Zatím co světem budu putovati,
najdeš snad puntík nad písmenkou i.

Pak strmé mety dosáhneš;
té mzdy lze tou tvou snahou zasloužiti:
cti, slávy, peněz, zdraví v dlouhém žití
a vědy — ba i ctnosti možná též.
Bud' zdráv!

WAGNER (*zarmoucen*):

Bud' zdráv! Ach, srdce mi to láme,
mám strach, že nikdy už se neshledáme.

MEFISTOFELES:

Ted' k Peneiu se rozletme!
Má vtip můj kmotřeneček malý.

Ad spectatores.

Závislí posléz přec jen jsme
na stvůrách, jež jsme udělali.

Klasická Valpuržina noc ***Farsalská pole***

Tma.

ERICHTHO:

Jak jindy vždy, k té noci hrůzné slavnosti
dnes přistupuji, Erichtho já pochmurná;
míň ohavná, než básníci v svých nadsázkách
mě trapně osočují... Hanit neznají
ni chválit s mírou... Šíré se mi zjevuje
již vlnou šedých stanů zbledlé údolí,

což zbylo v očích z noci, děsné starostmi.
Ach, kolikrát se to již opakuje! dál
se věčně bude opakovat... Nepřeje
sok soku říše; zvlášt' jí tomu nepřejí,
kdo, silou dobyv, silou vládne. Neb kdo nad sebou
vlást neumí, až příliš ovládal by rád,
své pýše věren, vůli svého suseda...
Zde byl však velký příklad probojován kdys:
jak mocnějšímu na odpor se staví moc,
jak svobody se věnec trhá stokvětý,
jak tuhý vavřín k skrání vládcově se pne.
Zde o dnech časné velikosti snil Pompeius,
tam Caesar bděl, jak zíral na jazýček vah!
Ti utkají se. Kdo z nich zvítězil, ví svět.
Plá strážných ohňů plápol, rudě hořící,
zem dýchá vycezené krve odleskem,
a zlákan divuplným třpytem půlnoci,
se shromažďuje řeckých bájí bezpočet.
Kol ohňů všade sedí nebo tápají
dnů dávno zašlých zjevy, v bájích zrozené...
Byť úplněk ne, měsíc jasně zářící
se vyhoup, šíře mírnou záři do všech stran;
ted' zřím: klam stanů zmizel, ohně modře žhnou.
Však nade mnou! ten nečekaný povětroň,
jenž, jasně svítě, osvětluje hmotný míč!
Já větrím život. Tudíž se mi nesluší,
bych blížila se živoucím, jimž nesu zmar;
to, zlou mi pověst plodíc, neprospívá mi.
Již k zemi se to snáší. Moudře z cesty jdu.

Vzdálí se.

Vzduchoplavci, ve výšce.

HOMUNKULUS:

Oblétnu zde ještě kolem,
děsných ohňů vida plání;
seshora je nad údolem
strašidelné podívání.

MEFISTOFELES:

Jako na severu, shůry
řadu těl zřím děsivých;
má-li strašidelné stvůry,
buď mi domovem i jih!

HOMUNKULUS:

Hleď, tam jedna povytáhlá
dlouhým krokem kráčí vpřed.

MEFISTOFELES:

Jak by hrůza na ni sáhla;
viděla nás vzduchem jet.

HOMUNKULUS:

Ať si kráčí! Jen slož na zem
rytíře — a uvidíš:
život vrátí se mu rázem,
za ním jde sem v bájí říš.

FAUST (*dotýká se půdy*):

Kde jest?

HOMUNKULUS:

To neumíme povědět,
však zde to patrně lze vyzvědět.
Ve spěchu, než se počne dnít,
choď si a pátrej plamen od plamene:
přes toho, kdo si k matkám troufal jít,
nic horšího se nepřežene.

MEFISTOFELES:

Jsem také se svou troškou zde
a myslím, že nám nezbude,
než aby každý ze svých sil
u ohňů dobrodružství podstoupil.
Pak, abychom se uhlídali,
zasviť tvá zář a zazni, vůdce malý.

HOMUNKULUS:

Tak blýskej to, tak zazvuč taky!

Sklo se mocně rozezní a rozzáří.

Na novou pouť! A za zázraky!

FAUST (sám):

Kde jest? — Ach, neptej se už dál...
Ne-li ta hrouda, po níž kráčela,
ne-li ta vlna, jež ji smáčela,
vzduch tady její mluvou promlouval.
Zde — stal se zázrak — tady v Řecku jsem!
Já cítil hned, na jakou stoup jsem zem.
Mne spáče prožeh smysl nový:
obrozen stojím, roven Antaiovi.

A když tu samé divy nalézám,
bludištěm plamenů se nejdřív dám.

Vzdálí se.

Na horním Peneiu

MEFISTOFELES (*čenicajje*):

Jak očmuchávám ohýnky ty vzňaté,
čichám, že pod nohou mám cizí půdu;
skoro vše nahé, leda košilaté;
nestoudné sfingy, nozi beze studu —
a co se všechno šklebí, křídlaté,
a zezadu i zpředu vlasaté...
My také notně neslušní jsme sice,
leč naturálnost vadí na antice;
to by se mělo nějak pěkně schovat
a do slušnosti módně zretušovat...
Nu, pronárod! Leč spolknou mrzutost
a pozdravím je zdvořile jak host...
Zdar, krásné ženy! — Zdar vám, hrozní bozi

NOH (*hrčivě*):

Proč bozi? Nozi! A proč hrozní? Ne!
V každickém slovu kořen jeho zní:
Hrob, hrana, hrom či hrůza, hrotitý —
ač etymologie v souladu je,
přec nás ten soulad rozladuje!

MEFISTOFELES:

Hry vašich slov i doplnit se mohou:
Lze hrabat! Nohy ne, však hrabat nohou!

NOZI (*hrčice, teď i nadále*):

Nu, v tom přec nějaká je spřízněnost;
víc dojde chvály, byť i hany dost.
Shrábni si zlato, dívky, korunu!
Hrabej — a nakloníš si Fortunu.

MRAVENCI (*z rodu olbřímích*):

O zlatu řeč je? My ho nahrabali!
a schovali je v jeskyně a skály.
Lid Arimaspů je však vyslídil
a smál se pak, že odvez je a skryl.

NOZI:

Však my už k přiznání je přivedeme.

ARIMASPOVÉ:

Jen ne v té noci rozkoše.
Do zítřka probito je vše,
tentokrát dokázat to chceme.

MEFISTOFELES (*usednuv mezi SFINGY*):

Lehko a rádo přec tu přivyká se,
tak jasná je mi vaše říš.

SFINGA:

Duchový tón zní v našem hlase
a ty jej potom ztělesníš.
Své jméno rci, chcem důkladněj tě znáti.

MEFISTOFELES:

Mní, přemnoha že jmény lze mne zváti —
Není tu Britů? Tolik cestují,
bojišti prolézají, vodopády,
kde trosky páchnou klasikou, jsou všady;
zde byl by cíl, pro jaký horují.
Ti měli hry, a v těch se zjevují:
a „old Iniquity“ se zovu tam.

SFINGA:

Jak přišli na to jméno?

MEFISTOFELES:

Nevím sám.

SFINGA:

Nu dobrá. Ve hvězdách však zběhlý jsi-li?
Co tedy říkáš přítomné té chvíli?

MEFISTOFELES (*vzhlédne*):

Padají hvězdy, skrojek luny svítí,
mně na milém tu místě milo býti,
neb za plášť lví tvou srst zde mohu míti.
Lézt nahoru, to musil bych se kárat;
nu, tedy dej mi jednu ze svých šarád.

SFINGA:

Jen vyslov se a hádankou to již.
Tak zkus to jednou, zda se rozluštíš:
„Zbožný i zlý ho potřebuje vždycky;
ten tluče v něj, jak v plastron, asketicky;

druhému druh je v zlu a při gaudiu —
a to i ono leda pro smích Diu.“

PRVÝ NOH (*hravě*):

Br, toho nechci.

DRUHÝ NOH (*hrčí ještě víc*):

Přináší jen spor.

OBA:

Kde se tu bere škaredý ten tvor?

MEFISTOFELES (*hrubě*):

Však nemysli, váš host že dá se hanit;
jak drápem ty, svým nehtem já znám ranit.
Jen zkus!

SFINGA (*mírně*):

Nu, zůstaň, libo-li ti;
však sám už zatoužíš se vytratiti.
Tam, kde jsi doma, vedeš si snad zdatně;
však tady, tuším, už ti málem špatně.

MEFISTOFELES:

Shora tě vidět, to je pochutnání,
však zdola bestie; fi, k nekoukání!

SFINGA:

Tvé hořkosti a falši smát se mohu,
neb naše pracky zdravý jsou,
však ty máš kopyto, ne nohu,
i zhrdáš naší družinou.

Ve výšce preludují SIRÉNY.

MEFISTOFELES:

Jakýchž ptáků divné pění
v topolech nad řekou to zní?

SFINGA:

Jen pozor! Jejich šveholení
už zničilo ty nejlepší.

SIRÉNY:

Proč mít zraky zabořeny
v beztvárné ty stvůry hnusné?
Slyš, jsme v hejnech tu, my vkusné,
hlasy k písňím naladěny!
Tak se sluší na Sirény.

SFINGY (*vysmívají se jim touž melodii*):

Jen je přinut' dolů slézt!
Do topolích ratolestí
jestřábí své drápy skryly;
hned by do tebe je vryly,
kdybys naklonil jim sluch.

SIRÉNY:

Závisti a zášti, vari!
Snesme radostí všech dary,
jimiž skví se břeh i luh!
Na vlnách a pevné zemi
pozdraven bud' přede všemi
vítaný náš host a druh!

MEFISTOFELES:

To je to nývá pění nové,
kdy tón a za ním tón zas plove
buď z hrdla nebo z nástroje.
Mne kuňkání to nedojímá:
byť mě to šimrá za ušima,
mé srdce nedotčeno je.

SFINGY:

O srdci pomlč v liché pýše!
Kožený, scvrklý váček spíše
k tvé popraskané tváři jde.

FAUST (*přistupuje*):

Jak se mi do úžasu obdiv mísí!
I v hnusných tvarech velké, zdatné rysy.
Předtuchou štěstí jsem už naplněn;
kam přenáší mě vážný pohled ten?

Na SFINGY.

Zde těmi kdysi Oidipus byl tázán.

Na SIRÉNY.

Zde před těmi stál Ulyss, pouty svázán.

Na MRAVENCE.

Zde ti se prodrali až na poklad,

Na NOHY.

zde těmi věrně v úschovu byl vzat.
Do údů svěží duch mi krev tu vhání;
mocné ty tvary, mocné vzpomínání!

MEFISTOFELES:

Dřív „dejte pokoj!“ byl bys klel,
ted' vidět je ti prospěch skýtá;
svou milenku kdo hledat šel,
ten se i s obludami vítá.

FAUST (*SFINGÁM*):

Některá z žen at' odpověď mi dá:
zda mezi vámi Helenu kdo zná?

SFINGY:

Daleko před ní byl náš čas.
Herakles pobil nejpozdnější z nás.
Chiron by víc ti řekl as;
dnes, v noci duchů, tady pocválá;
blahopřát smíš si, zdržet-li se dá.

SIRÉNY:

Však bys také nelitoval! ...
Ulysses k nám jednou přišel,
netupil nás, neoslyšel,
přemnoho nám vypravoval;
svěříme ti různé zvěsti,
jestli se dáš námi vésti
tam, kde moře zelenavé —

SFINGA:

Nedej na ty řeči lhavé! —
Ne jako Ulyss provazem,
však naší radou dej se svázat;
Chirona najda, smíš se tázat
a zvíš, co přislíbila jsem.

FAUST se vzdálí.

MEFISTOFELES (*mrzutě*):

Co rychlým letem krákorá,
že sotva spatřit se to dá?
Letí to, fičí, vane, vlá,
že lovec svěžest k lovu ztrácí.

SFINGA:

Jak metelice rozvichřeni,
Heraklem stěží dosaženi,
to stymfalští jsou rychlí ptáci;
hus mají nohy, krásně zní
ze supích krků krákání.
Chtí dokázat své spříbuznění:
že našemu jsou blízcí kmeni.

MEFISTOFELES (*jako polekán*):

Skřek jiných stvůr tam slyším ještě znít.

SFINGA:

To sípání? Bud' bez obavy!
To jsou jen hydře státné hlavy;
domýšlejí se posud něčím být. —
Však co tak náhle posedlo vás, pane?

Nač pohyby ty nevázané?
Kam chcete? Pryč? Nu jděte jen!...
Krk máte celý otočen tam za těmi!
Nu tak se nenuďte!
S krasotinkami pobuďte!
Lamie zvou vás — rozkošnická těla,
úsměvné rty a drzá čela,
jak je tak rádo satyrské má bůže;
kozonoh všechno si tam troufat může.

MEFISTOFELES:

Leč zůstanete? Naleznu vás tady?

SFINGY:

Zalet' si jen v ty vzdušné řady.
My z Egypta si dávno zvykly přec,
že po staletí trůní našinec.
V paměť si vryj ty naše trůny,
my vyměřujem slunce běh i luny.
U pyramid je nám sedět,
sedět do soudného dne,
v zkázu, mír a válku hledět —
v tváři sval se nepohne.

Na dolním Peneiu

PENEIOS (*vůkol něho vodstva a NYMFY*):

Počni, třtino, vát a zníti,
šeptejte, vy sestry v sítí,
šumte vrby, ševel houští,
s topolů ať list se spouští

do snu, jenž byl přerušen!
Probouzí mě burácení,
zmítání a divné chvění
z odplývání vln a pěn.

FAUST (*přistupuje k řece*):

Jako by zpod toho loubí,
v němž se stvol a listí snoubí,
jak by z proplétané clony
zaznívaly lidské tóny.
Vlnka zní jak povídání,
vánků hra — jak žertování.

NYMFY (*FAUSTOVI*):

Ó, měl by sis lehnout
sem do měkké půdy
a osvěžit v chladu
své zemdlené údy.
Klid stále tě míví;
zde ševel a šum,
náš dech a náš zurkot
zas vrátí tě snům.

FAUST:

Vždyť bdím; ó kéž to nepohasne!
Jsou zjevy jedinečně krásné,
jež, vznícen, promítá můj zrak.
Což kouzlo nade mnou se sklání?
Je to snad sen? Či — vzpomínání?
Už jednou oblažen byl tak.
To plyne voda svěžím křovím
a tiše teče pod stromovím

a nešumí a klouže jen,
a zevšad napájeny zdroji,
ted' čisté potůčky se pojí
tam v mělkou nádrž nízkých stěn.
Hle, mladě krásné, zdravé ženy,
vln zrcadlením obrázeny,
mi plní štěstím zrak, ó dík!
V tuň sestupující tu smavou,
se plaše brodí, směle plavou.
Ted' vojna, šplouchání a křik.
Ba, měla by ta nevídaná
mým očím stačit podívaná,
leč stále rozzízněny jsou;
tam proniknout by chtěly v houští,
jež bujným listovím se spouští
nad urozenou královnou.

Hle! Co se to vůkol bělá?
Labutí to pyšná těla
ze zátok se blíží sem.
Něžně, klidně, družně plují,
samolibě pohybují
šjíjí, hlavou, zobákem.
Ale jedna, nad ostatní
předcíc v kráse majestátní,
všechny za sebou již má;
pyšně načechrala peří,
vlnou jest a vlnu čeří,
k svatyni jak pospíchá...

Ty druhé klidně sem tam plují,
a bělostně jim křídla dují;

jen chvílemi tou potyčkou
zvuk plachých dívek připoutají,
jež o svou službu málo dbají,
tím víc však o bezpečnost svou.

NYMFY:

Sestry, k půdě travnaté
ucho své-li přiložíte,
ačli sluch mě nemate,
koňský dusot uslyšíte.
Kdo to je, kdo v noci dnes
rychlé poselství by nes?

FAUST:

Půda, také mně tak zdá se,
spěšným cvalem otrásá se.
Kdo pádí sem?
Už dobrým osudem
je žehnáno mé žití?
Veliký div je zřítí!
To cválá jezdec. Smělost má
a duchem okřídlen se zdá;
jej bělouš nese, v temnotě se skvící...
Já poznávám ho! Filyřin
to proslulý a moudrý syn! —
Stůj, Chirone, musím ti říci...

CHIRON:

Co je? Co chceš?

FAUST:

Ó, zadrž v běhu svém!

CHIRON:

Já neprodlévám.

FAUST:

Tak mě s sebou vem!

CHIRON:

Tak nasedni, bych mohl se tě ptát:
Kam jde tvá pouť? Zde stojíš u řeky;
na druhý břeh já zanesu tě rád.

FAUST (*nasedaje*):

Kam je ti libo. Dík ti na věky!...
Ten velký muž, ten vzácný učitel,
jenž národ hrdin vychovat si směl,
věhlasných Argonautů okruh smělý
i ostatní, kdož v básních kdy se skvěli...

CHIRON:

Nech! Ani ztělesněn-li Palladou,
Mentor se výtek neuchrání;
chovanci dál si vedou svou,
jak nebyli by vychováni.

FAUST:

V ducha i těla síle objímám
jej, jemuž každý kořínek je znám;
jenž rostlin všech zná účinek,
jenž ránu tiší, chorým nese lék.

CHIRON:

Řek utrpěl-li zranění,
já ihned obvázat ho spěchal;
však teď jsem to své umění
popům a kořenářkám nechal.

FAUST:

Nechceš, jak pravý velikán,
aby ti někým dík byl vzdán;
skromňoučce zdrobňuješ své činy,
jak nedělal bys víc než jiný.

CHIRON:

Tys lichotník zas pokrytecký.
Vnadíš si knížete i všecky.

FAUST:

Však doznej aspoň: Největší
jsi bohatýry znal svých dní,
s nejšlechetnějším závodil tvůj duch,
žils život velebně jak polobůh:
nuž, z heroických zjevů všech, jež zřel jsi,
kohože ze všech za prvního měl jsi?

CHIRON:

V hrdinských Argonautů kruhu
měl každý chrabrost, chrabrost svého druhu,
a podle vlohy své a síly
moh vyniknout, kde jiní nestačili.
Vždy Dioskurům přáno vítězství,
kde mladistvost a spanilost se skví.
Čin, rychle rozvážený k spáse všem,

byl Boreovců krásným údělem.
Rozšafně v radě rozvažuje cíl,
vlád Iason, jenž u žen v přízni byl.
Pevně se Orfeus v tiché něze choval,
hrál na lyru a tóny okouzloval.
Dnem nocí Lynkeus bystrooký bděl,
úskalím loď tu svatou províjel.
Jen družností lze přestát nebezpečí:
druh činěn — druzi chvalně o něm svědčí.

FAUST:

Herakla líčit vhod ti není?

CHIRON:

Ach, neuved mě v roztoužení...
Já Foiba nikdy neviděl,
Area, Herma a tak dále,
a tu jsem na své oči zřel,
co slulo bohem lidské chvále.
To on, jenž králem narozen byl
a mladě svítil, rozzářen;
staršímu bratru podroben byl
a nejrozkošnější všech žen.
Rovný mu nebyl zrozen Gaií
ni k bohům vznesen nahoru;
marně se v písniích namáhají,
nadarmo tešou z mramoru.

FAUST:

Nechť sochař sebevíc se tuží,
tak skvostně nebyl zpodoběn.

O nejkrásnějším mluvils muži;
o nejkrásnější mluv ted' z žen!

CHIRON:

Což!... Ženská krása? To nic není,
to zhusta ztuhlý obraz je;
jen pak se krásná bytost cení,
když jarý květ v ní koluje.
Kráska, ta v krásno jen se šatí.
Půvabu zato nelze odolati!
Helenu, půvab, já jsem nes!

FAUST:

Tys nes ji?

CHIRON:

Na hřbetě já směl ji nésti.

FAUST:

Což nejsem dost už zmaten dnes?
Sedět, kde ona, jaké štěstí!

CHIRON:

Tak jako ty mi vjela do vlasů.

FAUST:

Tot' příliš! Trnu v úžasu!
Prosím tě! Rychle! Dej mi zvěst!
Ona je jediná má touha!
Odkud a kam že směls ji nést?

CHIRON:

Rád ti to povím. A ne zdlouha.
Kdys Dioskuři v boj se vydali
a únoscům svou sestru vyrvali;
ti k porážce však nechtěli se znát
i jali se je pronásledovat.
Tu sourozenci na útěku svém
zdrženi eleusinským močálem.
Bratří se brodili; já plul, vzav dívku na hřbet.
Pak, mazlivě mě plácajíc,
zmáchanou hřívu laskajíc,
„díků“ řekla sebevědomě ta malá,
jež moudrou něhou starci udělala.

FAUST:

V desíti letech!...

CHIRON:

Filologové
zmátli as tvoje výpočty jak své.
V bájích to s kráskou bývá prazvláštní:
básník, jak libo mu, si vede s ní.
Tak nedospívá do let, nezraje
a pořád jako k nakousnutí je;
únosce v dětství, v stáří pletky má —
Čas básníky, jak vidno, nepoutá.

FAUST:

Ni ona nepodléhej jeho zákonu!
Když Achill zhlédnout ji směl po skonu,
sám tedy mimo čas — ten šťastlivec,
jenž proti věštbě dosáh lásky přec —

já, touhou nejvyšší se rozhořev,
bych v život nestrh nádherný ten zjev?
Tu věčnou bytost, bohům sourodou,
v níž slast i velikost, moc i půvab jsou?
Ty zřels ji kdys, já *dnes*, tu zářící,
tak sličnou, vznešenou, jak dráždící.
Je zkouzlen smysl můj a všechno bytí;
nemohu žít, s ní nemohu-li žítí.

CHIRON:

Můj cizinče! Ty blouzníš lidsky jen.
Však mezi duchy zdáš se pomaten.
Leč osud milostiv ti byl:
neb rok co rok já prodlím něco chvil
u věštky Manto v této noci.
Ta k Eskulapovi se modlí, k svému otci,
by jemu na počest se polepšili ti,
lékaři kdo nazváni sic byli,
leč zabíjením spíš se proslavili.
Ze Sibyl všech mi nejmilejší ona:
ne pitvorná, však vlídně dobro koná.
Snad jí se zdaří, u ní snad je síla,
tvou duši aby kouzlem vyhojila.

FAUST:

Nechci být zhojen. Vládnu smysly svými.
Nechci být všední mezi pravšedními.

CHIRON:

Nezmeškej zdroje svého ozdravení.
Jsme tu. Nuž dolů. Bez prodlení!

FAUST:

Kams mě to zanes vodou, kamením
v tom chmurném temnu? Jaký kraj tu zřím?

CHIRON:

Zde Řím a Řecko utkaly se v půtce;
Peneios vpravo, Olymp k levé ruce —
zde do písku se tratí mocná říš;
král na útěku, vyhrál občan již.
Zde, zcela nablízku, jen pohled', tam,
v měsíčním třpytu svítí věčný chrám.

MANTO (*uvnitř; ze sna*):

Dusotem koně, slyš, zvoní posvátný schod.
Polobohů to rod.

CHIRON:

Otevři oči! Jest, jak díš.

MANTO (*procítajíc*):

Bud' vítán! Nezapomněls, vím.

CHIRON:

Vždyť chrám tvůj nezbořen, jak zřím.

MANTO:

Ty bouříš neznaven vždy dále?

CHIRON:

Dlíš tichem obklopena stále —
mne věčně kroužit těší zas.

MANTO:

Já nehnu se. Kol krouží čas.
A ten zde?

CHIRON:

Noci rej a šum
ho zavál v tajemný tvůj dům.
Viz, šílenství mu z očí svítí.
Helenu, Helenu chce mítí!
A neví, kam a kudy jíti.
Nuž vyhoj ho, je hoden péče tvé.

MANTO:

Mám ráda toho, kdo chce nemožné.

CHIRON už zmizel v dálce.

MANTO:

Vstup, směle, vítěj! Tyto tmavé síně
v podsvětí vedou, k Proserpině,
jež pod Olympem touží slyšet hlas,
aby k ní pronik zakázaný vzkaz.
Zde Orfea jsem vedla v stinnou říš.
Odvážně! Sestup! Líp ať pořídíš!

Sestupují.

Na horním Peneiu

jako předtím.

SIRÉNY:

Skokem do penejských vod!
V proudu šplouchejme a plujme,
nový zpěv tam zanotujme,
vnitrozemský bědný rod!
Ve vodě je spása jen!
Kdybychom si popílily,
v moře Egejské se vlily,
vzešel by nám slastný den.

Zemětřesení.

SIRÉNY:

Vlna zpěněna se vrací,
řečištěm už neburácí;
chví se dno a vzdul se proud,
z břehu puklého jde čoud.
Pryč my všechny, jděm jen, jděm!
Prchněm před tím zázrakem!
V okruh plesajících hostí,
do vod moře, ku slavnosti,
tam, kde vlny o břeh trou se,
tiše ševelíce dmou se,
tam, kde dvojmo luna září,
posvátnou nás rosou daří!
Tam se volně, rušně žije.
Tady — zemětřesení je!

Každý rozumný se spas!
Zde je zmar a zhubí nás.

SEISMOS (*bručí a lomozí v hlubinách země*):

Ještě znovu abych zved se,
mocnou silou vzepjal plece;
proderu se vzhůru přece,
všechno prchne přede mnou!

SFINGY:

Jaké odporné to chvění,
hnusné, děsné burácení!
Jak se třese vše a zmítá,
houpe, klouže, sem tam lítá —
divné mravy nám to jsou!
Leč i peklo kdyby vzplálo,
nás by z místa nedostalo!

Ted' se podivně to zvedá —
nu, zas vidíme ho, děda,
který, když už dávno zšedl,
ostrov Delos z moře zvedl,
aby pevný našla byt
žena, majíc porodit.
Strká, tlačí, vzpíná, vzrývá,
ztuhlé paže, záda křivá,
Atlas pohyby jsa všemi,
zdvíhá jíl a drn a zemi,
tvrdý křemen, písek měkký,
tiché břehy naší řeky,
mírný svah nám rokle trhá,
napříč vrch tam do ní vrhá

neúnavně pracovitý
slouponoš ten obrovitý;
po pás ještě v půdě vázna,
horstva vrší nehorázná.
Zadrž! Došels těsně k cíli.
Zde se Sfingy usadily.

SEISMOS:

Mne jediného je to dílo,
už nemožno to nevidět;
a kdyby mnou se všechno nerozrylo,
zda vůbec byl by krásný svět? —
Jakpak by vaše hory stály
tam v modru nebes nádherném,
mnou kdyby nebyly se vzpaly
k malebné podívané všem?
Já podal důkazy své síly
před tváří Tmy a Chaosu
a s Titany — jak míče by to byly —
Pelion házel přes Ossu.
Ba, řádili jsme mladě při zápasu,
jenž ve šprým rouhavý se zvrh,
když náhle used na Parnasu
jak čapka dvojitá ten dvojí vrch...
Apollo přilnul k vrchu tomu
se sborem Múz, těch družek svých:
též Joviši a bleskům jeho hromu
já vysoko jsem prestol zdvih.
Teď v lopotě a hromobití
já k vám se prodral z propastí,
chci jaré osadníky míti
a podíl chci mít na slasti!

SFINGY:

Řekly bychom, tisíc let
že už strmí horstvo toto,
na své oči nevidět,
kterak v křečích vyvřelo to.

Znenáhla ještě stoupá hustý les,
hýbe se, rodí, tísni tes a tes.
My Sfingy se tím nepomatem,
nic nevzruší nás v klidu našem svatém.

NOZI:

Z rýh a z děr zřím zlato rdít se,
zlato v lístkách, v žilkách, v nitce.
Ukrást si to nenechejte,
v práci, mravenci, se dejte!

SBOR MRAVENCŮ:

Pohnuli olbřími
pokladů skrýší;
rejdivých nožek my,
rychle s tím k výši!
Šmejděte sem a tam
v rýhy a stěny!
Každíčkový drobet nám
tady je cenný.
Vemte i nejmenší
ze zlatých proutků,
plátek i nejtenčí
vymetě z koutků.
Dovnitř a zase ven!
Rozryjte půdu!

Sbírejte zlato jen,
ne hluchou rudu!

NOZI:

Mravenčí rode, ryj a hrab!
Vložíme na zlato svůj dráp;
pak ukryty ty skvosty jsou
jak pod nejlepší závorou.

PYGMEOVÉ:

Vskutku, tak jsme usazeni;
jak to přišlo, nevíme.
Odkud jdem, nám známo není,
ale zkrátka: my tu jsme!
K hodům bychom zasedali,
každý kraj má pohodu;
kde je rýha v kousku skály,
hned i trpaslík je tu.
Trpaslík a trpaslice,
rychlý, vzorně pilný pár.
Zda už v ráji, nevím sice.
Ale zde nám kyne zdar.
Zde jsme šťastni v družné shodě,
zde své sudbě děkujem.
Na západě, na východě
ráda rodí matka zem.

DAKTYLOVÉ:

I nejmenší — z matky-li
malí se zrodili —
v brzké se narodí době;
však rovné už najdou sobě.

PYGMEJŠTÍ STAŘEŠINOVÉ:

Spějte sem v sídla,
v útulná bydla!
Pak rychle k dílu!
Chvat, když ne sílu!
Mír oslavujte,
však v dílnách kujte
štíty a píky
pro naše šiky!

Hej, mravenčíci
vše prolézající,
kov připravit si!
A daktylové,
vy tvorečkové,
jichž hejno tu víří
a palce je zvíčí,
dříví se chopte
a na milíři
uhlí nám zrobte!

PYGMEJSKÝ GENERALISSIMUS:

V boj, moje pluky,
s šípy a luky!
Tam u jezera,
hnízda kde sterá,
volavky skolte mi
s chocholy skvostnými.
Tu třpytivost
chci na zemi zřítí;
ať s přílbic vám svítí
ten nádherný skvost!

MRAVENCI a DAKTYLOVÉ:

My jim šli pro kovy
a oni nám, páni,
chtí kout z něho okovy!
Na utíkání
však čas ještě není;
nuž, poshovění!

IBYKOVI JEŘÁBI:

Vražda, řev a umírání!
Strach a křídel třepotání!
Jaký ston a jaký skřek
zalétá k nám do výšek!
Ptáci jsou již vyvražděni,
v jezeře jich krev se pění.
Zrůdy, krás a lupu chtivý,
z křídel rvou ty pestré divy.
Vetkli si je za přílbici
pajdává ti bumbrlíci!
Naši spojenci vy boje,
mořských opeřenců voje,
my vás k pomstě vyzýváme
v tom, co s trpaslíky máme.
Krev a zhoubu na ten kmen!
celý rod bud' vyhlazen!

Krákorajíce se rozptýlí ve vzduchu.

MEFISTOFELES (na rovině):

Nordické vědmy znal jsem ovládati,
s cizími duchy se mi to zde hatí.
To je mi Blocksberk přijatelnější:

Kdo na něm je, přec aspoň, kde je, ví.
Bdí paní Ilsa na svém kameni,
fouká si Jindra na svém temeni,
jsou tam sic místa chrápání a běd,
však aspoň je to na tisíce let.
Leč tady? Nikdo neví, kdo tu jde,
zda řecká zem se pod ním nenadme...
Kráčím si vesel hladkou dolinou
a v zádech zvedne se mi pojednou
vrch — nevím, zda se vrchem dá to zváti,
však stačí to, mě od Sfing odervati.
Dost ohýnků zde v rokli ještě kmitá,
v jichž záři zázrak ne jeden mě vítá...
Přede mnou galantní se vznáší rej,
lotrovsky láká mě co nejsvůdněj.
No počkejte! Kdo zvyk si na mlsání,
po sladkém lupu kdekoli se shání.

LAMIE (*táhnou MEFISTOFELA za sebou*):

Jen rychle dále!
Rychleji stále!
Pak zvolna ho tahat,
pak brebtat a váhat.
Na tyhle čáry
hříšník ten starý
chytit se dá!
Jen ať nám pyká!
Nohu ať smýká,
kulhá a cupe!
Hleďme ho, zlého!
Klopýtá, dupe.

Z nás každá si z něho
žert ztropit zná.

MEFISTOFELES (*se zastaví*):

Prožluklý osud! Prohra samá!
Chudáci mužští! Od Adama!
Věk roste nám, ne rozum, žel!
Cos bláznovství už prováděl!

Víš, že ta čeládka je darebná;
jen líčko líčit, šněrovat se zná.
Nemá to zdraví v duchu ani v těle,
jsou, kam jim sáhneš, jako ztrouchnivělé.
Vidíš to, hmatáš, podrobně znáš popsat —
a sotva mrcha spustí, začneš hopsat!

LAMIE (*se zastaví*):

Dost! Váhá. Dumá. Stojí tam.
Tak jen mu vstříc, by neprch nám!

MEFISTOFELES (*dá se zas na pochod*):

Jen dál! Ať chuť mi neoslabí
pochybovačný, hloupý cit;
na světě nebýt tyhle baby,
kdo, d'asa, chtěl by d'asem být!

LAMIE (*přepůvabně*):

Junáka si obtácejme!
Pro jednu z nás jistě láska
v jeho srdéčku se vzejme.

MEFISTOFELES:

Jak se v záři mihotáte,
hezké ženštiny se zdáte.
Tak vás tedy nekárejme.

EMPUSA (*se k nim přitírá*):

Ani mne ne! Též mám vnady,
tak mě pusťte do své řady!

LAMIE:

Ta nepatří sem; ať si jde!
Hru pokazí nám po každé.

EMPUSA (*MEFISTOFELOVI*):

Aj, kmotře, zde tě vítat mohu,
jsem Empusa, mám oslí nohu;
ty máš sic koňskou nohu jen
a přece buď mi pozdraven!

MEFISTOFELES:

Já myslil, že jsem v cizí zemi,
a žel, jsem spřízněn s nimi všemi;
jak v staré knize se to vrací:
od Harcu k Řecku — samí svaci!

EMPUSA:

Jsem rychlých činů milovnice,
v leccos bych mohla proměnit se;
vám na počest však, strýčinku,
mám, hled'te, oslí hlavinku.

MEFISTOFELES:

Zdá se, že zde se u těch lidí
kdovíco v sešvakření vidí;
však buď to jakkoli, dím krátce:
k té oslí hlavě nechci znát se.

LAMIE:

Ta hnusná! Zahnala by hned,
co krásného kde na pohled;
co milého kde uvidíš,
jak ona přijde, není již.

MEFISTOFELES:

Sestřenky křehké v útlém těle
se též mi zdají podezřelé;
tvářička, svítíc jim jak růže,
se rovněž lecjak změnit může!

LAMIE:

Tak zkus! Náš chorus početný je.
Jen kurážně! Vsad' do lutrie —
však vyhráš, jsi-li dobrý hráč.
Nač tohle chlípné kokrhání!
Jsi frejír, ale k popukání;
jak mluvka chvástáš se a rváč! —
Nu, konečně je s námi v kole;
tak pozor! Ať jsou masky dole
a ukažme mu, co jsme zač!

MEFISTOFELES:

Na nejkrásnější jsem si sáh...

Objímá ji.

Ach, jaké je to pometlo!

Chytí jinou.

A cožpak tahle? Jde z ní strach.

LAMIE:

Dobře mu! To se povedlo.

MEFISTOFELES:

S tou maličkou chci pomazlit se...

Z rukou mi klouže ještěřice,

v mých prstech hadí cůpek je.

Chytněm si tedy tamtu dlouhou...

Tak! Tyrsus držím, tyčku pouhou

a na ní šišku pinie!

Vy takhle na mne? ... Což ta tlustá?

Ta bude podle mého gusta.

Tak ještě naposled! Pojd' sem,

ty macatá, ty bachratá!

To je tak něco pro harém...

Pýchavka praskla! Proklatá!

LAMIE:

A bleskurychle rozletme se,

ať mračno blan se nad ním třese,

ten běs je cizopasný host!

Mátožně, přízračně ať víří

let mlčící, let netopýří!

Však odtud vyváz levně dost.

MEFISTOFELES (*se otřepáváje*):

Chytřejším, zdá se, nestal jsem se věru;
absurdnost vládne zde jak na severu,
přízraky tůklé tam i tu,
nevkusnost lidu, poetů.
Nu zkrátka, výjev z mumraje;
jak všude, smyslů rej to je.
Já luzné masky chytat spěchal
a popad bytosti, že děs mě jal —
Jak rád bych omámit se nechal,
jen kdyby trvalo to dál!

Zabloudí v kamení.

Kdepak to jsem? A kam to jde?
Dřív stezka, teď jen rum je zde.
Já po hladké tu kráčel zemi,
teď balvan v cestě zbraňuje mi.
Nadarmo šplhám, lezu, slídím;
což Sfingy své už nevidím?
To bláznivé je trochu moc:
pohoří za jedinou noc!
To čarodějské skoky jsou:
svůj Blockberk si sem přinesou!

OREADA (*z prahorní skály*):

Sem ke mně! Ten můj vrch je stár,
nezměněn věky jeho tvar.
Uctívej strmící ty skály,
jež od Pindu až sem se pjaly!
Už stejně útvar stál mých skal,
když Pompeius se po nich hnal.

Ty hory vedle jsou však lží
a s kuropěním zmizelí.
Takových přeludů jsem viděla!
A náhle zašly docela.

MEFISTOFELES:

Ctihodná hlavo, já tě ctím,
porostlá dubím vysokým;
paprsky luny nemohou
pronikat tou tvou hustou tmou. —
Však poblíž tebe houštím žhne
světýlko malé, přeskromné.
Jak všechno kráčí krokem svým!
Vždyť Homunkula tady zřím.
Co bylo s tovaryškem naším?

HOMUNKULUS:

Já se tak z místa k místu vznáším
a v nejkrásnějším smyslu vznik bych rád,
jsa nedočkav své sklo již roztříštiti;
však co jsem viděl posavad,
do toho netroufám si jíti.
Jen důvěrně ti mohu oznámiti,
dva filosofy že jsem v hádce stih,
„příroda, příroda“, toť heslem jich.
Od nich já nechtěl bych se odloučiti,
jim pozemské snad známo je přec bytí:
zda ti mi tedy zvědět nedopřejí,
kam obrátit se nejchytřeji?

MEFISTOFELES:

Při tom si ved' jen na svou pěst.
Kde přízraky se usadily,
i filosof tam bývá milý.
By k jeho umu všichni úctu měli,
těch přízraků hned tučet stvoří celý.
Kdo nebloudí, ten bez rozumu jest.
Když vzniknout chceš, tak vznikni na svou pěst!

HOMUNKULUS:

Což, dobrá rada je přec nad zlato.

MEFISTOFELES:

Tak jdi si! Zhlédnem, jak se udá to.

Rozejdou se.

ANAXAGORAS (Thaletovi):

Tvůj odpor svéhlavý se ještě zvětšil;
což zřejmý důkaz ten tě nepřesvědčil?

THALES:

Každíčkový vánek vlnu utváří;
hůř se to strohé skále podaří.

ANAXAGORAS:

Z žáru a dýmu vznikla tato skála.

THALES:

Vznik všemu živému jen voda dala.

HOMUNKULUS (*mezi oběma*):

Směl bych se s vámi cestou dát?
Já totiž sám bych vznikl rád!

ANAXAGORAS:

Cožs horské boky kdy, jak ty zde jsou,
Thalete, z bahna zved v noc jedinou?

THALES:

Proud přírody je v toku, věčně plynný,
nečleněn v noc a den a na hodiny.
I tvary největší se zrodily
jen v tvůrčím vývinu, ne z násilí.

ANAXAGORAS:

Zde z násilí! Vztek ohňů plutonických,
ohromný výbuch dýmů aiolických
prolomil starou kůru ploché země
a nové hory vyvřelo z ní téměř.

THALES:

A co se z toho dále vyvine?
Ten vrch je zde; nu dobrá, proč by ne?
Takovou hádkou čas jen promarníme
a trpělivý lid jen podvádíme.

ANAXAGORAS:

Nesčetné bytůstky, hle, malé
vrch oživují, hnízdí v skále.
Těch Myrmidonů! Mravenčíci
a palečci a trpaslíci!

HOMUNKULOVĚ.

Tys po velikosti netoužil,
jen v samotářském těsnu žil.
Chceš-li jim vládce představovat,
dám za krále tě korunovat.

HOMUNKULUS:

Co dí můj Thales?

THALES:

Ne, můj synu!

U malých je i malost činů,
u velkých by též malý vzrost.
Hleď, jeřábů jak hrozí mrak
vzrušeným bytůstkám, a tak
by stejně ohrožen byl král.
Zobáků dravost, ostří spárů
je bědným trpaslíkům k zmaru,
zkáza se šíří dál a dál:
to za zločin, že v tiché chvíli
volavky zaskočeny byly.
Již roste ze setby těch zbraní
krvavé pomsty požehnání;
kdo pobitým jsou nejbližší,
krev trpaslíků prolít chtějí.
Nač těm je kopí, přílba, štít,
nač chochol, jež si uloupili?
Mravenčík s palečkem se skryli.
Voj trpaslíků prchá, zbit.

ANAXAGORAS *(po chvíli, slavnostně):*

Já dosud obracel se na podsvětí,
však tentokrát má prosba vzhůru letí...
Ty, věčně mladistvá v té výšce své,
tří jmen a tváře trojité,
ty slyš mě v lidu mého strážni té,
Diano, Luno, Hekaté!
Ty, jíž se šíří hrud', ty, dumná v hlubinách,
ty, klidně zářící, ty, násilnice v snách,
tvých stínů sráz kéž dokořán by žel,
tvá stará moc se projev bez kouzel!

Pauza.

Jak? Vyslyšen jsem již?
Což prosba má,
jež vzhůru lká,
přírody převrátila říš?
Trůn oblý bohyně se sváží níž,
stále je větší, stále blíž,
strastný má oku, hrozný tvar,
do temna rudne jeho žár!
Hrozivý terči! Ne blíž ke mně!
Vždyť zhubíš nás i mořskou pláň i země!
Tak je to pravda? thesalské to ženy,
svých pověr kouzly rozníceny,
tě hříšným zpěvem vyrvaly tvé dráze
a k lidské zneužily zkáze?...
Světelný štít se mračnem kryje,
náhle to žhne a škube, bleskem bije!
Jaký to rachot! Zasyčení!
Do toho vichrů třesk a hřmění! —

Pod trůnem viz, jak ruce spíná —
Odpust'! Já volal! Má to vina!

Vrhne se na tvář.

THALES:

A neslyšel a nezřel ještě víc?
Co se nám dalo, nevím sic;
já necítil, co ten zde cítil, šle,
a přiznám jen, že bláznivé měl chvíle.
Luna své staré místo má
a jakby nic se kolíbá.

HOMUNKULUS:

Pygmeů vrch se zahrotil!
Hle, ostrý je, dřív oblý byl.
Já hrozitánský náraz cítil,
jak povětroň se z luny řítí,
a vpravo vlevo nejda s dráhy,
rozmačkal přátele i vrahy.
Tu mohutnost však je mi ctíti,
jež, projevujíc tvůrčí moc,
se z hloubek rve, pak s výšek řítí,
by vrch stál za jedinou noc.

THALES:

Bud' klidný! Vždyť to byl jen sen.
Rod šeredů je zahlazen.
Žes nebyl král, ti k blahu jen.
Teď k mořským hodům! Ku slavnosti!
Tam znají uctít divuplné hosti.

Odejdou.

MEFISTOFELES (*vylézá na druhé straně*):

Kořáním starých dubisk lézt se musí,
ve skalách málem nohu vyvrknu si!
V mém Harcu voní pryskyřice,
a smola — to je něco pro mé plíce,
skoro jak síra... Zde v tom řeckém vzduchu
po našich vůních není ani čuchu!
Já slídil však, jsa zvědět chtivý,
čím pekel žár a muka se tu živí.

DRYÁDA:

V své rodné zemi máš sic obratnost,
leč v cizině mi nejsi doma dost.
Neměl bys pořád o vlasti jen sníti,
spíš dubů svatou velebu zde ctíti.

MEFISTOFELES:

Vždy máme v mysli bývalý svůj kraj;
kde jsme si zvykli, tam je ráj.
Však pověz mi: co je v té šeré sluji?
Jaké tři stvůry se tam provalují?

DRYÁDA:

To Forkyady jsou. Jen přikroč blíž
a oslov je, jestli se nebojíš.

MEFISTOFELES:

A proč by ne? — I hled'me je, ty tvory!
Při vši své pýše musím říci,
já takového nezřel nic.

Vždyť horší jsou než mandragory...
Ne, tohleto! Aj, oko, žasni!
Smrtelní hříchové jsou krásní,
srovnáni s touhle triádou.
U nás se ani na zápraží
nejhlubších pekel neodváží,
čím krásy kraj zde vyniká.
Nu, opravdu, toť antika...
Čují mě, piští, už se štíří,
ti vlkodlaci netopýří.

PRVNÍ FORKYADA:

Půjčte mi, sestry, oko, ať se ptá,
kdo kráčet k našim chrámům smělost má.

MEFISTOFELES:

Ó ctihodné! Já před vámi se skláním,
abych byl žehnán trojím požehnáním.
Ač osobně vás neznám sic,
jsem, tuším, vzdálený váš strýc.
Velebných mnoho uviděl jsem bohů,
já před Opou i Rheou ohnul nohu,
k vašim i Zmatku sestrám, Moirám třem,
já přišel včera — nebo předvčírem;
leč něco jako vás já nezahled.
Toť slasti přespříliš. Zde zmlká ret.

FORKYADY:

Ten duch, jak zdá se, rozumný je.

MEFISTOFELES:

Čím to, že o vás neví poezie?
Též, důstojné, mi rcete přec,
proč nezvěčnil vás štětcem umělec,
či proč se o vás nepokusí dláto,
když Venus, Pallas, Juno stojí za to?

FORKYADY:

Vnořeny v tichou noc a samotu,
na tyhle věci nemyslíme tu.

MEFISTOFELES:

Nu ovšem, zde, v tom tichém hájemství,
svět nezná vás a pranikoho vy.
Však měly byste přijít do prostředí,
kde lesk a Múzy na prestolu sedí,
kde odhalí se den co den, ráz dva,
vždy nová mramorová postava;
kde —

FORKYADY:

Pomlč už a nedělej nám chuti!
K ničemu není to tvé vybídnutí;
jsme děti noci, půlnoc vládne námi,
cizí jsme všem a sotva sobě známy.

MEFISTOFELES:

Nu dobrá. Lze tím spíš se převtělovat.
Mytologicky: transsubstanciovat.
Vy dohromady jedno oko máte,
jste tři a jeden zub si podáváte.
Nuž, z trojice se změňte v pouhý pár

a nakrátko své třetí družky tvar
přenechte mně.

JEDNA Z FORKYAD:

Nu? Jde to?

OSTATNÍ DVĚ:

Zkusmo. Snad.

Leč zub ni oko nemožno mu dát.

MEFISTOFELES:

Tak jste to nejskvostnější zrovna vzaly.
Pak žádný obraz není dokonalý.

JEDNA Z FORKYAD:

Tak přimhuř oko — to je jako nic —
jen jeden tesák ukazuj, ne víc:
tvůj profil hned svůj výraz ztratí:
jak naše sestra budeš vypadati.

MEFISTOFELES:

Ta čest! Nu dobrá!

FORKYADY:

Dobrá!

MEFISTOFELES (*z profilu vypadá jako Forkyada*):

Hled'te přec:

Chaosu milovaný zplozenec!

FORKYADY:

My jeho dcerami se smíme zvat.

MEFISTOFELES:

Fi, hermafroditů mi budou lát.

FORKYADY:

Té krásy, jíž se nová trias chlubí!
Dvě oči máme a dva zuby!

MEFISTOFELES:

A já teď před světem se skrývat musím.
Jdu do pekel a ďábly zlekat zkusím.

Odejde.

Skalnaté zátoky Egejského moře

Měsíc setrvává v zenitu.

SIRÉNY (*kol dokola rozloženy po útesech, hrají na flétny a zpívají*):

Půlnočně se rouhajíce,
thesalské-li kouzelnice
zpěvem v hloub tě lákávaly,
z výšek teď, jež v třpyt tě halí,
lij svůj pohled, klidný, stálý,
do vln svítivé té noci,
požehnej svou čaromocí
vřavě, stoupající z vod!
Ty, již tvorstvo službou vzývá,
buď nám, Luno, milostiva!

NEREOVNY a TRITONI *(v podobě mořských zjevení):*

Ostřejšími tóny hlučme,
v šíř a dál se rozezvučme,
vyburcujme hlubin rod!
Lítou bouří k břehům hnáni,
plujem, písní přilákání
do zálivů tichých vod.

Hle, co krásného jsme našli,
hle, co řetězů nás kráší;
zlatý skvost a šperk jsme samý,
koruna i drahokamy.
Démoni, to váš je čin!
Poklady zde ztroskotaly,
sotva jste se zpívat jaly,
víly našich zátočin!

SIRÉNY:

Víme: libují si ryby,
v mořském chladu se jim líbí
život bez bolu, pln změn.
Dnes však dosvědčit by měla
čilá vaše hejna skvělá,
že jste víc než ryby jen.

NEREOVNY a TRITONI:

Však jsme si to promyslili
dřív, než sem jsme dorazili;
sestry, bratří, rychle ven!
Malou pouť dnes podnikneme,
tou jim důkaz provedeme,
že jsme víc než ryby jen.

Odplují.

SIRÉNY:

Už zástup se hnul!
To aby k Samo thrake plul.
Větry tam příznivé jdou.
Cože tam za lubem mají
v těch mocných Kabirů kraji,
kteří, ač moc mají boží
a stále jen sami se ze sebe množí,
nevědí, čím vlastně jsou?

Tvá zář kéž na nebi plá,
Luno ty milostivá!
Kéž by se neprobudil
den a nás nezapudil!

THALES *(na břehu HOMUNKULOVÍ):*

K Nereu, starci, chtěl bych tebe vést;
sic nablízku zde jeho doupě jest,
ale má tvrdou palici
kyselý mrzout bručící,
ba věru všecken lidský rod
nic protivovi neudělá vhod.
Že v budoucno však zírat zná,
on u každého váhu má,
kdo hold vzdá dovednosti této;
mnohým už dobro prokázal.

HOMUNKULUS:

Zabušme, snad nás pustí dál.
Snad sklo a plamen hned stát nebude to.

NEREUS:

Zda lidské hlasy to, co zaslech jsem?
Jak zuří to hned všecko v nitru mém!
Stvoření s touhou bohům vyrovnat se,
a s kletbou vždy jen sobě podobat se.
Od dávných let já božský moh mít klid,
leč pud mě hnál, k nejlepším laskav být;
posléze zře, jak čin se k činu řadil,
vše zřel jsem stejné, jak bych nebyl radil.

THALES:

A přec ti, mořský starče, věří svět.
Nuž, neodháněj nás, tys mudrc-kmet.
Hleď tento plamen: lidský tvar sic má
a přec tvou radu předem přijímá.

NEREUS:

Což na radu by dal kdy lidský sluch?
Vždy v tvrdém uchu moudrý proslov ztuh
Po činu výčitky, jak chceš, měj divé —
čin budeš páchat svévolně, jak dříve.
Co Paridu já otcovských dal rad,
než lstivým chtíčem cizí ženu zmát!
Stál směle na pobřeží helénském;
co duch můj viděl, jemu věstil jsem:
k zalknutí vzduch a půdu v červeni,
v trámové požár, dole vraždění —
úděs i věhlas, Tróje soudný den,
jenž v rytmy vklet a navždy proslaven;
troufale smál se kmetským výrokům,
šel za choutkou a Trója klesla v rum —
trýzněmi ztuhlá obří zdechlina,

orlům to z Pindu chutná hostina.
Těž Ulysses! Což nevěstil mu já,
čím Kyklop sevře jej, čím Kirke lstná;
nevážnost druhů, jeho váhání
a jinou předpověď —? Co měl však z ní?
Až po strastech jej, po přemnoha dnech,
houpavý proud nes na hostinný břeh.

THALES:

Mudrce mrzí, nedbá-li se rad;
dobrý to zkusí ještě jedenkrát.
Peříčko díky pak tím víc ho těší;
nad skálu všeho nevděku je těžší!
Věc významnou chce chlapec prosebník;
na moudrou radu ptá se: jak by vznik.

NEREUS:

Můj vzácný rozmar nekazte mi přec!
Dnes na mne čeká zcela jinší věc;
své dcery, Doridky, jsem všechny sezval,
ty, jež bych Gráciemi moře přezval.
Ni Olymp nenosí ni vaše zem
tak luzných tvorů a s tím půvabem.
Pružně se znají vrhat, svůdnost v zraku,
na oře Neptunovy s vodních draků,
tak něžně je k nim živel přitulen,
že jejich údy nese krajka pěn.
V barevné škebli nejkrásnější žena,
má Galatea, bude přivezena,
jež, co se Kypris odcizila nám,
na Pafu místo bohyně má chrám;

i trůnu na voze je dědičkou,
jíž božské pocty vyhrazeny jsou.

Pryč! Nesmím chvilku otcovské své slasti
porušit láním, nenávisť zmásti.
K Proteu! K divotvorci! Necht' vám dí,
jak vzniká tvor a jak se promění.

Vzdálí se směrem k moři.

THALES:

Ne, tenhle krok nám pranic nevynese;
necht' najdem Protea: hned rozplyne se.
A promluví-li, nedovíš se nic,
jen udiví a zmate tě jen víc.
Však že ti přec je třeba jeho rad,
zkusme to, spějme na cestu se dát.

Odejdou.

SIRÉNY (nahore na skalinách):

Jak vlna vlnu stíhá,
co se to z dálky míhá?
V směr, kterým větry dují,
k nám bílé plachty plují?
Jsou světle ozářeny!
Ne, jsou to mořské ženy.
Se skal se dolů dejme
a dál jim naslouchejme!

NEREOVNY a TRITONI:

Co přinášíme v dlani,

vám všem buď k požehnání.
Pod obřím želvím štítem
ty tvary s přísným třpytem!
Bohů vám nesem zjevy.
Vznešené pějte zpěvy!

SIRÉNY:

Byť maličtí jsou,
moc ohromnou
přiznal jim trosečník mnohý.
Pradávné ctíme v nich bohy.

NEREOVNY a TRITONI:

Kabiry přinášíme,
tak mír vám zajistíme.
Kde oni vládnou, svatí,
vlnám se vlídnost vrátí.

SIRÉNY:

Jsme slabší vás.
My lod' vedem v sráz.
Však vy nás předčíte,
vy mužstvo chráníte.

NEREOVNY a TRITONI:

Jen tři jsme dopravili,
čtvrtého nepřemluvili;
prál, on že je ten pravý,
ti druzí že nemají hlavy.

SIRÉNY:

Jak tupí druha druh,

tak boha ztupí bůh.
Vy všechny je ctěte,
sic do zkázy jdete.

NEREOVNY a TRITONI:

Vlastně je sedm jich.

SIRÉNY:

A jaký že osud tu trojici stih?

NEREOVNY a TRITONI:

Nemáme odpovědi.
V Olympu as to vědí.
Těž osmého zanes tam osud;
naň učenci nepřišli posud.
Své milosti všichni nám přejí;
a stále se vyvíjejí.

Nic jim nelze přirovnat,
stále výš to prahne.
Čeho nikdo nedosáhne,
chce jich rozlačňný hlad.

SIRÉNY:

My vzýváme vše;
ať v luně to je,
ať sluncem to žhne.
Nám k duhu to jde.

NEREOVNY a TRITONI:

Věhlasem skvít se nejvyšším,
nám závidí as mnohý!

SIRÉNY:

Ni hrdinům antiky
čin nepřán tak veliký.
Plout za zlatým rounem, to bylo jim vším,
to slulo jim věhlasem nejvyšším.
Vám: za Kabiry, bohy!

Opakuje se sborem.

Plout za zlatým rounem, to bylo jim vším:
Nám
za Kabiry, bohy.
Vám

NEREOVNY a TRITONI odplují.

HOMUNKULUS:

Zřím na bohy? Spíš na hrnce!
Jak z hlíny vypadají.
To pro pány je učence!
Hlavy si otloukají.

THALES:

Vždyť právě to se žádá dnes:
hodnotu mince dělá rez.

PROTEUS (nepozorován):

To, starý bajkář, slyším s potěšením.
Čím věc je divnější, tím výš ji cením.

THALES:

Kde jsi, ó Protee?

PROTEUS (*mluví břichem, teď zblízka, teď z dálky*):

Jsem zde! Jsem tu!

THALES:

Já odpouštím ti starou hru.

Však přítel jsem, tak žerty stranou!

Vím, hraješ si na schovávanou.

PROTEUS (*jakoby z dálky*):

Bud' zdrav!

THALES (*tiše HOMUNKULOVÍ*):

Je zcela blízko. Zasvit' jen!

Zvědavost zrovna rybí má;

ať v cokoli je proměněn,

plameny hned se přiláká.

HOMUNKULUS:

Nuž abych zář svou plně rozlil;

však ostražitě, sice sklo bych rozbil.

PROTEUS (*v podobě obří želvy*):

Co půvabně, tak skvostně plá?

THALES (*zahaluje HOMUNKULA*):

Což, zblízka-li to zřít je touha tvá,

malinkou námahu jen způsob sobě,

lidsky se postav na své nohy obě.

Od nás to vlídnost je, my v moci máme,

smí-li kdo zřít, co zakrýváme.

PROTEUS (*v ušlechtilé podobě*):
Ovládáš posud světaznalou lest.

THALES:
Tvar měnit posud rozkoší ti jest.

Odhalil HOMUNKULA.

PROTEUS (*užasle*):
Svítící mužík! Kdo kdy tohle zřel!

THALES:
O radu ptá se: vzniknouti by chtěl.
Neb div! Jak od něho jsem slyšel,
prý byla ho jen půl, když na svět přišel.
Ne snad že ducha se mu nedostává:
spíš toho, co se hmotně nahmatává.
Váhu teď sklo mu zaručuje jen,
i touží především: být ztělesněn.

PROTEUS:
Dítětem panny zvat se smíš:
dřív než bys *měl* být, jsi tu již.

THALES (*potichu*):
Těž jinak není neproblematický,
neb zdá se mi být hermafroditický.

PROTEUS:
Tím se to ještě snáze stane;
všechno je možné, když si zmane.
Jen bez meškání ať se stvoří:

započni hned! a v širém moři!
Nejdřív se v malém zařídiš,
nejmenší tvory pohlcuješ,
pak vzrůstáš zvolna výš a výš
a k větším úkolům se dotvořuješ.

HOMUNKULUS:

Jak vlahý vzduch to vane zde!
Vonící vlhkost k srdci jde.

PROTEUS:

Ba věru, znejmilejší hochu,
a ještě svěžejší to bude dál,
pojd', pokročíme po převlance trochu,
vzduch aby kouzelnější vál.
Vpředu ten průvod, vždyť jej zříš,
na vodách šumí, pojd' mu blíž.

THALES:

Já s vámi jdu to uvidět.

HOMUNKULUS:

Památný trojmo duchů let!

*Rhodští Telchinové na hippokampech a mořských dracích, třímajíce
Neptunův trojzub.*

SBOR:

My trojzubec bohu jsme Neptunu skuli,
jímž vlny zná krotit, když k výškám se vzduly.
Jak rozpoutá kypící mračna bůh hromu,
bůh Neptun dá odpověď rachotu tomu;

necht' shůry se zubatě klikatí žár,
vln syčivých zdola se vychrlí var;
a vše, co se octlo tvář ve tváři smrti,
je houpáno dlouho, než hloubka to zhltlí.
Své žezlo nám podal, by utich dnes vír —
Vln lehký vám nesem a slavnostní mír.

SIRÉNY:

Zdar vám — Hélia kdož ctíte,
dnem kdo kochati se smíte —
teď, kdy noční zář se chví,
teď, kdy země Lunu ctí.

TELCHINOVÉ:

Ó bohyně něhy tam v nebeské výši!
Jak vznícen tvůj sluch je, když bratra ctít slyší!
Slyš, z ostrova Rhodu to blaženě zní,
tam k poctě mu do věků paian se chví.
Běh dne-li se započne v průvodu Hór,
on v paprscích skloní k nám žárný svůj zor.
A hory a města i vlny a břehy,
vše bohu se líbí, vše plno je něhy.
Nás nehalí mha; a když hrozit se zdá,
jen paprsk, jen vánek — a ostrov zas plá!
Tam Foibovi na sta my dáváme tvarů,
tvar juna, tvar obří, znak moci, znak žáru.
My první, moc olympských ctíce a zář,
jsme postavu lidskou jim dali a tvář.

PROTEUS:

Jen ať se chlubí, ať si pějí!
Slunečné paprsky se smějí

nesvatým dílům neživým.
Jen ať si taví, teší, hrají;
ulito v kovu-li to mají,
pyšní se tím jak bůhvíčíím.
A nač ta chloubá — nic to není.
Bohů socha se zaskvěje —
a pak se země zachvěje,
a teď už jsou zas roztaveni.
Pozemské dění — marná věc —
jen dření to a štvání přec.
Životu spíš je vlna vhod;
do věčných zanesu tě vod,
já, Proteus-delfín.

Promění se v delfína.

Vzhůru, dím.
Dosáhneš, čeho srdce žádá.
Pojď, já tě vezmu na svá záda
a s oceánem zasnoubím.

THALES:

Vší chvály hodno je tvé přání,
jen dej se od počátků do vznikání,
pohotov k rychlým změnám vždy!
Jdi, projdeš podle věčných norem
tisíci, pratisíci forem,
až k člověku máš ještě kdy.

HOMUNKULUS vstoupí na PROTEA-delfína.

PROTEUS:

Pojď, duchu, ke mně v říš mé vláhy,
vzrosteš a rozšíříš se záhy,
dle libosti se zařídiš.
S vyššími řády nic to není.
Jak na člověka se kdo změní,
je docela s ním konec již.

THALES:

Nu, přijde na to! Též je pěkné zas,
být mužem pořádným; a v pravý čas!

PROTEUS (THALETOVI):

Kdos, tvoje zásluhy kdo má,
ten arci chvílku přetrvá;
neb v duchů družině té šeré
já vidím tě už roky steré.

SIRÉNY (na skaliscích):

Zda těch mráček kruh tam zříte,
bíle lnoucí k měsíci?
Holubičky láskou zpité
jsou to, křídly svítící.
Z Kypru milostná se dala
její družina sem v let.
Teď je slavnost dokonalá!
Teď nám plně září svět!

NEREUS (přistupuje k THALETOVI):

Poutník, jenž se nocí šine,
za úkaz jen vzduchu má to;
my jsme duchové a z jiné,

správné stránky zříme na to:
zázračné ty holubice
jsou mé dceři společnice,
na škebli když přijet chce.
Z toho dvůr je měsíce.

THALES:

Ano, také já mám za to:
řádný muž má zbadat svět,
živé však, co lidem svato,
v teplém hnízdě udržet.

PSYLOVÉ a MARSOVÉ *(na mořských býcích, telatech a beranech):*

V drsné kyperské sluji,
Neptunem nepotopeni,
Seismem nerozdrceni,
kde vánky od věků dují,
jak v bájích, jež z pradávna známe,
vše tiše vykonáváme,
vůz Kypridin uchováváme,
a nezřenu v půlnočním tmění,
skrz vodstev ševelení
půvabnou dceř nesem blíž.
Nás nevyhnal z dělného bydla
ni orel ni lev, jenž má křídla,
kříž ani půlměsíc;
ať se to střídá sebevíc,
ať trůní onen či ten,
ať se to povraždí jen,
ať města i státy jdou v plen,
my neseme již,
my půvabnou vládkyni nesem vám blíž.

SIRÉNY:

V mírném spěchu, v lehkém reji
kolem vozu v spleti řad,
v pruzích, jež se províjejí,
v kroužení jak táhlý had,
Nereovny, divé ženy,
Doridky, jež něžné jste,
matčin obraz převtělený,
Galateu, přineste!
Vidíme ji božsky skvíť se,
nesmrtelných vážnost má,
leč jak žena smrtelnice
svůdná je i půvabná.

DORIDKY (*vesměs na delfínech, táhnouce ve sboru mimo NEREA*):

Rozlij, Luno, stín a záři
na junů květ přeskvělý,
neb my před otcovou tváří
zjevit chcem se s manžely.

NEREOVI.

Chlapci jsou to, zachránily
jsme je z chřtánu příboje,
v mech a rákos položily,
k světlu zahřály si je;
žhavě nás teď pocelují,
věrně za to poděkují:
hled', jaký to půvab je!

NEREUS:

Nevšední dvojí zisk to z jedné práce:
být milosrdný a tím pokochat se!

DORIDKY:

Chválíš-li, co zamýšlíme,
přání splněno nám bud':
kéž je nesmrtelně smíme
na svou mladou tisknout hrud'!

NEREUS:

Smíte se z lovu radovati,
smí hoch být v muže přetvořen;
však já bych nedoved vám dáti,
co může Zeus vám dáti jen.
Vám láska — vlnou bez trvání
a vy jen houpány jste jí,
pak, přejde-li vás milkování,
zas na břeh muž se vysadí.

DORIDKY:

Tak abychom smutně se loučily,
ač rády vás máme, vy milí!
My po věčné věrnosti toužily,
leč bozi nedovolili.

MLADÍCI:

Nuž hýčkejte si nás jen dál,
nás, chrabré trosečníky;
je nám, jak sen by se nám zdál,
že nelze líp. Ó díky!

GALATEA se blíží na voze z mušlí.

NEREUS:

Tos ty, moje drahá!

GALATEA:

Ó štěstí, zde být!
Vy delfíni, stůjte! Chci na otce zřít.

NEREUS:

Už přešli, přešli už, jsou v dáli,
tím kroužícím pohybem kola.
Což dbají, zda co z nitra, ze srdce volá?
Ach, kéž by mne tam s sebou vzali!
Však jediný pohled pohladí,
že celý rok mi nahradí.

THALES:

Zdar! Znova! Zdar světu!
Všecek radostí kvetu,
proniknut krásna i pravdy shodou...
Vše povstalo z vody, vše stvořeno vodou!!
Všechno smí vodou trvání míti!
Oceáne, přej nám svého věčného bytí.
Ty kdybys nebyl mraků dech,
potoky nehnal z výšin všech,
neřídil řek i spád i běh,
nechytal dravost proudů těch,
čím horstva i pláně, čím svět by pak žil?
Tebou jen život uchován byl.

ECHO (*sbor veškerých kruhů*):

Tebou se život lil do všech nám žil.

NEREUS:

Houpavě plují v dálku zpět,
už nekříží se náš hled a hled;
v táhlých řetězů pruhu,
v slavnostně zladěném kruhu
krouží těch nesčetných rej.

Ale mé dcery škeblí trón
stále zřím — je to on —
jak světlem hvězd
v tom shluku svítí.

Předrahý třpyt v té vřavě smím zřítí,
já vidím jej, já hmatám jej,
blízko, blíž, pravdivěj.

HOMUNKULUS:

Rozkošné vlhko cítím,
a na cokoli svítím,
je vše tak plno krás.

PROTEUS:

Zde vlhko mokvá žitím,
zde vzplá tvé světlo, cítím,
a vydá luzný hlas.

NEREUS:

Tam nové zas tajemství ve středu reje!
Co zří naše oči? A cože se děje?
Co u nohou, tam u mé dcery, se třpytí?

Kol škeble to šlehá, ted' milostně svítí —
to tepot je lásky, to lásky je vzlet!

THALES:

Tot' Homunkulus — a Proteus ho sved...
On pudem tam hnán je v své vládcovské touze,
už slyším, jak v úzkosti ječí to dlouze,
vždyť rozbít se musí tam o světlý trůn;
ted' plane, ted' blýská, už rozlil se v tůň!

SIRÉNY:

Hle, ohnivý zázrak se na vlnách blyští,
jež o sebe tlukou a v jiskrách se tříští!
A výš se to zmítá a jasněj to plá,
žhnou těla, vše půlnočně hořet se zdá,
kolkolem je oheň, vše rudost má jeho —

Nuž, vládu měj Eros, jenž počátkem všeho!

Zdar bud' vlnám! Zdar bud' moři,
na němž oheň svatě hoří!
Zdar bud' vodě! Zdar bud' žáru!
Zdar bud' zázračnému varu!

VEŠKEREN SBOR:

Vánkům zdar, jež tiše dýší!
Tajům zdar všech zemních skrýší!
Velebeni v slávě své,
všichni čtyři živlové!

TŘETÍ DĚJSTVÍ

Před Menelaovým palácem v Spartě

Vystoupí HELENA a sbor zajatých Trójanek, PANTHALIS, vůdkyně sboru.

HELENA:

Terč mnoha obdivu a hany, Helena,
já od pobřeží, kde jsme právě přistáli,
jdu posud šumem zpita houpajících vln,
jež, vzpínajíce se, nás od niv Ilia
sem nesly k rodným zátokám, jak dovolil
svou silou vítr Euros, přízní Poseidon.
Tam dole radují se Menelaos král
a jeho nejchrabřejší nad svým návratem.
Ty pak mě vítej doma, strmý paláci,
jejž, v zem se vrátiv, Tyndareos, otec můj,
si na pahorku Athéninu vystavěl,
ty, ve vší Spartě nejskvostněji zdobený,
v němž sestersky já s Klytaimestrou vzrůstala
i s Kastorem a Polydeikem v bujných hrách!
Vás pozdravuji, křídla brány kovové;
kdys, pohostinně zvouce, jste se rozlétla,
a tehdy, před jinými mne si vyvoliv,
můj ženich Menelaos zazářil mi vstříc.
Teď rozlette se znovu, abych, věrná choť,
co nařizuje vládce, spěšně splnila.
Tam dovnitř jít mě nechte! Za mnou zůstaň vše,
čím osudně jsem štvána byla doposud.

Neb co jsem bezstarostně práh ten přestoupila
a na Kithaiře, zbožná, navštívila chrám
a co mě lupič frygický tam uchvátil,
ach, od těch dob se toho zběhlo, o čem sic
si lidé rádi povědí, co nerad ten
však slyší, o němž pověst vzrostla v pohádku.

SBOR:

Ó nádherná paní, jen nezhrdej tím,
co svým zváti je nejvyšší čest!
Neb jenom tvá je ta největší slast:
dar krásy, který se nad všemi skví.
Sic před rekem zní jeho jména zvuk,
i kráčí si hrd;
však i nejzpuštěnější skloní se šíj,
kde zasvitne krása, jež překoná vše.

HELENA:

Již dosti! Se svým chotěm já tu přistála,
a on mě k svému městu vyslal před sebou;
leč uhodnouti nelze mi, co v mysli má.
Zda přicházím sem jako choť? či královna?
či jako oběť za trpký žal knížete
a za bídu, v níž dlouho strádal řecký voj?
Jsem kořist: zda jsem zajata, mi neznámo!
Neb dvojznačně mi věru bozi určili
jak los, tak pověst, obojetné průvodčí
mé leposti, již dokonce zde na prahu
svou chmurnou výstražností po boku mi jsou.
Už v duté lodi zřídka na mne pohlédl choť
a laskavého slova ke mně neprones.
Jak zamýšlel by zkázu, seděl proti mně.

Leč potom — sotva pluly přední koráby
už proti ústí Euroty a zobanem
souš uvítaly — jak by bohem pohnut, děl:
„Zde moje vojsko po pořádku vystoupí,
já přehlédnu je, seskupené na břehu;
však ty spěj dál, spěj proti břehu Euroty,
jenž, svatý, teče úrodnou tou krajinou;
tam po zavhlých lukách oře poháněj,
až posléz dostaneš se v krásnou krajinu,
kde město Lakedaimon — žírné pole kdys —
je v stínu založeno blízkých přísných hor,
a poté ve strmící knížecí vstup dům
a přehlédni mi služby, které v paláci
jsem zanechal, i s moudrou starou šafářkou.
Ta bohaté necht' poklady ti ukáže,
jak je tvůj otec nastřádal a jak já sám
je ve válce i míru množil napořád.
Ty nalezneš tam všechno spořádáno, neb
má kníže právo, aby při svém návratu
vše našel neporušené a na místě,
i kde i jak svou každou věc byl zanechal.
Neb ničím o své ujmě sluha nesmí hnout.“

SBOR:

Nuž osvěž ted' nádherným pokladem tím,
jenž stále byl množen, oko i hrud'!
Neb řetěz a koruna, zdoza i šperk
tam chvástavě leží jak nejvyšší skvost.
Však vejdi ty k nim a vyzvi je jen,
ať strojí se v boj.
Já chtěla bych krásu v šarvátce zřít,
jak zdolává perel i klenotů lesk.

HELENA:

Pak zazněl další rozkaz mého knížete:
„Až poté všechno po pořádku prohlédneš,
pak, kolik se ti uzdá, vezmi trojnožek
i různých pánví, jak jich k ruce obětník
má zapotřebí při slavnostním obřadu,
vem kotle, mísy, okrouhlou vem nádobku,
a čistá voda z posvátného zdroje necht'
se čerpá do vysokých džbánů; suchou klest,
jež v ohni rychle zaplácne, přichystej,
též arci nezapomeň na broušený nůž.
Vše další přenechávám tvojí starosti.“
Tak pravil, naléhaje, abych šla; leč nic,
co dýše, neoznačil v tom svém rozkazu,
nic, co chce porazit k poctě Olympských.
Toť povážlivé; dále však se nestarám,
i buď to přenecháno bohům vznešeným,
již dovrší, co v mysli své si umíní,
necht' lidem dobré se to uzdá nebo zlé;
my snášíme, my lidé smrtelníci, vše.
Již leckdy těžkou sekyru zved obětník,
by zasáh šíji skloněného zvířete —
a zasáhnout jí nemoh, neb mu bránilo,
že zarazil ho blízký nepřítel či bůh.

SBOR:

Co má se státi, nevystaráš;
královno, udrž si jen
lehký krok!
Přichází dobré i zlé
člověku nečekáno;
nevěříme, necht' věštby zněl hlas.

Vždyť hořela Trója, vždyť měly jsme smrt
před očima, potupnou smrt;
a nejsme-li zde
sdruženy k tobě v milé službě,
nezříme mámivé slunce nebes
a nejvyšší pozemskou krásu,
tebe, jak skláníš se k šťastným, k nám?

HELENA:

Staň se, co staň. Ať jakkoli! Mně přísluší,
bych neprodleně vystoupila v králův dům,
jenž, opuštěn, pak hledán v snách, ba ztracený,
mně znova stojí před očima, nevím jak.
Teď bujně nést mě nohy vzhůru po stupních
už nechtí, přes něž dětinsky jsem skákala.

Odejde.

SBOR:

Odvržte, sestry, žal!
Smutné vy zajaté,
odvržte bolest a trýzeň!
S vládkyní plesejte,
s Helenou plesejte,
jež se zas ke krbu otčiny
se srdcem, pozdě sic vráceným,
zato nohou tím pevnější
radostně blíží.

Velebte Olympské;
blaho nám vracejí,
domů vedou nás bozi!

Vzlétá, kdo uvolněn,
jakoby na křídlech
nade vším drsným, kdežto ten,
kdo je zajatec, nadarmo
nad svého žaláře cimbuří
toužebné paže vzpíná.

Ji však, vzdálenou, bůh
v paže své jal,
z rumu Tróje ji nes,
zpět ji unášel sem
v starý, nově ten vyzdobený
otcův dům,
po nevýslovných
trampotách a slastech
aby zas na dětství
vzpružena vzpomínala.

PANTHALIS (*náčelnice sboru*):

Ted' stezku radostného zpěvu opustte
a obraťte svůj pohled raděj k veřejím!
Co vidím, sestry? Nevrací se královna
a rozrušeným krokem nekráčí sem k nám?
Co jest, má velká královno, co mohlo tě
v tvých síních potkat, místo vítajících slov,
tak otřásajícího? Mně to neskryješ,
neb na tvém čele vidím chmuru hněvivou,
jež, ušlechtilá, s překvapením zápolí.

HELENA (*vzrušeně, nechavši veřeje dokořán*):

Strach všední nepřísluší dceři Diově,
a letmě tichá netkne se jí ruka hrůz;

však úděs, který z lůna staré noci kdys
už před pradávnem vyvřev, mnohotvárný dál
se valí, jako z jícna hor když stoupá kouř,
ten otřese i hrudí bohatýrovou.

Tak hrůzyplně bozi podsvětní mi dnes
vchod označili do domu, že ráda bych
zas od vytouženého prahu známého
se odplížila jako propuštěný host.

Však ne! já ustoupila na světlo,
a dál mě neodeženete, cizí mocnosti!
Teď rozvážím si oběť, neb má, očištěn,
žár krbu kněžnu pozdravit i knížete.

NÁČELNICE SBORU:

Svým služkám, jež ti pomocny jsou v pokoře,
rač, vzácná kněžno, co se stalo, vyjevit.

HELENA:

Co já jsem zhlédla, uvidíte také vy,
ač jestli hned zas nezhltila stará noc
svou stvůru v lůno hlubokých svých zázraků.

Leč vypovím to slovy, ať to zvíte vše.

Když, dbalá prvé povinnosti, slavnostně
jsem vykročila v přísný prostor paláce,
já nad mlčením pustých síní užasla.

Ni zvuk mě nepozdravil spěšných kročeju,

ni pohled na výkonů dělnou horlivost,

já nespatrišla služby ani správkyni,

jež vlídně jindy zdravívaly cizince.

Však, sotva jsem se přiblížila ohništi,

tu zhlédnu, nad popelem vychládajícím

že sedí velká, zahalená ženština;

a nebyla jak spící; zadumána spíš.
Já do práce ji volám slovy vládkyně,
neb mám ji za správkyni, které manžel můj
snad svěřil palác za mé nepřítomnosti.
Ta zachumlaná nehnutě však sedí dál;
až posléz na mou hrozbu zvedne pravici,
jak by mě chtěla od ohniště vykázat.
Já zlobně odvrátím se od ní, pospíchám
hned k stupňům, nad kterými pokoj svatební
je vyzdoben a poblíže síň s klenoty.
Leč příšerné to stvoření se vymrští,
mně v cestu stoupne panovačně, vyzáble
se napřimujíc; dutý, krhavý má zor.
Zjev divnodivný; mate zrak i představu!
Leč do větru jen mluvím, neboť nadarmo
se snaží slovo vykouzlovat postavy.
Hle, zde ji vizte! troufá si jít na světlo!
Zde my jsme pány, dokud nepřijde sám král.
Bůh Foibos, přítel krásy, noční příšery
buď do jeskyní zažene, neb zkrotí je.

Na prahu mezi veřejemi objeví se FORKYAS.

SBOR:

Mnoho jsem zažila, ač mi kadeř
mladistvě vlaje okolo skrání!
Hrozného mnoho jsem uhlídala,
zoufalství války, Iliá noc,
města pád.

Prachem a rykem bojovné vřavy
bohy jsem zaslechla příšerně volat,

po širém poli proti hradbám
kovovým zvukem se strašlivě nesl
Eridin hlas.

Ach, ještě stálo Ilion,
plamenů žár však šlehal již,
chytal od domu sousední dům,
jak se valily v šíř i dál
kotouče, ohněm zvichřené,
po zdech nočního města.

Na útěku skrz kouř a žár,
skrze vyšlehlých ohňů žeh,
zřela jsem bohů zuřící krok,
olbřímí zázračné zjevy,
jak se noří z té pochmurné
mlhy, jež v plamenech vála.

Bylo, co zřela jsem, skutečnost?
či snad úzkostmi zvířený duch
stvořil ten zmatek? Nelze říci,
nelze! Ale že vskutku zde
vidím očima tento děs,
to mi určitě známo;
prsty bych mohla jej nahmatat,
jen kdyby od té hrůzy mě
nezdržovala bázeň.

Kteráže jsi ty
z Forkyad sester?
Neb já tě s oním
srovnávám rodem.

Jsi snad jednou z těch šedých nestvůr,
z těch, které společně musí žít,
jedno oko a jeden zub
druzně si půjčujícíe?

Troufáš si, stvůro,
státi tu směle
před boha Héliá
znaleckým okem?
Jen si vystupuj na denní světlo;
odporných zjevů nevidí on,
tak jako jeho posvátný zrak
nikdy nezahléd stínu.

Nás však smrtelné nutí, žel,
trapný a truchlivě lidský los,
abychom v očích cítily strast,
jakou nám, ctitelkám krásy, jest
zavržitelný ten odvěký hnus.

Nuž, tak drže-li proti nám jdeš,
prokletí, ano, prokletí slyš,
slova drtivě hrozebná,
zatracování z úst blažených žen,
které od bohů stvořeny jsou.

FORKYAS:

Je staré slovo, správné však a vznešené,
že stud a krása ruku v ruce pospolu
se na té naší zemi cestou nedají.
V nich obou zakořeněna je dávná zášť,
a kdykoli se potkají kde na stezce,

vždy zády k sobě v nevoli se otočí.
Pak jen tím prudčej spěje stud a krása dál,
stud zahanben, leč krása v drzé náladě,
až posléz obejme ji v Orku hluchá noc,
ač stáří-li ji předtím neochočilo.
Teď vás tu vidím, drzé hejno, z ciziny
jak slétly jste se tady, rovny jeřábům,
jichž hlaholící chrapot láká poutníka,
by s tiché cesty k houfu jejich mračnému
a k jejich krákorání vzhůru pohlédl.
Leč odlétají cestou svojí dál, a on
jde svojí zas; a tak to s námi bude též.

Kdopak vy jste, že smíte jako opilci,
jak menády tu běsnit kolem paláce?
Kdopak vy jste, že domu toho správkyňi,
tak jako čubky lunu, vytím vítáte?
Což mníte, že mi skryto, jaký je váš rod?
Vy štěňata, jež vrhla válka, pěstil boj,
vy svedené a svádějící chlípnice,
jež vysávají vojína i občana?
Jak vás tak vidím, zdá se mi, že kobylek
se snesl roj a pokryl plochu žírných niv.
Vy, vyžíračky cizí píce! Mlsounky,
jež pleníte zde vypučevší blahobyť,
vy dobyté a vyměněné na trhu!

HELENA:

Kdo služebnicím laje před velitelkou,
ten směle sahá na pravomoc vládkyně!
Neb jenom jí se sluší dobro odměnit
a potrestat, co zavržení zaslouží.

A já jsem spokojena, jak mi sloužily,
když obléhána byla silné Tróje tvrz,
když padala, když ležela; a neméně,
když snášeti nám bylo bludné plavby strast,
kdy obvykle je každý sobě nejbližší.
Zde čekám totéž od své jaré družiny;
ne, čím je sluha: jen, jak slouží, ptá se pán.
Ty tedy mlč a na ty zde se neškleb již!
Kdyžs dobře dosud spravovala králův dům,
svou paní zastupujíc, je to záslužné;
ted' přichází však sama, tedy ustup ty,
sic trest, ne zasloužená mzda, ti údělem.

FORKYAS:

Máš plné právo hrozit lidem domácím,
neb vznešená choť pána, jemuž přeje bůh,
si smí tak vést, když moudře vládla drahně let.
Já uznávám tě; znova v starý úřad svůj
co kněžna-li a hospodyně vstupuješ,
bud' paní! chop se uvolněných otěží,
vem poklad ve svůj majetek, vem všechny nás!
Leč především mne, starší, proti těm zde chraň,
jež před labutí tvojí krásou kejhají
nejinak než jak hejno podškubaných hus!

NÁČELNICE SBORU:

Jak ohyzdná je vedle krásy ohyzdnost!

FORKYAS:

Jak hloupý vedle rozumu je nerozum!

Jednotlivé dívky vystupují ze sboru.

PRVÁ ČLENKA SBORU:

Rci, co dí otec Erebos, co matka Noc.

FORKYAS:

Ty o Skylle mluv, sestře svojí pokrevné.

DRUHÁ ČLENKA SBORU:

Však po tvém rodokmeni stoupá mnoho stvůr.

FORKYAS:

Jdi do Orku! Tam vyhledáš svou rodinu.

TŘETÍ ČLENKA SBORU:

Kdo v Orku bydlí, pro tebe je příliš mlád.

FORKYAS:

Jdi, mlsná, Teiresiu sváděj starého.

ČTVRTÁ ČLENKA SBORU:

Tvou pra-pravnučkou — chůva Orionova.

FORKYAS:

Vím, Harpyje tě krmily svým výkalem.

PÁTÁ ČLENKA SBORU:

Čím uchováš si pěstěnou tu vychrtlost?

FORKYAS:

Ne krví, na niž třeseš se až přespříliš.

ŠESTÁ ČLENKA SBORU:

Tys mrtvol chtivá, sama hnusně mrtvolná!

FORKYAS:

V tvé drzé hubě upíří se leskne zub.

NÁČELNICE SBORU:

Tvou hubu zacpu, povím-li, kdo vlastně jsi.

FORKYAS:

Dřív sebe prohlas; záhada se vyrovná.

HELENA:

Ne hněvivě, leč v smutku kráčím mezi vás
a zapovídám tento neurvalý spor!
Neb škůdnějšího není vládnoucím nic
než věrných sluhů váda, tajně hnisavá.
Pak se mu echo jeho slov už nevrací,
jsouc provázeno spěšných činů souladem —
ne, burácí to kolem něho svévolně
a on, sám bezradný jsa, plísňuje do větru.
A více. Vykouzly jste tou necudnou
svou nezřízenou zlobou děsné přízraky,
jež na mne dorážejí, takže do Orku
se cítím strhována, navzdor otčině.
Zda vzpomínka to? Zda mě uchvacuje blud?
Tím vším že já jsem byla? Jsem tím? Budu zas?
Tou stvůrou snů a hrůzy! Ničitelkou měst?
Mé dívky zachvěly se, ty však, nejstarší,
jsi nevzrušena; rci mi slovo rozvážné.

FORKYAS:

Kdo vzpomíná si různé sudby dlouhých let,
i přízeň bohů posléze jen za sen má.
Však ty, již milost přána vskutku bez míry,

tys vídala jen muže láskou řjící,
kdož rychle vzpláli k nejsmělejším podnikům.
Již záhy si tě lapil Theseus, chtíčem jat,
zjev jako jedle, mohutný jak Herakles.

HELENA:

Když deset let mi bylo, chyt mě, štíhlou laň,
a na tvrz Afidnovu zanes attickou.

FORKYAS:

Pak vyproštěna Kastorem a Polluxem,
zas bylas tužbou nejzdatnějším junákům.

HELENA:

A ráda doznám: tichou přízeň Patroklos,
on, Peleovcův odraz, získal nad jiné.

FORKYAS:

Tvůj otec tě však sezdal s Menelaem, jenž
byl mořeplavec a též domu ochránce.

HELENA:

Svou dceru dal mu, dal mu do správy svou říš.
Nám Hermione z manželství se zrodila.

FORKYAS:

Leč jak dlel v boji o dědictví na Krétě,
tu přišel k osamělé příliš krásný host.

HELENA:

Proč připomínáš onen zpoła vdoví stav
a děsnou zhoubu, jež mi z něho povstala?

FORKYAS:

Mne, na Krétě jež svobodna jsem zrozena,
ta plavba vrhla v zajetí a otroctví.

HELENA:

On tehdy zde tě ustanovil šafářkou,
jíž svěřil mnoho: skvosty dobyté i hrad.

FORKYAS:

To vše jsi opustila, k hradbám Iliu
se plavíc, za milostnou slastí bez konce.

HELENA:

Ne, o slastech mi nemluv! příliš hořká strast
i hrud' i hlavu zalila mi přívalem.

FORKYAS:

Leč prý ses objevila v dvojí podobě
a zhlédli tě prý v Egyptě, jak v Iliu.

HELENA:

Mou pustou mysl nerozrušuj šílenstvím.
Vždyť sama nyní nevím, která z nich že jsem.

FORKYAS:

A též se říká: z říše stínů Achilles,
jenž proti sudbě z dřívějška tě miloval,
prý, touhou jat, se k tobě ještě přidružil.

HELENA:

Já idol spojila se s ním, jenž idol byl.
To byl jen sen, jak sama slova říkají.
Já klesám v prázdno, sama sobě idol jsem.

Klesne polosboru do náručí.

SBOR:

Mlč, ó, mlč jen!
Jde zkáza z tvých očí, zkáza z tvých rtů!
Co že tvá ústa o jednom zubu,
co že vydechnout může
ten tvůj příšerný chřtán!

Zlosyn, jenž zdánlivě dobro plodí,
pod rouchem jehněte zuřivý vlk,
je mi hroznější nežli psa
trojhlavého jícen.
Úzkostně nasloucháme, hle:
kdy? jak? kde že vyšplíchne
obludy této
úskočné číhavé zlo?

Jakže, místo útěšným slovem,
v němž z Léthé je laskavě léčivý dar,
připomínkou všeho, co zašlo,
nejhorší zlo, ne dobro, budíš,
zároveň zatemňujíc
nejen přítomnosti zář,
leč i světlo,
jež slibem budoucna vzplá!

Mlč, ó, mlč jen!
Aby kněžnina duše,
už už uprchnout chtíc,
pevně se držela ještě,
držela postavu postav,
nejkrásnější ten pod sluncem zjev.

HELENA, zotavivši se, stojí zas uprostřed.

FORKYAS:

Vystup z přeletavých mraků, jasné slunce vznešené;
jak už v závoji vás nadchla, teď nám prudká vládne zář.
Sama v lásce na to zíráš, jak se rozvírá ti svět.
Nechť já ošklivou jim sluju, přec, co krása, dobře znám.

HELENA:

Z pustiny se probírajíc, kde jsem dlela v závratí,
ráda bych zas pookřála, neb mé tělo je tak mdlé.
Královnám však přísluší se, přísluší to lidem všem,
aby, cokoli nechť hrozí, statečně se vzmužili.

FORKYAS:

Jak tu stojíš v kráse své a velebnosti před námi,
dí tvůj zrak, že rozkazuješ. Mluv, co kážeš, vyslov to!

HELENA:

Co jste směle zameškaly hádkou svou, hned napravte!
Oběť přichystati spějte, jak to král mi nařídil.

FORKYAS:

Úlitbu a vůně máme, miskou, trojnožku i nůž;
vše je schystáno, jen ukaž, co se obětovat má!

HELENA:

To mi vládce neoznačil.

FORKYAS:

Neoznačil? Hrůzná zvěst!

HELENA:

Jaká hrůza na tě padá?

FORKYAS:

Tys ta oběť, královno!

HELENA:

Já?

FORKYAS:

A ty zde!

SBOR:

Hrůza! Hrůza!

FORKYAS:

Padnout musíš sekyrou.

HELENA:

Běda mi, já tušila to.

FORKYAS:

Je to nevyhnutelné.

SBOR:

Ach, a my! co nám se stane?

FORKYAS:

Ona skoná královsky.
Vy však na vysokém trámu, který střechu podpírá,
budete se vedle sebe jako drozdi třepetat.

HELENA a sbor stojí v úžasu a hrůze; velká, působivá skupina.

FORKYAS:

Vy přízraky! — Jak zkamenělé stojíte,
že s dnem se máte loučit, jenž vám nepatří!
Vždyť lidé — samá strašidla, tak jako vy —
se rovněž rádi svitu slunce nezřeknou;
leč nevyprosí, nespasí se od smrti;
to vědí všichni, málokomu však to vhod.
Nu zkrátka, ztraceny jste! Rychle! do práce!

Zatleská. U brány se objevují zakuklení trpaslíci a jmou se rychle provádět vyslovené rozkazy.

Hej, hola, chmurný pronárode bachratý!
Jen přival se! Zde dosyta si natrop zla.
Ať zlatý oltář s rohy sem se přenese,
ať nad stříbrným krajem blyští sekyra,
ať ve džbánech je voda, neboť bude vám
smýt černou krev, až hnusně všechno potřísní.
Zde v prachu rozestřete skvostný koberec,
ať oběť na něm poklekne si královsky
a pak, až bude bez hlavy, ať v roušce té
se důstojně, jak zaslouží, též pochová.

NÁČELNICE SBORU:

Hle, zadumána, stranou stojí královna,

co dívky vadnou, požatá jak tráva luk.
Já nejstarší však — svatá chce tak povinnost —
si musím s tebou, pra-prastará, promluvit.
Jsi zkušená, jsi moudrá; tuším, přeješ nám,
ač zbrkle urazila tě ta družina.
Nuž rci, co soudíš o možnosti záchrany?

FORKYAS:

Tot' prostá věc: jen na královně závisí,
i sebe zachránit i vás, vy přivažky!
Je třeba nejrychlejší odhodlanosti.

SBOR:

Předústojná sudičko ty, nejmoudřejší Sibyllo,
nerozvírej zlatých nůžek, zdar a život ohlas nám!
Cítíme už, jak se houpe, jak se klátí, jak se kejklá
naše tílko, jež by raděj při tanci se veselilo,
poté kleslo k milenci.

HELENA:

Jen ať se třesou! Cítím bolest já, ne strach.
Však víš-li o záchraně, vděčně vyslechnu.
Kdo moudrý, obzíravý, často poznává,
že nemožné je možné. Mluv jen! Vyslov to!

SBOR:

Pověz, promluv, pověz honem: jak té strašlivé, té děsné
smyčce uniknem, jež hrozí jako nejbídnější klenot
krk nám ovinout? Už předem, chuděrky, my cítíme to,
jak to dusí, jak to rdousí, jestli ty se nesmiluješ,
Rheo, matko bohů všech!

FORKYAS:

Zda máte trpělivost tiše vyslechnout
můj dlouhý výklad? O různé jde příhody.

SBOR:

Což o to! Poslouchajíce, jsme na živu.

FORKYAS:

Kdo, zůstává doma, hlídá poklady,
v svém rozložitém bytě vyspravuje zed'
a střechu proti lijákům si zajistí,
ten do nejdelsí smrti šťasten bude živ:
však ten, kdo bezstarostně přes posvátný práh
se nestálou svou nohou lehce přenáší,
ten, vrací se, staré místo najde sic,
leč přeházeno všechno, ne-li zničeno.

HELENA:

Co s těmi obecnými průpověďmi tu?
Chceš vyprávět; však narážek nás ušetři.

FORKYAS:

To patří k věci, nemá to být výčitka.
Jak lupič po zátokách Menelaos plul
a na ostrovy dorážel i mnohý břeh,
lup sháněje, jenž uvnitř zde je nakupen.
On dlouhých deset roků strávil před Trójou
a nevím, kolik potřeboval k plavbě zpět.
Však co se zatím dalo s Tyndareovým
zde palácem? A jak to vůkol v říši vypadá?

HELENA:

Cožpak je karatelství tak ti vrozeno,
že bez něho ti nelze otevřítí rtů?

FORKYAS:

Je drahně let, co zpustlo horské údolí,
jež za spartskými valy stoupá na sever;
tok Euroty tam skáče s hřbetu Taygeta,
než, podél rákosí se řina, mocný proud
zde v rovině vám živí vaše labuti.

Tam vzadu, v tiché rokli, smělých mužů rod
se usídlil, jenž pronik z noci severské
a zbudoval si pevnou, nedostupnou tvrz,
z níž, podle chuti, týrá krajinu i lid.

HELENA:

To mohli provést? Vždyť to zhoła nemožné.

FORKYAS:

Dost měli pokdy. Na dvacet je tomu let.

HELENA:

A jeden pán tam? Či jen lupičů to houf?

FORKYAS:

Ne, lupiči to nejsou, jeden tam je pán.
Já nehaním ho, třeba přepadl i mne.
Vše mohl sebrat, ale spokojil se vzít
jen něco čestných podarů, jak děl, ne daň.

HELENA:

Jak vypadá?

FORKYAS:

Ne špatně! Zamlouvá se mi.
Je čilý, smělý, krásně urostlý to muž,
a rozumný, jak mezi Řeky málo jich.
Lid jeho zvou sic barbarským, však nemyslím,
že jsou tam ukrutníci jako před Trójou,
kde mnohý rek se choval jako lidožrout.
Ba, jeho šlechtnosti bych se svěřila.
A jeho hrad! ten měly byste uvidět!
Je jinší než ty hrubé, nemotorné zdi,
jež vaši předci navalili bez ladu,
když, jako Kýklopové, kámen kyklopsky
jen přiráželi k hrubým kamenům; však tam
je všechno kolmé, vodorovné, souměrné.
Ten hrad — však uvidíte! — strmí k nebesům,
je hladce srouben, zrcadlí se jako kov.
Naň vyšplhat? To sklouzla by už myšlenka!
A uvnitř velká dvorů prostranství, jež kol
jsou obstoupena stavbami k všem účelům.
Je na nich sloup a sloupek, oblouk, oblouček,
též altány a galerie vně a vnitř;
a erby!

SBOR:

Co jsou erby?

FORKYAS:

Vždyť už Aias nes,
jak víte, svinutého hada na štítě.
Těž před Thébami každý ze sedmi měl znak,
jenž jeho štítu dával mocnou významnost.
Zde měsíc byl a hvězdy noční oblohy,

tam bohyně, rek, žebřík, meče, pochodně,
či jiný postrach občanů a klidných měst.
Těž zástup našich hrdin po svých pradědech
má takovéto kresby, v barvách hořící;
je lvy tam vidět, orly, spáry, zobany,
též růže, křídla, paví ocas, tuří roh
a pruhů čern i zlato, stříbro, azur, nach.
To všechno je tam rozvěšeno po sálech,
a sály ty jsou prostorné jak malý svět;
tam zatančíte!

SBOR:

Jsou též tanečníci tam?

FORKYAS:

A jací! Bujní, zlatovlasí mládenci!
Ti voní mládím! Jenom Paris voněl tak,
když královně se příliš přiblížil.

HELENA:

Aj co!
To nepatří sem! Řekni slovo poslední!

FORKYAS:

To řekneš ty, až jasně „ano“ odpovíš;
a hned tě obklopím tím hradem.

SBOR:

Vyslov to,
ach, řekni „ano“, zachraň sebe, zachraň nás!

HELENA:

Jak, mám se báti, že by Menelaos král
se prohřešil a mně tak těžce ublížil?

FORKYAS:

Však zohavil ti Deífoba — vzpomeň jen —
jenž po zabití svého bratra Parida
si tebe, vdovy, získal za svou milenku,
byť zdráhala ses. Nos i uši uříz mu
a umučil ho k smrti, hrůza pohledět.

HELENA:

Tak naložil s ním, ano; ale pro mne jen.

FORKYAS:

A pro něj nyní stejně s tebou naloží.
Je krása nedělitelná. Kdo celou měl,
ten spíš ji zničí, klna všemu dělení.

V dálce polnice; sbor se vyděsí.

Jak ostře hlahol polnic vnitřnosti a sluch
ti rozdírá, tak zakousla se žárlivost
v hruď muže, který nikdy nezapomene,
co kdysi měl, pak ztratil a již nezve svým.

SBOR:

Neslyšíš, jak ječí rohy? nevidíš těch zbraní blesk?

FORKYAS:

Zdráv buď, pane můj a králi, všechno ráda vysvětlím.

SBOR:

Ale my?

FORKYAS:

Tot' zřejmé! Ona před očima zemře vám.
Vy tam uvnitř doděláte. Ne, vám nelze pomoci.

Pauza.

HELENA:

Já rozhodla se pro to nejbližší, co smím.
Tys nepřátelský démon, v tom se neklam;
mám strach, bys dobro ve zlo neobrátila.
Leč především já za tebou chci k tvrzi jít;
to další vím; co musí při tom královna
v své hrudi ukrýt nejtajnější skrýš,
všem zůstaň nepřístupno. Ved' nás, starucho!

SBOR:

Rády kráčíme tam
na hbitých nohou;
za námi smrt,
ale před námi zas
čnějící pevnost
se zdmi, k nimž není přístup.
Hradbo, chraň, stejně nás chraň
jako kdys ilijská tvrz,
která posléz jen
bídne podvodem padla lstným.

*Zvedají se mlhy a zahalují, podle divadelních možností, pozadí
i popředí.*

Jak? ale jak?
Hled'te, sestry, kol!
Což tu zář nebyla dne?
Matným pruhem houstnoucích mlh
sálá svatý Euroty tok,
pohledu se ztrácí už
sítím věnčený milý břeh;
hrdých též, zdobných těch
labutí nevidím víc,
jež tak velebně pluly,
jak je, svorné, nes proud.

Přece však, přec,
slyším zpěv jejich znít,
z dálky ten chraptivý zvuk!
Prý to tón, který věští smrt.
Kéž by jenom ten zpěv
místo záchrany slíbené
posléz i nám nehlásal zmar!
nám, kdož též táhlou šíj
bílých labutí máme;
ach, a jí: labutí dceři!
Běda, běda nám, žel!

Všechno zakryly už
vůkol závoje mlh.
Družka družky již nevidí!
Co to jest? Zdažpak jdem?
Či náš krok
po půdě vzdušně jen cupitá?
Nezříš nic? Není sám Hermes, bůh,
před námi snad? Zlatou svou berlou zpět

zda nám zas nevelí jít,
jít v ten šedavý bezradostný prostor,
jenž, jsa pln tvarů nehmatatelných,
věky věků prázden je — jít v Hádes?

Ba, je najednou tak temno, neprožhnuta mha se zvedá,
šedé temno hnědne v hradbu. Zdivo před očima strmí,
zdivem zavřen volný obzor. Je to dvůr? či jícen jámy?
Tak či onak — hrůzostrašné! Sestry, ach, jsme zajatkyňě,
zajaty jak nikdy dřív!

Vnitřní nádvoří hradu

obklopené bohatě fantastickými stavbami středověku.

NÁČELNICE SBORU:

Vy hloupě ukvapené, pravé ženštiny!
Jste děti okamžiku, hříčky povětrí,
jak v neštěstí tak v štěstí! S klidnou rozvahou
ni běd ni blaha neberete. Jedna vždy
je v prudké hádce s druhou, s tou zas ostatní;
leč slast i bol vám svorně vzbudí smích či pláč.
Tak mlčte! Vyslechněte, jak se vládkyňě
i za sebe i za nás ráčí rozhodnout.

HELENA:

Kde jsi, ó čarodějko? Nevím, jak se zveš —
Zde vystup z kleneb této tvrze ponuré!
Když jsi snad svému zázračnému hérou
mě ohlásit šla, by mě dobře uvítal,

měj dík a jen co nejrychlejš mě k němu ved'!
Chci konec bludných toulek. Nechci nic, jen klid.

NÁČELNICE SBORU:

Kol dokola se marně, paní, rozhlížíš;
ten hnusný tvor se ztratil, uvíz někde tam
snad v mlhách, z nichž my zčerstva dostaly se sem,
já nevím ani, kterak — divně, bez chůze.
Snad také, bloudíc, labyrintem pobíhá
té přepodivné tvrze, z mnohých složené,
a hledá pána, aby kněžnu pozdravil.
Však nahoře, hled', rychle hýbe se to již
tam v portálech a oknech po galeriích;
to četné služebnictvo běhá sem a tam,
by vznešeného hosta ohlásilo vstup.

SBOR:

Mně jihne mé srdce! ó, pohleďte jen,
jak prodlévavý je důstojný krok,
jímž mladíků zástup dolů sem k nám,
v šik seřazen, jde. Kdo poručil as,
by v svěžích řadách a seskupeních
ten nádherně efebský blížil se rej?
Čemu divit se dřív? Chůzi přepůvabné,
či snad kučerám, vroubícím bílou skrář,
či těm líčkům rudým? jak broskve jsou,
na nichž stejně je chmýříčko nadechnuté.
Ach, hned bych je nakousla, hrůzu však mám;
neb už jednou, jak do plodu vhrýzla jsem zub,
já v ústech cítila popel.

Však nejlíbeznější
míří sem k nám;
co nesou to jen?
Koberce k trůnu,
stupně, sám trůn,
čaloun a zdobu,
jakýsi stan;
v řasách hrne se závěs,
tvoře věnce mraků,
nad hlavou královninou.
Neb ona usedla již,
vyzvána, v podušek nach.
Přistupte sem,
ve vážných řadách
po stupních stůjte.
Slavně, ó slavně, třikrát slavně
vítání toto požehnáno bud'!

Vše, co sbor líčí, postupně se provádí. Panoši a zbrojnoši sestupují v dlouhém průvodu. Nahoře na schodech zjeví se FAUST v rytířském dvorním oděvu středověkém; pomalu a důstojně sestupuje.

NÁČELNICE SBORU (*pozorně se naň dívajíc*):

Když bozi, jak to leckdy činívají, tomu zde
jen na kratičkou chvíli a jen přechodně
tu důstojnost, ten půvab nepropůjčili
a podmanivý jeho zjev, pak po každé
se vše mu zdaří, ať už v mužů potyčce
či v drobné válce s mocí nejkrásnějších žen.
Ba věru, nespočetně jiných překoná,
jež, převýtečné, na své oči zhlédla jsem.

Zřím knížete, jak vážným, úctou zvolněným
jde k tobě krokem; obrať se, má královno!

FAUST (*přistupuje; po jeho boku spoutaný muž*):

Ne slavnostní, jímž jsem ti vázán, hold,
ne pozdravení věrných vasalů:
jen v řetězech zde přijmi otroka,
jenž, službu zameškav, i mně ji zhatil.
Ty klekni do prachu a před kněžnou
se k neodčinitelné vině znej!
Tot', urozená panovnice, muž,
jenž, nadán bystrozrakem, vyhlížet
má z hradní věže v dál, i k nebesům
i bystře vůkol hledě po kraji,
zda tu či onde nového je cos,
zda z kopců údolím a směrem k tvrzi
se něco hýbe — ať už vlna stád
či průvod vojska: ochraňujem skot
a vojsku čelíme. Dnes — ó té hanby! —
ty přicházíš — jím neohlášena;
a tudíž nebyl vítán s obřadem
tak urozený host. Ten zločinec
svým hrdlem propad. Podle zásluhy
by v krvi ležel už; však jenom ty,
jak se ti zráčí, trest či milost dáš.

HELENA:

Tak vznešenou-li na mne vkládáš moc,
že mám být soudkyní a vládkyní
— a byť i jen, jak hádám, na zkoušku —
já konám soudců prvou povinnost
a vinníka chci vyslechnout. Nuž mluv!

VĚŽNÍK LYNKEUS:

Nech mě zírat, nech mě žíti,
nech mě klečct, zab mě, pane,
neb už vzdáno je mé bytí
této paní bohem dané.

Vyčkávaje záře ranní,
k východu já hleděl jsem,
na jihu však znenadání
slunce vzešlo zázrakem.

Pohled stranou svezl se mně
z cíle hor i prohlubní;
k nebi ne, ni k dálkám země:
upíral jsem zrak jen k ní.

Jako z korun stromů zírám
rys, tak vždy já okem žhnu —
Dnes však chmurný tlak mě svírá,
jak bych ležel v dusném snu.

Všechno náhle je mi cizí.
Věž to? Brána? Cimbuří?
Mlha stoupá, mlha mizí —
Bohyni mé oko zří.

Duch i zrak se na ni dívám,
milostné já světlo sál;
ach, ta krása oslnivá!
běda, oslněn jsem stál.

Zapomněl jsem v roh svůj douti,
zradil já svou povinnost;
hroz jen, že mi zahynouti —
Krása zkrátí hněv i zlost.

HELENA:

Zlo nesmím ztrestat, jež jsem přinesla.
Ó běda, jaký krutý osud mne
to stále stíhá! Srdce mužů všech
já mámit musím, takže nešetří
nic důstojného, ani sebe. Lupem
a svodem, bojem, kouzly, únosy
mě štváli polobozi, rekové,
ba démoni a bozi, sem a tam.
Mé prosté jsoucno pomátlo-li svět,
čím víc, když zdvojeno! Teď v trojitém,
ba v čtverém tvaru, rozsévám jen zlo.
Ten chrabrý muž ať vstane; propusť jej;
kdo bohy zmaten byl, je bez hany.

FAUST:

Já v úžasu zřím, královno, i tu,
jež jistě ranit zná, i raněného.
Já vidím luk, jímž vymršťen byl šíp,
a vidím, koho zasáh. Šípy — šípy —
a do mne. Křížem krážem, perutné,
mi drnčí, cítím, po dvoře a tvrzi.
Čím nyní jsem? Ty náhle proti mně
mé věrné bouříš, zneklidňuješ zdi.
Mé vojsko bude poslouchat, mám strach,
té, která, nezdolána, přemáhá.
Co zbývá mi, než sebe sám i vše,

co mým se zdálo, do tvých rukou vzdát!
Nech, abych u tvých nohou, volný, věrný,
svou paní uznal, jež, jak vkročila,
si zajistila vlastnictví i dům!

LYNKEUS (*přináší bednu; za ním zástup mužů s jinými bednami*):

Hled': znova, královno, jsem zpět.
Ač bohat, žebrám o pohled.
Jak císař — sotva na mne zříš —
jsem bohat zas, byť chud jak myš.

Čím byl jsem dřív? a nyní čím?
co mohu chtít? co učiním?
Co platen v oku rysí blesk?
Láme se o tvé krásy lesk.

My z východu se valili,
a západ podleh násilí;
to spletených byl davů boj,
zadního neznal přední voj.

Muž vpředu kles, ten za ním stál
a třetí kopím zamával;
ať se jich hnulo stokrát víc,
v skrytu jich mřelo na tisíc.

My rozjeli se tam a sem,
my brali město za městem;
kde dneska já směl panovat,
tam zítra jiný žeh a krad.

My obhlédli vše v okamžik —
zde nejtučnější chycen býk —
kdejaký kůň byl uloupen
a tam zas nejkrásnější z žen.

Já pouze toho dychtiv byl,
co nikdo nikdy nespatrił;
co měl též jiný, o tom já,
že to jak tráva povadlá.

Já pokladům šel po stopách,
za sebou bystrý zrak mě táh;
můj pohled vnikal do kapes,
ba do zamčených skříní lez.

A kupy zlata byly mé
a drahokamy přeskvostné:
jen smaragdu lze právo dát
na prsou tvých se zelenat.

Jen chvění mořských krůpějí
se kol tvé hlavy blyštít smí;
rubín se musí zastydět:
před nachem tváří tvých by zbled.

Ted' s pokladem kéž největším
zde k nohám tvým se blížit smím;
snad že ti, paní, přijde vděk
daň mnoha tuhých potyček.

S bednami vleku se ti vstříc,
železných truhlic mám já víc;

v tvé blízkosti-li zůstat smím,
klenbu ti šperky naplním.

Neb sotva na trůn přicházíš,
hned klesá již, hned kleká již
má moc, v níž um i dary jsou,
před jedinečnou postavou.

Dřív cenil jsem ty skvosty své,
ted' se jich zříkám, ted' jsou tvé.
Já zřel v nich poklad, zisk, ba víc —
ted' vím, že nebylo to nic.

Ta skvostů hrst už není má,
je už jak tráva skosená.
Však plnou cenu zas jim dáš,
sotva se na ně zadíváš!

FAUST:

Pryč s břemenem tím směle získaným!
Byť nekárán, přec bez odměny bud'!
Vždyť jí už patří všecko, co ten hrad
v svém nitru chová; dávat jí co zvláště,
je zbytečné. Jdi, seřad' poklady
a hromad' nádheru, jíž nezřel zrak,
ať v plné velebě se zjeví! Klenba
necht' azurem se třpytí, ráje uprav,
jež, neživoucí, dýší životem.
Spěš, před jejími kroky koberce
necht' rozhrnou se s květy; měkká zem
ať vítá její nohu; její oko
hled' na třpyt, jež by snes jen božský zrak.

LYNKEUS:

Lehký úkon velí pán,
hravě bude vykonán.
Ovlád statky, ovlád krev
této krásy mocný zjev.
Zkrotlo vše tvé vojsko již,
ztuplé všechny meče zříš;
před velebnou krásou krás
sám svit slunce zchlad a zhas,
před tím krásnem nejvyšším
vše je liché, vše jen dým.

Odejde.

HELENA (FAUSTOVI):

Chci s tebou hovořit, ó, ke mně sem,
mně po bok vystup! Zde to prázdné místo
zve pána, jenž mi moje zajistí.

FAUST:

Dřív dovol, kněžno: Službu rytířskou
ti klečmo nabízím; a ruku tvou,
jež po tvůj bok mě zvedá, celuji.
Své nekonečné říše, prosím, potvrd'
mě spoluvládce; dobudeš si tak
i ctitele i obhájce i sluhu.

HELENA:

Já mnohý zázrak zřím i slyším tu.
Jsem užaslá a mnoho chci se ptát.
Zvlášť pouč mě, proč zněla mi tak divně
řeč toho muže — divně, přítulně.

Tón k tónu, zdá se, mile přilíná,
a sotva slovo zalahodí v sluch,
hned přijde nové, jež se laská s prvním.

FAUST:

Když naše mluva se ti zamlouvá,
zpěv našich národů tě jistě nadchne
a uspokojí smysl tvůj i ducha.
Však bude nejlíp, cvičit se v tom hned;
tak vyvolá se hovor střídavý.

HELENA:

A chci-li též tak krásně hovořit —?

FAUST:

Věz jedno: ze srdce to musí jít.
A tvoje hruď-li touhou přetéká,
pak ptej se, rozhlížej —

HELENA:

— kdo stejně plá.

FAUST:

Duch nezří zpět, o zítřku sotva ví;
nám v přítomnosti jen —

HELENA:

— je blaženství.

FAUST:

Zisk, jmění, poklad, záruka v ní jsou.
A čím že se to stvrdí?

HELENA:

Rukou mou.

SBOR:

Lze mít naši kněžně ve zlé,
ochotně-li přijímá
pána této tvrze?
Neboť hle, přece my všechny
jsme jen zajaté, jak už častěj
od té doby, co Ilion
padlo a my se daly
na svou úmorně bludnou pouť.

Ženy, zvyklé lásce mužů,
vybíravé nejsou sic,
ale zato znalé.
A stejně popřejí práva,
by kyprého těla se zmocnil,
jak dá chvíle a náhoda,
ať zlatovlasý to pastýř,
ať si to černě chlupatý faun.

Už si sesedli blíže a blíž,
k ženě choulí se muž,
paže se dotkly, kolena též;
v dlani dlaň, družka i druh
tulí se, hle,
na trůnu vysokých poduškách.
Neostýchá se majestát
před zrakem lidu
hrdě, veřejně znát se
k plné rozkoši tajných slastí.

HELENA:

Jsem zcela blízko, byť tak vzdálena.
Jsem tu! jsem tady, šeptám nadšena.

FAUST:

Já sotva dýši; vázne, chví se hlas.
Je to jak sen a zmizel kraj i čas.

HELENA:

Byť vše už znám, jsem znova zrozena,
cizímu věrna, v tebe vpředena.

FAUST:

Hloubáním neruš nejmocnější den!
Žít, to je povinnost; byť chvílce jen.

FORKYAS (*prudce vstoupí*):

Jen se pěkně pomilujte,
z knížek lásky slabikujte,
vrkejte si, požalujte,
však už prchá lásky sen.
Neslyšíte dusné hřmění?
Slyšte polnic hlaholení,
vaší zkázy je to den.
Menelas a jeho lítí
zástupové sem se řítí,
krev a meč tu platí jen!
Poznáš vítězovu zlobu:
roven svůdci Deïfobu,
budeš, svůdce, zohaven.
V oprátce ty lehké zhynou,

této zde pak s širočinou
oltář už je připraven.

FAUST:

Ty vetřelkyně! Rušíš mě tak odporně!
Ni v nebezpečích nemám slepou prudkost rád.
I krásný posel, špatné-li má poselství,
se zohyzďuje; ty pak, nejohybnější,
zlé zprávy přinášíš jen. Dnes však nadarmo.
Jen krákorej si! Nebezpečí není tu!
A nechť i — Prázdnou hrozbou jeví se mi jen.

Signály, z věží, výstřely, trubky a činky, válečná hudba; po jevišti táhnou mocná vojska.

FAUST:

Ne, hned máš shromážděn tu zřítí kruh
hrdin, v celek soustředěn:
kdo přepevným zná štítem býti,
jen ten je hoden přízně žen.

Vojevůdcům, oddělujícím se od svých zástupů a jednotlivě předstupujícím.

Nechť vzdor, jenž neústupně řadí,
vás rovnou vede k vítězství,
vy od severu reci mladí,
z východu omamného vy!

Jdou v kovu, z něhož třpyt se leje,
jdou, říše drtí, hrdinní,

jim pod kroky se půda chvěje
a za kroky jim půda hřmí.

My zakotvili poblíž Pyla,
už starý Nestor nežije,
vojsk nespoutaných smete síla,
co královstvíček vůkol je.

Váš voj ať Menelaa stíhá
teď od hradeb až k přímoří:
tam ať si bloudí, loupí, číhá;
svou sudbu v tom, svou lásku zří.

Vévodů názvem vás mám zváti,
tak spartské královny dí vzkaz;
jí spějte všechno k nohám vzdáti,
říš rozdělí se mezi vás.

Ty hradbou opevňuj a valy
korintský záliv, Germáne,
kraj achajský, kde trčí skály,
v tvé moci, Gote, zůstane.

Bud' Sasů zemí Messenie,
pán v Elidě pak, Franku, tys,
piráty nechat' Norman zbije,
jímž bujně vzkvete Argolis.

Tak necht' se každý ubytuje
a do dálek se dere ven;
leč spartský trůn vás přezařuje,
jenž od pradávna vyvýšen.

Zří královna, jak všichni mohou
žít v kraji, jenž smí šťasten slout.
Lze u jejích jen hledat nohou
i moc i právo, jas i soud.

*FAUST sestoupí, knížata se kolem něho seřadí do kruhu, aby vyslechli
podrobnosti rozkazu a rozvrhu.*

SBOR:

Kdo chce pro sebe krásu krás,
především necht' se moudře
po řádných zbraních rozhlíží kol;
vydobył on si lichotkou,
co je nejvyšší v světě;
klidně však nesmí to zváti svým:
lichotníci to vyloudí lstí,
loupežníci to uloupí zlí;
měj tedy pozor, ať zmaří ten lup!

Chvály zaslouží náš pán
víc než ostatní z knížat,
že se moudře k spojencům zná,
že jsou poslušni silní
všeho, co jim káže.
Provedou věrně každý čin,
z čehož jim vlastní plyne zisk,
jakož od pána dík a mzda:
jemu i jim z toho slávu lze mít.

Neb kdože vyrve ji teď
jemu, mocnému vládci?
Jemu patří, jest jemu jí přát,

dvojnásob námi přát, jež on
společně s ní přepevnou obklopil hradbou,
zvenčí pak vojskem přemocných sil.

FAUST:

Ty dary, jež jsme těm zde dali —
každému jinou plodnou zem —
jsou nádherné; nuž, necht' se vzdálí!
My oblast v středu zaujmeme.

Necht', polouostrove, tě chrání,
jenž z vln ses mihotání zdvih,
ty, jenž jsi srost jen pruhem strání
s výběžky horstev evropských!

Nad všechen vesmír v této zemi
měj šťastnou radost každý kmen,
jenž, zde ji ctě — zde přede všemi —
mé královně je poplaten.

Zde nad Eurotou v šumném síti
se ze skořápky drala ven,
zde světlem, z královny jež svítí,
zrak Lédin, bratrů, oslněn.

Nic víc než tebe nezbožňuje
ta země v nádheře svých dnů;
víc nežli celý svět, jenž tvůj je,
měj ráda tu svou otčinu!

A necht' i na nejvyšších kopců hřbetě
v sních marně pálí chladný Hélios,

přec na skalách se zelená to v létě
a nuzná je tam strava mlsných koz.

Slyš, bublá potok, bystřiny se ženou,
už zelená se palouk, rokle, svah;
kde plochu zříš stem vršků přerušenu,
vlnatý brav se hemží po horách.

Po jednom, obezřele, vystupuje
rohatý skot a jde až nad propast,
pod stěnou skály bezpečné jsou sluje;
všem stádům lze až do noci se pást.

Chrání je Pan a vodní nymfy dýší
v provlhle svěžím chládku pod křovím;
strom stoupá, touže po oblasti vyšší,
a do stromu se vplétá větvovím.

Prastaré pralesy! V nich dub se věží,
se vzdorem ratolestí svých se rva,
co sladký javor, mízou šumě svěží,
ční čist a s tíží svou si zahrává.

A vlaze čerstvé mléko v chladném stíně
jehňátko svlažuje i děcka ret,
a sladké plody zrají na rovině,
a z vydutého kmene mokuva med.

Blahobyt tady dědičný je,
smích na tváři a na rtu hrá,
zde každický si nesmrtelně žije,
je spokojen a zdraví má.

Tak roste v čistotě té dokonalé
synáček v sílu otcovskou.
My, užaslí, se tážeme jen stále,
zda bozi to, zda lidé jsou.

Kdys Apollo se změnil na pastuchu
a nejsličnější ovčák byl jak bůh;
neb příroda-li vládne v čistém vzruchu,
bohy a lidi stejný objal kruh.

Sedí vedle ní.

Tak já, tak ty máš nejslastnější podíl;
nech minulosti a nech vzpomínek!
Ó, vždyť to víš, bůh nejvyšší tě zplodil,
tvým domovem je zlatý věk.

Ne, pevný hrad tě věznit nemá!
Vždyť v mladých horách posud něha hrá,
vždyť blízko spartských zdí nám dvěma
blaženstvím kvete niva arkadská.

Ó pojd', kde nejslastněj se žije,
v radostnou prchněm samotu!
Trůn loubím obrost. Zde je Arkádie,
arkadsky volná rozkoš tu!

*Dějiště se úplně změní. O řadu skalních slují opírají se zavřená loubí.
Stinný háj, vzestupující až k vysokým skalám, jimiž prostranství
obklopeno. FAUSTA a HELENY nevidět. Sbor leží a spí, roztroušen.*

FORKYAS:

Jak dlouho dívky dřímají, mně neznámo;
a rovněž nevím, zda se zjevilo jim v snách,
co já tak jasně na své oči spatřila.
A tak je vzbudím. Ať se mladé udiví;
vy vousáči, tam dole sedící, též vám
se zázrak, jež lze chápat, posléz rozřeší.
Jen vzhůru! Vzhůru! Kučerami zatřepťe!
Sen s očí mněte! Nemžourat! A slyšte mne!

SBOR:

Vypravuj nám, povídej nám, co se podivného zběhlo!
Nejradš bychom uslyšely, čemu ani věřit nelze,
neboť nás už věru nudí, pořád jen ty skály zřít.

FORKYAS:

Sotva sen si z očí mnete — a už nuda, děťátka?
Tedy slyšte: v těchto slujích, v těchto skrýších, v těchto
loubích
jako idylický párek v bezpečí se milovali
naše paní s naším pánem.

SBOR:

Jak, tam uvnitř?

FORKYAS:

Odloučení

od světa; mne jedinou jen povolali k tiché službě.
Poctěna, já pomáhala, leč, jak slušno důvěrnici,
po jiném se ohlížejíc, působnosti léků znalá,
sháněla jsem to i ono, kořínky a mech a kůru,
a tak sami zůstali.

SBOR:

Líčíš to, jak by tam uvnitř byly celé velké světy,
les a louka, strže, tůně! jaké jsou to báchorcky!

FORKYAS:

Arciže, vy nezkušené! to jsou nezbadané hloubky:
sál a sály, dvůr a dvory, vše jsem proslídila tam.
Vtom se to však po jeskyních rozezvučí bujným smíchem.
Nahlédnu a vidím chlapce: s klína paní skáče k otci,
od otce zas k matce nazpět; mazlení a laškování,
pošetilá hříčka lásky, jásot, škádlení a žerty
ohluší mě střídavě.

Nahý génij bez perutí — jako faun bez zvířeckosti —
skočí na tvrdou zem dolů, půda však, jej odrážejíc,
vymrští ho k vzdušným výším a on druhým, třetím skokem
dolétne až pod klenbu.

Úzkostlivě volá matka: Skákej si, co srdce ráčí,
ale střež se, hochu, vzlétnout; volný let ti zakázán.
A též dobrý otec radí: V zemi tkví ta pružná síla,
jež tě pudí výš; jen půdy lehýnce se dotkni patou
jak syn země, jak Antaios ihned sílu pocítíš.
A tak skáče po skalisku, odráží se z kraje na sráz,
skotače a hopkuje, jak odražený skáče míč.

Pojednou však, běda, zmizel v úzlabině drsné rokle
a již zdá se nám být ztracen. Matka kvílí, těší otec,
v bázni ramena já krčím. A už zas — a jak! — se zjeví!
Leží poklady tam skryty? Roucho, v něž jsou tkány květy,
navlékl si obřadně.

Třapce s ramenou mu visí, stuhy létají kol hrudi,
v ruce zlaté varyto má, zcela jako malý Foibos,
s jarou myslí vstoupí na kraj skály převislé. My žasnem.
Rodiče se v zanícení objímají střídavě.
Neb co mu to v hlavách plane? Co se leskne, těžko říci;
je to zlatý šperk či plamen mocné síly duchové?
A tak tváří se a hýbe, tak už hoch se ohlašuje
příštím všeho krásna mistrem, jemuž věčné melodie
po údech se rozlévají. Hle, a tak ho uslyšíte
a tak budete ho zřít a nevyjdete z úžasu.

SBOR:

Tohle zveš zázrakem,
zplozenko Kréty?
Básníků poučná zvěst
nikdy ti nepřišla k sluchu?
Což nenaslouchalas nikdy
tajemství iónských bajek
či božsky hérojským zkazkám
o Řecka pra-praotcích?

Vše, co se děje
dnešního dne,
truchlivý ozvuk je
nádherných dnů našich předků;
nesnese tvé vyprávění
příměru s tím, co líbezná lež,
jíž lze věřit spíše než pravdě,
o synu Májinu pěla.

On, Hermes, útlý a silný přec,
kojenec-rozeňátko,

byl zabalen do plenek čistounkých,
byl zavinut do zdobných peřinek
nerozvážlivým hejnem
svých povídalek chův.
Silný a útlý šibal však
lstivě vyvine údy své
pohyblivé a pružné
a místo sebe tam zanechá
jenom purpurný obal,
jenž ho tak úzkostně tísnil;
jako když se motýlek
z uzounké kukly vymotá,
aby svá křídla rozepjal
a směle i bujně éterem,
slunečně prožehlým, vzlétl.

Tak i on, nejhbitější hoch:
chtěje být démonem strážcem
zlodějům všem a šibalům,
kteří se po zisku pídí,
ihned ten sklon svůj projeví
v nejohratnějších kouscích.
Pánu nad mořem ukradne
trojzub a bohu války
úskočně uzme z pochvy meč;
Foibovi šípy a luk
a Hefaistovi kleště;
ba otci Diovi vzal by blesk,
nemíti hrůzy z ohně;
nad Erótem však zvítězí
v zápase, při němž mu nastaví nohu;

a jak ho líbá Kyprie,
on pás jí ukradne s boku!

Z jeskyně zazní rozkošná, ryze melodická hra strun. Všechny naslouchají a jsou vroucně dojaty. Odtud až po udanou pauzu plný doprovod hudby.

FORKYAS:

Slyšte, kouzlo strun jak plesá!
Konec našim báchorkám.
Starý Olymp v trosky klesá,
nechte bohů, jsou ti tam.

Nikdo vám už nerozumí,
nám se vyšších darů chce:
jen ať ze srdce to šumí,
co má chytit za srdce!

Poodstoupí do skal.

SBOR:

Když jsi, tvore znetvořený,
tímto zvukem jat i ty,
my, kdož svěže uzdraveny,
k slasti slz jsme pohnuty.

Nechat' slunce v mrak se halí,
jen když světlo v duši plá;
v nitru bychom najít znaly
vše, co svět nám odpírá.

HELENA, FAUST; EUFORION v úboru shora popsaném.

EUFORION:

Slyšíte-li dětskou sloku,
žertovat i vám se chce;
a z těch rytmických mých skoků
také vám je do tance.

HELENA:

K lidských slastí dovršení
láska sdruží dvojici:
na trojici však ji změní,
chce-li božských dosíci.

FAUST:

Pak je všeho dosaženo:
já jsem tvůj a ty jsi má;
tak jsem s vámi, dítě, ženo.
Kéž to navždy potrvá!

SBOR:

Rodičům ten záblesk věstí,
jenž kol chlapce luzně hrá,
mnoha roků zář a štěstí.
Jak těch tré mě dojíká!

EUFORION:

Mne rejdit nechte
a nechte skákat,
mne mraky a mráčky
chtí k sobě zlákat,
touha mě, touha
zve do výšin.

FAUST:

Nebud' tak zbrklý!
Jen mírně, mírně!
Ať v hloubku střemhlav
nepadneš vírně,
ať zhoubou není
nám drahý syn!

EUFORION:

Už ne se plouhat
v té líné muce!
Nechte mé vlasy,
pusťte mé ruce,
nechte mé šaty!
Jsou přece mé.

HELENA:

Ó považ, kdo zvátí
synáčkem smí tě,
a jak nás to chvátí,
když přervat chceš, dítě,
sdružené krásno,
to naše a tvé.

SBOR:

Mám strach, že se vbrzku
má loučit těch tré!

HELENA a FAUST:

Dravý tvůj, žhavý pud
matku i otce
zničil by, nezvládnut;

zvládni se! zkrot' se!
Přidruž se zticha
k nevinným hrám!

EUFORION:

Má pýcha zkrotne;
jen z lásky k vám!

Provívjí se sborem a táhne jej za sebou k tanci.

Vzdušněj teď obtáčím
lehýnký rod.
Je teď můj zpěv a rým,
je vám teď tanec vhod?

HELENA:

Tak je to dobře teď,
krasavic kolo veď,
v tanec se dej!

FAUST:

Ne, já tím kejklířstvím
pranic se netěším;
skonči svůj rej!

EUFORION a sbor tančí a zpívají, pohybující se v průpletech.

SBOR:

Něžná tvá paže když
povzlétat zdá se,
jiskrou-li zasvítíš
v zlatém svém vlase,

když sotva noha tvá
půdy se dotýká,
my-li tě tam či sem
v půvabném reji zvem —
vše, po čems prahl, máš;
v srdce nás všech
líbezný cit jsi vdech,
hošíčku náš!

Pauza.

EUFORION:

Je vás tak mnoho,
laňky vy hbité;
hrajme! kdo s koho?
utíkat smíte.
Já budu lovec,
a vy jste zvěř.

SBOR:

Chceš-li nás míti,
nemusíš spěchat.
Chcem u tebe býti,
chcem chytit se nechat:
my, spanilý, tebe
chcem objímat, věř!

EUFORION:

Přes hloží, trny
jen běžte, vy srny!
Co lehce získat smím,
je protivné;

jen, co si vynutím,
to těší mne.

HELENA a FAUST:

Jaká svévole! Jak třeští!
Nezkrotí a nezmírní se.
Slyš, jak lesní roh to vřeští
po úbočí horských strání!
Jaký skřek a jaký řev!

SBOR (*jedna dívka po druhé se rychle vrací*):

Běžel, neohlížeje se,
pro nás má jen pohrdání,
ale zato si sem nese
nejdivější ze všech děv.

EUFORION (*přinášeje DÍVKU*):

Malou buřičku sem vleku,
vynutím si na ní rozkoš.
Vzdornou, v náruč беру ji;
vzporná ústa celuji;
líbám odmítavou hrud'.
Tot' má moc. Co chci, to bud'!

DÍVKA:

Pust' mě, pust'! I v mojí roušce
smělý duch a silný plá.
Zhouževnatí v každé zkoušce
naše vůle tak jak tvá.
Myslíš, že se neubráním?
Paži svou jsi přecenil!

Drž, a já tě ohněm zraním,
bys mi, bloude, hříčkou byl.

Vznítí se a zaplápolá do výšky.

Létni za mnou v lehkou výši,
létni za mnou k mrtvých skrýši,
lapej zmizelý svůj cíl!

EUFORION (*střásaje poslední plameny*):

Uzounké rokle skal
v houští tom spleteném —
Nač tu být v těsnu dál?
Mladý a svěží jsem!
Vichry řvou o závod,
lítě vřou spousty vod;
z dálky ta bouře zní,
blíže chci k ní!

Vyskakuje po skalách stále výš.

HELENA, FAUST a SBOR:

S kamzíky chceš poskakovat?
Hochu, děsí nás tvůj pád!

EUFORION:

Stále výš chci vystupovat,
dále zírat napořád.
Kde jsem se zrodil, vím!
Ostrovu v srdci dlím;
Pelopova to zem,
moře i souše lem.

SBOR:

Mírně-li nechceš dlít
v horách a v háji,
můžeme sestoupit,
plody kde zrají;
fík tě tam, révoví
se zlatem jablek těš.
Ach, kde se něha skví,
něžný bud' též!

EUFORION:

O míru sníte vy?
Sni, kdo má na sny kdy!
válka, tak dnes to zní,
triumf! a vítězství!

SBOR:

V míru době
válku kdo žádá zas,
nenosí v sobě
už nadějný jas.

EUFORION:

Všem, kterým tato zem
v zápas a zápasem
svobodný dala cit
a k touze, krev promarnit,
žár, jež nic nezhasí,
svatý ten žár —
těm všem, kdož zápasí,
můj boj nese zdar!

SBOR:

Hle, jak vysoko již stoupá!
Malý však se nezdá být.
Je jak vítěz, zář ho koupá,
jak by pancíř měl a štít.

EUFORION:

Není valů, hradeb není,
každý na svou vlastní pěst;
jediné jich opevnění
mužů hrud', jež z kovu jest.
Má-li vlast být ochráněna,
s lehkou zbrojí v boje vír!
Amazonkou každá žena,
každé dítě — bohatýr!

SBOR:

Vzhůru se do nebes
básnictví svaté nes!
Sviť hvězda nejvyšší!
Z dalek se, z dalek skví;
a přece stihne nás,
ještě ten drahý hlas
nám ve sluch zní.

EUFORION:

Já nepřišel jak malé robě,
jsem jinoch a mám třpytnou zbroj.
Silné a volné sdruživ k sobě,
já v duchu svém už podnik boj.
Jen vpřed!

Tam svět
nám strojí slávu. Dál! Hahoj!

HELENA a FAUST:

Sotvaže tvá ňadra dýší,
sotvas procit v mladý den —
a již se závratných výší
po strastech jsi roztoužen!
My ti nic
nejsme víc?
Krásný svazek náš je sen?

EUFORION:

A slyšíte to hřímat z moře?
Údolí vůkol echem dout?
To vojsko s vojskem, s trýzní hoře,
útok a útěk, prach a proud.
Je tam skon
za zákon:
moh kdy příkaz jinak slout?

HELENA, FAUST a SBOR:

Jaký děs, ó hrůza války!
což svůj skon máš za zákon?

EUFORION:

Já že přihlížet mám z dálky?
Místo mé, kde strast a ston!

HELENA, FAUST a SBOR:

Zbůjníku! Sudba zlá
k smrti tě rve!

EUFORION:

Necht'! Již se rozvívá
perutí dvě!
Vzhůru! mne táhne cos!
Přejte mi let!

Vrhne se do prostoru, roucho ho na chvíli nese, hlava mu září; za ním světelný pruh.

SBOR:

Ikaros! Ikaros!...
Propasti béd!

Krásný jinoch zřítí se rodičům k nohám; mrtvý připomíná známou postavu; co na něm tělesného, ihned zmizí, aureola vzestupuje k nebesům jako vlasatice; šat, plášť a lyra zůstanou na zemi.

HELENA a FAUST:

Jde za blahem vzápětí
zoufalost nám.

HLAS EUFORIONŮV (z hlubin):

Matko, kéž v podsvětí,
matko, kéž nejsem sám!

Pauza.

SBOR (žalozpěv):

Nejsi sám — a buď si v dáli,
necht' tvůj krok i v temno chvátá;
je nám, jak bychom tě znali,
srdce všech jsou s tebou spjata.

Závist to, ne písňě žalné,
čím tvůj úděl plní nás:
ve dny zářící i kalné
žeh tvůj duch i zpěv, pln krás.

Zrozen pro slast světské dráhy,
z mocných předků, jasných sil,
mlád, ach, zvad jsi příliš záhy,
sebe sám jsi utratil!
Světlem zírals, pronikavý,
tužbám dobra svou dals krev,
nejlepších žen tlukot žhavý
měls — a svůj, svůj vlastní zpěv.

Ale nezadržen, mířil
v slepou síť tvůj volný běh,
a tak násilím jsi zvířil
odpor zvyků, řádů všech;
posléz velkolepou snahou
zatížit svou lehkost směls,
nejzářnější spěl jsi drahou,
mety své však nedospěls.

Kdo že dospěje? — Ach, osud,
otázán, se odvrací —
dnes, kdy nespasen je posud
lid, jenž němě krvácí.
Vy však pějte, prosty tísně,
pláč ať zrak už nekalí:
trysknou nově z půdy písňě,
jak z ní věčně tryskaly.

Dlouhá pauza. Hudba ustane.

HELENA (FAUSTOVI):

I na mně, žel, se plní stará průpověď:
že štěstí s krásou není v svazku trvalém.
Je života i lásky pouto přerváno;
já, nad obojím plačíc, lítostivě jdu
a ještě jednou vrhám se ti v náručí.
Ó Persefono, chlapce přivítej i mne!

Obejme FAUSTA; co na ní tělesného, zmizí, šat a závoj mu zůstanou v náručí.

FORKYAS (FAUSTOVI):

Drž pevně, co ti zbylo ze všeho.
Ten šat! ten nepouštěj! Ted' démoni
již jeho cípy škubou, neboť chtí
jej strhnout v podsvětí. Jen pevně drž!
Už bohyně to není, o tus přišel.
Šat je však božský. Nejvyšší v něm milost,
neb jím se můžeš zvednout do výšek:
ten šat tě nad všedností ponese,
až pod éter, pokud ti možno žít.
My shlédnem se zas, v dálce, v daleku.

Helenino roucho rozplývá se v mrak, jenž FAUSTA obklopí, zvedne ho do výše a odpluje s ním.

FORKYAS (sebere Euforionovy šaty, plášť a lyru, předstoupí do proscénia, zvedne ostatky do výše):

Tak přec jen! Plášť se šťastně našel!
A byť i plamen zhas a zašel,

nad světem netřeba mi lkát.
Zde dost, čím básníky lze zasvěcovat,
čím závist cechů rozsévat;
a nemohu-li vlohy propůjčovat,
já propůjčuji aspoň šat.

Usedne pod sloupem v proscéniu.

PANTHALIS:

Ted' rychle, dívky! Vždyť jsme kouzla zbaveny
i hnusných svodů thesalské té babice,
zvlášť brnkání, jež, mnohohlasé, mámilo,
i sluch nám matouc, huř však ducha zpíjejíc.
Ted' dolů k Hadu! Tam nás přísně královna
svým krokem předešla již. Bez prodlení nechť
jí v patách krok se bere věrných služebnic!
My u trůnu jí najdem Nepoznatelné.

SBOR:

Královny, ty arci ochotně všade dlí;
vždyť i v Hadu navrchu smějí stát;
hrdě u těch, kdo týž mají rod,
s Persefonou tam důvěrní jsou.
My však v temné hloubi lučin,
na nichž asfodély kvetou,
my tam u neplodných
vrb a u vytáhlých topolů,
čím že krátit si budem čas?
Pištěním netopýřím
a bezútěšných strašidel šeptem.

PANTHALIS:

Kdo jména nezískal si, či kdo nechce výš,
ten živlům propad; v živly vy se proměňte!
Já prahnu po své kněžně; nejen zásluha,
i věrnost naši osobnost nám zajistí.

Odejde.

VŠECHNY:

A tak jsme tedy vráceny záři dne;
osoby, jedinci, sic už ne,
to cítíme, víme to,
ale k Hadu se nenavrátíme.
Příroda věčně živoucí
s námi — to s duchy —
s ní pak my zas toužíme splynout.

ČÁST SBORU:

My zde v tisíci těch větví ševelivě šelestících
hravě zvem a šeptmo táhnem od kořenů do haluzí
živou mízu; přebujele, listím teď a teď zas květy,
k vzdušným tancům vyzdobujem volně vlající svůj vlas.
Plod když spadne, zvěř i lidé, hnáni pudem po požitku,
přiženou se, přiderou se, zvednout jej a pochutnat si,
a jak před prvými božstvy, vše se sklání před námi.

DRUHÁ ČÁST:

My zde k těmto hladkým skalám, do dálek se zrcadlícím,
lichotivě tulíme se vlnivým svým pohybem;
flétnám z rákosí a ptákům nasloucháme švitořivým
a též hlasu boha Pana odpovíme ohlasem;

na šept ozveme se šeptem, na hrom rachotíme hřměním,
jež se — dvojmo, trojmo duníc — zesateronásobní.

TŘETÍ ČÁST:

Sestry! my, kdož vznětlivější, spěšně s potoky se ženem,
neb nás láká onde v dálkách pásmo kopců přebohaté.
Stále dolů řinouce se v meandrech, my zavodňujem
louky, pastviny a poté zahradu, v níž stojí dům.
Cíl nám hroty naznačují cypřišů tam nad krajinou,
nad břehem a vodní plání stoupající k obloze.

ČTVRTÁ ČÁST:

Valte vy se, kam vám libo; my se proudně rozšumíme
kolem porostlého vršku, na kterém se réva pne;
zde nám vinařova vášeň v každou chvíli ukazuje,
jak svou láskyplnou pílí o pochybný rve se zdar.
Nožem, lopatou a rýčem, okopáváje a váže,
k božstvům veškerým se modlí, k bohu slunce nejvroucněj.
Bakchos změkčilý se málo stará o věrného sluhu,
dřepí v loubí, lehá v slujích, blázní s faunem nejmladším.
Čeho k snů svých potřebuje podnapilé blouznivosti,
to má pěkně uloženo stále do džbánů a měchů,
zprava, zleva chladných hrobek je to vlito do nádob.
A když bozi, zvláště bůh slunce, vzduchem, vláhou, teplem, žářem
navršili zrněk, že až překypí roh hojnosti,
náhle živý ruch se hýbá tam, kde, tich, se vinař činil,
kolem tyček se to hemží, zašustí to v listoví,
vrže koš a vědro drnčí, skřípe džber — jsou do kádě
hrozny sypány, jež tanec lisujících drtit má;
a tak svatá hojnost hroznů čistounkých a plných šťávy
rozdupá se drze v pěnu, rozmačká se v hnusnou směs.
A pak vřískotem to ječí cimbálů a skřekem puklic,

neb on sám se, Dionýsos, z mystérií objevil.
S kozonohy on se blíží, s kozonožkami si křepčí —
pronikavě do lomozu hýká osel Silénův.
Paznehty je mrav i zákon pošlapán; vše dáno v pospas,
vrávorají všechny smysly, vírem přehlušen je sluch.
Po miskách se sárou zpítí, přecpány jsou břich i hlava:
zde či tam kdo ještě střízliv, rozmnoží jen ryk a rámus:
nový mok by uložen byl, vyprázdní se starý měch!

Opona. FORKYAS v proscéniu se obrovitě vztyčí, sestoupí však s koturnů, odhrne masku a závoj a stojí tu v podobě MEFISTOFELA, jenž, bylo-li by třeba, může přidati epilog s komentářem.

ČTVRTÉ DĚJSTVÍ

Velehory; tvrdé, zubaté vrcholy skal

Přilétne mrak, přilíná a snáší se na výčnělek skály. Pak se rozdělí.

FAUST (*vystoupí z mraku*):

Zde rozmyslně stoupám na vrcholku kraj
a pod nohama nejhlubší zřím samotu.
Svůj mrak já odesílám, jenž mě lehounce
nes nad mořem a souší za svítivých dnů.
Již zvolna, nerozplynuv se, mě opouští.
Hle, nakupený oblak pluje na východ,
a za ním pohled v úžasu se sune dál.
Teď mrak se dělí vlnivě a měnlivě,
leč nabývá již těla. — Neklame mě zrak.
Tam, na poduškách prosluněných, nádherně
si hoví žena, bohorovná, olbřímí.
Já vidím! Je jak Juno, Leda, Helena,
tak velce, něžně mihotá se v oku mém!
Již se to hatí. Neforemně strmí to
tam na východě, nestvůrně jak ledovec,
a zrcadlí mi velikost prchajících dnů.

Pruh třpytné mhy však posud ovívá mi skráň
a rozradostňuje mě, chladný, lichotný.
Teď váhavě a lehce krouží výš a výš
a houstne. — Působný snad zjev mě podvádí?
Svých mladých dnů zřím dávno postrádaný dar?
Vrou nejčasnější slasti z prsou nejhlubších:

tot' Aurořina láska, lehounký to vzmach,
tot' prvý rychlý pohled, sotva chápaný,
jenž, pevně utkvěv, zářil nad veškeren skvost.
Ty něžné tvary rostou v krásu duševní,
a neroztávše, k éteru se nesou výš
a unášejí nejlepší, co v nitru mám.

*Přitápá sedmimílová bota, za ní druhá. Sestoupí MEFISTOFELES,
boty pospíchají dál.*

MEFISTOFELES:

To je mi přece řízná chůze!
Však co tě napadá? Co zřím?
Proč sestupuješ v téhle hrůze,
kde se to ježí kamením?
I když ne odtud, znám to víc než řádně,
to kamení přec v pekle bylo na dně!

FAUST:

Bláznovských legend nikdy nechybí ti;
už zas mě nějakou chceš obšťastnití.

MEFISTOFELES (vážně):

Když Hospodin — a proč, to dobře vím —
ze vzduchu v jícen nejhlubší nás vrazil,
kde, oživován ohněm ústředním,
odvěký žár se zevšad na nás plazil,
my osvětlení měli víc než milo,
a nepříjemně krčit se nám bylo.
Čerti se jali unisono kýchat
a seshora i zdola sírou dýchat;
peklo se dmulo puchem kyseliny,

čím dál tím víc, to byly, pane, plyny! —
pod plochým země obalem se shlukly,
až stěny, byť i sebetlustší, pukly.
A teď ty vrstvy máme přehozené;
co bylo dno, teď vrcholem se klene,
z čehož lze vyvozovat správnou kúru,
by nohama svět převrátil se vzhůru.
Neb z rabsky žhavé výhně unikše,
jsme na vzduchu, kde svoboda je vše.
My zjevným tajemstvím to chovali,
národům se to pozdě odhalí.

FAUST:

Mně základ hor je vznešený, byť něm.
„Proč“ ani „odkud“, nevyzvídal jsem.
Když příroda se v sobě upevnila,
svou zeměkouli čistě zaoblila
a chválila si horstev sráz i chlum,
vrch řadíc k vrchům, útes k útesům;
pahorky poté volně zvedla z kraje
a do údolí mírně skláněla je.
Tam kvete luh, neb k světa potěšení
těch zbrklých výbuchů přec třeba není.

MEFISTOFELES:

Což! Vám se nad slunce to jasné zdá;
leč kdo byl při tom, ten to jinak zná.
Já stál v tom proudu, z něhož plápolaly
podsvětní plameny a šlehal vzdor,
svým kladivem když Moloch koval skály
a v dálku odlétaly třísky hor.
Ta cizí spousta se tu posud ježí,

o tom, kdo rozmetal ji, není zpráv;
pan filosof to pochopí jen stěží;
hle, je tu balvan, tak ať si jen leží —
Co jsme si tím už nalámali hlav!
Nevinný, všední chápe to jen lid
a nikdo mu to nevyvrátí;
z pradávna zná to vysvětlit:
prý zázrak to, a ďáblu hold je vzdáti.
O berlích víry jda, zří poutník prostý
čertovy kameny a mosty.

FAUST:

Věru že též je zajímavé vědět,
jak ďáblovsky lze na přírodu hledět.

MEFISTOFELES:

Nu a —? Bud' příroda si, jaká jest:
čert při tom byl a vidí v tom svou čest.
Hluk, nesmysl a pěst, toť živel náš.
Co dokážem, hle: znamení zde máš. —
Však aby líp mi rozuměno bylo:
nic se ti na povrchu nelíbilo?
Tys přehléd, letě přes dálavu,
„království světa a jeho slávu“;
však, nenasycen žádnou z krás,
jsi po tom ani nevzdech as.

FAUST:

Ó, velkého cos lákalo mě přec!
Hádej!

MEFISTOFELES:

To není těžká věc.
Já bych si vybral metropol,
břich státu, vezmeš-li to kol a kol:
uliček, štítů klikatina,
na trhu ztuchlá zelenina,
stravovna, jatky, masné krámy
a na pečínce neřád samý —
tam najdeš neúnavný ruch:
dnem nocí práci, dřinu, puch.
Pak náměstí a lesklé třídy —
a hned se zdá, že není bídy;
pak za bránu se přenéstí
a do polí hnát předměstí.
Tam bych se těšil z ekvipáží,
jak hřmotně do sebe to vráží
a jak to řve a jak to piští
a běhá v lidském mraveništi.
Jak by mě spatřili, že jedu,
hned bych se ocit v jejich středu
a jásalo by sto tisíc.

FAUST:

To nehovělo by mé touze.
Máš radost, že je množství stále víc,
že uživí se, příliš nehlučíc,
ba že i osvětě jde vstříc —
a vychováš si rebelanty pouze.

MEFISTOFELES:

Pak bych jak despota dal zbudovat
pro svoje choutky letohrad:

les, vršek, palouk, luh a lán
by v skvostný park byl předělán.
Kaskády se skal by se hrnuly,
z fontán by prameny se řinuly,
po stěnách by se břečtan táh,
stín alejí by přímo ved jak šňůra —
Vše přísně důstojné, jen po stranách
triton a gnóm si funí nebo čurá.
Těž dbal bych, aby pro nejhezčí ženy
útulné vilky byly vystavěny
a nekonečný trávil bych tam čas —
tam v samotě, jež družila by nás.
Já říkám: ženy. Vid', to nezní zle?
Neb ženy znám jen v plurále.

FAUST:

Módní a špatné! Sardanapale!

MEFISTOFELES:

Tak po čem že jsi vlastně toužil?
Měls jistě vznešený a smělý cíl.
Jak jsi tak pod měsícem kroužil,
snad po luně jsi zatoužil?

FAUST:

Naprosto ne! Zde této země kruh
pro velké skutky dost má ještě místa.
Má vůle cosi zázračného chystá,
k odvážné práci sílu má můj duch.

MEFISTOFELES:

Chceš slávu získat svými činy?
Á, přicházíš od héroiny.

FAUST:

Zemí chci vládnout! Vlastnictvím!
Nic není sláva, čin je vším.

MEFISTOFELES:

Básníci už se přihlásí ti,
i zítřek bude tě tak ctíti,
a bláznem bláznové se vznítí.

FAUST:

To vůbec chápat neumíš.
Co o lidské ty touze víš?
Ty trpký, ostrý, zlý, až strach,
co víš o lidských potřebách?

MEFISTOFELES:

Nuž staň se po tvé vůli — pro mne!
Svěř mi ty plány přehromné!

FAUST:

Mé oko na vodstva se upíralo.
Dmulo se moře, z hloubek svých se klenouc;
pak, povolivši, vlny rozsypalo,
na ploché břehy útokem je ženouc.
A to mě mrzelo. Já byl jak ten,
čí duch je svobodný, leč dbalý práv,
a bouří surovou je uražen,
jež, vzňata vášní, deptá řád a mrav.

Já zřel v tom náhodu a zbystřil hled:
proud, zaraziv se, zpátky od svých met
na širý oceán se valí zas.
A hra se obnoví, když přijde čas.

MEFISTOFELES (*ad spectatores*):

Nic nového mi nezná povědět.
To znám už po sta tisíc let.

FAUST (*vášnivě pokračuje*):

Znovu a všade vlna o břeh tře se.
Je neplodná, neplodnost s sebou nese.
Teď vzpíná se a zmítá, dme se, pne
po širé ploše, pusté, nestvůrné.
Za vlnou letí vlna strašné síly;
všechny se vrátí — a nic nestvořily.
Zoufalým hořem hrud' má naplněna:
nezkrotných živelů dravost — promarněna!
Zde troufám si sám nad sebe se vznésti;
zde chtěl bych boj — a triumfální! — svěsti.

A je to možné! — Pevný směr nechť má,
před nízkým pahorkem hned uhýbá;
nechť sebesveřepěji proud se řtí,
i mírný chlum jej může zaraziti,
i mírnou hloubkou bývá přilákán.
A tu jsem rychle sestrojil svůj plán:
ten požitek si zjednat čaruplný,
od břehu zahnat panovačné vlny;
hranici zúžit širé mořské pláně,
kus pevniny jí urvat odhodlaně.

Tak jsem, krok za krokem, to v mysli snoval:
a chci, abys mé přání podporoval.

Z dálky, zprava, za diváky bubny a válečná hudba.

MEFISTOFELES:

Tot' lehké! Slyšíš v dálce bubnovat?

FAUST:

Zas válka! Mudrc neslyší to rád.

MEFISTOFELES:

Mír nebo válka! Kdo chce mudrc být,
z každého případu znej týt.
Na vhodnou chvílku číhej za všech dob!
Teď, Fauste, teď je tu! Teď se jí chop!

FAUST:

Nač je mi hádanka tvá tajemná?
Zkrátka a dobře, co to znamená?

MEFISTOFELES:

Já doslechl, jak za tebou jsem táh,
že dobrý císař žije v trampotách.
Vždyť znáš ho přec. Za dvorských kratochvílí,
když jsme mu lživý poklad přikouzlili,
myslil, že skoupí celý svět.
Že v útlém mládí na trůn sed,
ráčil se mylně domnívati,
že by as překrásně se dal
spojit hned dvojí ideál:
vlásti a přitom požívati!

FAUST:

Tot' velký blud. Kdo rozkazovat má,
v svém rozkazování ať blaho cítí.
Hrud' jeho vůli vznešenou jen zná,
však nikdo v jeho záměr nesmí zřítí.
Co v nejvěrnější ucho šeptne jen,
změní se v čin, jímž svět je udiven.
Tak nejvyšším on bude za všech dní,
tak pánem: požíváním zevšední.

MEFISTOFELES:

Takový není. Doved užívat!
Stát arci v anarchii pad.
Velcí a malí tyli z násilí,
bratří se vyháněli, vraždili,
město a město, proti hradu hrad,
s cechy zas šlechta počala se rvát,
s biskupem vlastní kapitula;
i pohledy se vražda kula.
Bijí se v kostelích, a před branou
poutník i kupec přepadáni jsou.
A všechněm drzosti jim narostlo.
Žít bylo: bránit se — A tak to šlo.

FAUST:

Šlo? Každý kulhal, padal, trochu stál,
pak strh ty druhé, pochopa-li vzal!

MEFISTOFELES:

A nikdo nesměl stavu věcí láti:
i chtěl i moh se každý vypínati.
I nejmenší měl plnou závažnost.

Ti nejlepší však měli toho dost:
i povstal, komu pocit síly dán,
a děli: „Kdo nám sjedná mír, bud' pán!
To císař neumí, snad nechce již —
nuž zvolme nového, jenž spasí říš
a v světě nově stvořeném
jenž znovu jistotu dá všem
a mírem, právem posvětit nám zem.“

FAUST:

To je řeč popů!

MEFISTOFELES:

Však to vyšlo z nich;
dbali jen o svůj vypasený břich.
Víc nežli jiných jejich je to dílo.
Tak odboj rost, neb žehnáno mu bylo.
A císař, jenž měl naše kousky rád,
sem k boji táhne: k poslednímu snad.

FAUST:

Je mi ho líto, byl tak dobrý, přímý.

MEFISTOFELES:

Přihlédněm. Naděj žije s živoucími.
Pojd'! Ze soutěsky-li ho vyprostíme,
nejednou, tisíckrát ho zachráníme.
Kdo ví, čí kostky budou požehnány!
A má-li štěstí, má i many.

*Sestupují středním pásmem hor a shlížejí do údolí na rozložení vojska.
Zdola bubny a válečná hudba.*

MEFISTOFELES:

Pozice, vidím, dobrá je.
S námi už dokonce to vyhraje.

FAUST:

Co se tu očekávat dá?
Klam! Kejkle! Kouzla šalebná!

MEFISTOFELES:

Lest, jakou bychom zvítězili!
Pevně se přimkni k svému cíli
a povzneseš se výš a výš.
Císařství císaři-li zachráněno,
ty poklekneš a obdržíš
kraj nekonečných břehů v léno.

FAUST:

Máš leccos v minulosti svojí:
tak vyhraj také jednou v boji!

MEFISTOFELES:

Ty vyhráš! Prosím, abys dbal,
že jsi dnes vrchní generál!

FAUST:

Vždyť ani nevím, jak se chovat!
Tam, kde nic nerozumím, komandovat?

MEFISTOFELES:

Jen štábu přenech všechno zařídit,
a polní maršálek je kryt.
Dávno já čul, že vojnu svedem,

vojáckou radu zřídil předem
z prahorsky chlapských pralidí;
šťasten, kdo ty si pořídí.

FAUST:

Čí jsou to zbraně? Z hor a skal
rod obrů jsi snad povolal?

MEFISTOFELES:

Já vybral je jak mistr Kdoulička:
zde z toho braku kytička.

Vystoupí tři obrů.

MEFISTOFELES:

Mé kolohnáty viz tu stát!
Z nich jeden každý jiné stáří,
též jinou výzbroj má a jiný šat;
s těmi tvůj podnik se už zdaří!

Ad spectatores:

Dnes každé dítě má tu marotu:
v rytířském krunýři by chtělo bít se;
alegoričtí jsou ti chlapi tu,
i budou líbit se tím více.

SPERUTĚ (mladý, lehce vyzbrojen, pestře oděn):

Když chlap se na mne zakouká,
já dám se do něho a roztrhnu mu hubu;
a sketa ať si pozor dá:
když utíká, jak husu já ho škubu.

BERKDEBER (*mužný, dobře vyzbrojen, bohatě oděn*):

To já jsem jinší. To nic není,
jen takhle na sucho se prát;
já mám jen jedno vyražení
a jenom jednu starost: brát!

UDRŽAL (*letitý, silně vyzbrojen, bez oděvu*):

I to jsou starosti a zmatek.
Vždyť rychle roztát může statek,
pak odplyne a není víc!
Je arci dobré brát, líp udržet je, synu:
nech hospodařit stařešinu,
a nevezme ti nikdo nic!

Všichni sestupují.

Na předhoří

Zdola bubny a válečná hudba. Rozbívá se císařův stan.

CÍSAŘ, VRCHNÍ GENERÁL, družina.

VRCHNÍ GENERÁL:

To bylo rozmyslné odhodlání,
sem v údolí že couvnout má
veškera síla našich zbraní;
výsledek, doufám, za pravdu mi dá.

CÍSAŘ:

Zda dobrý plán to, uhlídáme brzy;
však že to málem útěk byl, mě mrzí.

VRCHNÍ GENERÁL:

Rač, pane, shlédnout pravé křídlo svoje:
tot' pravá půda k započetí boje;
ne strmé výšky, ne však schůdné cele,
nám výhodné, však ne pro nepřítele;
pláň napolo nás kryje vlnitá,
což proti jízdě dobrá záštita.

CÍSAŘ:

Už zřím, jen schvalovat je na mně;
zde osvědčí se hrud' i rámě.

VRCHNÍ GENERÁL:

Zde na té prostranné a ploché louce
šik dychtící už k bitvě rozvinout se.
Ve vzduchu píky blýskají a žhnou
slunečním třpytem, jitřní mhou,
a mocný čtverec je jak těžký stín;
tisíce prahnou: provést velký čin!
Tvých vojů sílu podle toho měřím;
že rozrazí šik nepřátelský, věřím.

CÍSAŘ:

Tu krásu po prvé můj zrak ted' zří.
Takový zástup vydá za dvojí.

VRCHNÍ GENERÁL:

O levém boku nic mi hlásit není,
skálu tam drží reci otužení.
Zbraněmi svítí ostrý útes ten,
čímž průsmyk významný je uzavřen.

Zde, uzříš, odpůrce se skácí v boji,
neb netuší, že léčka se naň strojí.

CÍSAŘ:

Tam táhnou knížecí mí nevěrníci,
zvali se bratry, bratrovci a strýci
a troufali si pořád víc a více,
čest prestolu, moc žezla zmenšujícíce,
pak, rozkmotřeni, říši přepadali,
až proti mně se všichni v odboj dali.
Lid kolísá a nerozhodný je,
pak zaproudí, kam proud ho strhuje.

VRCHNÍ GENERÁL:

Hle, běží, námi vyslán, věrný zvěd
sem se skály — kéž s dobrou zprávou! — zpět.

PRVNÍ VYZVĚDAČ:

Šťastně, směle zdařila se
naše nebezpečná lest:
tajně tam i zpátky zase!
Nenesem však dobrou zvěst.
Mnozí ti sic přísahají
věrnost, poddanství a vše,
liknavost však omlouvají
tím, že v lidu prý to vře.

CÍSAŘ:

Sám sebe spas! Jen toto znají sobci,
ne čest, ne věrnost k císaři ni k obci.
Nemáte strach, že v účtů soudný čas
sousedův požár stráví také vás?

VRCHNÍ GENERÁL:

Tam druhý zvolna dolů k nám se blíží.
Všecek se třese. Únava ho tíží.

DRUHÝ VYZVĚDAČ:

Zprvu všichni rozeštváni,
vřava, zmatek, nikde cíl —
Nečekán a znenadání
nový císař vystoupil.
Bez hlavy svou drahou křivou
jako vždy se žene dav;
a tak za korouhví lživou
všichni táhnou. — Zkrátka, brav!

CÍSAŘ:

Jak? Vzdorocísař? To mi sílu dá!
Cítím až teď, že císařem jsem já!
Krunýř jsem navlékal jak vojín jen;
k vyššímu cíli dnes mi potřeben.
Lesk slavností necht' býval sebevětší,
nic nechybělo: mně však nebezpečí.
K závodům, k hrám jste radili mi jen,
já po turnajích byl však rozdychtěn,
a z válek kdybyste mě byli nezářeli,
byl bych jak bohatýr ved výboj skvělý.
Tenkrát jsem cítil, vládcovsky že dýši,
jak jsem se zhlédl v ohnivě té říši
a živel hrozivě se na mne hnal.
Jen klam to byl, leč velký se mi zdál.
Vítězství v zmateném jsem vídal snu.
Co hříšně zmeškáno, teď doženu!

Vysílá HLASATELE, aby vyzvali vzdorocísaře na souboj.

FAUST v brnění, s polozavřeným hledím. Tři obři ve zbroji a v šatu jako prve.

FAUST:

Jsme tu. A nebudem snad vyplísněni.
Opatrnosti nikdy nazbyt není.
Vždyť víš, lid hor se v taje zablouhal
a zná se v písmu přírody a skal.
Duchové, v nížinách už nebydlíce,
k skalnatým horstvům nyní lnou tím více.
Jsou tiše dělní v labyrintech země
plynem, jež kovy vypařují jemně;
slučovat, zkoumat, rozlučovat znají,
po nových vynálezech touhu mají.
Hebkými prsty moci zduchovělé
tvoří a staví tvary zprůsvitnělé,
pak v krystalu, jenž věčně mlčelivý,
zří, jaké na zemi se dějí divy.

CÍSAŘ:

Já o tom slyšel, věřím slovům tvým;
leč, dobrý muži, mluv: co tady s tím?

FAUST:

V Norcii velký černokněžník žije,
zván Sabiňan; tvůj sluha oddaný je.
Jak děsný osud že ho ohrožoval!
Praskalo klestí, žár už vyšlehoval,
polena suchá hořela už zpola,

chytaly pruty sirnaté i smola —
Đas nemoh spasit, člověk ani bůh.
Tys, pane, rozmetal ten žhoucí kruh!
To bylo v Římě. On, tvůj dlužník stále,
jen na tvé dobro myslí dál a dále;
zapomněl' od té chvíle na své já,
hlubin i hvězd jen na tebe se ptá,
i uložil nám rozkazem, jenž pílí,
stát při tobě. Jsou velké horské síly,
to příroda je ve vší moci své.
Kněžourů tupost čarami to zve.

CÍSAŘ:

V den slavnostní, kdy pozdravujem hosti,
již radostně chtí účast na radosti,
nás každý těší, nechť se hnal i dral,
nechť hostů je, že sotva stačí sál.
Tím vítanější poctivec nám je,
když silné přispění nám slibuje
v osudné nejistotě chvíle ranní,
nad níž se zvedá páka vah i sklání.
Leč teď, kdy vzešel rozhodný můj čas,
nechť vaše pěst meč svolný pustí zas!
Čest chvíli bud'! Jdou voje přeohromné
v boj proti mně — anebo pro mne!
Chci sám být muž! Kdo trůn a žezlo chce,
ať osobně těch poct si dobýt jde!
A přízrak ten, jenž na odpor nám vstává,
císařství našeho si titul dává,
chce pánem být všech lén, chce vojska vésti,
my v mrtvých říš svou vlastní svrhнем pěstí!

FAUST:

Horuješ, pane, pro velikost a slávu,
proč na pospas však vydáváš svou hlavu?
Zda z přilby hrdý chochol nevlaje?
Ten hlavu chrání, která vším nám je!
Což, hlavy nebýt, údy sílu mají?
Když ona zdřímne, všechny usínají,
zranění její všech je oslabení,
když ona okřá, všech to zotavení.
Zná rychlá ruka síly dodat právu,
štit pozvedá, jímž ochraňuje hlavu.
Meč věrně vyplní svůj závazek,
odrazí ránu, opětuje sek.
Těž noha zdaru účastnit se chce:
chce na šíji stát svého odpůrce.

CÍSAŘ:

Těž já tak prahnu ve svém rozhořčení:
necht' zpupná hlava v podnož mou se změní!

HLASATELÉ *(se vracejí):*

Pane, nepřátelé tvoji
málo poct nám prokázali;
přednesli jsme výzvu k boji;
že prý fraška to, se smáli:
„Vždyť se ztratil ten váš vládce,
v rokli své se echem stal;
pohádka to poví krátce,
zní: Byl jednou jeden král.“

FAUST:

Tvým nejlepším se stalo po přání,
těm, kdo jsou nejvěrněj ti oddáni.
Tvůj sok se hnul. Tvůj zástup, dychtě, stojí.
Vel k útoku! čas příhodný je k boji.

CÍSAŘ:

Zde velitelem já být přestávám.

Nejvyššímu veliteli.

Svou povinnost měj, kníže, v rukou sám!

VRCHNÍ GENERÁL:

Ať pravé křídlo přichystáno je!
Soupeřův levý bok se vzhůru žene;
a tedy dřív, než výšin dospěje,
ať rozpráší jej mládí vycvičené!

FAUST:

Nuž dovol, aby jarý junák ten
tvým řadám hrdinným byl přiřaden,
ať, včleněn do těch bojujících řad,
svou zdatnou sílu může prokázat!

Ukáže na obra vpravo.

SPERUTĚ (předstoupí):

Kdo zakouká se na mne, dostane,
že z obou čelistí se krev mu cedí;
kdo pláchnout chce, má vlasy sedrané

a hlava dozadu mu v týle sedí.
Když meč a pažba dodělá,
co holou rukou začnu prvý,
sok poražen je docela,
a ve vlastní se zalkne krvi.

Pryč.

VRCHNÍ GENERÁL:

Náš střed se rozvážně dej na pochod
a pak se na ně přival o překot:
jen vpravo trochu, neb náš pravý bok
tak silně útočí, že couvá sok.

FAUST (*ukazuje na prostředního*):

Ni tímhle nerač pohrdnout!
Je mrštný, od rány, vše strhne v proud.

BERKDEBER (*předstoupí*):

K císařských vojů hrdinnostem
přidruž se láska k movitostem,
a všechněm jeden cíl buď dán:
bohatý vzdorovládcův stan!
Však dobudem ho v okamžiku,
jak postavím se v čelo šiku!

LOPOLAPKA (*markytánka, tulíc se k němu*):

Ač sezdána s ním nejsem sic,
nejradši mám ho, o to nic.
Tohleto jsou tak pro nás žně!
Ženská to zná! A pořádně!

Když krade, nejsou žerty s ní.
My vyhrajem! A to se všechno smí.

Oba pryč.

VRCHNÍ GENERÁL:

Na levé křídlo, jak jsem předvídal,
šik jejich pravý se teď v útok dal;
však naši odolají protivníku,
jenž zuřivě se dere do průsmyku.

FAUST (*kyne nalevo*):

I na toho zde shlédnout račiž, pane!
Ať síla ještě silnější se stane!

UDRŽAL (*předstoupí*):

O levý bok jen bez starosti!
Kde já jsem, vše je v bezpečnosti.
V tom osvědčen je stařešina.
Co držím já, blesk neroztíná.

Pryč.

MEFISTOFELES (*sestupuje shora*):

Hle, jak se zezadu to valí,
jak ze zubaté každé skály
se chrlí ozbrojení muži
a úzké stezky ještě úží;
z krunýřů, mečů, přilb a štítů
za zády máme hradbu sbitu.
Pokynu k bitce vyčkávají.

Tiše, divákům.

Kde jsem to sehnal? v jakém kraji?
Nu arcíže jsem nelenil,
zbrojnice vůkol vyplnil;
koňmo tam stáli, opěšalí,
jak ještě pány byli by a králi;
dřív rytířsky, ba císařsky se bili,
teď hlemýždí jen skořápky z nich zbyly;
vklouz mnohý přízrak tam, kde dřív byl šnek,
tak vzkříšen vyfintěný středověk.
A čertíci, co v brněních těch jsou,
dnes jistě efektem se neminou.

Nahlas.

Slyšte, jak před bojem už řádí.
Drnčení plechu k pútkám svádí.
Praporců cáry vzduchem poletují,
standarty nedočkavě větrem dují.
Přichystán, vězte, je tam dávný lid,
jenž čerstvých bojů účasten chce být.

Shora strašlivý třesk pozounů, nepřátelské vojsko se zřetelně zakolísá.

FAUST:

Nebe je náhlým šerem kryto,
jen občas rudě završí to
jak v boječtivé předtuše;
krvavě blýskají už zbraně,
v pútku se mísí les a stráně,
vzduch, širá klenba nebes, vše.

MEFISTOFELES:

Zdatně se drží bok náš pravý,
zvlášť před jedním to všechno padá;
tam se už po svém vypořádá
pan Sperutě, náš olbřím rvavý.

CÍSAŘ:

Kde dřív jsme jednu paži zřeli,
tam tucet náhle trčí celý —
to neděje se bez kouzel!

FAUST:

O zjevech nevíš, z mlh jež svítí?
V sicilských krajích lze je zřítí.
V nevelké výši bys tam zřel
za mihotání záře denní
éteru divné zrcadlení,
jímž v parách div se rozhořel:
obrazy zahrad se tam smějí,
obrazy měst se vzduchem skvějí,
ve kterém jak by otvor zel.

CÍSAŘ:

Na kopích — zjev to podezřelý —
jiskry se náhle rozsršely;
na hrotech oštěpů se chvějí
světélka v strašidelném reji —
to je mi trochu přízračné!

FAUST:

To zmizelé jsou duše, pane,
duchové síly nevydané,

to Dioskurů světlo plane,
lodníky všemi uctívané:
k pobídce do boje to žhne.

CÍSAŘ:

Rci, komu děkovat však má se,
že příroda tu k naší spáse
hromadí jevy zázračné?

MEFISTOFELES:

Komu než mistru vznešenému,
jenž v myslí své tě provází?
Hněv spravedlivý v prsou vře mu,
že nepřítel ti hrozit smí.
Tvou záchranou chce dík ti vzdáti,
necht' sám i životem ji splatí.

CÍSAŘ:

Moh tenkrát Řím se vstříc mi ujásati.
Však já měl moc a chtěl ji ukázati
a tak mi bylo vhod, jim beze všeho
ze spárů vyrvat muže staříckého.
Tím arci kněžím radost já jsem zhatil,
však taky u nich všecku přízeň ztratil.
A teď, kdy uplynula léta,
z mladého činu zisk mi vzkvétá?

FAUST:

Čin od srdce-li, štědrý vzejde květ;
jen rač svůj pohled k výši vznésti:
tot' znamení, jež dobro věští,
dej pozor, zjeví se to hned.

CÍSAŘ:

Orel se vznáší v modra říši.
Noh za ním hrozivě vzlét k výši.

FAUST:

V tom dobrou věštbu zřít bys moh;
jen z bájí přece znám je noh,
té jeho odvaze se divím:
měřit se s orlem opravdivým!

CÍSAŘ:

Krouživým letem oba ptáci
se obtácejí — Pojednou
však proti sobě v letu jsou,
chtí hrud' i krky rozedrat si.

FAUST:

Dej pozor však, jak cuchán je
ten hnusný noh, jak zedrán klesá,
jak lví svůj ohon stahuje
a mizí, sražen k vrškům lesa.

CÍSAŘ:

Ta předzvěst vyplniž se nám!
Já žasnu jen a přijímám.

MEFISTOFELES (*obrácen vpravo*):

Proti opětovné ráně
neobstály jejich zbraně,
k pravým šikům svým se v zmatku,
v nouzi stáhli, v nepořádku,

v levý šik též zmatek vrhli
a tak všechno v nelad strhli.
Naše centrum obrat činí —
vpravo v bok — a už se vklíní
v slabinu jich obnaženou.
Vichrem hnány se teď ženou
obě vojska — stejné vlny,
smrtinosné touhy plny.
Překrásné to podívání!
A my vyhráli v tom klání!

CÍSAŘ (*nalevo; FAUSTOVI*):

Ne! Vždyť my jsme ohroženi!
Zleva budem zaskočení!
Nezřím létat kameny už!
Všechny nižší ztečeny už,
horní též už zpustly skály.
Teď — Teď nepřítel se valí;
houf a houfy strašné síly
snad už průsmyk obsadily.
Hříšné kousky se vám hatí,
jež nám zdaru měly přáti!

Pauza.

MEFISTOFELES:

Mí havrani dva krákorají.
S jakouže ke mně přilétají?
Mám skoro strach, že s velkým zlem.

CÍSAŘ:

Ti ptáci neblází! Co s nimi?
Plachtami noci — křídly zlými —
z horského boje plují sem.

MEFISTOFELES (*havranům*):

Jen blízko sedněte k mým uším!
Záchranu nesete nám, tuším.
Vždy vašich rad já dbalý jsem.

FAUST (*CÍSAŘI*):

Hleď, jak by holubi to byli:
ti, mláďata by nakrmili,
k svým hnízdům letí přes dálku.
Rozdíl se nejlíp takto vztyčí:
pro mír je pošta holubičí,
havraní pošta pro válku.

MEFISTOFELES:

Veliké zlo se ohlašuje.
Co nepřítel už v průsmyku je!
Ba, stáčí se to neblaze!
Sousední vrchy obsadili;
a tudy kdyby prorazili,
nám sotva udržet se lze.

CÍSAŘ:

Což podveden já musím býti?
Vy jste mne chytli ve své síti,
v níž cítím rouhavost a děs.

MEFISTOFELES:

Prohráno ještě není dnes.
Chytře jen uzel rozetněme!
Konec ti vždy co proto dá.
Svých dobrých poslů poslechneme.
Vel, abych velet směl teď já!

VRCHNÍ GENERÁL (*přiblíživ se*):

Tys, pane, spolčil se zde s těmi;
to spojenectví přičí se mi,
vždy kejkle zklamou naposled.
Boj skoncovat už na mně není;
když začali, ať též jej změní.
Zde dávám ti svou berlu zpět.

CÍSAŘ:

Ne, ponech si ji, kdyby byly
snad lepší dni nám popřány.
Mne děsí brach ten zarputilý
i jeho družnost s havrany.

MEFISTOFELOVI.

Mně berlu nelze propůjčit ti,
neb nezdáš se mi povolán;
však pokus se nás vyprostiti!
K velení povel je ti dán.

Odejde s VRCHNÍM GENERÁLEM do stanu.

MEFISTOFELES:

At' ho ta tupá berla chrání!
Beztoho pro nás byla na ní
odporná věc — cos jako kříž.

FAUST:

Co bude nyní?

MEFISTOFELES:

Je to již! —
Hej, černí kmotři, v službě čilí,
k horskému oku! Pozdravte tam víly
a přelud vln si na nich vyprostež:
žen tajné kousky v moci mají,
od bytí přelud odpoutají,
až klam je jsoucnem, pravdou lež.

Přestávka.

FAUST:

K těm rusalkám as vlídní byli
a havraní jim řečí lichotili;
hle, tam už vodou vše se chví.
Po mnoha místech holé skály
zurčivým zdrojem se to valí —
to tam je jejich vítězství!

MEFISTOFELES:

To zázračné mi vzkazy jsou,
když nejsmělejší lezce pomatou!

FAUST:

Potůček v potoky už rozrůstá se,
ty v roklích dvojmo zesílily zase,
hučící řeka už je z nich,
zaujme skálu po celičké šíři
a sem, ted' onam, šumí, stříká, víří
a k údolí se vrhá po stupních.
Nadarmo vojsko vlnám odporuje,
mohutný tok je všechny odplavuje —
i v dálce málem závrat' cítil bych!

MEFISTOFELES:

Nevidím pranic z vylhané té vody;
jen lidský zrak nalítne na podvody,
mne podivný ten případ baví jen.
Vždyť běží čím dál divočeji,
mní, blázni, že se potápějí,
a zatím po suchu se prohánějí
a plavců pohyb směšně provádějí.
Je celý voj už pomaten.

Havrani se vrátili.

Dojdete chvály mistra satanáše;
ted' mistrovství však vidět chci též vaše:
K podzemní tedy rychle dílně,
kde trpaslíci kovou pilně,
až skal i kovů jiskry dští!
Vymamte na nich žár, ten pravý,
blýskavý, prskavý a žhavý,
jenž vyšším cílům poslouží.
Což, v dálce vidět blýskavici

či hvězdy bleskem padající,
to možno v každou letní noc;
leč blesky, křížující houštinami,
či sykot hvězd, jež v mokré půdě mámí —
to nedokáže všední moc.
A tak se s nimi nehádejte,
proste — a pak si poroučejte!

Havrani odletí. Stane se podle rozkazů.

MEFISTOFELES:

Nepřítel padniž do temnoty!
Co krok, to svízel nejistoty!
Bludičky, sem, ať zevšad pláte!
Ať oslnivý lesk ho zmate!
Tak! už to všechno skvostně žhne.
Teď ještě zvuky úděsné!

FAUST:

Mrtvolných zbrojnic duté zbraně
žijí, jak vítr zadul na ně;
nahore, slyš, ten rachot a ten hluk,
podivně chřestivý ten zvuk!

MEFISTOFELES:

Ba, nelze je už ukrotiti;
rytíři mlátí jako lítí,
jak v onen krásný zašlý čas.
Pláty a holeně se činí
jak guelfové a ghibellini,
jsou v odvěkém svém sporu zas.
Tak jako předtím, rozdvojeni,

dědičně, navždy, k nesmíření,
a hřmot je větrem v dálku hnán.
Jak všude, kde se čerti žení,
k nejzazší hrůze, k vyvraždění,
nejlíp se hodí váda stran;
vespolným rozbrojem, jak vždycky,
panický ryk zní satanicky
a zryje údolí a lán.

V orchestru válečný lomoz, doznívající veselými vojenskými melodiemi.

Stan vzdorocísařův

Trůn, nádhera.

BERKDEBER, LUPOLAPKA.

LUPOLAPKA:

Tak přec tu první ze všech jsme!

BERKDEBER:

Jak krkavci sem letíme.

LUPOLAPKA:

A poklad je tu navršen!
Čím začít mám? Kde přestat jen?

BERKDEBER:

Ten celý stan je samý div,
že nevím, na co sáhnout dřív!

LUPOLAPKA:

Mně vhod by byl zde koberec,
lehávám příliš bídne přec.

BERKDEBER:

Mně železný ten palcát zas,
po něčem takovém jsem pás.

LUPOLAPKA:

Ten rudý plášť! Má zlatý lem.
O tom už dávno snila jsem.

BERKDEBER (*chápe se zhraní*):

Kdybich mu tímhle jednu dal,
je amen s ním a jdu si dál. —
Tys toho tolik nabrala
a správné věci nechala.
Tu veteš jen tu ležet nech
a vem si jednu z truhlic těch!
Z té vojsku žold se vyplácí,
je proto samý dukát v ní.

LUPOLAPKA:

Vždyť jako cent to těžké je.
To neunesu, ne a ne.

BERKDEBER:

Tak na bobek! Já pomohu ti,
já to už na hřbet vyzvednu ti.

LUPOLAPKA:

Co děláš? Vždyť mě přelomíš?
Vždyť mi ta tíha zláme kříž!

Truhlice jí spadne a rozskočí se.

BERKDEBER:

Aj, rudé zlato! Jaký třpyt!
Tak jen to ber! A nelenit!

LUPOLAPKA (*se shýbne*):

Tak do klína jen rychle s ním!
Však dost ho ještě odklidím.

BERKDEBER:

Tak dost! A at' už utíkáš!

LUPOLAPKA vstane.

V zástěře, hrome, díru máš!
Tak počkej! Kamkoli se hneš,
všude to zlato rozsypeš.

TRABANTI (*zvítězivšího císaře*):

Co chcete ve svatyni té?
Císařský poklad kradete!

BERKDEBER:

Kdo tělo střelám nastavil,
jde z kořisti si vzít svůj díl.
K tomu je nepřátelský stan;
vojákům je tam přístup dán.

TRABANTI:

To věru nehodí se zde.
Kdo voják je, ten nekrade!
Kdo císaři se blížit chtí,
ať vojáci jsou poctiví!

BERKDEBER:

Tou vojančinou poctivou
snad vaše kontribuce jsou!
Prašť jako uhod'! „Dej to sem“,
to platí v cechu mém i tvém.

LUPOLAPCE.

Pojd'! S tím, cos nabrala! Tak jdi!
Tady nás vidí neradi.

*Odejdou.***PRVÝ TRABANT:**

Ten drzoun drzý! Co to řek?
A proč mu nedal políček?

DRUHÝ:

Má všechna síla k šípku šla.
Jak by tu stála strašidla!

TŘETÍ:

Ba, mně to taky blikalo
a před očima mžikalo.

ČTVRTÝ:

Mně bylo, ani nevím jak.
Ten celý den byl parný tak,
to těsné, děsné dusno dnes —
Zde jeden stál, tam druhý kles,
my tápali, my kosili
a nevím, čím je pobili.
Mha zacláněla pohledům,
v uších byl sykot, bzukot, šum,
tak šlo to dál, a teď tu jsme,
a co se dalo, nevíme.

Vstoupí CÍSAŘ s čtyřmi knížaty.

TRABANTI se vzdávají.

CÍSAŘ:

Ať bylo jakkoli! nám bitva vyhrána je,
a vojsko nepřátel už prchá, mizí, taje.
Zde stojí prázdný trůn, zde zrádcův poklad je,
zde přepych čalounů, jenž prostor zužuje.
Své stráže císařské, své trabanty my máme
a posly národů zde slavně vyčkáváme;
nám dobrá novina se nese ze všech stran,
že stát je uklidněn a radostně nám vzdán.
A nechť i do boje se kejkle přimísily,
my konec konců přec jen za sebe se bili.
Těž jinak v boji vhod je nahodilý zjev:
když prší kamení či u nepřátel krev,
či zvuky zázračné když v slujích zazvučely
a nám se nadchne hrud', leč sevře nepříteli.
Kdo, přemožen byv, pad, je stále tupen jen,

však ten, kdo zvítězil, je k Bohu obrácen,
a bez rozkazu vše je strženo v říš tónů,
když slavné Tedeum zní z hrdel milionů.
Leč pro Tvůrcevo čest svůj zrak teď obracím
— jak dříve zřídka jen — sem k vlastním citům svým:
necht' kníže mládím svým se raduje den ze dne —
on s lety zvažní přec a výš svůj pohled zvedne;
a proto, ctihodní vy čtyři, ke mně blíž!
Neb s vámi sdružit chci svůj dům, svůj dvůr, svou říš.

Prvému.

Ty, kníže, na péči měls vojů pořádání,
tys v chvíli nejvyšší boj rozhod silou zbraní;
nuž, v míru činěn buď, jak čas ti velí sám.
Jsi arcimaršál můj! Já meč ti připásám.

ARCIMARŠÁL:

Tvá věrná armáda má v nitru práci posud;
až na hranicích tvůj i trůnu zpevní osud,
pak buď nám popřáno ti hody schystávat
a hostů hemžení v tvých otců zvátí hrad;
i pak smím tasit meč, bych nesl ti jej v čele:
v něm říšský majestát měj ochraňovatele!

CÍSAŘ (*druhému*):

Že nejen chrabrého, leč úslužným tě zřím,
měj těžkou úlohu, být arcikomořím!
Jsa prvním dozorcem, buď správy domu dbalý,
dbej, aby sluhové se sporů vystříhali;
tvůj čestně jemný mrav buď zářným příkladem,
jak pánu líbit se a dvořanům a všem.

ARCIKOMOŘÍ:

Být vládcův služebník, ó, hoden toho býti!
Všem dobrým pomáhat, ni špatným neškoditi.
Být kliden bez klamu, být jasný beze lsti!
Ty, pane, když mne znáš, už to mi dost je ctí.
Zda k oné slavnosti smím další přidat rysy?
Až půjdeš k tabuli, z mé zlaté myj se mísy;
a též tvé prsteny ti přitom podržím;
tvá dlaň se vodou těš, já pohledem zas tvým.

CÍSAŘ:

Jsem příliš vážný sic, bych myslil na slavnosti,
leč budiz! Podnětů i při hodech je dosti.

Třetímu.

Tys — arcistolníkem! Tvé péči svěřím spíž;
ať nad mou drůbeží a nad honitbou bdíš;
vždy jídla nejlepší, a jež mám nejraději,
ať podle období se na stůl přinášejí!

ARCISTOLNÍK:

Chci stále vymýšlet a sám se postím rád,
než ráčíš na novém si jídle pochutnat.
Já a mí kuchaři se v dálce rozhlédneme
a roční počasí vždy trochu předběhneme.
Ne cizokrajná však či strava předčasná,
spíš to ti po chuti, co zdravou šťávu má.

CÍSAŘ (*třetímu*):

Ať o čemkoli řeč, dnes hodů vše se týká.
Nuž, mladý hrdino, ty buď mi za číšníka!

Můj arcibiskupě, ty sklepů našich dbej,
ať veškerých tam vín je stále nejhojněj;
sám hled' si veselí, leč střídmě, bez neřesti,
a příležitostí se nenech k pitkám svěsti.

ARCIČÍŠNÍK:

Tvé, pane, důvěry je mládí hodno též
a vzroste na muže, dřív než se naděješ.
I mně bud' popřáno tu hostinu již zřítí:
já bufet císařský znám skvostně vyzdobiti.
To stříbro pohárů, to zlato vidím již,
však nejlíbeznější chci tobě podat číš:
sklo čistě broušené, sklo z luzné Venecie,
jímž truňk se koření a přec tě neopije;
až příliš věří si, kdo tento pokál má,
leč, pane, ještě víc tě chrání střídmost tvá.

CÍSAŘ:

Čím jsem vás obdařit chtěl v této vážné chvíli,
je slovy vyřčeno, a vy jste uvěřili.
Dal císař velký slib, vy dary přijmětež,
leč nyní listiny je potřebí vám též,
je třeba podpisu. Ten pergamen vám dáti,
hle, muže pravého sem k nám se vidím bráti.

Vystoupí ARCIBISKUP-ARCIKANCLÉŘ.

CÍSAŘ:

Když klenba uzavře se pevným svorníkem,
pak jistě odolá i příštím věkům všem.
Zde s čtyřmi knížaty jsme právě dojednali,
jak by náš dvůr a dům se dobudovat daly.

Však to, v čem prospěch tkví, ba základ říše sám,
to pádně svěřeno všem pěti budiž vám!
Co tkne se majetku, necht' víc než druzí máte,
necht' tedy výnosu též statků požíváte,
jež pánům patřily, kdož opustili mne.
Vám, věrným, připsati dám kraje překrásné
a spolu svolení — jak dědictví to dává
či koupě, výměna — též rozšiřovat práva;
pak stvrdím výslovně vám z pravomoci své,
že máte výsady jak zeměpánové;
chci, vaše ortely by právoplatné byly,
by žádné instance vám do nich nemluvily;
a berně, desátek i léno, clo a daň,
sůl, ruda, mince též, vám poplatnou se staň.
Neb abych přesvědčil vás o míře svých díků,
já k trůnu pozved vás: až přímo k panovníku.

ARCIBISKUP:

Bud' jménem pěti nás dík nejhlubší ti vzdán!
Svou vlastní sílí moc, když sluhy sílí pán.

CÍSAŘ:

Vám pěti propůjčím však hodnost ještě vyšší.
Jsem dosud živ — a rád — i sobě a své říši;
však sotva na předků svých řadu hledím zpět,
já věci poslední si uvědomím hned.
I mně přec rozloučit se bude jedenkrát,
pak volit nástupce vy za povinnost máte.
Necht', zdoben korunou, je zvednut na oltář;
co z bouře vzešlo nám, pak za míru se dař!

ARCIKANCLÉŘ:

Rač přijmouti náš hold, my v pokoře i pýše
se k zemi skláníme, my, knížata tvé říše.
Věř, pokud život by nám v žilách neuhas,
my tělo jsme, ty dech, jenž oživuje nás.

CÍSAŘ:

A tedy skončeme. To, co tu stanoveno,
vší době budoucí buď písmem ověřeno. —
To ještě: Každý z vás část říše v moci má,
leč s jednou podmínkou: Ta moc je nedílná!
Nechť vzroste jakkoli, co v dar ted' vzít jste směli,
syn prvorozený ten kraj vždy zdědí celý.

ARCIKANCLÉŘ:

Rád, neprodleně já dám zapsat v pergamen
jak pro říši, tak nás významný zákon ten;
svou kanceláří pak dám opis obstarati
a bule pečeť dát. Ty ráčíš podepsati.

CÍSAŘ:

A tak vás propouštím, ať veliký ten den
je vámi pozorně a z hloubi rozvážen.

Světská knížata se vzdálí.

DUCHOVNÍ KNÍŽE (zůstane a mluví pateticky):

Já kancléř odešel, já biskup zůstal tady,
neb mám svým závazkem ti výstražné dát rady;
jeť plno úzkosti mé srdce otcovské.

CÍSAŘ:

V té chvíli radosti proč úzko v duši tvé?

ARCIBISKUP:

Ó, trpký je můj bol, neb ty, jenž stal ses pánem,
když církve svolila — jsi v spolku se satanem!
Svůj trůn sic, jak se zdá, jsi zajistit si spěl,
však urážen je Bůh i papež. Bohužel!
Až papež o tom zví, on ve hněvu se zdvihne
a svatým prokletím tvou hříšnou říši stihne.
Má ještě v paměti tvé smělé rouhání:
tys chránil kacíře v den korunování!
Ty, sotva pomazán, hned v prvním okamžiku
jsi ztupil křesťanstvo: dals milost kouzelníku!
Nuž, bij se do prsou a v důkaz pokání
splať malou částičkou své smělé rouhání:
ten širý pahorek, tam, kde tvůj stan se zvedal,
tam, kde jsi démonů zlé spojenectví hledal,
tam, kde sám kníže lži byl pomocníkem tvým —
to místo, poučen, dej cílům nábožným;
též arci vrch a les, jež patří k tomu kraji,
i tučné pastviny, jež se tam rozkládají,
též pěkné potůčky s tou vodou šumivou
a bystrá jezírka, v nichž čilé rybky jsou,
nu, zkrátka, úrodnou tu celou údolínou.
Tak může pokání tě omilostnit, synu.

CÍSAŘ:

Jsem v hloubi zarmoucen a hotov k pokání;
nuž, urči si tu mez dle svého uznání.

ARCIBISKUP:

A tedy především: ta místa znesvěcená
necht' k službě Tvůrcově jsou rychle přetvořena.
Už zdivo vyrůstat já vidím v duchu svém
a ozářen už kůr je ranním slunečkem.
V tvar kříže šíří se už celá stavba skvělá,
lod' roste v dál i šíř, by církev radost měla;
už mocným portálem se hrnou věřící,
jež, do daleka zně, zvon sezval dunící.
A z věží všech to zní, jež pod oblohou svítí;
už jdou tam, kající, kdož touží nově žítí.
Kéž brzo nastane ten vytoužený den,
jenž přítomností tvou zvlášt' bude posvěcen.

CÍSAŘ:

Tou stavbou zbožnost má necht' dojde potvrzení,
Bůh patřících mu poct, já svého rozhřešení.
Dost! neboť povznášen už teď jsem dílem tím.

ARCIBISKUP:

Co kancléř dokument si řádný vyprosím.

CÍSAŘ:

Vše, co tu smluveno, já církvi zaručuji.
Ty zhotov listinu a nadšen podpíšu ji.

ARCIBISKUP *(jenž ukloniv se šel, u vchodu se obrátí):*

Dál arci: klášter ten, jenž tuto povstává,
necht' všechny desátky i příděl z daní má
a ovšem na věky. Neb správa nákladná je
a rovněž opravy. Zvlášt' vzhledem k rázu kraje.
Teď — poušt' tam. Rychlá však se stavba zajistí,

když do ní vložíš díl své hojné kořisti;
vždyť z dálky vozit je — to nelze zamlčet si —
dříví a břidlici a mnoho jiných věcí.
Lid, knězem poučen, už potah obstará;
jeť církví požehnán, kdo pro ni táhnout zná.

Odejde.

CÍSAŘ:

Je smrtelný to hřích, jímž obtížil jsem duši,
ta pomoc kouzelná mě, věru, notně kruší.

ARCIBISKUP (*znovu se vracuje, s nejhlubší úklonou*):

Ó pane, ještě to! Muž onen pověstný
břeh lénem obdržel, leč kletba na něm lpí,
ač jestli neráčíš i z něho církví dáti
daň, desátek a clo a dávky, jež se platí.

CÍSAŘ (*rozmrzen*):

Kraj není ještě tu, je v moři ponořen.

ARCIBISKUP:

Však my se dočkáme, jeť právo u nás jen.
Tvé slovo císařské nám plnou vahou platí.

Odejde.

CÍSAŘ (*sám*):

To celé říše své bych takhle moh se vzdáti!

PÁTÉ DĚJSTVÍ

Širý kraj

POUTNÍK:

Jsou to tmavé lípy, ano,
košaté a letité;
s nimi shledat se mi dáno
po tak dlouhé pouti mé!
Zde je chýše, jež mě skryla
ve svůj azyl hostinný,
když mě vzteklé vlny síla
vyvrhla tam na dny.
Švarní hostitelé milí,
požehnat vám dvěma chci;
snad jsou, žel — neb staří byli —
mrtvi už mí zachránci.
Zbožně dvojice ta žila.
Zabušit mám? Zavolám?
Dosud vám-li dobrá díla
přáno konat, pokoj vám!

BAUKIS (*velmi stará matička*):

Zticha, zticha, milý muži,
ať se manžel nevzbudí!
Dlouhý spánek starce vzpruží
pro ty chvilinky, co bdí.

POUTNÍK:

Pověz, matičko, zda díkem
záchranu ti splácet smím;
jsi to ty, jež nad mladíkem
skláněla se s chotěm svým?
Rci, jsi Baukis, která rty mi
svlažila, z nichž dral se ston?

Vystoupí manžel.

Ty, jenž do vln pro skvosty mi
seskočil — jsi Filemon?
Ohýnek váš plál tak čile,
stříbrně váš zvonek zněl
a ty děsivé své chvíle,
díky vám, jsem přežít směl.
Teď jdu shlédnout bez hranice
ohromné to moře tam;
kleknout musím, pomodlit se,
tolik tísně v srdci mám!

Vystupuje po dyně vzhůru.

FILEMON (BAUKIDĚ):

Na zahrádku sedneme si,
prostírej tam pro nás tři.
Jen ať běží, ať se zděsí,
neuvěří, co tam zří.

Stoje vedle POUTNÍKA.

Svého škůdce, moře lité,
zuřící a plné zrad,
proměněno tady zříte
v mírný kraj, ba v rajský sad.
Kmet, já, neúčasten díla
nepříčinniv stranou stál,
a jak mizela mi síla,
vlny couvaly vždy dál.
Chytrých pánů sluzi smělí
kopat jali se a zdít,
moře odsud odháněli,
sami chtějí pány být.
Lán se střídá s lučinami,
vísky, háj a les tu zříš. —
A teď pojed' a pojez s námi,
sluníčko se sklání již. —
V dálkách plachty pospíchají
vstříc svým mořským zátokám.
Hnízdo své přec ptáci znají;
neb teď přístav je až tam.
V daleku, kam zrak tvůj míří,
vidíš modrý mořský lem;
vlevo, vpravo, po vši šíři
hustě obydlenou zem.

Sedíce na zahrádce ve třech.

BAUKIS:

Oněměls? A ani skývy
nepojedí ústa tvá?

FILEMON:

Chtěl by vyslechnout ty divy;
vypravuj, vždyťš hovorná.

BAUKIS:

Divná věc se tady děla,
nutno to mít za zázrak.
Ještě teď se chvěju celá.
Nebylo to jenom tak.

FILEMON:

Hřešil císař snad, když v léno
dal mu pobřežní tu zem?
Což to slavně nehlášeno
jízdným říšským heroldem?
Tady blízko, zde z té strany,
počínali hrazení,
zřídili tu chýše, stany;
palác dál tam v kraji ční.

BAUKIS:

Rýčem, lopatou, vší mocí
marně za dne ráz a ráz.
Jiskérky kde žhnuly v noci,
nazítří tam stála hráz.
Lidské oběti se dály.
V nočních tmách zněl pláč a kvil.
Plameny se k moři draly —
z jitra průplav hotov byl.
On je bezbožný a chtivý,
chce náš les a domek mít;

aby on byl milostivý,
soused má mu poddán být.

FILEMON:

Vždyť nám v tom svém novém kraji
nabíd krásný stateček.

BAUKIS:

Vodní dno tam statky mají,
udrž si svůj kopeček!

FILEMON:

Ted' se ještě před kapličkou
do západu dívejme!
Zvoňme, klekněm, modlitbičkou
pána boha vzývejme!

Palác

Prostranný sad; velký přímočarý průplav.

FAUST v nejvyšším stáří; prochází se zadumán.

VĚŽNÍK LYNKEUS (*hláskou troubou*):

Plá západ. Spějí do přístavů
poslední lodi v dálkách tam.
Od moře právě do průplavu
veliký člun se nese k nám.
Veselé vlajky pestře vlají,
stožáry přichystány ční.

Tvým pracím plavci požehnají,
tvé blaženství se slavně dní.

Z výspy se ozve zvonek.

FAUST (*vytrhne se z dum*):

Proklatě! Hnusné vyzvánění!
Jak rána do zad vždy to jest!
Svou říši zřím, jíž konce není;
však vzadu — ne, to nelze snést!
Ten zvuk mi zapomenout nedá:
v mých zemích nečistý zbyl cíp;
mně nenáleží bouda hnědá
ni shnilá kaple poblíž lip.
Mně nelze okrát u té chaty,
neb cizí stín mi vždycky děs;
to píchá do oka i paty —
kéž odsud v dálce byl bych kdes!

VĚŽNÍK (*jako prve*):

Ten pestrý člun! Jak spěchá sem,
hnán podvečerním větříkem!
Co beden, skříní, pytlů všech
rozhoupal jeho hbitý běh!

Vplouvá nádherný člun, s hojným a pestrým nákladem cizích končin.

MEFISTOFELES a TRÉ OBRŮ.

SBOR:

Tak, přistáváme,
jsme už tu.

Zdar pánovi,
zdar patronu!

Vystupují; zboží se vykládá na břeh.

MEFISTOFELES:

Nu, výborně jsme obstáli,
jen ať nás patron pochválí!
Dvě lodi dal nám, s dvaceti
vidí nás teď se vraceti.
O zdaru naší výpravy
ať skvostný náklad vypráví.
Svobodné moře volnost dá,
tam rozvážnost je škodlivá,
tam heslem: udici svou hod',
ať je to ryba nebo loď,
a máš-li tři, tu čtvrtou též
lehce už hákem přitáhneš
a taky pátá bude tvá,
neb kdo má moc, i právo má.
Co získáš, platí; jak, to' jiná.
Vždyť přece každý matros ví:
válčení, obchod, pirátství,
to trojice je trojjediná.

TRÉ OBRŮ:

Neřekne dík!
Nechce nás znát!
Jak bychom pánu
nesli smrad.
Div, že se na nás
nešklíbí;

královský lup
se nelíbí!

MEFISTOFELES:

Jen se mi na mzdu
netěšte dál!
Vždyť si z vás každý
díl svůj vzal.

OBŘI:

Pro kočku leda
díl to byl;
my chceme všichni
rovný díl.

MEFISTOFELES:

Dřív projděte zámku
komnaty,
sneďte tam náklad
bohatý!
Když prohlédne potom,
co snesli jste,
a bedlivě všechno
si rozpočte,
však pustí už chlup
a pozve vás
a v loďstvu bude
co den, to kvas.
Však přiletí zítra ti pestří ptáci;
o ně se starat, mou je prací.

Náklad se odnáší.

MEFISTOFELES (*FAUSTOVI*):

Vrásky a chmurný pohled máš,
jak o divech se dovídáš.
Tvůj umný čin je dokonán,
průplav nás vede v oceán;
ochotné moře v spěšný běh
přijímá loď, již vyslal břeh.
Vid', zde od toho paláce
tvá paže svírá svět, jak chce;
ten rozmach počátek tu vzal.
Zde prvý domek z prken stál;
kde nyní člunů čilý ruch,
dals vydlabati rýhy struh.
Tvůj smělý um, spěch sluhů tvých
na souši slaven, na mořích.
Zde — odsud —

FAUST:

Zlořečené zde!

To právě trýzní mě a štve.
Tys obratný, i chci ti říci,
co mi tak hnusné, čím dál víc.
Jsou mi to muka drásající
a stydím se, když mám to říci.
Ty staré chtěl bych dostat z domu,
sám abych pod lípy si sed;
když nepatří mi pár těch stromů,
já nevěřím, že můj je svět.

S větvemi větve by se spjaly,
k vyhlídce by se sroubit daly

a zrak by zíral v šíř i dál,
co všechno, vše já vykonal,
a naráz by tam odtud zřel
mistrovský kousek lidských děl:
dokázalť podnikavý um,
že prostor získán národům.

Tak nejhůře jsme trestáni.
To bohatců je strádání.
Když zvonek zní, lip vůně vlá,
mne hřbitovem to ovívá.
Nechť všemocná má vůle je,
zde o písek se rozbije.
Jak zažehnat, co nelze snésti?
Jak zacinká to, svírám pěsti.

MEFISTOFELES:

Tot' odporné! Nu, jak by ne,
tím život arci zatrpkne.
Sluch zjemnělý, jak každý ví,
to klinkání si protiví,
to hnusné bim-bam ufňukané,
jímž z nebe nebíčko se stane
a jež vám vrní v každou dobu
od první dětské lázně k hrobu,
jako by mezi bim a bam
váš bdělý život byl ten tam.

FAUST:

Ten jejich odpor svéhlavý
to vše, co mám, mi otráví,

že, necht' i v hloubkách trpím tím,
se stávám nespravedlivým.

MEFISTOFELES:

A načpak lítost namlouvat si!
To patří ke kolonizaci!

FAUST:

Tak jděte jen a odstraňte je! —
Vždyť krásný stateček jsi zhlíd,
jímž starochy chci odškodnit.

MEFISTOFELES:

My unesem je, usadíme —
Jsou v suchu, než se otočíme,
pak, přeneseni násilím,
se smíří s krásným bydlem svým.

Pronikavě zahvízdne.

TRÉ OBRŮ vystoupí.

MEFISTOFELES:

Hej, nový úkol pán vám dá.
A zítra — lodní paráda.

TRÉ OBRŮ:

Náš starý špatně přijal nás.
Nám slavnost přijde vhod a včas.

MEFISTOFELES (*ad spectatores*):

I tento příběh už se stal,
když vinici vzal Achab král.

Hluboká noc

VĚŽNÍK LYNKEUS (*zpívá na zámecké hlídce*):

Já dívám se, dívám,
neb vidoucí jsem,
já vězník si zpívám
a miluji zem.
Zřím blízko, zřím dálky
a kroužení hvězd
jak laňky a skalky
mi na dosah jest.
A věcí všech libý
zřím soulad a znám,
tak vše se mi líbí,
i sobě já sám.
Vy blažené oči,
co zřely jste kdy —
necht' bylo, jak bylo,
přec nádherné vždy!

Pauza.

Nestojím tu na cimbuří,
bych jen slast a rozkoš zhléd;
jakým úděsem to zuří,
jakou hrůzou temný svět!
Bludných jisker mihotání

v dvojím šeru lip já zřím;
ted' už mocné plápolání,
rozdmychané povětřím.
Vlhce omšená ta chata
v kouře hustý sloup se mění.
Rychle! Nikdo nepřichvátá?
Pomoc! Pomoci už není.
Ti dva stařečkové milí,
neprchnou-li, zemřít musí;
vždy tak úzkostliví byli
s ohýnkem; ted' dým je dusí.
Plane plamen, v mechu šílí
zčernalém ta výheň vzteklá;
kéž by se jen zachránili
z toho horoucího pekla!
Z větve na větev to šlehá,
na listoví požár lehá;
suché ratolesti svítí,
řítíce se s praskotem.
To že, oči mé, vám zřítí!
Že tak bystrozraký jsem!
Ulámané větve boří,
hroutíce se, kapličku,
vršky lip už ostře hoří
v tanci hadích jazýčků.
Vydutý kmen obléká se
v purpur až po kořen sám. —

Dlouhá pauza. Zpívá.

V prosté co tu stálo kráse
po sta roků, je to tam.

FAUST (*na balkonu, obrácen k výspám*):

Co zpěvem lká to na mé věži?
Slovo i píseň pozdě zní.
Můj vězník kvílí. Na mně leží
ten skutek netrpělivý.
Však necht' i zkázu háje vidím,
necht' zuhelnatí kmeny lip,
rozhlednu místo nich tam zřídím,
v bezmezno budu zírat líp.
Pak může zrak se k místu nésti,
jež dám těm starcům za pobyt
a na němž budou v pozdním štěstí
mou velkodušnost velebit.

MEFISTOFELES a TRÉ OBRŮ (*dole*):

Už je to. Tryskem zpět se štvem.
Žel, že to nešlo po dobrém.
My klepali, my tloukli tam —
nebylo otevřeno nám;
my tloukli dál a mlátili —
bác! až se dveře svalily.
My hrozili a láli hned —
a ne a ne nás vyslyšet.
A jak to staří umějí:
že nepůjdou, že nechtějí.
Nu tak jsme honem spěchali
a lidičky ti vyndali.
Trápení dlouhé neměli;
hrůzou se mrtví skáceli.
Byl u nich host, chtěl šermovat.
A šermoval. A v pūtce pad.
Jak potyčka se vznítla,

od uhlí sláma chytla;
ted' hoří to, a trojici
hranice polkla hořící.

FAUST:

Což přeslechli jste, co jsem děl?
Já výměnu, ne loupež chtěl.
Ten zbrklý kousek proklínám
a kletbu dávám za mzdu vám.

SBOR:

My starou moudrost zažili:
ochotně skloň se násilí!
A znáš-li čelit nástrahám,
svůj dům dej všanc — i sebe sám.

FAUST (*na balkoně*):

Hvězdy svou záři tlumí již.
Ochabl plamen, šlehá níž.
Větrík, jenž zadul v žár a troud,
přináší ke mně dým a čoud.
Spěšný byl příkaz, kvapný čin! —
Co se sem třepetá jak stín?

Půlnoc

Vystoupí čtvero šedivých žen.

PRVNÍ:

Mé jméno je Bída.

DRUHÁ:

Mé jméno je Hlad.

TŘETÍ:

Mé jméno je Starost.

ČTVRTÁ:

Mé jméno je Strast.

VE TŘECH:

Jsou zamčeny dveře, my nemůžem tam.

Kde bohatec bydlí, my nesmíme tam.

BÍDA:

Já v stín bych se scvrkla.

HLAD:

Já v pouhé nic.

STRAST:

Ode mne odvrátí zhýčkanou líc.

STAROST:

Nechť nepustí žádnou mou sestřičku tam:

však Starost, ta vklouzne skrz dírčičku tam.

Zmizí.

STRAST:

Vy šedivé sestry, jen ztraťme se, jděm!

HLAD:

Já docela blízko jdu po boku tvém.

BÍDA:

Jen běžte! Jsem Bída, jsem rychlá jak chrt.

VE TŘECH:

Mrak za mrakem táhne, mhou hvězdy se halí,
a vzadu, ba vzadu, ach v dáli, ba v dáli
už přichází sestra, už přichází — Smrt.

FAUST (*v paláci*):

Sem čtyři šly — pryč tři šly jen.
Slov jejich smysl byl mi zahalen.
Já slyšel cos jak Bída — chrt —
rým chmurně opakoval: Smrt.
Šept sípal přízraků a hluchých tuch...
Na volný posud nepronik jsem vzduch.
Kdybych, prost magie, moh světem jíti,
kouzelných hesel zcela zapomnítí,
před tebou, přírodo, jak muž bych stál
a s pýchou bych se lidským tvorem zval.

Já se jím zval, než v temna tajuplná
jsem zabřed, sobě sám i světu klna.
Teď vzduch tak nasák samým přízrakem,
že vládnu nám, ať hneme se, kam hnem.
Nechť jasně rozvážný nám svítí jas,
noc ve zmatené snění vplete nás.
Chcem z mladých niv si radost odnésti —
Pták zakráká; co kráká? Neštěstí.
Tak žijem, mlhou pověr zmateni:

jsou zde, jsou tam, teď hlas, teď znamení;
a zlekán, každý z nás je sám a sám.
Zavrzla dvířka, nikdo nejde k nám.

V hloubi vzrušen.

Je někdo tu?

STAROST:

Já odpovídám: Je!

FAUST:

A ty! Kdože jsi ty?

STAROST:

Jsem zkrátka zde.

FAUST:

Jdi pryč!

STAROST:

Ne. Jsem, kde místo mé.

FAUST (*prudce se vzchopí, ale pak se ovládne a řekne sám sobě*):

Bud' mužem! Bez formulky kouzelné!

STAROST:

Nechť mne ucho neslyšelo,
srdce mnou se rozdunělo.
Měnlivá, mám tvarů sto,
pášu násilí a zlo.
Na stezkách i vodní pláni

zneklidňuji bez ustání;
najde mne, kdo nehledal,
ať mi klel, ať se mnou hrál. —
Cožs nikdy Starost nepoznal?

FAUST:

Já světem jen se hnal a hnal,
chyt za vlasy, co rozkoší se zdálo,
odvrh, co nepostačovalo,
a nesháněl, co uklouzlo.
Já pouze dychtil, naplno vždy žil
a znova práhl a tak probouřil
svůj všechen život; zprvu mocně, divě,
však teď to moudře jde, teď rozvážlivě.
Pozemský okruh sdostatek mi znám;
k zászvěti zatarasen výhled nám.
Bloud, kdo tam zírání mžouravými zraky,
o lidech blouzně kdesi nad oblaky!
Zde pevně stůj, zde znej se rozhlížet;
zdatnému není němý tento svět.
Nač by mu bylo ve věčnu se topit!
Co poznává, to rukou může chopit.
Nevzrušen kráčeť pozemským svým dnem;
přízrak-li straší, dál jdi v kroku svém;
v té chůzi muž měj strast i slastný dík —
on, neukojen ani okamžik!

STAROST:

Koho já si poddám, není
na světě mu potěšení;
v tmách je věčně, nevyhází
slunce proň a nezachází;

vnější smysly nedotčeny
a přec do chmur zahaleny;
a tak z nádher všeho žití
nic neumí uchopiti.
Slast jak strast ho stejně mučí,
čím víc má, tím víc je chudší;
vše, co těší, vše, co jitrí,
odkládá vždy na pozitrí.
K zitrkům upírá své chtění
a tak nikdy hotov není.

FAUST:

Dost! Ustaň! To mě nezdolá!
Tvůj nesmysl mi protivný je.
Pryč! I kdo rozum v hrsti má,
moh by se zbláznit z té tvé litanie.

STAROST:

Jíti? Nejí? Má či nemá?
Mezi rozběhy je dvěma.
V půli cesty upravené
klopýtne a zpět se žene;
hloub a hloub se stále ztrácí;
rozměr věcí se mu zvrací;
sobě sám a všem se hnuší,
z hloubky dýchaje se dusí,
nezdušen a bez života,
nezoufá si, jen se motá.
Bez vůle je, odhodlání.
Chce-li, je to zpěčování.
Volnost porobou ho trudí,
z polosna se zmlácen vzbudí,

a tak nehýbe se s místa,
leda do pekel se chystá.

FAUST:

Neblahé přízraky! Tak strašíte
vždy novou mukou lidské pokolení;
i na lhostejné chvíle sít' vy házíte,
jíž život v trapné bludiště se mění.
Běsů se člověk snadno nezhostí,
pout přísných duchů nelze zpřetrhati.
Tvou plíživou však moc, ó Starosti,
já odhodlán jsem — neuznati!

STAROST:

Nuž, Fauste, poznej sílu mou,
než opustím tě s proklínáním!
Po všechen život lidé slepí jsou:
já před tvým koncem slepotou tě raním.

Dýchne naň a zmizí.

FAUST (osleplý):

Noc padá, zdá se, hloub a ponuřeji,
v svém nitru však jsem světlem zaléván.
Co vymyslíl jsem, dovršit já spěji;
jen to má závažnost, co káže pán.
Hej, služi, vstaňte! Vzhůru, muž a muž!
Můj smělý plán buď' oku zřejmý už!
Zdar náš je! Rýčů chopte se a lopat,
vytčené konat dílo, rýt a kopat!
Buď' rychlý výkon, tuhý řád
s odměnou nejkrásnější spjat!

By nejvyšší byl výboj sveden,
tisícům rukou stačí duch jen jeden.

Velké nádvoří paláce

Pochodně.

MEFISTOFELES (*vpředu, jako dozorce*):

Hej hola, hybaj, žádný strach,
Lemuři harašiví,
slátaní z kůstek, vaziv, šlach,
vy zmetci položiví!

LEMUŘI (*sborem*):

My bez prodlení poslechnem,
neboť, jak zpola víme,
o široširou jde prý zem,
a my ji obdržíme.

Špičaté kůly jsou tu již
i řetěz na měření;
proč do práce nás pobízíš,
nám přesně známo není.

MEFISTOFELES:

Neplatí umné předpisy,
osobní míra stačí zhruba;
nejdelší dlouhán na zem lehni si,
ostatní sbor ať trávník škubá;
už od praotců je ten zvyk:
prohloubit pěkně obdélník!

Z paláce v kobku uzounkou,
to vždy ty hloupé konce jsou.

LEMUŘI (*kopajíce se škádlivými posuny*):

Když byl jsem mlád, já miloval,
tak sladce život lákal;
kdekoli hrála muzika,
já nelenil, já skákal.

Ted' trefila mě berličkou
Staroba rozzlobená;
o dvířka hrobu zakop jsem —
proč byla otevřená!

FAUST (*vystupuje z paláce a tápá podél veřejí*):

Jak vzněcuje mě motyk řinčení!
Toť dav, jenž koří se mi prací,
kraj pod vodami souši vrací,
stanoví vlnám určení
a poutá je jak přísná stráž.

MEFISTOFELES (*pro sebe*):

To pro nás jen se namáháš,
vždyť pro Neptuna pouze stavíš,
to ďáblu vod jen hody slavíš,
jak hráze kopeš na hráze.
Ať tak či tak, je po vás veta;
s námi se spikly živly světa
a všechno pádí ke zkáze.

FAUST:

Dozorce!

MEFISTOFELES:

Zde!

FAUST:

Slyš: buď jak buď,
dělnictva houfy chci mít větší;
sliby je verbuj, žoldem, péčí,
plat', lákej, trestej, k práci nuť!
A necht' se den co den mi ohlašuje,
jak započatý příkop pokračuje!

MEFISTOFELES (*polohlasem*):

Mám hlášení z těch úzkých kob,
že nejde o příkop, však hrob.

FAUST:

Močál se táhne pod horstvem
a zamořuje, čeho dosaženo.
Zlých výparů smět zbavit zem,
pak teprv je mé dílo dovršeno!
Chci milionů mnoho usídliti,
ne v bezpečném, leč volném, činném žití.
Zelená úroda... Jak v domovině,
člověk i zvěř se cit' tam na novině,
až usadí se těsně za hrází,
již zástup, směle sdružen, vyhází.
Zde uvnitř bude krajina jak ráj.
Necht' příboj burácí až na sám kraj:
jak chtěl by, mlsný, násilně se přelít,
sbratřené přijdou obce otvor scelit.
Ba, tímto smyslem proniknut chci býti,
poslední závěr moudrosti je ten:

jen pak jsi hoden svobody a žití,
když rveš se o ně den co den.
A takto, nebezpečím obepjat,
hoch, muž a kmet zde bude bojovat.
To hemžení bych zřít chtěl rád,
na volné hroudě s volným lidem stát.
Okamžik směl bych osloviti:
jsi tolik krásný, prodli jen!
Nemůže ohlas mého živobyті
být věky věků přehlušen. —
Té strmé slasti předtuchu teď mám
a nejvyšší svou chvíli prožívám.

FAUST sklesne nazpět, LEMUŘI ho zachytí a položí na zemi.

MEFISTOFELES:

Slast žádná nehoví ni štěstí jeho hrám,
s měnlivým každým jevem hrá jak s milkou;
chudák! s tou poslední, v níž klam a mam,
nechce se rozloučit, s tou prázdnou chvílkou.
Vzdor silný proti mně on zved.
Teď čas je pánem. V písku leží kmet.
Je orloj tich —

SBOR:

Je tich. Noc mlčí z orloje.
Rafie padá.

MEFISTOFELES:

Padá! Dokonáno je.

SBOR:

Čas minul. Minul čas.

MEFISTOFELES:

Ten hloupý zvuk!

Cože to slovo značit má?

Čas minul — Ryzí nic — Ta nuda naprostá!

Co vůbec platno, věčně tvořit!

A stvořené zas do nicoty bořit!

Že minul čas? To značí věru málo.

Jak by to ani bylo nebývalo;

a štve se to přec v kruh, jak by to bylo.

Mně věčné prázdno spíš by bylo milo!

Kladení do hrobu

LEMUR (*sólo*):

Čí rýč a kopáč vystavěl

ten dům tak pošpatnělý?

LEMUŘI (*sborem*):

Hostu, co v rubáši sem šel,

je dům až příliš skvělý!

LEMUR (*sólo*):

Kdo sál tak bídně opatřil?

Vždyť stolu a židlí tam není.

LEMUŘI (*sborem*):

Nakrátko život půjčen byl —

chtí všichni být vyplaceni.

MEFISTOFELES:

Zde leží trup. A duch-li prchnout chce,
s lejtrem se vytasím, jež krví psáno.
Co návodů však dnes je v oběh dáno,
jak čertu duši urvat lze!
Tu starou cestu ve zlé mají nám,
a s novou nedojdeme díků;
dřív býval bych to proved sám,
dnes je mi třeba spomocníků.

Dnes v každém směru s námi zle je.
Prastará práva, běžné obyčeje —
dřív platily. Však teď? Kdo na to dá!
S posledním dechem vylétala již,
já po ní, mršce, pás a jako myš
ji drápkem lapil, šups, a byla má.
Teď váhá; nechce skrýši opustit,
páchnoucí mrtvoly ten hnusný byt;
až živly, jež se nenávidí,
ji přinutí, že pryč se klidí.
Já celé dni si mozek namáhám,
však záhada je: kdy? a jak? a kam?
Ta stará smrt už nemá rychlých sil.
Spor bývá, zda to vůbec konec byl.
Ty chtivě koukáš na nehybné tělo —
a tumáš! znova do něho to vjelo.

Fantasticky velitelské posuny zaklínání.

Jen rychle sem! Tak rychle! Kalupem!
Vy s rovným rohem, s křivým rohem d'asi,
vy stará gardo pekelnické rasy,

pekelnou tlamu přivlechte mi sem.
Má peklo sice mnoho dam, ba mnoho,
neb různosti a stupně stavů dbá:
však příště, koho pohltit má, toho
prý bez rozdílu prostě spolýká!

Po levé straně se rozevře příšerná pekelná tlama.

Tesáky zejí; z vydutého chřtánu
řine se vzteklých ohňů proud
a v čpavém čmoudu, v zadní hledě stranu,
zřím plamen Města věčným žárem žhnout.
Hle, příboj rudých vln i přední zuby líže.
Sbor pluje proklatců, by břehu stih.
Leč obrovitě hyena je hryže
a zpět je hází do vln vařících.
I v zákoutích se leccos ještě tají;
tak těsný cíp, a hrůzou přeplněn!
Tím poděsit se hříšné duše mají;
žel, že to pro ně podvod jen a sen.

Tlustým dáblům s krátkým tupým rohem.

Břicháči, lotři, dech váš ohnivý je,
vy tuční potem síry pekelné!
sražené, býčí, nepohnuté šíje!
sem dolů v stráž, zda fosforem to žhne!
Křidélka dušičce, tak zvané Psyše,
jak vyrvete, je bídný červ z ní hned;
a pak se na čelo můj znak jí vpíše,
a pryč s ní v ohňů rozvichřený let!

Na spodní oblast pozor dávat,
vy žoci, to je vaše věc;
zda ráčila tam přebývat,
přesně se nikdy neví přec.
V pupku jí milo bydleti —
Pozor, sic odtamtud vám vyletí!

Vychrtlým čertům s dlouhým křivým rohem.

Křídlatci vychrtlí, vy obří chlapi,
fofrovat vzduch a chytat v objetí,
rukama šermovat a brousit drápy!
Pozor, ať nefrnkne, až vyletí!
V tom starém domě ji už jímá hnus;
uteče horem, byl to génus.

Shora po pravé straně NEBESKÁ GLORIE.

ZÁSTUP NEBEŠŤANŮ:

Andělé, druzi,
nebes vy sluzi,
bud' mírný váš let!
Hřích s hříšníků sníti;
dát prachu zas žíti;
kdož k činům se vzchopí,
těch uchovat stopy —
to průvod váš vznítí,
jenž zvolna jde vpřed!

MEFISTOFELIS:

Brnkání slyším ufňukaných zvuků,
nesou se dolů s nevítaným dnem;

zbříděné zjevy z žabiček a kluků:
to zrovna pastvou svatouškům je všem.
Vždyť víte, jak jsme v zlořečené chvíli
chystali zhoubu na pozemský rod;
to nejhnusnější, co jsme vymyslili,
jim pro pobožnost právě vhod!

S podfukem na nás jdou ti ufňukaní,
tím lecjaká se duše polapí.
Zdolat nás chtějí naší vlastní zbraní,
jsou čerti též, jen pod kápí.
Zde podlehnout, toť navždy zostudit se;
sem k hrobu blíž a kraje nepustit se!

SBOR ANDEŮ (*sypaje růže*):

Zářící růže vy,
mámící vůněmi!
letící, kroužící,
tajemně křísící,
na snítkách rozváty
s puklými poupaty,
rozkvette již!

Z jarního kraje,
věčna kde říš,
nach neste ráje
k spícímu blíž.

MEFISTOFELES (*SATANÁŠŮM*):

Krčit se? Couvat? Což to zvyk je náš?
Pugéty nás přec neomámí;
kde každý stál, ať stojí stráž!

Jen sněžte na nás těmi květkami!
Zde ty — a ty — jsme žhaví čerti samí,
a roztaje to, jak to k hubě dáš.
Dmýchejte, měchy! — Počkat, zadržet!
Tím foukáním už celý chomáč zbled. —
Ne zuřivě tak! Zavřte nos a huby!
To funění nás ještě zhubí.
Vždyť růže — když vy míry neznáte! —
scvrkly se, hnědnou, pálí, rozžaté.
Teď ohňů ostrý jed se na nás nese.
Hrr proti plamenům! a semkněte se! —
Odvaha mizí, slábne spár!
Mí čerti větrí cizí, sladký žár.

SBOR ANDEŮ:

Květů déšť blažený
čistými plameny
horoucí lásku dští,
do srdce za slastí
slast sype zas;
ve věčnu zdraví
nebeské davy
éterné slávy
pravdivý hlas.

MEFISTOFEL:

Hrom že mi do těch tupců neudeří!
Na hlavách stojí Lucipeři,
metají kozelce, ta nemehla,
do pekel jedou po zadnici.
Aby vám horká lázeň k duhu šla!
Já svoje místo nedám vzít si. —

Potýká se s poletujícími růžemi.

Pryč, bludičky! Ty nejsvětější, zmiz!
Sotva tě chytím, rozmázlý jsi sliz.
Co poletuješ? Klid' se jen, hej hola! —
V týle to lpí jak síra a jak smola.

SBOR ANDEĽŮ:

To, čeho neznáte,
nelze vám snést;
v to, co vás pomate,
se nechtějte plésti.
Kde bojem vy jste mdlí,
my zdvojme úsilí;
láskou jen milenec
do nebe smí.

MEFISTOFELIS:

Mně hoří hlava, srdce, játra má;
toť síla vic než ďablovská!
Tot' žhavější než lázeň v pekle! —
Ó, proto vídal jsem tak vztekle
krk stáčet k nedostupné dívence
a brečet odmítnuté milence. —

Tak je i mně! Co po nich házím okem?
Což nejsem jejich zapřisáhlým sokem?
Dřív odporné mi bylo na ně zřít.
Což pronikly mnou cizí síly?
Aj, klučící ti roztomilí!
čím to, že nelze mi už láteřit? —
Co? Vedu si jak milující?

Tak ať mě třeba bláznem zvou!
A když ti hnusní uličníci
tak... neodolatelní jsou!

Vy krásné děti, nechte upejpání;
nejste i vy snad Luciferův rod?
Hezounčí kluci, k zulíbání,
vy jste mi přišli zrovna vhod.
Tak je mi útulně, tak přirozeně,
jak bych už tisíckrát byl vídal vás,
tak kočičkovsky vlně, zatraceně,
jak pořád něco vidím z nových krás.
Jen blíž! Což nestojím vám za pohled?

ANDĚLÉ:

My jdem ti blíž; co ustupuješ zpět?
My jsme ti blíž; když můžeš, zůstaň jen!

Kroužící ANDĚLÉ zaberou celé prostranství.

MEFISTOFELES (*zatlačen do proscénia*):

Nám zlořečených duchů láte,
ta pravá kouzla vy však znáte,
vy svůdci mužů, svůdci žen! —
Ej, dobrodružství zpropadené!
Či živel lásky je to snad?
Mám celé tělo rozžhavené,
že v popáleném týle cítím chlad. —
Sem tam se vznášíte? Tak spouštějte se!
Ať trochu světštěji se vaše tílko nese;
vážnost vám arci skvěle k tělu jde;
však jednou se přec taky usmějte!

To slast by byla nepomíjející.
Takhle: jak dívají se milující.
Jen pusy našpulit a už to je.
Tebe, ty dlouháne, mám nejradš, na mou duši,
ta popí tvář, ne, ta ti špatně sluší,
koukni se na mne trošku frivolně!
Proč nejste nazí? Že vám hanba není!
V košili s vlečkou jste tak umraveněni —
Co? Čelem vzad? No, zezad podívání!
Ne, tihle klackové jsou k nepopsání!

SBOR ANDĚLŮ:

Milostné k jasu
necht' plameny vzletí!
Těm, kdo jsou kleti,
pravda vrat' spásu;
ať v úsměvnosti
hříchů jsou prosti,
v nebes ať blaženství
blahem se skví!

MEFISTOFELES (*se vzchopí*):

Jak je mi! — Druhý Job jsem, samý nežit,
sám sobě málem zprotiven;
leč přihlédnou-li blíž, přec triumfuji jen,
to z pýchy na sebe a na svůj kmen;
dáblové vzácné údy směly přežít,
jen povrch pleti láskou popálen;
zlolajné plameny už nežhnou víc —
a vám, vám všem já klnu z plných plic!

SBOR ANDEŮ:

Ohně vy svatě!
Blažen se v žití ten,
na něžž váte,
s dobrými cítí.

K výškám se dejme,
je očištěn vzduch.
Sdruženě pějme!
Žít bude duch.

Vzlétnou, unášejíce, co je na FAUSTOVI nesmrtelného.

MEFISTOFELES *(se rozhlíží):*

Ni vidu po nich? — Kam se děli?
Ti holobrádci si mě podali!
S kořistí rovnou k nebi uletěli
ti darebáci, co tu mlsali!
Já ztratil skvost, jenž zářil nade všemi;
ach, duši mohutnou, jež vzdala se mi,
ti pašeráci propašovali!
U koho mám ted' stěžovat si
a hledat právo v dnešní den?
Já zasloužím, čím svět mi splácí;
na stará kolena jsem ošizen!
Vždyť je to skandál neslýchaný,
mrzce je velký náklad proplýtván:
prachspřsté choutce d'ábel vypráskaný,
absurdní lásce vepsí dán.
A chytráka-li dětinská ta věc
tak plně mohla zaměstnati,

jakýpak div, když zuří nakonec
a nadobro-li rozum ztratí.

Horské rokle

Hvozd, skála, poušť.

*Svatí poustevníci, rozdělení oddola vzhůru po stupních hor a rozloženi
v úkrytech mezi srázy.*

SBOR a OZVĚNA:

Stromoví chví se blíž,
balvan lpí tíž a tíž
v kořenu spleti, z níž
bor se pne výš a výš.
Proud a proud rozvodněn,
úkryt je v slujích jen.
Němí a laskaví
choulí se u nás lvi,
vzdávají místu čest,
láskou jež svato jest.

PATER ECSTATICUS (*vznášeje se a snášeje se*):

Milostný žár těch pout!
Láska, jíž věčně žhnout!
V prsou strast syčící!
Božská slast mučící!
Šípy, vy zbodejte,
dřevce, mě zdolejte,
kyje, vy usmrťte,
blesky, mě rozdrťte!

Marnosti šálící
smyslů se zbýti chci,
na věky trvalá
lásky necht' záře plá!

PATER PROFUNDUS (*v spodní oblasti*):

Jak nad balvanů bezdnem zeje
zde u mých nohou bezdno skal,
jak strží sto se v třpytu leje,
by proud je, zpěněn, s sebou rval,
jak pne se kmen a neslábnucí
je pud, jenž k výšinám jej zved —
tak láskou, láskou všemohoucí
je tvořen a je držán svět.

Kol mne je lité burácení,
jak tes by v základech se třás,
a přec jen, láskypln v svém hřmění,
ten příval vln se řítí v sráz;
i zúrodňující ty vody
i blesk, jenž dopad v běsnění,
by očiště tlouk do přírody
a jed i dusno vysál z ní,
jsou posly lásky: hlásat letí,
co, věčně tvoříc, kol nás vlá.
I mou kéž hruď to světlo světí!
Můj duch v ní zmaten zamrzá,
jsa na bolestné smyslů lože
tam přikován jak řetězem.
Ó, myšlenky mi schláchol, Bože,
zář rozsvět v toužném srdci mém!

PATER SERAPHICUS *(ve střední oblasti):*

Jitřní mráček, hle, tam pluje
chvějnou třásní jedlovou!
Tuším, co v tom obláčku je?
Mladí duchové to jsou.

SBOR BLAŽENÝCH PACHOLÁTEK:

Kamže, otče, je nám jíti?
Dobrý otče, kdože jsme?
My jsme blaženi, a žití
všem nám, všem tak libé je.

PATER SERAPHICUS:

Půlnočně vy narození,
poodhalen pud a um,
rodičům hned uloupeni,
zato zisk jste andělům.
Nablízku že milující,
cítíte, nuž pojd'te jen!
Nikdo z vás, vy pacholící,
pozemsky nebyl zatížen.
Z očí mých, jež oči země,
vaše necht' se dívají!
Vstupte do mne! Bud'te ve mně!
Dívejte se po kraji!

Pojme je do sebe.

Hle, zde stromy, hle, tu skály,
proud zde vodopádu je;
hřmí a překotně se valí,
strmý svah si zkracuje.

BLAŽENÁ PACHOLÁTKA (*z jeho nitra*):

Ach, té mocné podívané!
chmurný je však pobyt ten.
Děs a hrůza tady vane.
Dobrý, vzácný, pust' nás ven!

PATER SERAPHICUS:

Každý z vás nechť vzhůru pluje,
aby v čistší okruh vrost;
věky věků oživuje
vše jen boží přítomnost.
Neb toť duchů posílení,
éterná kde volnost čirá:
Ve věčnou lásku zahledění
duchy k blahu rozevírá.

SBOR BLAŽENÝCH PACHOLÁTEK (*krouže kolem nejvyšších vrcholků*):

Ruce si dejme,
radostný počněm rej,
ved'me jej, pějme
posvátné city v něj.
Ponaučení,
důvěru máme,
jej, nad nějž není,
že uhlídáme.

ANDĚLÉ (*vznášejíce se ve vyšších oblastech a nesouce, co je na FAUSTOVI nesmrtelného*):

Duchových světů vzácný člen
je vyrván z moci zlého:
*Kdo spěje dál, vždy dále jen,
nám vykoupiti lze ho.*

A blažila-li nadto jej
účastná láska shůry,
pak přijmou ho tím srdečněj
andělské svaté kůry.

MLADŠÍ ANDĚLÉ:

Silou růží z rukou světic,
kajícnic těch milujících,
naše vojsko, vzhůru letíc,
vojskem bylo vítězících:
Zde tu duši vyhráli jsme.
Prchli zlí, jak sypali jsme,
prchli ďábli, zasaženi;
místo pekel zatracení
lásky hrot jim vnikal v tělo,
ba to ostří také vjelo
do starého satanáše.
Triumf! Vítězství je naše.

ZRALEJŠÍ ANDĚLÉ:

Pozemský zbývá nést
nám ostatek žalný;
i z asbestu-li jest,
zůstal přec kalný.
Když duch tak dravých sil
se s živly spojí,
anděl by nestačil
ten život dvojí,
jenž srostl na jeden,
zas rozpoutati:
zná věčná láska jen
je od sebe rváti.

MLADŠÍ ANDEĚLÉ:

Ve výškách v skalisku
mlžně to svítí,
hýbe se poblízku
duchové žití.
Mráčky se zjasňují:
čilý sbor spatřuji
blažených dětí;
bez pout a mimo hřích
ti v kruhu tam
výš smějí spěti
k oblastí strmějších
jaru a hrám.
Sdruž se v svých počátcích
s hochy, by cíle stih,
také on sám!

BLAŽENÁ PACHOLÁTKA:

V motýlí kukle jej
radostně vítáme;
svou jen tím bezpečněj
andělskost čekáme.
Spějte, ať, vláken prost,
volný se cítí!
Zkrásněl a povyroست
již svatostí žití.

DOCTOR MARIANUS *(v nejvyšší, nejčistotnější cele):*

Zde duch je povznesen,
zde volný mám rozhled,
jak vzlétá zástup žen,
by k nebesům povzlét.

Ta vprostřed, s věncem hvězd,
nádherně krásná,
královna nebe jest;
dí zář to jasná.

Vznícen.

Nejvyšší ty vládkyně!
V stanu nech mě zříti
azurné své svatyně
zázrak svého bytí!
Schval, co, přísně šeptajíc,
v mužné hrudi dme se,
co ji tvému taji vstříc,
svatě vzňatou, nese.

Nezdolně nám srdce žhnou,
žhnout-li rozkazuješ;
žár se zmírní pojednou,
mír-li podaruješ,
panno, vzore čistoty,
matko velebená,
vyvolená kněžno ty,
bohům rovnocenná.

Kol ní se splétá
rej obláček lehkých,
to nárůdek vzlétá
kajícnic křehkých:
jí u nohou pijí dech
éterné rosy
a o milost prosí.

K tobě, které dáno jest
bez poskvrny býti,
smějí ty, jež snadno svést,
důvěřivě jíti.

Těla chtíč je zachvátil,
ochrany jim není;
sláby jsou: kdo dost má sil,
zlomit pouto chtění?
Šikmá, hladká půda-li,
noha sklouzne v spěchu.
Vzkaz i pohled ošálí,
zmámí vůně dechu.

MATER GLORIOSA krouží výšinami.

Ty ve výškách, paní,
se vznášející,
slyš naše lkání,
ty v slávě dlící,
ty orodující!

MAGNA PECCATRIX:

Při lásce, jež pokropila
tvému synu božské nohy,
jež naň pláč jak balzám lila,
přes škleb Farizeův mnohý;
při misce, z níž hojivě tak
oleje se vylévaly,
při vlasech, jež horlivě tak
svaté údy omývaly —

MULIER SAMARITANA:

Při studnici, z níž kdys pilo
Abramovo stádo celé,
při vědru, jež občerstvilo
žíznícího Spasitele;
při tom čistém zdroji čirém,
jenž ted' odtamtud se řine
a jenž tryskavě vším mírem
průzračný a věčný plyne —

MARIA AEGYPTIACA:

Při posvátné hrobce temné,
v níž byl uložen náš Pán,
při paži, jež varovně mne
odstrčila od těch bran;
při poušti, kde já se z hříchů
přes čtyřicet kála let,
při tom, co jsem v svatém tichu
v písek psala naposled —

VŠECHNY TŘI:

Ty, jež k velkým hříšnicím se
v milostivé přízni skláníš,
ty, jež duším kajícím se
právo věčné spásy chráníš,
přej i této dobré ženě,
která, nevědouc, co dělá,
jednou jen se zapomněla,
odpuštění přiměřeně!

UNA POENITENTIUM (*dříve zvaná Markétkou, tulíc se k nim*):

Svou líc, ach, líci,
ty orodující,
ty věčnem se skvící,
milostiplná, k mé slasti skloň!
Milován kdysi,
ted' s čistšími rysy
vrací se on.

BLAŽENÁ PACHOLÁTKA (*blížící se v kruhovém pohybu*):

Už mocně vyrůstá!
Oč je nás větší!
On štědře nám zas dá
vše, zač nám vděčí.
Nám záhy skončen den;
o to jsme chudší.
Však on je poučen,
nuž, ať nás učí!

JEDNA Z KAJÍCNIC (*dříve zvaná Markétkou*):

Ted', ve sboru jsa vzácných duchů,
sám, obnoven, se sotva zná;
jak o žití má čerstvém tuchu,
těm svatým hned se podobá.
Hle, pozemské se láme pouto,
již ze staré je schrány rván,
a eterické tvary jsou to,
jimiž, zas mlád, je odíván!
Svol, aby směl mým učněm býti,
neb oslepil ho nový den.

MATER GLORIOSA:

Do vyšších sfér spěj zakroužiti!
Za tebou vzlétne přiváben.

DOCTOR MARIANUS (*leže na tváři ve zbožném vzývání*):

K zrakům spásy vzhlédněte,
kdož se v něze káte;
vděčnou mysl prodchnete
blahem sudby svaté.
Kéž, kdo dobrý, ctít ji zná,
sluhy, nás, kéž daří
panna, matka, královna,
bohyně svou září!

CHORUS MYSTICUS:

Příměrem pouhým je
pozemské dění;
co pomíjivé — *zde*
v skutek se mění;
co popsat není lze,
jsoucnem tu již;
za věčným ženstvím jsme
neseni výš.

Finis.

Poznámky Otokara Fischera

K překladu Goethova „Fausta“ přistupuje naše literatura po několikáté. Z r. 1863 je šťavnaté, divadelně účinné ztlumočení prvního dílu Josefem Jiřím *Kolárem*, jehož mluva, byť zastaralá, uchovává si cenu průkopnického pokusu; roku 1890 vyšel první díl ve vkusném převodu obezřelého Františka *Vlčka*; stejného data je přebásnění Jaroslava Vrchlického, jenž první si troufal zčeštiti oba díly a v obou vynikl jak důvěrným vcítěním, tak vynalézavostí rýmu, jak vybraným slovem, tak ušlechtilým vzletem skvělého básníka; filologickým rádcem byl Vrchlickému Arnošt *Kraus*.

V prvním svazku našeho souboru přistoupil úryvkovitý „Urfaust“; jeho překlad (z r. 1925) je východiskem tohoto vydání celistvého, o němž pracováno 1927 a 1928. Zásady nového překladu (naznačené v Máchalovu sborníku 1925 – teď v knize *Slovo a svět* – v listu *Národ. divadla* z 31. března 1928 a v *Lit. světě* č. 17) vyžadovaly by podrobného zdůvodnění; zde budiž jen připomenuto, že překladatel vycházel z poznatků o Goethově slohu, na němž ve „Faustovi“ zdůrazňuje démoničnost a lidovost, básnickost a názornost, plastiku a dramatičnost; z těchto znaků vyplynula – při zásadních rozdílech němčiny a češtiny – řada podružných úchylek, podložených neustále uvědomovaným požadavkem věrnosti k duchu a celku, rytmu a smyslu. Cenné služby konala vědecká literatura, z níž s obzvláštním díkem budtež jmenovány: komentář *Ericha Schmidta* v 13. a 14. svazku *Cottova* jubilejního vydání (1904–1906); vydání *G. Witkowského* (v Lipsku 1906); dva svazky *Adolfa Trendelenburga* (v Berlíně a Lipsku 1921–22) s vysvětlivkami nejpodrobnějšími; poznámky *Roberta Petsche* v 5. svazku vydání *Bibliogr. Institut* (1927), kde shrnuty veškeré výtěžky nového bádání. O tyto a jiné, též novější, rozborů opírají se poznámky, sledující účel, aby zvláště

s 2. dílu bylo snato neoprávněné odium „nesrozumitelnosti“. Svého druhu výkladem je arci (jmenovitě v částech filosofických a všude tam, kde text připouští různé chápání) překlad sám, jehož zásady a jednotlivosti prodiskutovány s V. Jirátem, E. A. Saudkem aj. a který, snaže se o určitost a prostotu, chce sloužiti potřebám dnešního našeho čtenářstva, plně jsa si vědom nedokonalosti všeho tlumočnického počínání, jímž originál takové výše jako „Faust“ může být nahrazován leda přibližně a dočasně.

Dvojdílná tragédie „Faust“, o níž básník pracoval od studentské své doby do posledních svých měsíců, vyšla jako celek až po Goethově smrti († 22. března 1832). Stádia, z nichž lze vyčísti vnější i vnitřní vznik výtvoru, jsou: opis prvních náčrtků k 1. dílu (tzv. *Urfaust*, 1775); *Fragment 1. dílu*, tištěný 1790; dohotovený první díl tragédie, vydán 1808; ukázky z *druhého dílu* 1827 a 1828. Dlouhým vznikáním je vysvětliti nejednotnost tónu, jež je podporována rozlehlostí dějovou, vyvažována však ústrojnou celistvostí myšlenek, vzrůstajících od raných náznaků dočasnými oklikami a rozpory k moudrosti starcově. (U nás referoval „o jednotnosti Goethova Fausta“ Jan Krejčí, 1896.)

Předzpěvy

Věnování. Stanice (stejně metrum jako ve „Věnování“ předeslaném souboru děl) z r. 1797; spolu s „Předehrou“ a „Prologem“ zařaděny roku 1808 do vydání 1. dílu; vyjadřují autorovy pocity z doby, kdy se oddaloval svému mladistvému záměru básnickému.

Předehra na divadle. Z r. 1797–98. Forma („divadlo na divadle“) i obsah („na divadle o divadle“) ukazují k obdobám romanticky ironickým, spolu i k dávnému vzoru (k prologu Kalidásovy „Sakuntaly“). Tré typů: *básník* lyrického založení, zdůrazňující soukromý prožitek i velebné posvěcení díla; proti němu *komik* (v originále: „veselá osoba“), vycházející vstříc požadavkům obecnstva; o smíření obou

stanovisk usiluje divadelní *ředitel*, bližší arci publiku, režii, efektům než patetickému básnictví. Hojně zásad, platných pro Goethovu estetiku i praxi; v závěrečných slovech jakýsi (přesně nedodržený) rozvrh básně, zabírající svým dějem tři vrstev kosmu.

Prolog v nebi. Z r. 1800. Po hymnickém vstupu první dějová složka „Fausta“, zarámovaného metafysickým námětem: sázkou mezi Hospodinem a Mefistotelem, pojatým za ducha *popírajícího*, ale spíše za čtveráka než za princip naprostého zla; i ďáblův svod náleží do tvůrčova záměru, sázka tedy (předobrazená ve starozákonné knize Jobově) má předem pravděpodobnost výhry boží. Věty o věčném bloudění lidském a o dobrém člověku, znajícím svou pravou cestu – zkratky „faustovského“ zápolení a vývoje.

PRVÝ DÍL TRAGÉDIE

Noc

Prvý monolog, duch země, scéna s Wagnerem; převzato z „Urfausta“. Dějovým podkladem legenda XVI. stol., zpracovaná v německých lidových knihách, též v anglickém dramatu Marloweovu: Dr. Faust (historicky doložen asi 1480–1540), zklamán věděním fakult, zahlubán do černé magie. *Nostradamus*, *Nôtedame*, z doby Faustovy; znamená *makrokosmu*, tj. velkého vesmíru – mystika v duchu přírodní filosofie a alchymie věku reformačního i pozdějšího (Paracelsus, J. Böhme, Swedenborg). Popis znamená (*proletováno, srdce vesmíru zvoni*) – volný překlad s příklonem k dikci březinovské. *Duch země*, ukazující k týmž pramenům, jakož i k soustavám panteistickým a novoplatónským – symbol oživené přírody, vůči níž člověk je nicotný. *Wagner* – typ osvícenského vzdělance, na rozdíl od Fausta věřící v pokrokovost vědy, poznatelnost jevů, samospasitelnost učení; další úloha mu přisouzena v 2. dějství 2. dílu.

Druhý monolog a velkonoční zvony: přibyly až v „Tragédii“ z r. 1808; převažuje reflexe, tón se patetizuje, stesk z nemožnosti poznání vzrůstá k zamýšlené sebevraždě, od níž Fausta odvrátí kouzlo hudby (velkonoční písně ve stylu starých církevních zpěvů) a upomínka na mladistvé dojmy náboženské.

Za branou

Tato „velkonoční procházka“, za jejíhož průběhu se mění scénérie, rovněž až v Tragédii 1808. Realistické žánry měšťanů a sedláků, poezie procítajícího jara, Faustovy vzpomínky na otce-alchymistu. Rozmluva s Wagnerem o touze po vzletu, zvl. slova o dvou duších náleží k nejdůležitějším rozborům Faustovy dualismem podložené psychologie. Ke konci (motivem pudlíka) přechod k výstupu Mefistofelovu.

Studovna (Faust s pudlíkem)

Schází v „Urfaustu“ i Fragmentu. Faustovo odhodlání překládat Nový zákon: v duchu XVI. století (Luther!). Nahrazení počátku evangelia Janova slovy *Byl na počátku čin* – výraz Faustovy (a Goethovy) filosofie aktivistické. Zaříkání přízračného pudlíka podle předpisů „tajných“ věd: *Šalomounův klíč* – kouzelnická kniha, *salamandr* aj. – značky živilů, *znamení* – INRI, *trojjediné světlo* – znamení sv. Trojice. *Mefistofeles* (jméno záhadného původu, spíše z hebrejštiny než z řečtiny) definuje svou bytost a působnost ve shodě s „Prologem v nebi“: proti své vůli koná dobro, ne zlo; je duch, jenž popírá; je částí odvěké temnoty; nenávidí svět a marně usiluje o jeho zničení. Ač démon, je vázán jistým ceremoniálem, etiketami duchů (nemůže přes muří nohu), dostane se však od Fausta, jež dá ukolébat smyslnou písní, jako *pán hmyzu*.

Studovna (Faust, Mefistofeles)

Scéna smlouvy, jen z menší, druhé části už ve Fragmentu, vyslovuje přesnými podmínkami sázky mezi člověkem a ďáblem, jež koresponduje se sázkou mezi bohem a ďáblem, základní osnovu děje. Předchází scénou a svým k vášnivému proklínání světa se stupňujícím pesimismem Faust připraven k okamžiku, v němž se krví upisuje Mefistofelovi. Prvé znění úmluvy, navrhované ďáblem (*Zde – onde*), Faustovi nevyhovuje, sám tedy formuluje sázku, jejíž hlavní teze zní: Faust propadne ďáblu v té chvíli, která mu dá plné uspokojení. Slova i nálada kontraktu (*Když okamžik mě zvlíbí k slovu: Jsi tolik krásný! prodli jen*) vracejí se ve scéně Faustova umírání v 5. dějství 2. dílu. Legendární rys úpisu lidskou krví je takto zpracován zcela nově a naplněn faustovskou myšlenkou věčné touhy. Prahnutí prvních scén, vzpínající se po poznání, vystřídáno lačností po životě a jeho strastech i rozkoších, jeho opojení a rozčarování.

Scéna žákova, převzata z „Urfausta“, leč doplněna: vedle satiry na filosofii (*collegium logicum*) a medicínu též výsměch mířící proti bohosloví a právům, takže je provedena parodistická kritika čtyř fakult. Žák, přicházející z venkova a od maminky, povýšen pak v 2. dějství 2. dílu na typ domýšlivého solipsisty.

Odhodlání k cestě do světa, z Fragmentu. *Dlouhé vousy* je Faustovi odložit – zmladí se. Rozžhavení vzduchu – narážka na balon, vynalezený 1782 Montgolfierem a poháněný horkým vzduchem. Motiv, že Faust s ďáblem létá povětřím, převzat z lidového podání.

Auerbachův sklep v Lipsku

Scéna „Urfausta“, z prózy však převedena do rýmů. Goethovy upomínky na lipské studie, ostře viděné postavy pijáků: mladý *Frosch*, řvavý *Brander*, zahořklý, plešatý *Siebel*, letitý *Altmayer*; studentské zvyky a neplechy: pitka, *volba papežem*, zpívání písniček. *Šeredná*

píseň. Politická, fuj! Ohavná! – stanovisko Brandrovo, mylně ztožňováno s Goethovým. *Píseň o kryse* – parodie milostného citu; *o bleše* – karikatura dvořenínské poddanosti. Mefistofelovy čáry s vínem, doprovobené šlehy na německé šosáctví a vlastenectví, podle starých tradic; rovněž Faustova a ďáblova jízda na sudu.

Čarodějnická kuchyně

Vznikla v únoru 1788 v zahradě římské vily Borghese, kdy představy rodného severu nabývaly tvarů dvojnásob dráždivých a pitvorných. Ke grotesknímu ději pojí se výpady literární (*vodnaté šlichty*), politické (hra koček s koulí, Mefistofelova s korunou) aj. Poučení o dřívějším a nynějším vzhledu a chování ďábelském. Čarodějnická *násobilka* – hokus pokus bez tajemného smyslu. *Sabat* – předběžné ohlášení Valpuržiny noci, té schůzky ďáblů a čarodějek.

Tragédie Markétčina

S výjimkou Lesa a sluje, Valpuržiny noci a Snu Valpuržiny noci převzata z „Urfausta“, kde arcí některé scény (jako Valentinova) jen načrtnuty nebo obsaženy v prostší a drastičtější podobě (tak závěrečná v žaláři). Dějovým předpokladem: jednak autorovy citové zkušenosti ve Frankfurtu a zvláště v Sesenheimu, jednak literární tradice doby Sturm und Drang, protestující proti příkrému odsuzování nevdaných matek, doháněných k vraždě dítěte.

Prvé scény

Ulice. I ďábel udiven svůdnickou pohotovostí Faustovou.

Večer. Markétka zde, jako i později, charakterizována monology a písněmi. Balada o králi v Thule z r. 1774; Thule – antické označení pohádkového ostrova někde na západu.

Procházka. Silné akcenty protiklerikální.

U sousedky. Martina postava i humor celé scény mají něco z tónu hanssachsovského.

Ulice. Faust marně hledá jméno pro svůj přemocný cit – důležité doznání nevyslovitelnosti vnitřního života.

Zahrada. Paralelismus dvou velmi nestejných dvojic. Na Markétce silně vyzvednut mateřský cit před mateřstvím; Faust opět o ne-výslovném.

Besídka. Dějově se připíná bezprostředně k scéně předcházející.

Les a sluj

Faustův monolog v pětistopém nerýmovaném jambu vznikl v Římě 1788, rovněž následující dialog s Mefistofelem, jen závěr převzat z „Urfausta“. Odchylná forma Faustových výlevů, oprostivších se od rýmovaného knittelversu, ve shodě s pokusem o únik z ďáblových osidel smyslnosti. Tím ostřeji se od vstupní nálady samotářské odrážejí úštěpky pokušitelovy. V posledních výkřicích Faustových zhuštěny titanismus a vnitřní rozvrácenost Sturm und Drang.

Vrcholící milostné drama

Markétčina světnice. Monolog převzat z „Urfausta“, vášnivost jeho však ztlumena.

Martina zahrada. Tzv. scéna katechizační, rovněž z „Urfausta“. Faustovo vyznání naplněno duchem panteismu, spřízněno tedy s pohanstvím.

U kašny. Drastičnost i naturalismus ponechány v slohu „Urfausta“.

Městský val. Modlitba k bohorodičce ponechána Goethem opět ve znění „Urfausta“, parafrázována a stupňována na konci 5. dějství 2. dílu.

Noc, ulice před Markétčinými dveřmi. Začátek už v „Urfaustu“, celá scéna až 1808. Mefistofelova píseň podle písně Ofeliiny v „Hamletu“. Valentinova povahokresba, zvl. scéna jeho umírání, sytě dokresluje prostředí měšťanské tragédie.

Chrám. Scéna převzata z „Urfausta“, leč přemístěna. *Zlý duch* – nikoli Mefistofeles, spíše personifikace Markétčina svědomí.

Valpružina noc

Scéna projektována 1797, vypracována 1799 a v letech následujících. Podle náčrtků uchovaných v Goethově pozůstalosti je zřejmé, že partie zařazené do konečného znění „Fausta“ jsou jenom částí rozvrhu velkorysejšího, v němž ďábovská i čarodějnická účast měly být vystiženy ještě pádněji a v němž mj. měla být zbásněna krvelačnost inkvizice. Dějovým předpokladem scény jest, že Faust po svedení Markétčině je Mefistofelem zaplétán do nových, divočejších smyslových dobrodružství; prožívá je, ale ukojen jimi není, a ježto v něm stále žije obraz opuštěné milenky, vymaní se posléze z kouzelnických orgií. Prostředí líčeno podle prstonárodních podání i podle starých rytin znázorňujících sabat, tj. schůzku čarodějek s čerty a s jejich knížetem Satanem čili *Uriánem*. Pekelnická slavnost se koná v noci z 30. dubna na 1. květen, a to v pohoří Harcu, zvl. na vrcholku Brockenu či Bloksberku, kam se duchové sjíždějí na kozlech i na košťátech. Lokalita nejen vesnic *Schierke* a *Elend*, ale i skal (tzv. „Schnarcher“, Ilsenstein) byla Goethovi dobře známa, jak o tom svědčí i popis barev a dýmu. K německým tradicím přistupují literární analogie a časové narážky. *Baubo*, necudná postava antického bájesloví. *Polosbory*, typizace mužské a ženské hříšnosti, k tomu (*věčná neplodnost*) též satira literární; do aktualit přechází parodie *starých pánů*, jimiž portrétovány přežilí veličiny světa vojenského i politického, finančního i spisovatelského. *Osvícenec*, v originálu „Proktophantasmist“, tj. duchovidec, vyhojený z vidění

tím, že si na zadek přiloží pijavky – karikatura berlínského rozumáře a cestopisce Nicolaiho, jenž se mj. zabýval otázkou strašidel v Telgu poblíže Berlína. Závěrem scény je dosti násilný přechod k následujícímu představení diletantů.

Sen Valpuržiny noci

Z roku 1797. Neústrojná vložka vsunutá do „Fausta“ jako satirická mezihra. Hlavní postavy vzaty z Shakespeara, *Oberon*, *Titanie* a *Puk* ze „Snu noci svatojanské“, *Ariel* z „Bouře“. Stavba intermezza (s trojnásobným čtyřverším Orchestru) velmi přesná; po počátečních pointách divadelnických a životních dochází na karikaturu osob i typů. *Zvědavý cestující* – Nicolai, *pravověrný křesťan* – Stolberg, *severský umělec* – Goethe; *větrná korouhvička* – kapelník Reichhardt nebo rektor Böttiger, *Xenie* – epigramatický cyklus Goethův a Schillerův, *Hennings* – jejich odpůrce, *Musaget* a *Génius doby* – Henningsovy literární podniky, *Zvědavý cestující* – do třetice Nicolai, *jeřáb* – Lavater, *dítě světa* – opět Goethe; persifláž jednotlivých filosofických směrů (idealistovo Já se zřejmou narážkou na Fichteho). Satira politická na kompromisníky, emigranty, zbohatlíky, dobrodruhy, lid. (Doba po francouzské revoluci!) Lyrické vyznění.

Katastrofa milostné tragédie

Ponurý den. Pole. Jediná scéna ponechaná v próze, převzatá z „Urfausta“, s drásavým protestem proti úzkoprse spravedlnosti, soudící bludy a poklesky lásky. *Nekonečný duch*, jež Faust vzývá, je duch země. Mefistofelovo *Ona není první* – bodavé, k odporu vyzývající projádření světaznalého cynismu.

Noc. Šíré pole. Přízračné vidění převzaté z „Urfausta“.

Žalář. Děj z „Urfausta“, jehož silná próza (překladaři zde směrodatná při některých drobnostech) přelita do melodických, pololi-

dových rýmů. Markétčina píseň podle lidové pohádky; její šílenství ukazuje k literární době se scénami Ofelie. Tragédie vrcholí v odhodlání, že dvojnásobná vražednice, zavrhuje Mefistofelovu pomoc, vydává se do rukou popravčího. Hlasem shůry *Je zachráněna* zjednaná přechod k 2. dílu a k motivu nebeského povznesení Markétčina v posledním dějství.

DRUHÝ DÍL TRAGÉDIE

PRVÉ DĚJSTVÍ

Z posledních Goethových let, od roku 1826.

Půvabná krajina

Faust, trýzněn výčitkami svědomí, dožívá se léčivou mocí přírody, zosobněnou Arielem a skřítky, milosti snu, vyhojení, dočasného zapomínání. Arielova slova vycházejí stejně jako písňový vstup Prologu v nebi z mytické představy, že kruhovitý pohyb slunce je doprovázen sluchovým dojmem hřmění. Dantovské terciny Faustovy, vyjadřující odhodlání k dalšímu životu v nových oblastech, zakončeny pozorováním barev, do něhož optik Goethe vkládá přírodní i životní filosofii: našim smyslům není dostupná podstata věcí, jen jejich světelný odraz.

V císařském paláci

Faust (o němž se tu ani nemluví) uveden Mefistofelem na dvůr mladého lehkomyšlného císaře, jehož říše ohrožena finanční zkrázou. Zatím co hodnostáři si stěžují na úpadek státu, vysloví Mefistofeles, zaujavší místo zmizelého šaška, správnou diagnózu i radu: je třeba

zaopatřit peníze, a to je možné proto, že pod povrchem půdy leží bez počtu neužitých pokladů.

Prostranný sál

Tato nejrozměrnější scéna, prodloužená na újmu celkové jednotnosti, zavinila mnohé nedorozumění, způsobila, že druhý díl tragédie bývá nesprávně chápán a označován za báseň abstraktní, neživotnou apod. A přec právě zde neběží o nic jiného nežli o zcela konkrétní popis velmi živé a nesymbolické události, tj. dvorského plesu, při jehož jednotlivých skupinách a postavách autor užil italských, velmi názorných předloh. Nebezpečí je v neústrojně rozvleklosti scény, která s vnitřním smyslem faustovského vývoje souvisí jen volně; ba, jak vidno ze scénických poznámek, hodlal Goethe portréty jednotlivých stavů a představitelů básnictví dokonce ještě rozmnožit. Druhé úskalí, zaviněné Goethem, je ve slovech *Chlapce-vozataje: Neboť my jsme jinotaje*; kterýmžto úslovím však nijak neměl být opsán úmysl básníkův, nýbrž jen vystižen význam některých součástí dvorské slavnosti. Za karnevalu, jehož se účastní císař a v němž účastníci a účastnice vystupují v různých přestrojeních jak občanských, tak alegorických, hodlá Mefistofeles uskutečnit svůj záměr. Zprvu přicházejí na ples zástupci toho neb onoho stavu (*zahradnice* jako chvalořečnice umělých květin, *oliva* jako symbol míru; drasticky popsaná *matka* s vdavekchtivou *dcerou*, *opilec* s pijáckou písničkou, *dřevorubci*, *cizopasníci* atd.) Poté dochází na skupiny mytologické, jejichž smysl je proti antickému bájesloví modernizován; nejzřejměji se to jeví na třech *Parkách*. (*Zoilo-Thersites* – spojení pověstného kritika starověku s neméně pověstným zbabělcem.) Přímo k provedení Mefistofelova plánu hledí už dvojice *Chlapce-vozataje* a *Pluta*: onen je představitelem marnotratně hýřící a hravé fantazie básnické (jako v 3. dějství Euforin), kdežto Plutus, pod jehož maskou se skrývá Faust, zo-

sobňuje bohatství hmotné. K nim je přiřaděn vilný lakomec, jehož kostým navlekl Mefistofeles. Přestrojen za *Pana*, tj. boha všehomíra, vystupuje posléze sám císař se svými antickými a bájeslovnými průvodci (v *Satyrovi* ožívá sloh mladistvého Goethova „Satyra“, *Gnómové* – strážci trojího přikázání Nezapomínej! Nepokradeš! Nesesmílníš! *Obrové* jsou postavy německých erbů, *nymfy* navazují na antickou báji o Panovi, spícím o polednách). Deputace gnómů podává Panovi lístky, tj. asignáty, k podpisu (scénická poznámka v originále chybí); ihned poté vznikne v sále vřava, způsobená požárem, jež Plutus (Faust) vznítí a zažehná.

Libosad

Po nočním zmatku jitřní slunce a smír; říše zachráněna Mefistofelovým vynálezem – papírových peněz. (Podněty k tomuto motivu z historie Ludvíka XIV. i ze soudobého věku Napoleonova; bankocetle, rakouský krach aj.) Kdežto císařovi služebníci za nových poměrů zůstanou stejní, jako byli, stává se z jediného *šaška* spořivý hospodář.

Temná galerie

Proti předcházející scéně nový kontrast náladou i obsahem. Dějová osnova ze starých lidových knih: Faust má před císařem vyvolat obraz *Helenin* a *Paridův*, nejkrásnějších lidí starověku. Způsob však, jak toto kouzlo provést, je Goethem pojat zcela nově a uvádí do nejhlubších a nejodvážnějších oblastí jeho myšlenkového světa. Aby se zmocnil idolů helénských lidí, nad nimiž Mefistofeles jakožto bytost severská nemá moci, musí Faust k *matkám*, tj. kamsi mimo čas a prostor, do říše pouhých ideí, jimž jsou podrobeny zjevy (fenomény) pozemského bytí. Se symbolem matek setkal se Goethe u antických autorů (u Plutarcha), magická síla však, již zvuk jména

„matky“ na Fausta působí, souvisí s jeho psychologií, s nepřiznanou představou Markétky a s nedoslovenou symbolikou celého díla. Scéna ponořena do tajuplného ovzduší myšlenkově erotického, v němž mocným dojmem působí i symboly trojnožky a klíče.

Jasně ozářené sály

Opět kontrastující nálada, humorné žánry v tónu bujných partii 1. dílu. Užítí středověkých motivů, pověr aj. Ke konci doznívání magické scény předchozí.

Rytířský sál

V atmosféře a ději slučují se obě scény předcházející. Šlehy na dvorskou společnost; *architekt*, ctitel gotiky; souznění smyslových dojmů; krása architektonická doplněná vjemy akustickými; mládí pojato jako výdech vůně; *astrolog* oněmí před krásou Heleninou; *učenec* paroduje moudrost homérských starců. Faust, vyvolav antické zjevy jménem matek, vzplane smyslnou náruživostí k Heleně, prohřeší se na vznešeném řádu ideí a splatil by to, nebýt Mefistofela, životem. Aby došel skutečné Heleniny lásky, nutno nastoupiti jinou cestu nežli k matkám.

DRUHÉ DĚJSTVÍ

Básněno od roku 1828, rozvrženo dříve.

Pokoj, kdys Faustův

Návrat k místnímu i dějovému východisku 1. dílu, tím ostřeji vystupují změny jednotlivých námětů, postav i prohlubujících se myšlenek. Mefistofeles jako před scénou smlouvy pánem hmyzu, jenž

ho vítá. *Zbožný famulus Nikodemus*, věrný sluha Faustova nástupce Wagnera, zato *bakalář* – zástupce náročného, chvástavého mládí, v němž se změnil někdejší stydlivý žák: teď je drzým opovrhovatelem starými pány a starými směry. Povýšeně, jako Fichtův žák (*absolutně*), se posmívá zkušenosti, neuznává požadavku zdvořilosti, navrhuje, aby, kdo je přes třicet (blasfemická narážka na Krista), byl utracen; je typickým představitelem mladé generace, která se domnívá, že teprve jejím příchodem byl stvořen svět.

Laboratoř

Neméně se změnil někdejší Faustův famulus a protiklad *Wagner*. Kdysi pedant filologické úzkostlivosti, zůstal věren své víře ve vědecký pokrok, uskutečňuje jej však na novém poli, přírodovědeckém, a aby dokázal, že není tajemství, pokouší se o to nejvyšší: chce sestrojít mechanicko-chemickou cestou sám život. Dlouholeté marné usilování je korunováno výsledkem teprve ve chvíli, kdy do laboratoře vstupuje Mefistofeles, který se tak rodícímu se Homunkulovi stává kmotrem. Postava *Homunkula*, tj. uměle zrobeného človíčka, vzrostla Goethovi z přírodně filosofických spekulací, živených Paracelsem a dávnými bájemi. Vytvořen suše vědeckou, ne organickou, ne přírodní cestou, je Homunkulus nadán skvělými vlastnostmi duševními, proto touží po uplatnění své energie, proto dovede uhodnouti, že Faust sní o vzniku milované Heleny ze spojení Lédy a Dia, převtěleného v *labuť*: ale na volném vzduchu tvor uměle vyrobený existovati nemůže, i touží po dodatečném dotvoření ústrojném a radí k pouti, na níž také Faust by došel svého vyhojení a vyplnění své tužby po Heleně. Touto radou, jejímž cílem je Řecko, osvědčuje Homunkulus, že má větší rozhled než Mefistofeles, kterému jméno *Farsalos* je jen připomínkou starých bojů politických, ale který rovněž zahoří touhou po Helladě, jakmile se mu naskytne vyhlídka, že tam bude moci ukojit svou vilnost. Wagner, jenž ani

jako experimentátor nepřestal být knižním učencem, té pouti se neúčastní.

Klasická Valpuržina noc

Rozvržena koncem roku 1826, zbásněna v první půli 1830. Před třetím dějstvím, v němž ožívá antická poezie po svých stránkách velebných a tragických, je tu podán obraz toho, co ve starověkých bájích bylo nestvůrného a přízračného, spolu i vášnivého a romantického. Tím se koncepce starého Řecka, která Winckelmannem byla pro 18. století ustálena příliš hladce a harmonicky, zneklidňuje, zpestřuje a vzrušuje, nabývajíc tvarů až barokně nadnesených a orgiasticky rozvířených. Může tedy Goethe zbásnit cosi jako sabat antické mytologie, který je protějškem a stupňováním pitvor severských a proti Valpuržině noci, lokalizované v 1. dílu na Brockenu, má nárok na označení Valpuržiny noci *klasické*. Celá partie propletena odvážnými analogiemi a nejmělejší ironií, někde zabřídá do poezie učenecky antikvářské, v čelných však částech je duchaplnou modernizací řeckých motivů a do hlavního děje tragédie je vpletena trojím pásmem rozmarně se prostupujícím: Faust kráčí od postavy k postavě jako pohádkový hrdina, vyptávající se na cestu, jež by ho zavedla k metě jeho tužeb, Heleně; Mefistofeles očmuchává půdu, vzpomíná na severský domov, spílá nehostinnému jihu, zvl. tehdy, cítí-li se zklamán ve své choutce po dobrodružství; Homunkulus jde od filosofa k filosofovi, od poloboha k polobohu, pátraje po možnosti, jež by mu pomohla organicky se dotvořit.

Farsalská pole. Na proslulém bojišti, kde *Pompeius* byl poražen *Caesarem*, dumá kouzelnice *Erichtho* v jambickém šestiměru antických tragédií o nestálosti moci (s narážkou – podle Arn. Krause – též na české dějiny). Faustova první myšlenka, jakmile se dotkl řecké půdy, která je mu jako obru *Antaiovi* pravou matkou, patří Heleně. Hřčiví *nozi* (německy *Greife*), první nestvůry, s nimiž se Mefistofeles

setkává, libují si v slovních hříčkách a rachotivé hlásce r (jejich vstup musil tudíž být přeložen zcela volně). Báje o *mravencích*, *zlatu*, *Arimaspech* – ze starých pramenů. *Old Iniquity* je označení neřesti neb ďábla ve starých anglických moralitách; rozluštění *hádanky* Sfing je: ďábel; *Sfingy* jsou symbolem stálosti, nehybnosti; *Chiron* – Kentaur, vynikající znalostmi a léčivou i výchovnou mocí. *Stymfalští ptáci* – z bájí herakleovských; *Lamie* – obludy chtivé lidského masa a krve. Božstvem proudu *Peneia* vnesen lyričtější písňový tón, tvořící přechod k novému Faustovu snu, jenž opět krouží kolem zrození Helenina. Chiron, syn Filyřin, vykládá Faustovi o nejskvělejších hrdinech argonautské pověsti a přes vynucené vypravování o Herakleovi dostává se k horování o Heleně, jakož i k filologickým sporům o ni. K Heleně však nemůže Fausta zavést sám. Zanese jej tedy alespoň k věštce *Manto*, která, setrvávajíc ve svém velebném klidu, je pravým Chironovým protikladem. A tato Eskulapova dcera jediná je s to, aby Fausta zavedla do říše mrtvých, kde od Persefony má si vyprositi Helenu. Pohříchu scéna Faustova v podsvětí, která by byla zdůvodnila, že a proč Helena se smí navrátit mezi živoucí, Goethem dobásněna nebyla, ba do definitivního Fausta ani nepojaty náčrtu sem hledící. Zeje tedy po rozmluvě Faustově s *Manto* dějová mezera, nejcitelnější jak v básni, tak zvl. při představení na jevišti.

Na horním Peneiu. Klidný svět antické přírody je porušen zemětřesením (*Seismem*), což má za následek, že Sirény, polekány náhlým vznikem nového horstva, odplouvají do Egejského moře, kde v následující scéně klasická Valpuržina noc vyznívá. Dějově i myšlenkově využil Goethe znalostí a zásad geologických. Násilným porušením zemského povrchu vzniká řada nových tvorečků (*Pygmeů* čili pidimužů, *Daktylů* čili palečků), kteří, velikášsky organizováni svými *stařešiny* a *vojevůdci*, dají se do zločinné války s volavkami a vyhubí je. Zemětřesením jsou vyvolány též diskuse mezi filosofy *Anaxagorou* a *Thaletem*, z nichž onen, přívrženec teorie o násilnickém převratu, je ironizován, ba blamován (kde létající *povětroň*

má za měsíc), kdežto moudrý Thales věří v nenáhlý vznik všeho bytí z vody a stává se tak rádcem Homunkulovi. Vložen je děj vilného Mefistofela, zaplétaného do směšného dobrodružství s Lamii a konfrontovaného s antickou ďáblíci *Empusou*. *Od Harcu k Řecku sami svaci* – pointovaný výraz pro spříznění strašidelných postav na severu a na jihu. Závěrečné setkání Mefistofelovo s *Forkyadami* tvoří dějově přechod k třetímu aktu. Tři dcery Forkyovy, vynikající šeredností, jsou Mefistofelem tragikomicky uctívány (*Ops, Rhea, Chaos, Moiry* – stará božstva) a rouhavě srovnávány se svatou Trojicí; podle antických nestvůr přetvoří Mefistofeles svou tvář, takže se v dějství Heleninu objeví v podobě staré ohyzdné šafářky.

Skalnaté zátoky Egejského moře. Závěr klasické Valpuržiny noci ovládané poezií kouzelné luno a bájemi o životodárné moci vody. Pozemské Sirény se do zálivů utekly před zemětřesením, kdežto bytosti mořské (*Nereovny a Tritoni*) odplouvají, aby z ostrova Samothraké přivezly podivná božstva, tišící bouři, tzv. *Kabiry*, s nimiž se pak skutečně vracejí (žerty na učené spory o počtu a významu záhadných těch Kabirů). V Egejském moři dochází svého naplnění osud Homunkulův: Thaletem přiveden k Nereovi, tímto k Proteovi, roztříští se Homunkulus ve své zkumavce, ježto, jat přemírnou vášní milostnou, narazil na trůn mořské víly *Galatey*; rozlije se do vln a způsobí mořské světélkování. Scéna přeplněna narážkami na antické báje (*Telchinové*, první tvůrčové soch, znázorňující bohy v lidské podobě; *Hippokampové*, skřížení koňů a delfínů; *Psylové a Marsové*, cizokrajní zaklínači; *orel, lev, kříž, půlměsíc* – narážka na střídání vlád nad ostrovem Kyprem pod Římem a Benátkami, křesťanstvím a islámem). Zároveň však je závěr klasické Valpuržiny noci významným příspěvkem ke Goethovu učení o vzniku organismů vyšších z nižších a o posmrtném trvání zdatných jedinců (tamtéž), jakož i vysokým projevem přírodního básnictví, prolnutého erotickým smutkem; to se projevuje zvláště ve verších *Doridek*, toužících po stálosti lásky, v roztoužení *Nereově*

po odplouvající dceři a ve vší apoteóze plynulého vodního živlu. Oslavou čtvera živlů pak přírodní mýtus vyvrcholen.

TŘETÍ DĚJSTVÍ

Započato už 1800, dokončeno 1825.

Před Menelaovým palácem v Spartě

Chironovo slovo *Čas básníky nepoutá* uvedeno v skutek. Děj přechází z doby přibližně 16. století do antiky, deset let po skončení trojské války. Menelaova choť *Helena* (jíž Persefonou na žádost Faustovu vrácen život) připlouvá do Sparty a dovídá se od *Forkyady* (Mefistofela), že má být se svými mladistvými družkami obětována. Přijme návrh Forkyadin, aby její starověký hrad byl obtočen gotickou tvrzí Faustovou a jeho *severskou* říší: opět tedy skok přes řadu staletí! (Na mysli tane básníkovi doba křížáckých válek, kdy Balkánský poloostrov ovládnut Germány.) Tento volně vymyšlený děj vpraven do formy přísné klasické tragédie: z ní má Goethe vstupní a pak převládající jambický trimetr, volné, ale symetricky stavěné rytmy sboru, jakož i několikrát se vyskytující tetrametr trochejský; stejně ukazuje ke vzoru antickému, zvl. k Euripidovi, útvar stichomythie a dialog v dvojverších. Psychologicky nejdůležitější je motiv, že Helena (jen kouzelně a na čas oživená) hroutí se do mrákot polosmrti pod připomínkou své erotické minulosti a svého někdejšího jen zdánlivého života: odtud, jakož i z přízračnosti zjevu Forkyadina vzniká těžká chmura tajemství, obestírající scénu, jejíž závěr (sborová píseň) líčí vplouvání mladých helénských bytostí do neznámého jim středověku.

Vnitřní nádvoří hradu

Stupňuje se tragický prvek velebné krásy královniny, kontrastované s půvabem lehkovážných a líbivých dívek sboru: Helena proti své vůli všude zasévala rozkol a svár; vzpomíná svého někdejšího, prý jen idolovitého života (v Egyptě, kde prý – žila v nepravé, *zdvojené* podobě). Krása, jíž kdysi vznícena trojská válka, má zhoubný následek i na Faustově hradu: oslněn zářivým Heleniným zjevem zapomíná *Lynkeus* (= rysooký) hlásit její příchod a propadá hrdlem; dostává se mu však od ní milosti; v jeho vypravování zachyceny rysy z doby stěhování národů. Byl-li prvý Helenin skutek v novém prostředí projevem její (antické) humanity, pokouší se před Faustem o to, aby našla nový výraz pro svůj citový život: kdežto vstup Faustův držen (proti jejím klasickým trimetrům) v shakespearovském blankversu, jsou slova Lynkeova poutána rýmem, a tento souzvuk, jímž *tón k tónu mile přilíná*, ji zalahodí v sluch; i učí se pak od Fausta mluvit v rýmech (jejich výklad z erotiky podobně jako v „Západovýchodním dívánu“). Neostyšně projevovaná láska knížete a kněžny (ve slohu blízkém Shakespearovu „Antoniui a Kleopatře“) přerušena Forkyadinou (= Mefistofelovou) zprávou o blížícím se nepříteli; ve Faustových povelích zmínky o rozdělení *polouostrova* Peloponnesu mezi germánské kmeny. K závěru líčí Faust (po odražení nepřátelského vojska) slast lásky v rajske *Arkádii*, příznačném to řeckém kraji štěstí a idyl.

Stinný háj

Epicky zahájená (*vousáči* = diváci), zpěvně, až libretisticky provedená tragédie *Euforionova*: Helenin a Faustův syn, řecky pojmenovaný, je mluvčím ryzí, po výškách roztoužené poezie; tedy, jako předtím chlapec vozataj, symbolem svobodné obrazivosti; spolu, jakožto zplouzenec antické Řekyně a středověkého Germána,

zástupcem umění romantického, vzniklého z prolnutí klasiky a gotiky. V povahokresbě krásného, ctižádostivého, po bojích prahoucího a zkáze zasvěceného mladíka užívá Goethe několika rysů z poety vroucně milovaného, z lorda Byrona, jenž roku 1824 zahynul v bojích za svobodu nového Řecka. *Starý Olymp klesá* melodickým kouzlem nového básnictví; *Co lehce získat smím...* – Euforionovo životní motto; *plameny* – náznak smyslů, z níž je bojovníku se vymaniti; *z dálky bouře* – boj o svobodu Hellady; *ostrov, Pelopova zem, tato zem* – jih Řecka; *známá postava* – Byronova; *z půdy* – řecké. – Po Euforionově smrti umírá Helena. Sen antiky pro Fausta dosněn, zbývá mu v rukou jen její šat, symbol starověkého umění, jež ho mocí ideálu bude pozvedat *nad všednosti*. Také sbor dohrál svou úlohu: *Panthalis*, náčelnice, nenávidící *brnkání* rýmů, odchází dobrovolně za svou paní, jsouc jista svým životem posmrtným; jednotlivé dívky sboru naproti tomu nemají osobnosti, nejsou hodny individuální existence v podsvětí, splývají tedy s keři, skalami, vodstvem, vinicemi; tato metamorfóza dívek v přírodu, náležející k nejantičtějším, nejbásničtějším částem díla, provedena v duchu dionýsovského umění a orgiasmu. Posléze se i Mefistofeles Forkyas zbaví svého antického kostýmu.

ČTVRTÉ DĚJSTVÍ

Počato po tragédii Helenině 3. aktu, dokončeno až roku 1831 jakožto nejpozdější součást celé skladby; místy (na počátku druhého výjevu i v třetím výjevu) jeví stopy ochabující síly.

Velehory

Tvary oblak ve Faustových trimetrech popisovány s Goethovou odbornou znalostí přírodopisnou; *Aurořina láska* – Markétčina; po nárazce na počátku 1. dějství teprve teď prvá jasná připomínka erotiky

z 1. dílu. *Sedmimílová bota* – pohádkový motiv, oblíbený u romantiků (Chamisso aj.). Mefistofelova rozmluva s Faustem vychází od věcí geologických, jež ďábel vykládá zdánlivě *vážně*, ve skutečnosti tím ďábelštěji: jako Anaxagoras v 2. dějství, též on je přívrženec teorií vulkanistických a věří v nutnost násilných převratů jak přírodních, tak politických; bludný *balvan, kameny, mosty, znamení* – součásti skal, prstonárodní fantazií vykládány z působení satanova. K slovům *o království světa* přidává originál biblickou citaci: z 4. kap. Matoušova evangelia. Rozmluva se stáčí na život velkoměstský, popisovaný se zřejmými narážkami na Paříž a Versailles Ludvíka XIV. *Zde této země kruh a Zemí chci vládnout* – příznaky změněného smýšlení Faustova: antický svět estetiky vystřídán zájmy praktického života, erotika ustupuje zřetelům sociálním, veřejnému působení ve službách celku. Velkorysý plán směřuje k boji s mořským živlem, jehož příboji má být urváno neúrodné pobřeží; uskutečnění má se udáti za pomoci *dobrého císaře*, známého z 2. dějství; popis pěstního práva; *vojácká rada* zřízena z tří obrů, pojmenovaných podle vzoru alegorického básnictví XVI. století, spolu podle tří hrdinů Davidových z 2. knihy Samuelovy (23, 8).

Na předhoří

Podrobný a přesný, až rozvlekle provedený popis boje, v němž Faust a Mefisto svorně přispějí císaři proti vzdorocísaři. Faust předstupuje bez připomínky někdejšího svého působení na dvoře císařském – patrně nechce být poznán – zato vnáší do děje nový, zde skoro rušící rys: je vyslán jakýmsi černokněžníkem, jenž je prý císaři, zachránivšímu jej od upálení, zavázán k díku. *Lupolapka*, postava z 8. kap. Izaiášovy. Jejimi obřími průvodci vnesen do boje nadpřirozený živel, stupňovaný – rovněž za Mefistofelovy účasti – zbraněmi a standartami, jež byly přineseny ze starých zbrojnic. Dva přírodní zjevy: *fata morgána* a světlo sv. Eliáše; *vznešený mistr* –

Sabiňan. *Noh* jako zvíře heraldické. Mefistofelova zpráva *my vyhráli* – šalba; boj naopak se kloní k císařovu neprospěchu a je vyhrán až zásluhou nových živlů přízračných: *havrany, přeludem vln, trpaslíky*. Závěr s přízračně vystupňovaným patosem stranictví – mohutné a vpravdě mefistofelské vyznění boje.

Stan vzdorocísařův

Berkdeber má lup za oprávněnou činnost vojákovu; *trabanti* uvědomují si, že vítězství dosaženo za pomoci běsů. *Císař a čtyři knížata* – rozdělení úřadů podle proslulé buly Karla IV., jíž úřad *arcičísňíka* přiřčen českému králi, ostatní hodnosti druhým kurfiřtům. *Arcibiskup-arcikanclér* zdůrazňuje svou dvojí – světskou i duchovní – funkci, jež mu dává nadprávi nad druhy, ba málem nad císařem. Parodie v závěru s ostrými přízvuky protiklerikálními. – Scéna provedena v alexandrinech, podle vzoru francouzských dramát, stejně jako dramatické pokusy mladého Goetha: tak navazuje metrika z posledního údobí básníkova na samé počátky. Předpokládán je výjev (neprovedený, předpověděný už dříve), kterak Faust (*muž onen pověstný*) dostává vyžádaný břeh lénem od císaře: nedobásněná situace, nezbytná pro porozumění následujících scén.

PÁTÉ DĚJSTVÍ

Básněno v trojím údobí, kolem r. 1800, 1820, 1830; je básnickým i myšlenkovým vrcholem „Fausta“; stojí na nejstrmější výši německého ducha a německého výrazu.

Širý kraj

Filemon a Baukis – mytická jména idylických stařečků, známých z Ovidia, zde vystupujících v úloze chudých obyvatel přímoří.

Poblíže jejich pobřežního domku započala se Faustova kolonizační práce, rozvržená v 4. dějství a podporovaná nadpřirozenými silami a krutými oběťmi. *Poutník*, po letech se vracející na výspu, přesvědčuje se na vlastní oči o ohromnosti Faustova díla, jímž moře bylo daleko zahrnuto od pevniny. Zatvrzelost obou stařečků, odmítajících vyměnit svůj stateček za nový, snad podle anekdot o pruském králi Friedrichu II., proti němuž vedl občanský, na svém majetku lpící soused úspěšnou při.

Palác

Faust stoletý. *Lynkeus* – sotva totožný se stejnojmenným vězníkem antickým z dřívějška. Faustovy netrpělivé výpady proti kapliče, stařečkům a klínání vyplývají z jeho odmítání lidové víry a zvláště z jeho nového, velitelského vědomí *moci*. Mefistofeles a tré obrů rozšiřují svými obchodními výpravami Faustovo panství po cizích končinách. Závěrečná pointa – narážka na epizodu z knihy starozákonných králů (I. 21).

Hluboká noc

Lynkeova píseň – výsostný výraz štěstí, jaké bylo vizuálnímu umění Goethovu zaručováno silou a darem vidění. Tím kormutlivější, že právě *oči* prostředkují bystrookému Lynkeovi obraz hrůzy – podívanou na požár založený Mefistofelem a třemi obry, jemuž za oběť padli oba stařečkové i jejich host-poutník. Faust na vrcholu pozemské moci, zatížen hříchem, byt' nezamýšleným, nikterak neklesá pod tíhou zlého činu, nýbrž udržuje se ve své vzpurné velikosti.

Půlnoc

Faust, jakožto *bohatec* a vyvolenec štěstí, obrněn proti úkladům hmotných strážní. Proto ze *čtvera šedivých žen*, upomínajících na „*curae*“ latinské poezie, nemůže k němu *Bída* (Not) ani (rovněž fyzická) *Strast* (Mangel) ani *Hlad* (Schuld: spíš ve smyslu „dluh“, ne „vina“; odpovídá přibližně vergiliovské „*fames*“): zato není přístup zamezen *Starosti*, té plíživé nepřítelce všeho života, dvojnásob otravující lidskou starobu. *Chmurný rým Smrt – chrt* – volně vyvážen z ducha jazyka (s příklonem k Vrchlického básním, nikoli k jeho překladu „Fausta“) proti „Not – Tod“ originálu. Starost, zosobněná to bytost hrůz, vstupuje k Faustovi právě v okamžiku, kdy on, odvraceje se od všeho svého dosavadního počínání, je odhodlán zřici se magie, nedbati přízraků; proto i před ní chce být *mužem*, nevyslovujícím *formulky kouzelné*, zaříkávající. Pronáší své nové pozemsky bojovné evangelium, vyvrcholené výrazem Faustovského hledání: neukojen ani okamžik. Právě tu tvrdě získanou Faustovu určitost chce Starost rozdrolit kletbou váhavosti, polovičatosti, změkčilosti; a když se její pokušení odrazilo od jeho železné vůle, sáhne k trestu účinnějšímu, raníc jej, bděle zírajícího, *slepotou*. Ale ani tato nejtěžší tělesná rána muže nepodlomí: naopak, právě teď, jakoby ozařován světlem nitra, vzchopí se k nejpádnějšímu projevu diktátorské vůle, jíž on, vládce, chce k společnému dílu sdružit tisíce rukou.

Velké nádvoří paláce

Tragická ironie: *Lemuři*, bludní duchové nebožtíků, zpívající písničku v duchu hamletovských hrobařů, kopou Faustovi hrob, Faust však, osleplý, má řinčení jejich motyk za dělný ryk práce, k níž dal povel. Propadnuv tomuto klamu, prožívá vysokou chvíli dostučinnění; vizionářsky hledí do budoucnosti, která jednou uzří dokončeno jeho velké dílo sociální, osaditelské, tedy lidstvu prospěšné;

vyslovuje *poslední závěr moudrosti*, která, odpoutavši se od blouznění, od metafyziky, od vzývání krásy, vyznává jedinou svobodu: den co den znovu si ji vydobývat; bojovat zde na zemi s nebezpečím živlů; pracovat ve službách kolektivu. Oslněn tímto viděním, zpíjí se blahem okamžiku, který jednou přijde a dovolí mu říci: *jsi tolik krásný, prodli jen!* Tot' doslovný ozvuk někdejší sázky s ďáblem, a třebaže ani nyní Faust nedošel vyplnění svých tužeb, nýbrž horuje o slastech dalekých zítřků, klesá mrtev. Podle litery sázky se zdá, že propadl Mefistofelovi, ten tedy – opět za opakování formulek tehdy smluvených (*čas, orloj, rafije*) a s rouhavě vysloveným *Dokonáno je Kristovým* – nad člověkem triumfuje. Závěrečná slova však (*nuda, co platno tvořit, věčné prázdno*) naplněna duchem ne tak vítězství, jako spíš zoufale ďáblovskeho nihilismu.

Kladení do hrobu

Boj ďáblů a andělů o Faustovu duši. Předlohou: díla výtvarného umění, s nimiž se tato partie „Fausta“ (vedle mnoha jiných) sdílí o přesný rozvrh prostorový, o názornost děje a plastiku zření. Vedle italských obrazů posledního soudu projevuje se též účinek spřízněné fantazie dantovské. Co se slovního výrazu tkne, dává Goethe své nejvyšší schopnosti do služeb metafyzického dramatu, roze-stupujícího se i jazykově do dvou ostře rozlišených nepřátelských skupin: na jedné straně cynismy, frivolnosti, úmyslné triviality Mefistofelovy – na druhé: extáze rytmů nebeských. Rovnomocný, řeč vystižený pendant k malbám Vlachů (též Nizozemců), kde proti slávě nebešťanů vystihování pekelníci ve vši své odpuzující ohyzdnosti a v nejburlesknějších groteskách. – *Lemuři* opět s písničkou podle „Hamleta“; Mefistofeles chce se *vytasit s lejtrem*, tj. se smlouvou, podle jejíhož znění domnívá se míti moc nad duší zemřelého; zdůrazňuje formální stránku sporu, ježto *dnes* je ďáblovo právo vydáváno vepsí; musí být na stráži proti smrti jen

zdánlivé i proti jiným podvodům; přivolává pomocníky, posílá pro *pekelnou tlamu* – rekvizit to středověkých mystérií; *plamen Města* (dantovsky), *hyena* – výrazy dávné démonologie; *spodní oblast, v pupku, horem* – materialistické umisťování duše (Psychy) v těle. *Zástup nebešťanů* prvou písní se seřaduje k bojovnému pochodu. Pro ďábla jsou to *zbržděné zjevy*: narážka na hermafroditickou podobu andělů, jež je prý to *nejhnusnější, co jsme* (my ďáblové) *vymyslili*. Sbor andělů sype růže, užívaje jich za válečné zbraně, jimž pekelníci podléhají. Další nebeská píseň – vzývání lásky, arci nadpozemské; pro Mefistofela však (a tím jeho povaha geniálně dokreslena, jeho prohra neodvratně přivoděna) není lásky jiné než smyslné: zamiluje se proti své vůli do krásných andělíčků, zanedbává obranu proti jejich náporu, vzrůstajícímu k úplnému triumfu. Mefistofeles podlehl své *prachsprosté choutce, své absurdní lásce* – homosexuální; tak, zcela nově a odvážlivě, uplatněn motiv napáleného, tragikomicky fňukajícího ďábla.

Horské rokle

Po dramatu – symfonie; jejím vůdčím námětem, stále se vracejícím, stále se stupňujícím: *láska*; její předznamenání: crescendo, její prostorová parafráze: výš a výš, k nebesům, excelsior. Nic není v klidu, všechno vzlétá k čistším oblastem, nic není dotvořeno, vše se zdokonaluje, projasňuje, vyvíjí. I zde výtvarné předlohy (z Pisy), podle nich *poustevníci, stromoví, lvi* aj., vedle toho dojmy krajinářské, ať z básníkovy autopsie (ze Sicilie), ať zvláště ze suggestivního popisu katalánského Montserratu. Vydatné užívání katolické symboliky a mystiky, jež arci protestantu Goethovi, cítícímu pohansky panteisticky, nebyla tak věcí víry jako spíš podnětem básnický konkretizujícího zobrazování. *Pater ecstaticus* – označení nejednoho světce, charakterisovaného blouzněním a touhou po strastech. *Pater profundus* – označení církevních otců dotčených

hlubokou mystikou. *Pater seraphicus* – sv. František z Assisi. *Blažená pacholátka* – nekřtěňátka, nezatížená pozemským hříchem. *Nablízku je milující* – Faust. *Pater pojme je do sebe* – z tajného učení Swedenborgova o zdokonalování pozemského tvorstva k nadpozemskému. *Andělé*, povznášející Faustovu duši, vyslovují verši *Kdo spěje dál...* základní myšlenku básně. *Mladší andělé* – nedotvoření posud k plné *andělskosti*; *zralejší* – zpívají o osudu lidské duše, jež, vrostši do hmoty, musí se očišťovati ze zbytku pozemskosti. *On sám*, tj. Faust, posud v *počátcích* či v *motýlí kukle*, tj. v prvním stadiu svého odhmotnění, dochází svého povznesení, prozáření ve společnosti *hochů*, tj. blažených pacholátek. *Doctor Marianus* – zástupce kultu Mariina, mluvčí myšlenek nejvyšší, nebeské lásky. Vyzývání bohorodičky ve stylu starých písní mariánských. Marie sama, *Mater gloriosa*, obklopena sborem kajícnic: velkou hříšnicí (*Magna peccatrix*, podle evangelia Lukášova, 7. kap., 36), Samaritánkou (*Mulier Samaritana* podle 4. kap. evangelia Janova), Marií Egyptskou (*Maria Aegyptiaca* podle Acta Sanctorum k 2. dubnu). Závěr básně navazuje na tragédii Markétčinu z 1. dílu; *nevědouc, co dělá, jednou jen se zapomněla* – rekapitulace jejích vztahů milostných, arci bez připomínky, že se dopustila vraždy na svém novorozeňátku; místo důležité pro rozbor Faustovy a Markétčiny erotiky, u nás podnikaný Masarykem aj. *Svou líc, ach, líci* – stupňující parafráze modlitby. Hierarchie duchů vzrůstajících poučováním: Faust, sám poučen, stává se pěstounem blažených pacholátek, je však teprve *učněm* Markétky, která smí už být účastna nebeské milosti. Mater gloriosa, projevivši souhlas s Faustovým omilostněním, je vyzývána svými tajuplnými atributy: *Panna, matka, královna, bohyně*. Závěrečný *Chorus mysticus* shrnuje metafysiku „Fausta“: všečen život pouhým odleskem nepostižného božství; pozemský děj povznesen básní k typičnosti; Faustovým nanebevzetím provedeno nevyslovitelné mystérium; zákon lásky, táhnoucí tvorstvo výš, ovládán principem *věčného ženství*, k němuž ukazovaly předchozí děje a postavy: zvl.

Markétka – Helena – panna Marie, na nichž znázorněno mystérium panenství a mateřství, zhuštěné ve scénu Matek v 1. dějství 2. dílu.

K definitivnímu textu „Fausta“ druží se řada důležitých paralipomen a úryvků, uchovaných v Goethově pozůstalosti a obsahujících mnohá poučení o jeho básnicko-filosofickém záměru. Rukopisně zaznamenal Goethe též dvě básně, do tisku nepojaté, jež korespondují s dvěma předzpěvy na počátku a jimiž by tedy dílo mohlo být uzavřeno. Arci, běží o verše z doby ukončení 1. části, z let po Francouzské revoluci, kolem roku 1800. Snad proto se nezdály ani improvizací *Hercův doslov*, navazující na lehký tón „Předehry na divadle“, ani sloky *Rozloučení*, psané v ušlechtilých stancích vstupního „Věnování“, vhodnými doslovy díla, rozmnoženého o rozměrnou druhou – a hlavní – část.

Hercův doslov

Kéž nejlepší z té hry by radost měli!
Jeť v Němcích obecenstvo rozumné.
My bychom znova hrát ji chtěli,
leč o tom potlesk rozhodne,
či vidět jinou hru je vaše přání? —
Jeť lidský život dílo podobné,
má začátek, má doznívání —
a není rovněž jednotné.
A ted' vás prosíme o hlučný potlesk, páni!

Rozloučení

Zde tedy truchlohra má u konce je,
již posléz už jsem v tesklivosti psal;
i lidských vášní vír i sílu děje
i temnot svět já ted' už překonal.

O citu zmateném kdo rád že pěje,
když sám se k cestě prozářené vzpjal?
Nuž, uzavřen bud' kruh ten omezený,
barbarstvím čar a kouzel přeplněný!

Jak dobré stíny, jež nás provázely,
tak onen démon zla bud' zapuzen,
v němž druha jsme i nepřítelé měli
a s nímž tak rád se mladý druží sen.
Těch zjevů bud' již okruh pohřben celý,
neb k východu náš zor je zaostřen.
Nechť příznivá je Múza další snaze!
Přátelství s láskou žehnej naší dráze!
Neb stále blíž chci s vámi spolčovat se,
vy, s nimiž přátelsky mě život sved!
Vždyť cítíme, co značí spolupráce,
jež z malých kroužků tvoří v světě svět,
vždyť my se nepřem v umíněné hádce,
zda jev je chválen zde a onde klet —
My ctíme radostně a spravedlivě
i antiku i to, čím dnešek živ je.

Ó, šťasten, komu jara pohled smavý
je obrodou, čí blaho v umění!
Čím bůh ho dařil, rozradostněn zdraví,
jen svého ducha odraz v světě zří.
Nižádnou překážkou se neunaví,
jde stále dál, hlas přírody v něm zní,
necht', roven divé honbě, v litém reji
duch času rejdí sebesveřepěji.